

**Sociální pedagogové Miroslav Dědič,
Přemysl Pitter, Johann Heinrich
Pestalozzi – komparace**

Bc. Pavla Krajčovičová

Diplomová práce 2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Pavla Krajčovičová**
Osobní číslo: **H150084**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sociální pedagogové Miroslav Dědič, Přemysl Pittra, Johann Heinrich Pestalozzi – komparace**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti života a díla sociálních pedagogů Miroslava Dědiče, Přemysla Pittra a J. H. Pestalozziho.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu formou obsahové analýzy dokumentů.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BALVÍN, Jaroslav. Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Miroslav Dědič a Přemysl Pitter. Praha: RADIX, spol. s.r.o., 2015. ISBN 978-80-87573-13-6.

DĚDIČ, Miroslav. Škola bez kázně. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1985. ISBN 43-010-85.

GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP. Výzkumné metody v pedagogické praxi. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4368-4.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KOSATÍK, Pavel. Sám proti zlu. Praha: Nakladatelství Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-971-0.

KYRÁŠEK, Jiří a Johann Heinrich PESTALOZZI. J. J. Pestalozzi: ze života a díla. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN 14-027-68.

MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **22. listopadu 2016**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. dubna 2017**

Ve Zlíně dne 22. listopadu 2016

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

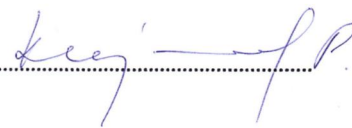
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 14.3.2014

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odprá-vá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Sociální pedagogika má své významné osobnosti. Mezi nimi zaujímají důležité místo sociální pedagogové Miroslav Dědič, Přemysl Pitter a Johann Heinrich Pestalozzi. Práce se zabývá životem a dílem těchto osobností se snahou najít společné znaky pro využití v multikulturní výchově. Dále také poukazuje na publikace autorů, v nichž se odráží zájem o odkaz sociálních pedagogů. Práce je rozdělena do dvou základních částí. Teoretická část je zaměřena na životní příběhy osobností. Poté je věnována pozornost klíčovým publikacím pro náš výzkum. Praktická část se koncentruje na knihy autorů a jednotlivé texty jsou podrobeny hloubkové obsahové analýze. Na základě této analýzy jsou srovnávány kompetence sociálních pedagogů v jejich životě a díle.

Klíčová slova: výchova, sociální pedagogika, humanismus, dobročinnost, multikulturalita

ABSTRACT

Social pedagogy has its eminent celebrities. Among these educators Miroslav Dedic, Premysl Pitter and Johann Heinrich Pestalozzi occupy an important place. The thesis deals with the life and works of these people and tries to find common characteristics for use in multicultural education. We can find there publications of authors, that reflect the interest of social educators references. The thesis is divided into two main parts. The theoretical part focuses on the life stories of educators and key publications for our research. The practical part is devoted to the books and texts of authors. Individual texts of educators are analyzed in this part.

Keywords: education, social education, humanism, philanthropy, multiculturalism

Své poděkování chci vyjádřit doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za motivaci k sepsání této práce. Děkuji za vždy laskavý a vstřícný přístup, za odborné a obětavé vedení, cenné rady a připomínky, pomoc a především podporu, která mi byla po celou dobu při vypracovávání diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM	12
1.1 ZKOUMANÉ TÉMA V DOMÁCÍ, ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÉ LITERATUŘE	15
1.2 VYBRANÉ OSOBNOSTI A JEJICH VZTAH K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	19
1.3 ZÁKLADNÍ POJMY	21
2 SOCIÁLNÍ PEDAGOGOVÉ: MIROSLAV DĚDIČ, PŘEMYSL PITTER, JOHANN HEINRICH PESTALOZZI A ZACHRÁNCE DĚTÍ ANTONÍN KALINA	23
2.1 MIROSLAV DĚDIČ.....	24
2.2 PŘEMYSL PITTER.....	30
2.3 JOHANN HEINRICH PESTALOZZI	50
2.4 ANTONÍN KALINA	59
II PRAKTICKÁ ČÁST	75
3 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	76
3.1 CÍLE VÝZKUMU	76
3.2 METODY VÝZKUMU, SBĚR DAT A JEJICH PROCEDURA	77
3.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	79
4 OBSAHOVÁ ANALÝZA ČÁSTI DĚL A INTERPRETACE DAT.....	81
4.1 OBSAHOVÁ ANALÝZA TEXTU Z DÍLA MIROSLAVA DĚDIČE.....	82
4.2 OBSAHOVÁ ANALÝZA TEXTU Z DÍLA PŘEMYSLA PITTRA.....	107
4.3 OBSAHOVÁ ANALÝZA TEXTU Z DÍLA JOHANN A HEINRICH A PESTALOZZIHO.....	127
4.4 OBSAHOVÁ ANALÝZA TEXTU Z DÍLA ANTONÍNA KALINY	141
5 OBSAHOVÁ ANALÝZA INTERVIEW A INTERPRETACE DAT	147
5.1 OBSAHOVÁ ANALÝZA POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU O ANTONÍNU KALINOVÍ.....	147
5.2 OBSAHOVÁ ANALÝZA POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU O ANTONÍNU KALINOVÍ A PŘEMYSLU PITTRVÍ.....	160
6 CELKOVÉ VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE.....	167
DISKUSE	176
ZÁVĚR	179
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	182
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	187
SEZNAM PŘÍLOH.....	188

ÚVOD

„Člověk je bytost dějinná, musí se stále vztahovat k novým a novým historickým situacím. Je bytostí činnou, která do těchto velkých událostí může vkládat svůj vlastní čin. A to i tehdy, kdy se dějinná situace stala ve vztahu k jednotlivým individuíům neúnosná, nepřátelská“ (Balvín, 2015, s. 10).

Lidé jsou součástí dějin, které mohou jakkoliv ovlivňovat, a to jednak negativně, jednak mohou do událostí zasahovat pozitivním způsobem ve prospěch vývoje společnosti k humanismu. Příkladem takového činu jsou osobnosti, které se rozhodly vnést svůj vlastní vklad do nepříznivého vývoje dějin: sociální pedagog Miroslav Dědič, sociální pedagog a křesťanský humanista Přemysl Pittter a zakladatel sociální pedagogiky Johann Heinrich Pestalozzi. Přestože tyto osobnosti žily každá v jiném historickém období, všechny vykonaly svou pedagogickou činností s dětmi, mládeží i dospělými významný čin.

Téma diplomové práce bylo zvoleno z důvodu osobního aktivního zájmu o tyto osobnosti, především o Přemysla Pittra, proto je mu v práci věnována zvýšená pozornost.

V souvislosti s Přemyslem Pittrem je zahrnuta do práce další osobnost – Antonín Kalina. Tento muž se také zasloužil o záchranu lidských životů a to bez očekávání jakékoliv odměny či veřejného uznání. Přestože Antonín Kalina se během života nestal sociálním pedagogem, jeho čin má sociálně pedagogický rozměr.

Všichni tito lidé zasvětili svůj život druhým, ať už v nějaké životní situaci, která si žádala určitý zásah, nebo v situaci, v níž člověk jednal ve smyslu životního poslání. V této souvislosti je důležité zmínit kategorický imperativ, kterým se zabýval německý filosof Immanuel Kant. Podle jeho názoru je tento imperativ základem přirozené morálky a důkazem této myšlenky jsou výše jmenované osobnosti, jelikož jednaly takto proto, že „nemohly jinak“.

Teoretická část diplomové práce je rozdělena do dvou základních kapitol. První kapitola se věnuje historii sociální pedagogiky, která zřetelně ukazuje, že výchova a jednání v duchu humanismu prochází celou existencí lidské společnosti. Budeme se zabývat stavem zkoumaného tématu v domácí, zahraniční a cizojazyčné literatuře ve vztahu k osobnostem. První kapitolu završíme vymezením základních pojmů, o něž se diplomová práce opírá. Druhá kapitola se věnuje životním osudům Miroslava Dědiče, Přemysla Pittra, Johanna Heinricha Pestalozziho a Antonína Kaliny. Zde se zaměříme na rodinné prostředí, ve

kterém jednotlivé osobnosti vyrůstaly, a na důležité zlomové události, jež nám pomůžou odhalit okolnosti vedoucí k jejich samotnému přínosu do oblasti sociální pedagogiky.

Praktická část je rozdělena do tří kapitol. Úvodní kapitola vymezuje metodologii výzkumu, kterou tvoří kvalitativní výzkum, jeho cíle a metody. Výzkumný vzorek tvoří nejvýznamnější díla, texty a publikace osobností sociální pedagogiky a knihy autorů zajímavých se o tyto osobnosti, které podrobíme obsahové analýze. Druhá kapitola obsahuje kódování dat, přiřazení kódů do jednotlivých kategorií a jejich následnou interpretaci. Dále do výzkumu zahrneme rozhovor s rodinnými příslušníky Antonína Kaliny. V poslední kapitole na základě získaných dat a pomocí jejich interpretace docházíme k odpovědi na výzkumné otázky.

Cílem předkládané práce je tedy najít společné znaky a souvislosti jednotlivých osobností v jejich životním odkazu, díle a pomoci a poznatky poté interpretovat z hlediska jejich možného využití v oblasti sociální pedagogiky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM

Jsem přesvědčen, že lepší budoucnost společnosti spočívá především na iniciativním osobním podílu každého přemýšlivého jednotlivce, který nežije ze dne na den, ale sleduje uskutečnění ideálu humanity.

(Dědič, 2005, s. 87)

Při zpracování následující historické části první kapitoly K teoretickým východiskům a základním pojmům se opíráme o publikaci Dany Knotové a kol. *Úvod do sociální pedagogiky* (2014), ve které jsou přehledně a uceleně zachyceny dějiny sociální pedagogiky.

Zájem o člověka a lidskou společnost charakterizuje již období řeckých filosofů. Filosofie se zabývá tím, co souvisí s osudem člověka a lidské duše vůbec. Historie nám potvrzuje, že počátky sociální pedagogiky a její tendence se vyskytovaly již v dřívějších vyspělých kulturách. Filozofický obraz pomoci v historickém vývoji nám podává Platón (427–347 př. n. l.) ve svém obrazu jeskyně, kde lidé, kteří nemají moc ve svých rukou, potřebují pomoc od jiných. Jedná se především o pomoc ve vzdělávání.

Platonův žák Aristoteles (384–322 př. n. l.) upozorňoval ve svém díle *Politika* na význam výchovy jako prostředku pro správné uplatnění ve společnosti. Sympatizoval středním vrstvám a preferoval umírněnou vládu osvícenou aristokracií. Dle Aristotela ctnost spočívá v udržování naší duše mezi výstředními krajnostmi (Adamová, 1995, s. 59).

Z Platóna a jiných filosofů vycházel také filozofický směr *stoicismus* založený oficiálně Zénonem z Kitia (336–264 př. n. l.), k němuž se hlásilo velké množství vzdělaných mužů z Řecka i Říma. Stál u zrodu humanismu, neboť vyznával, že všichni lidé jsou si spřízněni. Stoikové kladli důraz na rovnost všech lidí, neuznávali otroctví. Myšlenky o lidské důstojnosti a rovnosti všech spojovali s myšlenkou světoobčanství.

Křesťanství, duchovní zdroj středověké kultury, vznikalo na půdě židovského náboženského myšlení, kde se očekával příchod Mesiáše, který měl změnit struktury starého světa a myšlení. Podle prvních křesťanů to byl Ježíš z Nazaretu (1–33), který ve svých vystoupeních mluvil o konci starého věku, starých struktur násilí, zotročování, jež musí být odstraněno, a příchodu nové vlády spravedlnosti, míru, lásky a svobody, již nazýval Božím královstvím. Hlavním proudem křesťanské víry se stává scholastika, jejímž

předním představitelem je Tomáš Akvinský (1225–1274) zastávající názor, že nejvyšší zákon je ten boží. Bůh ustanovil prý věčný zákon pro celou přírodu, který je vrozen i člověku jakožto přirozený zákon mravní. Z něho plyne obsah přirozeného práva, že člověk se snaží zachovat svůj život, chce se množit, chce vychovávat děti, touží po vědomostech a nechce ubližovat druhým lidem (Rádl, 1998, s. 429).

Následující období renesance bylo obdobím humanismu. Je zde zdůrazňován přirozený vývoj člověka a jeho individuální rozvoj. Humánní vzdělání mělo směřovat k důstojným lidským hodnotám. Takovou vzdělanost ztělesňoval Erasmus Rotterdamský (1467–1536). Značný význam pro výchovu a vzdělanost měli i Thomas More (1477/8–1535) a Thomasso Campanella (1568–1535).

V 16. a 17. století doznívají středověké struktury. Nastupující novověk ukazuje cestu k novým sociálním a ekonomickým obzorům. Velkou osobností humanismu této doby je filozof a pedagog Jan Amos Komenský (1592–1671), který výchovu chápe nejen jako prostředek k zušlechtění jednice, ale i jako prostředek ke zdokonalení celého lidstva. Komenský kladl důraz na poznání sebe a světa, ovládnutí sebe a povznesení se k bohu. Byl zastáncem pedagogického humanismu. Ve svých přístupech prosazoval myšlenku rovnosti všech v přístupu ke vzdělání.

Následující osvícenství a zejména francouzští encyklopedisté Denis Diderot (1713–1784) a Francois Voltaire (1694–1778) prosazují myšlenky občanské svobody, rovnosti a demokracie. Utopický socialista Robert Owen (1771–1858) se pokusil zrealizovat své sociálně výchovné myšlenky v praxi, kdy v Americe založil osadu s cílem zlepšení životních poměrů chudých lidí a dělníků, a to způsobem prospěšným i pro jejich zaměstnavatele. Vedle francouzských encyklopedistů a materialistů svým učením nejvíce ovlivnil přípravu francouzské buržoazní revoluce Jean Jacques Rousseau (1712–1778), přední francouzský myslitel a spisovatel, sociolog a estetik, jeden z teoretiků pedagogiky. Rousseau vychází z názoru, že zakladatelem společenského života jsou potřeby tělesné, kdežto duševní stránka je pouhá ozdoba lidského společenství. Všelékem všech neduhů může být pouze příroda, volný rozvoj mravního citu a duševního života. Mravní výchova má podle něho napomáhat upevnění rovnosti všech lidí bez rozdílu stavu. Rousseau jako rozhodný ochránce práv dítěte se stává zakladatelem přirozené, svobodné výchovy. Tím, že ve svém světoznámém pedagogickém románu *Emil čili o výchově* zdůrazňoval výchovnou úlohu práce a hlásal nutnost spojení duševního a mravního vývoje člověka

s růstem jeho pracovní kultury a zručnosti, se Rousseau stal jedním z největších reformátorů pedagogiky (Somr, 1987, s. 56).

Ukončení třicetileté války se stává pro Evropu zlomovým obdobím. S postupným šířením průmyslové výroby vznikají sociální problémy, které se týkají chudoby a tím i páchání trestných činů. Vzniká potřeba tyto sociální problémy řešit. Od 17. do 19. století praktickou stránku humanitní pomoci obstarávala většinou církev. Filosofická východiska sociální pedagogiky mají kořeny v osvícenství, ve kterém vznikaly ideje dobra, spravedlnosti, snahy odstranit nedostatky, změnit politiku a mravy společnosti v 18. století. Především v Německu vznikaly ústavy pro chudé a opuštěné, sirotčince a starobince. Německý filosof Paul Natorp (1854–1924) prosazoval názor, že výchova je všemocná a jejím vlivem se zdokonalí celý svět. Opíral se především o díla Platona.

Sociální pedagogika vznikla jako reakce na společenskou situaci 2. poloviny 19. století. Tato doba přinesla obrovské množství problémů sociálního charakteru. Přes svou dlouhodobou existenci nemá sociální pedagogika dosud jednoznačně vymezen svůj předmět zkoumání, různí autoři se přiklánějí k rozličným pojetím a preferují odlišné pohledy na její obsah. Ty oscilují od pedagogiky prostředí přes pedagogické ovlivňování sociálně problémových jedinců a skupin až k nejšířšímu chápání veškeré pedagogiky jako vědy o výchově, jež má vždy sociální funkce (Průcha, 2000, s. 89).

Sociální pedagogika má dvojí podobu: jednak praktickou realizaci a jednak teoretickou a metodickou základnu. Dle Průchy (2000, s. 88) praktická realizace sociální pedagogiky je představována především činností vychovatelů v zařízeních ústavní a ochranné výchovy. Jsou to instituce vychovávající jednak opuštěné děti, jednak děti a mládež s výchovnými problémy ve věku 3–18 let. Teoretická složka sociální pedagogiky je dosti komplikovaná. To je způsobeno tím, že jevy, kterými se zabývá, mají kvalitativně různorodou povahu, a v důsledku toho se v příslušné teorii musí propojovat přístupy pedagogické s teoriemi a poznatky sociologie, vývojové psychologie, právní vědy, metodiky zdravotní prevence a další. Mezi autory, kteří chápou sociální pedagogiku v širším pojetí, patří i německý sociální pedagog Mollenhauer (1928–1998), který definuje pedagogiku jako skupinu nových pedagogických opatření a institucí, která je odpovědí na typické problémy moderní společnosti (Knotová, 2015, s. 1).

I. R. Wroczyński (1909–1987) v souvislosti se sociální pedagogikou hovoří o pedagogice prostředí. Osobní pozornost věnuje výchově mimo školu, zejména výchově ve volném

čase, a též systému dalšího vzdělávání. J. Schilling (1828–1910) chápe sociální pedagogiku jako směr, který poskytuje pomoc všem věkovým kategoriím. Podobně Z. Bakošová bere sociální pedagogiku jako životní pomoc (Bakošová, 1994, s. 7). Historie velmi zřetelně ukazuje, že výchova a jednání v duchu humanismu prostupuje celou existencí lidské společnosti.

1.1 Zkoumané téma v domácí, zahraniční a cizojazyčné literatuře

Můj život nepatří mně.

(Přemysl Pitter. In Kosatík, 2009, s. 24)

V následujícím textu se budeme zabývat publikacemi, jejichž autory jsou samotní sociální pedagogové, a dále publikacemi autorů, kteří se jejich osobnostmi zabývali.

Významné publikace Miroslava Dědiče

Velmi cenné pro naši práci jsou samotné knihy Miroslava Dědiče. Jeho publikace mají vysokou úroveň, a to nejen z hlediska pokrokového smýšlení v oblasti edukace romských žáků, ale mají i hodnotu humanistickou. Vrcholným dílem jeho života se stala *Květušinská poema* (2006). První vydání této knihy neslo název *Škola bez kázně* (1985). Kniha vychází z osobních autorových vzpomínek, kdy po válce pracoval s cikánskými dětmi z „polokočovných“ rodin. Za pomoci mimořádného osobního úsilí, včetně spolupráce tehdejšího správce vojenského újezdu Josefa Pohla, se mu podařilo vybudovat školu pro romské děti. Obsahem knihy je literárně pedagogický popis výuky a výchovy romských žáků, jejichž podstatou je pomoc při nalézání smyslu života. Ukazuje celkový přerod jejich vztahu ke vzdělávání a také k životním perspektivám. Jak píše Jaroslav Balvín, kniha Miroslava Dědiče zasluhuje, aby se četla. Je vážným svědectvím toho, že vnitřní emocionální prožívání učitelovy práce a jeho boj o žáka je podstatou výchovy. Je to zápas o smysl žákova života (Balvín, 2015, s. 20).

Již jsme v naší práci zmínili Josefa Pohla, který pomohl Miroslavu Dědičovi založit školu v Květušíně na Šumavě. Dr. Josef Pohl osud cikánské školy literárně zpracoval pod názvem *Na cikánské stezce* (1981), která také popisuje příchod mladého učitele do malé vesničky v podhůří Šumavy, kde bojuje s pověrami a předsudky cikánských rodičů. Nakonec najde učitel spojence tam, kde by je čtenář nejméně čekal – přímo mezi cikánskými dětmi. Na základě Pohlovy prózy byl v roce 1986 natočen film *Kdo se bojí, utíká* (1986, režie Dušan Klein).

Velmi působivá kniha Miroslava Dědiče nese název *Než roztály ledy – Bevor das Eis auftaute* (2002), napsaná autorem ve dvou jazycích. V této publikaci autor popisuje své pedagogické zážitky za ročního působení v poválečném Krušnohoří. V době, kdy každý nosil ve svém nitru hrůzné zážitky z války, bylo o to těžší pro mladého začínajícího učitele nalézt cestu k dětem, neboť šlo především o žáky německé národnosti. Přesto si dokázal s dětmi vytvořit vzájemné pouto, a to díky pozitivnímu přístupu a síle jeho lidskosti. Miroslav Dědič si získal nejen děti, ale také jejich rodiče.

Publikace *Ohlédnutí* (2005) je pro naši práci klíčová. Kniha memoárového charakteru s poznatky z oblasti sociální pedagogiky, filosofie výchovy, etiky výchovy a multikulturalismu vznikla na základě poznatků, které si Miroslav Dědič zapisoval do svých deníků.

Významné publikace Přemysla Pittra a knihy o Přemyslu Pittrovi

Kniha Pavla Kohna o Přemyslu Pittrovi *Můj život nepatří mně* (1995) je prvním literárním pokusem představit křesťanského humanistu, kazatele a vychovatele dětí. Autor se s Přemyslem Pittrem osobně setkal již v útlém mládí, kdy se jako jediný z rodiny, tehdy patnáctiletý, vrátil z koncentračních nacistických táborů a strávil několik týdnů v jedné z Pittrových poválečných ozdravoven. Druhé setkání přišlo o dvacet dva let později, kdy autor odešel do zahraničí a usídlil se v Německu. Kohnovo čtení o Přemyslu Pittrovi podává přesvědčivé svědectví o činech a odkazu tohoto muže s velkým srdcem.

Na naléhání přátel Přemysl Pitter vypsál svoje životní zážitky a zkušenosti a vyšly knižně pod názvem *Nad vřavou nenávisti: vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové* (1996). V první části této publikace autor líčí své vlastní vzpomínky z vojny. Na ně navazuje vzpomínání na dětství a mládí. Svědectví Olgy Fierzové uzavírá celou knihu. Ukazuje nám Přemysla Pittra jako humanistu a filantropa, který přijal velké poslání, jež pak celý svůj život vykonával.

Svědectví o člověku, který věnoval svůj život duchovní obrodě národa, podal Miroslav Matouš ve své knize *Zvláštní člověk Přemysl Pitter* (2001). Miroslav Matouš byl Pittrovým přítelem a spolupracovníkem v Milíčově domě a v mýtské ozdravovně. První část knihy věnoval autor obrazu života Přemysla Pittra, v ní převažují pravdivé příběhy. Druhá část předkládá přehled názorů na Boha a jeho vliv, který byl Přemyslu Pittrovi velmi blízký. Již v samotném úvodu knihy prezentuje autor názor, který zasluhuje zamyšlení: *Teprve po letech jsem si plně uvědomil, s jak vzácným člověkem nám bylo dáno se stýkat a jakým*

požehnáním nám stále jsou všechny hodnoty myšlenkové i mravní, jimiž se vyznačoval a z kterých stále můžeme čerpat (Pitter, 2001, s. 9).

V seznamu literatury nelze opomenout kvalitní monografii *Sám proti zlu: život Přemysla Pittra*, jejímž autorem je Pavel Kosatík (2009). Kniha vznikla pod záštitou Nadačního fondu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, který rozvíjí duchovní hodnoty obsažených v díle jmenovaných osobností a sleduje humanitní cíle spočívající v šíření tohoto díla včetně jeho zpřístupnění pro další generace. Kniha přináší nové poznatky, jež jsou překvapením i pro pamětníky, odkrývá zasutá svědectví a pokouší se o samostatnou interpretaci známých i méně známých skutečností, událostí a jevů. V Kosatíkově pojetí se Přemysl Pitter profiluje jako výrazná osoba, na níž je možné studovat a pokusit se postihnout duchovní atmosféru v naší zemi a její proměny (Beneš. In Kosatík, 2009, s. 360).

V roce 2006 natočil Tomáš Škrdlant dokumentární snímek *Milujte své nepřátele*, kde líčí příběh Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, kteří změnili stovkám lidí život (2006, režie Tomáš Škrdlant).

Významné publikace Johanna Heinricha Pestalozziho a autorů píšících o něm

Johann Heinrich Pestalozzi se proslavil vesnickým románem *Linhart a Gertruda* (1781–1787). Tato kniha pro lid byla přeložena a vydána v Čechách v roce 1899. Nenáročný děj románu líčí život prostých lidí na vesnici v Bonnalu, kterou vykořisťoval chamtivý fojt. Do fojtových zákeřných plánů se nešťastně dostal i Linhart, který pánovi dlužil peníze. Díky Linhartově ženě Gertrudě, která intervenovala u majitele panství, se Linhart dostal ze spárů fojta. Román měl veliký úspěch u bohatých a Pestalozzi se stal známým mezi intelektuály. Smyslem románu ovšem byla snaha dosáhnout lepšího vzdělání pro prostý lid, praktickou podporu této myšlenky však u šlechty a měšťanů nenašel (Somr, 1987, s. 75).

V roce 1903 bylo v Praze tiskem i nákladem P., E. Beauforta vydáno dílo *Jádro ze spisu Jana Jindřicha Pestalozziho: Jak Gertruda učí své děti – 1801*, které z prvního vydání přeložil a úvodem i vysvětlivkami opatřil Josef Klika (1903). Pestalozzi tuto svoji nejvýznamnější knihu z oblasti sociální pedagogiky vydal v roce 1801. Hlavní myšlenkou této publikace bylo poukázat na smysl výchovy tělesné, pracovní, estetické a mravní. Dílem *Jak Gertruda učí své děti* se zabýval také PhDr. Vilém Bräuner. Kniha byla vydána Státním pedagogickým nakladatelstvím v roce 1956 pod názvem *J. J. Pestalozzi: Výbor z pedagogických spisů* (Bräuner, 1956). Dílo Pestalozziho studoval Jiří Kyrášek, který

vydal knihu pod názvem *J. J. Pestalozzi: Ze života a díla* (1968). Pestalozziho názorově spojuje s filozofií výchovy A. S. Makarenka. Přes rozdíl doby a sociálních podmínek ve výchově kladou oba sociální pedagogové důraz na praktickou činnost. Periodizaci Pestalozziho díla vystihl náhrobní nápis odhalený při stém výročí myslitelova narození, který zároveň charakterizuje jednotlivá období jeho snažení: *Zachránce chudých v Neuhofu, kazatel lidu v Lienhardu a Gertrudě, ve Stansu otec sirotků, v Burgdorfu a Münchenbuchsee zakladatel lidové školy, v Yverdonu vychovatel lidskosti*. Této periodizace se přidržuje většina prací o Pestalozzim. Ona sama již charakterizuje jeho činnost (Kyrášek, 1968, s. 6).

Pestalozziho výchovou se zabýval také Miroslav Cipro. Svým vlastním nákladem vydal v roce 1996 spis, který nese název *J. H. Pestalozzi a výchova*. Ve spise Cipro analyzuje čtrnáct dopisů adresovaných příteli Gessnerovi, které jsou obsahem stěžejního výchovného díla *Jak Gertruda učí své děti*.

Publikace o zachránci dětí Antonínu Kalinovi

V roce 2008 vydal Stanislav Motl knihu *Oběti a jejich vrazi* (2008), která se zabývá případy nepotrestaných nacistických zločinů, přičemž v poslední kapitole zmiňuje Antonína Kalinu: *Oslavujeme Oskara Schindlera, který se svou ženou pomohl zachránit na konci války více než tisíc židovských vězňů, ale koho dnes u nás zajímá, že například v Izraeli, USA a dalších zemích spousta lidí uctívá jistého Antonína Kalinu?* (Motl, 2008, s. 385). O pět let později vychází další autorova kniha pod názvem *Děti Antonína Kaliny: Příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti* (2013), ve které podrobně vylíčil životní příběh Antonína Kaliny. Na základě této knihy byl natočen dokumentární film o Antonínu Kalinovi pod názvem *Děti Antonína Kaliny* (2016, režie Pavel Dražan). Hlavním zdrojem pro dokumentární snímek byla kniha Stanislava Motla.

Antonína Kalinu v Čechách proslavil redaktor Stanislav Motl. Ale první kniha, ve které se Kalinovo jméno objevilo, byla vydána v roce 1992. Nese název *Rescuers: Portraits of Moral Courage in the Holocaust*¹ (Block, 1992). Knihu sepsaly na počátku 90. let Gay Block a Malka Drucker. Tato kniha obsahuje 49 osobních vzpomínek občanů různé národnosti, kteří riskovali své životy pro lidi židovského původu, aby je ochránili před

¹ Záchranáři: Portréty morální odvahy v holocaustu.

hrůzami nacismu. V této publikaci byl poprvé zmíněn Antonín Kalina jako zachránce židovských dětí, se kterým autorky knihy na pozvání Jindřicha Flussera natočily osobní rozhovor v Praze v roce 1988.

Antonínem Kalinou se také zabývá studentka třebíčského gymnázia Aneta Chytková, která je autorkou seminární práce s názvem *Antonín Kalina – třebíčský hrdina, který zachránil více jak 900 dětí z koncentračního tábora Buchenwald*. Práci napsala v rámci středoškolské odborné činnosti (2016). Tato studie vznikla na základě psaných pramenů uložených v třebíčském archivu, vzpomínek, fotografií a dalších dokumentů zachovaných v archivech příbuzných Antonína Kaliny.

V roce 2012 byl natočen dokumentární film pod názvem *Kinderblock 66*, jehož děj vypráví o zachráněných dětech z buchenwaldského tábora (2012, režie Steven Moskovic).

Další kniha, která se zmiňuje o Antonínu Kalinovi, nese název *Terezínské studie a dokumenty 1999* (Kárný, 2009). Sepsali ji Miroslav Kárný a Eva Lorencová. Publikace zahrnuje rozhovor Anny Hydrákové s MUDr. Jinřichem Flussrem, který přežil koncentrační tábor Terezín, Osvětim a Buchenwald. Ve svých vzpomínkách mluví o Antonínu Kalinovi jako o skutečném hrdinovi, na kterého si kdy v životě sáhl (Flusser Jindřich. In Kárný, 1999, s. 46).

O Antonínu Kalinovi se zmiňuje také Pavel Kohn ve své knize *Zámky naděje: Děti Přemysla Pittra vzpomínají* (2011). Jak píše Kohn, *v tak zvaném Malém lágru se dostávám na blok, který vede český politický vězeň, jehož jméno jsem už zapomněl (snad Kalina nebo tak nějak), a jsou zde samí mladiství v mém věku* (2011, s. 295).

1.2 Vybrané osobnosti a jejich vztah k sociální pedagogice

Abychom mohli změnit lidi, musíme je milovat. Náš vliv sahá jen tam, kam sahá naše láska.

(Johann Heinrich Pestalozzi, zdroj: Slovník cizích slov)

Mnozí z nás si během svého života položí otázku, co je smyslem lidské existence. K řešení této otázky je třeba filozofie. Jak píše český filozof Jan Patočka: *Lze se domnívat, že podstatou člověka je výhradně jeho schopnost chápání a poznávání světa* (1996, s. 356).

Člověk má před sebou životní cestu, na které se může svým jednáním formovat a ovlivňovat sebe i své okolí. Je jen na každém z nás, kterým směrem se vydáme. Nezastupitelnou roli zde hraje výchova. Výchova je skoro ústřední pojem humanitní morálky a humanitního myšlení o člověku vůbec. Výchova jej totiž pozvedá nad úzkou individuální existenci k vyšším zájmům společnosti, činí jej účastným práce, snah, vymožeností těch, kdo žili a tvořili před námi (Patočka, 2006, s. 358).

Mnozí z nás se mohou setkat s problémem, který vznikne v důsledku určitých okolností historického vývoje společnosti. A jsou to sociální pedagogové, kteří přebírají úkol výchovy dětí, mládeže a dospělých v takové tíživé, krizové sociální situaci. Pomáhají jim nalézt smysl vlastního života. Z tohoto hlediska nahlížíme v naší práci na tři sociální pedagogy – Miroslava Dědiče, Přemysla Pittra a Johanna Heinricha Pestalozziho – i na jejich vztah mezi výchovným působením a morálním jednáním, které si vyžádala situace pod vlivem historických událostí.

Miroslav Dědič zasvětil svůj život práci ve prospěch druhých. Za své učitelské praxe vyučoval děti různého národnostního složení. Jako sociální pedagog vynikl a proslavil se zejména působením v prvním romském internátě v Květušíně na Šumavě. Jeho odkaz je celoživotním úsilím realizovaný na základě humanistické pedagogiky o výchovu žáků odlišných národností jako plnohodnotných osobností.

Přemysl Pitter byl rozhodnut podřídit veškeré konání ideálu „být jako Ježíš“. Založil Milíčův dům pro chudé a bezprizorní žižkovské děti. Po druhé světové válce zachraňoval židovské děti z koncentračních táborů a děti z poválečných táborů pro odsunuté Němce.

Johann Heinrich Pestalozzi byl jedním ze zakladatelů moderní humanistické pedagogiky. Jeho díla jsou velmi ovlivněna jeho životem, projevuje se v nich především dobrota a láska k bližnímu. Na svém soukromém statku v Neuhofu zřídil ústav pro výchovu chudých a osiřelých dětí.

Antonín Kalina nebyl pedagog, ale jeho čin má rozměr vskutku sociální. Třebíčský rodák, syn obuvníka, Antonín Kalina (1902–1990) se obdobně jako Přemysl Pitter zasloužil o záchranu více než devíti set židovských dětí z koncentračního tábora. Jako předválečný komunistka byl po nástupu nacistického režimu z politických důvodů zatčen a následně až do konce druhé světové války vězněn v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald. V Buchenwaldu se stal vedoucím bloku číslo 66, na kterém shromažďoval děti a chránil je před příslušníky SS.

Bez ohledu na jejich politické smýšlení vidíme spojitost mezi všemi těmito osobnostmi především v jejich lidskosti a potřebě pomoci druhým.

1.3 Základní pojmy

Dějiny člověka jsou dějinami pojmů, o které postupně rozšířil své znalosti.

(Antoine de Saint-Exupéry, zdroj: Databáze knih)

Vzhledem ke zvolenému tématu, které se věnuje vybraným osobnostem sociální pedagogiky a zachránci dětí Antonínu Kalinovi, se tato práce opírá o teoretická východiska vědního oboru a užívá základní pojmy z nich pramenící.

Vytvoření základů sociální pedagogiky jako vědní disciplíny souvisí s rozvojem edukační reality a samozřejmě i s rozvojem pedagogického myšlení a názorů především v 19. století. Sociální pedagogika přinesla názor, že člověk je bytost nejen bio-psychická, ale i sociální. Základním východiskem se proto stala představa o sociální determinaci výchovy (Knotová, 2015, s. 7).

Výchova

Z moderního hlediska je výchova především procesem záměrného a cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimuluje jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností (Průcha, 2009, s. 345).

Humanita

Slovník sociální práce vymezuje pojem „humanita“ (z lat. humanitas – láska k bližnímu, lidskost, přívětivost) ve třech významech. První význam se uplatňuje v zajišťování pomoci tím, kdo je v postavení umožňujícím poskytnout konkrétní pomoc tomu, kdo tuto pomoc právě potřebuje. Druhý význam se uplatňuje v postojích, jež pomáhají potřebným rozvinout všechny jejich schopnosti, a uskutečňovat tak plně jejich lidství. Třetí význam vyjadřuje základ hodnot, postojů a přístupů v sociální práci (Matoušek, 2013, s. 202).

Filantropie

Pojem filantropie je vysvětlen jako aktivní projevy lásky k druhým lidem (Ottova encyklopedie A – Ž, s. 271). Filantropii můžeme jinými slovy vysvětlit jako lidumilnost, dobročinnost a pomoc sociálně slabým.

Důstojnost

Důstojnost (z lat. *signitas*) člověka je absolutní hodnota lidské bytosti. Je charakterizována rozumovou přirozeností a z ní plynoucí personalitou. Projevuje se hlavně ve svobodě a odpovědnosti, také jako nutný předpoklad osobních vztahů či lidské vztahovosti (Matoušek, 2013, s. 204).

Multikulturalismus

Tento pojem představuje ideologii o zabezpečení soužití mezi populacemi hodnotově zakořeněnými v různých civilizačních, kulturních a náboženských okruzích. Tato ideologie respektuje a uznává zvláštnosti jiných kultur, odlišné kultury uznává za rovnocenné a považuje je za rovnoprávné ve vzdělání i v uplatnění v životě. Nelze pochybovat o tom, že ideje multikulturalismu jsou ušlechtilé, morálně oprávněné a odpovídají principům demokracie a respektování lidských práv (Průcha, 2006, s. 240). Zatímco multikulturalismus je ideologií, pojem *multikulturalita* je zjitřeným fenoménem dnešního světa, který vyrůstá z minulosti a v dnešních podmínkách má lidstvo možnost existenci různorodých kultur vedle sebe (a také někdy proti sobě) optimálně řídit (Balvín, 2012, s. 9). Tím se dostáváme k pojmu *multikulturní výchova*, která je Průchou vysvětlena jako edukační činnost zaměřená na to, aby učila lidi z různých etnik, národů, rasových a náboženských kultur žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat (Průcha, 2006, s. 15).

Nedílnou součástí multikulturality je *interkulturalita*, která označuje situaci vzájemného dialogu a komunikace mezi jednotlivými kulturami za účelem odstranění konfliktů, jejichž původem jsou multikulturní rozdílnosti.

2 SOCIÁLNÍ PEDAGOGOVÉ: MIROSLAV DĚDIČ, PŘEMYSL PITTER, JOHANN HEINRICH PESTALOZZI A ZACHRÁNCE DĚTÍ ANTONÍN KALINA

Necht' každý usiluje v tom prostředí, v němž žije, aby projevil svému bližnímu opravdový humanismus, na němž záleží budoucnost lidstva.

(Albert Schweitzer, zdroj: Databáze knih)

Miroslav Dědič, Přemysl Pitter a Johann Heinrich Pestalozzi jsou osobnosti, které svůj život zasvětily práci ve prospěch druhých.

Johann Heinrich Pestalozzi je uváděn jako zakladatel sociální pedagogiky. Jeho pedagogické zásady, láska k dítěti a pedagogický demokratismus, neúnavné snahy o zlepšení životních podmínek těch nejchudších a nejohroženějších – sirotků – se staly symbolem a závazkem po řadu reformních pedagogů konce devatenáctého a počátku dvacátého století. O jedno a půl století později se narodil křesťanský humanista Přemysl Pitter. Jako muž tolerance vystupoval proti antisemitismu, rasismu, proti diktatuře zprava i zleva. Jakékoliv násilí v mezinárodních a v mezilidských vztazích chápal jako zlo. Válku považoval za největší zločin. Své humanistické přesvědčení také konkrétně dokazoval ve složitých obdobích našeho i evropského vývoje. Jeho působení v domácím a mezinárodním hnutí mezi oběma světovými válkami si zaslouží uznání demokratického světa. Neváhal v době pro český národ nejtěžší, v letech 1939–1945, ale i bezprostředně po druhé světové válce, zachraňovat jak děti české, slovenské a židovské, tak děti německé a rakouské (Pasák, 1997, s. 11). V čase blížících se Pittrových třicátin se narodil Miroslav Dědič. Podobně jako Přemysl Pitter vycházel při hledání své vychovatelské cesty jako mladý učitel v 50. letech také z humanismu, z českého bratrství a z pedagogických ideálů J. A. Komenského. Projekt výchovy a vzdělávání romských dětí a mládeže v Květušíně a později v Dobré Vodě byl před něj postaven jako životní výzva. Hodnota osobnosti je především v tom, že na svůj úkol dovede reagovat vytvořením celoživotního profesionálního programu. A to také Miroslav Dědič učinil (Balvín, 2015, s. 21).

Počátkem 20. století se narodil Antonín Kalina. Věkem i činy byl nejbližší Přemyslu Pittrovi. Zasloužil se o záchranu více než 900 židovských dětí v koncentračním táboře Buchenwald, ve kterém byl politickým vězněm.

2.1 Miroslav Dědič

Člověk je bohatý tím, co učinil pro druhé.

(Johann Wolfgang Goethe, zdroj: Databáze knih)

Výchozím zdrojem pro životopisná data se stala kniha *Ohlédnutí* (Dědič, 2005) prezentovaná autorem v roce 2003 na konferenci s mezinárodní účastí, na které se mu dostalo uznání za celoživotní přínos pro výchovu a vzdělávání národnostních menšin z rukou radní hlavního města Prahy, paní Hany Halové.

Miroslav Dědič se narodil 30. srpna 1925 ve Čtyřech Dvorech, které jsou dnes součástí Českých Budějovic jako jediný syn.² Když byly „malému Mirkovi“ tři roky, jeho otec byl přeložen do pohraničí na Novohradsko. Pracoval zde jako železničář a maminka se starala o domácnost. Protože šlo o sudetskou oblast, první Mirkovi kamarádi byli Němci. Stejně tomu tak bylo i ve škole. *Nepamatuji si, že bychom se někdy pro odlišnost jazyka byli hádali, či dokonce prali. Oni se učili česky, my o přestávkách a po vyučování od nich německy* (Dědič, 2005, s. 8).

V roce 1936 po absolvování obecné školy pokračoval studiem na gymnáziu v Českých Budějovicích. Přišel dramatický a tragický rok 1938 a rodina Dědičova musela ze Sudet odjet posledním vlakem, podobně jako většina dalších Čechů, kteří odtud byli vyhnáni

² Maminka, křestním jménem Barbora, rozená Papoušková, se narodila 10. listopadu 1890 v Markvarticích u Velešína v rodině chalupníka. Tatínek se jmenoval Jan a narodil se 26. února 1890 v Purkarcu u Týna nad Vltavou. Ve školním věku otce Miroslava Dědiče se rodina přestěhovala do Čtyř Dvorů. Po dochození povinné školní docházky v německé škole se Jan stal čeledínem. V roce 1911 nastoupil na povinnou vojenskou školu v rakousko-uherské armádě a poté co se měl vrátit do civilní služby, vypukla první světová válka. Z vyprávění svého otce na válečné zážitky Miroslav Dědič vzpomíná: *Víš, jedno vím jistě, že jsem nikoho nezabil. V tom mám čisté svědomí* (Dědič, 2005, s. 6).

Němci. Na cestu si rodina mohla vzít jen to nejnnutnější.³ Od jara roku 1939 bydlela rodina ve strážním domku u rybníka Bezdrev, mezi železničními stanicemi Hluboká nad Vltavou – Zliv. Od tohoto roku si mladý Miroslav začal psát svůj osobní deník. Nebyly to zápisky pravidelné, stávalo se, že si je zapisoval jako vzpomínky s odstupem času. Miroslav Dědič prožil konec války jako dřevorubec ve Vitíně u Ševětína.⁴

Po válce Miroslav Dědič dokončil středoškolské studium. Na výzvy profesorů z důvodu sníženého stavu učitelských sborů po maturitě nastoupil jako učitel na první stupeň základní školy v Zahájí. Po prvním roce své učitelské praxe se však rozhodl ve studiu pokračovat. Kritériem pro přijetí na univerzitu však nebyly tehdy zkoušky a výsledky ze středoškolského studia, ale potvrzení o absolvování letní brigády, proto nastoupil jako pracovník na lignitovém dole v Mydlovarech. Po dokončení brigády se přihlásil ke studiu dějepisu na filozofické fakultě a zeměpisu na fakultě přírodovědecké. Problém však nastal

³ Po čase otec Jan získal povolení, aby si ostatní věci včetně nábytku a zařízení mohl odvézt. Bohužel při návratu do rodného domu zjistil, že dobytek někdo ukradl a nábytek byl odvezen do hájovny, která sloužila jako kasárna pohraniční stráž. Otec s maminkou se vydali do hájovny, kde došlo ke konfliktu s německými vojáky. Maminka mladého Miroslava chtěla odvézt i svoji díži na chléb, kterou vojenská stráž užívala jako koš na odpadky. Na otázku, kam má odpadky vysypat, se jí od vojáků dostalo ponižující odpovědi. Paní Dědičová jako hrdá česká žena si ponížení nenechala líbit, bohužel jako reakci na její chování manžela odvezli do vězení v Nových Hradech, kde strávil 14 dní. Na základě kladných výpovědí o rodině Dědičových u německých obyvatel byl ale těsně před Vánoci propuštěn. *Seděli jsme mlčky se svěšenými hlavami. Venku již byla polotma, když se za oknem ozval zpěv písně Čechy krásné, Čechy mé. A v tom přišel tatínek a bylo po smutku* (Dědič, 2005, s. 11). Podle vzpomínek Miroslava Dědiče Vánoce strávili v jediné místnosti, kde měli neozdobený stromček, k sezení místo židlí sloužily obrácené necky a uléhat museli na podlaze.

⁴ Jeden z jeho nejlepších kamarádů konec války nezažil, protože byl utlučen bachaři v koncentračním táboře Buchenwald. Stejný osud měl i tatínek jeho spolužáka, který byl popraven v Táboře. Byl to jejich profesor češtiny PhDr. Josef Stejskal. Na 13. setkání Hnutí R Miroslav Dědič vzpomíná: *Živě mi v představě vytanou obrazy ze životních osudů Židů, jichž jsem byl sám svědkem. Vzpomínám na svého o dva roky staršího kamaráda, který byl po maturitě v období heydrichiády zatčen, odvezen do koncentračního tábora, odkud se již nevrátil. Nezapomenu na chvíli, kdy jsem se svým spolužákem stál před červeným plakátem se seznamem popravených, které každodenně zaplňovaly plakátovací plochy, a kdy tento spolužák pronesl stisněně: „Táta.“ A položil mi hlavu na rameno. Z plakátu se dozvěděl, že ztratil otce, který byl v Táboře v době heydrichiády popraven, a my studenti jsme ztratili svého profesora češtiny, významného jihočeského kulturního pracovníka* (Miroslav Dědič, In Balvín a kol., 1999, s. 23).

Na období studentských let vzpomíná Dědič ve své knize: *Omluvte mě, pane profesore* (1998).

s ubytováním, které bylo těžko k sehnání. Nakonec bydlel v tělocvičně, ve které pobývalo na tři sta studentů. Při tak velkém počtu, a tedy i ruchu, což stěžovalo studium, se rozhodl školu ukončit. Odjel z Prahy, přihlásil se na školském úřadě v Českých Budějovicích a byl poslán na školu do Nákří, kde byl ředitelem starý pán jménem Rys. *Žáci byli hodní, někdy až zakřiknutí. Období válečného nedostatku je poznamenalo. Byli vděční za každou maličkost, pochvala je napřimovala, pokárání rozesmutnilo* (Dědič, 2005, s. 15).

Koncem února v roce 1947 byl opět předvolán na školský úřad, aby učil v měšťanské škole v Bochově a posléze na jednotřídní škole ve Skokách z důvodu těžkých poválečných podmínek slovenských obyvatel, kteří ztratili střechu nad hlavou. V této škole byli ustanoveni již dva pedagogičtí pracovníci, ale vždy po několika dnech služby zmizeli. Mladý Dědič se ubytoval u rodiny Jánošíkových, kde žil potomek Juraje Jánošíka, František Jánošík. Byl manžel dcery slepého muže Adama Hanuliaka. Když nastal čas se nastěhovat do školy, rodina se bála, že nový učitel odejde stejně jako jeho dva předchůdci. On ale zůstal a časem se stal nejen učitelem, ale i starostou obce. Tato funkce zabírala veškerý volný čas, ale současně to byla příležitost nahlédnout do soukromí rodin a poznat zázemí, ze kterého děti do školy přicházely. Svého učitele si děti, ale i jejich rodiče velmi oblíbili. Spřátelil se zde s farářem Heřmanem Tylem, který dojížděl z kláštera v Teplé. Za války farář prožil několik let v koncentračním táboře. Když přišel čas jeho nástupu do základní vojenské služby, byl nucen Skoky opustit. Nedostatek učitelů ale trval, a tak Miroslav Dědič předával školu a úřad předsedy místní správní komise do rukou již zmíněnému Františku Jánošíkovi. Před učitelovým odjezdem se sešlo obyvatelstvo celé vesnice. Byl pro něj připraven koňský povoz. Když se do něj posadil, jedna dívenka nad ním rozevřela starodávný deštník, protože se spustil drobný déšť. *„Prší Vám štěstí“, slyšel jsem z úst jedné z žen, které stály v hloučku s usazenými očima. Vůz se rozjel a za ním se rozběhli moji bývalí školáčky. Zaslechl jsem hlas jednoho z děvčátek, které ke mně nikdy neprojeví citový vztah: „Pán učitel, my sme vás l'úbili“.* Z tohoto období čerpá Dědičova pozdější kniha *Kantor z Mářina Dvora* (2003).

Nástup do vojenské služby v roce 1947 znamenal pro Miroslava Dědiče zrod přátelství mladých mužů, kteří spolu později spolupracovali i v profesionálním životě. Jedno z takových přátelství navázal se svým kolegou, učitelem Václavem Košnařem z Českých Budějovic. Vydrželo i po odchodu do civilu v roce 1949.

Po skončení vojenské povinnosti byl Miroslav Dědič opět předvolán na školský úřad do Žlutic. Z inspektorových slov se dozvěděl o novém učiteli ve Skocích. Posléze byl dotázán,

zda se stane členem komunistické strany. Po jeho záporné odpovědi mu byla přidělena práce v Novém Zvolání. *Když jsem vystoupil na zastávce z autobusu, padla na mne tíseň. Zalesněné stráně Krušnohoří působily tísnivě. Hluboké údolí s potokem na dně a protější stráně s těžními věžemi a haldami uranových dolů, jak jsem se bezprostředně dověděl, byly již za hranicí na území tehdejší Německé demokratické republiky* (Dědič, 2005, s. 31). Ředitelem školy byl Jiří Švarc, který měl na starosti první třídu. O mateřskou školu pečovala Milena Kučerová. Miroslav Dědič byl velmi překvapen přidělením třídy převážně německých dětí, které byly ve věku od deseti do čtrnácti let. Toto první setkání se žáky, které bylo neosobní, stísněné, nezhojené válkou, mu navždy zůstalo v jeho paměti. Asi měsíc zažíval vnitřní boj, po kterém si uvědomil, že děti jsou nevinné, neboť jsou závislé na počínání dospělých. *Zvítězilo ve mně to, co jsem v srdci nosil od dětství. Slova Ježíšova „Milovati budeš bližního svého jako sebe samého“ a nadto „Milujte i nepřátele své a dobře číňte těm, kteří vám ubližují“, prakticky životem a činy jako příklad pro nás realizovaná Jana Amosem Komenským, zcela udusila moji pochybnosti a odmítavý postoj* (Dědič, 2005, s. 31–32). Svě vzpomínky na práci v německém prostředí na škole v Novém Zvolání Miroslav Dědič literárně ztvárnil ve své knize *Než roztály ledy/Bevor das Eis auftaute* (2002).

Dalším místem učitelské praxe byla jednotřídní základní škola ve Pstruží u Merklína. V říjnu 1950 byl na základě své žádosti přeložen do jižních Čech. K překvapení inspektora si ze tří nabídnutých míst vybral nově otevřenou školu pro romské děti v Květušíně, která se nacházela ve vojenském výcvikovém prostoru Boletice. Po jeho rozhodnutí inspektor odpověděl slovy: *„Bud’ jsi mladý nezkušený pošetilec, nebo ideální humanista“* (Dědič, 2005, s. 35). A informoval ho, že Cikáni stejně s příchodem jara, podníceni kočovným pudem, zmizí, škola bude uzavřena a půjde na jinou z nabídnutých škol.

Situace nově nastěhovaného cikánského obyvatelstva v Květušíně byla tristní. Obyvatelé byli negramotní, s primitivním pohledem na svět a primitivní životní praxí. Žili ze dne na den, od výplaty k výplatě. Stravování se nedalo srovnat s našimi běžnými představami, ošacení bylo neudržované, špinavé a potrhané. Hygiena byla neznámou věcí, byli zavšiveni, těla i hlavy s neléčenými boláky. V nejhorším stavu byly děti, čím menší, tím zuboženější. V blátě a v zimě i ve sněhu se brouzdaly bosé, chatrně oděné, s mohutnými hřívami vlasů, na které nedovolily sáhnout (Miroslav Dědič. In Balvín a kol, 1999, s. 28).

Dne 2. července 1950 byla slavnostně otevřena první škola pro cikánské děti na území Československé republiky v poválečném období. S ideou vybudovat a otevřít školu pro

cikánské děti přišel i prakticky ji realizoval s pomocí skupiny vojáků tehdejší správce vojenského újezdu JUDr. Josef Pohl (Balvín, 2015, s. 18). Ze školy byl vytvořen dětský domov. Začátky práce pro Miroslava Dědiče měly velmi romantický nádech. Romské děti nebyly schopné se chvilku soustředit, byly roztěkané, zlostné, protože nebyly zvyklé na povinnou školní docházku. Došlo i k vykazování žáků ze školních lavic. *Ukázalo se, že můj zásah byl správný a v pravý čas. Žáčkové si uvědomili, že o jejich osudu rozhodujeme my, a nikoli oni o našem, že škola je dobrodiním pro ně, byť zatím formou oběda a svačín* (Dědič, 2005, s. 37).

Prvními výchovnými pomůckami se staly housle a kopací míč, pro které byly děti ochotné se zpočátku alespoň chvíli soustředit na učební látku. Značná část dopoledního času byla věnována hygieně, umývání, vyčesávání vši z vlasů a převlékání do školních oděvů. Šaty, ve kterých děti docházely z domova, byly roztrhané, špinavé a zapáchající. Boty mnohé z dětí neměly a do školy docházely bosé, i když napadl sníh (Miroslav Dědič. In: Balvín a kol, 1999, s. 30). V zimních měsících se ve škole s pomocí vojáků zřídila jedna místnost, do níž byly umístěny vojenské kavalce. Učitel ukázněným a snaživým dětem umožnil ve škole přespát, což byl další motivační prostředek.

Přišlo jaro a pesimistické předpovědi se začaly naplňovat. Skoro všichni rodiče ukončili práci ve vojenském hospodářství a rozhodli se kočovat jinam, přestože je dr. Pohl a Miroslav Dědič přesvědčovali o setrvání z důvodu již vybudovaného zázemí a vztahu dětí ke škole. Při loučení Miroslav Dědič řekl, že na děti počká čtrnáct dní.

Stalo se něco, co nikdo z nás nečekal. Kdybych to neměl vtisknuto v živých vzpomínkách a písemně zaznamenáno v deníku, dnes s odstupem let bych tomu sám těžko věřil. Dvanáctý den po odchodu stály děti před vchodem do školy. V rozedraných šatech, špinavé, pohublé, s provinilým, smutným výrazem v očích a ostýchavými slovními projevy (Dědič, 2005, s. 42). Miroslav Dědič dokázal probudit jejich zájem o vzdělání, a umožnil jim tak lepší podmínky pro život než jejich rodiče. Důkazem toho se stal žák Dezider Lacko, který se stal chemikem. Absolvent internátní školy Mikoláš Smoleň se stal po roce 1989 šéfredaktorem romského týdeníku *Romano kurko* (Romský týden), který ovlivňoval vědomí romské národnostní menšiny přes deset let v její nové společenské situaci (Balvín, 2015, s. 19). Chovanec František Bandy se stal pedagogem. Velmi úspěšně se v životě uplatnila Tereza Balogová, která ukončila maturitou studium na střední pedagogické škole v Prachaticích (Dědič, 2005, s. 65).

Počátkem školního roku 1953/54 byla škola v Květušíně rozšířena o druhou třídu. O rok později byla z kapacitních důvodů přestěhována do Dobré Vody u Záblatí, kde se práce v dětském domově dále úspěšně rozvíjela. V roce 1955 uzavřel Miroslav Dědič sňatek s Anežkou Filipovou, se kterou se sblížil při společné práci v Květušíně. *Byla mi oporou v nejnáročnějších obdobích začátků práce s cikánskými dětmi* (Dědič, 2005, s. 63). V roce 1960 byl provoz dětského domu na základě rozhodnutí ministerstva školství ukončen. Přes nesouhlas Miroslava Dědiče byla podle ministerstva cikánská otázka vzdělávání vyřešena. Z tohoto desetiletého období vznikly Dědičovy knihy *Šumavská bukolika* (1975) a *Škola bez kázně* (1985), která byla vydána ještě jednou pod názvem *Květušínská poema* (2006).

Dětský domov se změnil na výchovný ústav pro mladé dívky, kde Miroslav Dědič působil ještě dva roky jako vedoucí. Romské děti jejich bývalý učitel rozvážel na různá zařízení po republice a na Slovensko. *Loučení s dětmi bylo nejsmutnější chvílkou, kdy jsem si uvědomoval, jak bezcitně se tehdy shora o osudu dětí rozhodovalo* (Dědič, 2005, s. 71).

Další dva roky na vlastní žádost působil na jednotřídní základní škole v obci Lčovice na Prachaticku.

V roce 1964 nastoupil jako pracovník pro oblast mimotřídní a mimoškolní výchovy a posléze jako vedoucí kabinetu pedagogiky a psychologie pro Jihočeský kraj. Po zřízení kabinetu pro výchovu a vzdělávání cikánských dětí byl pověřen jeho vedením. Tento kabinet měl působnost pro celou Tehdejší Československou republiku. Pod záštitou ministerstva školství a Ústředního ústavu pro vzdělávání pedagogických pracovníků po řadu let ve spolupráci s Dr. Milenou Hübschmannovou organizoval kurzy romštiny pro učitele. Dr. Milena Hübschmannová učila jazyk, Miroslav Dědič metodiku práce s romskými dětmi (Balvín, 2015, s. 22). Miroslav Dědič si doplnil vzdělání šestiletým studiem na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v oboru pedagogika a psychologie pro učitelství na školách II. cyklu, následoval doktorát z filozofie. Do důchodu odešel v roce 1986, přesto zůstal nadále činný ve svých aktivitách. V roce 1995 se stal členem Hnutí R a na požádání přednáší na Jihočeské univerzitě – na zdravotně sociální a na pedagogické fakultě. Za svou záslužnou činnost obdržel uznání od Hlavního města Prahy a Hnutí R a Maticí romskou byl několikrát navrhován na státní vyznamenání ČR. To mu bohužel ještě uděleno nebylo. Avšak nejenom vyznamenáním se potvrzuje hodnota osobnosti. A hodnota osobnosti Miroslava Dědiče je skutečně velká, pro současné i budoucí (Balvín, 2015, s. 22). Mimořádným oceněním Miroslava Dědiče bylo také předání zlaté medaile Jihočeské univerzity v roce 2015.

2.2 Přemysl Pitter

*Bez lásky, bez lidskosti, bez soucítění člověka
s člověkem nic neobstojí.*

(Přemysl Pitter. In Pasák, 1997, s. 11)

Přemysl Pitter se narodil 21. června 1895 na pražském Smíchově v Libušině ulici č. 3. Ještě než se Přemysl narodil, všech šest starších sourozenců, tři chlapci a tři děvčata, postupně zemřelo, proto jeho maminka v přesvědčení a ze strachu, že nebude žít stejně jako všechny děti před ním, dala chlapce do péče své mladší sestře Antonii Bílé na venkovský statek v Židovicích u Kopidlna. Až v den prvních narozenin vezla teta Přemysla do Prahy ukázat matce.⁵

Pobyt na venkově, přestože byl poměrně krátký, zanechal v Přemyslovi nesmazatelné stopy. Jak píše Pittrův přítel Pavel Kohn, byly to intenzivní prožitky dobroty, štěstí, přírody, radosti i krásy, které se tu střídaly s vjemy, jež se zapsaly do jeho duše hrůzou až dramatickou (Kohn, 1995, s. 10).⁶ Jednou také vlezl do boudy ke zlému psu Hababovi, o němž se do té doby říkalo, že každého pokašitele roztrhá, ale pes v něm pokašitele neviděl a neublížil mu (Kosatík, 2009, s. 17).⁷

⁵ První Pittrova živá vzpomínka se váže k narození jeho sestřičky Libušky, které bylo příležitostí k návštěvě rodičů. *Vidím dvě široké manželské postele s peřinami. Uprostřed leží miminko. Kolem je několik lidí. Kdosi mě zvedá a klade vedle miminka. Slyším jásavé hlasy. V malém pokoji je mi úzko; jsem zvyklý na velké prostory v židovickém statku. Chci pryč. Libuška záhy zemřela* (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 102).

⁶ Na zahradě u tety byl rybník se spoustou žab, které si na něj zvykly, lezly po něm, nechaly se hladit a líbat; svého nejmilejšího na jedno oko slepého žabáka si dával do pusy, aby mu nebyla zima. O teplých večerech posedávali sousedé na zápraží před stavením a tu jim dělal představení se svou žabou, kterou si posadil na hlavu. Tak seděla, než Přemysl řekl „hop“ a žába skočila.

⁷ Fakt, že k Pittrovi měla zvířata jakousi náklonnost, dokazuje svědectví jeho přítele Miroslava Matouše, který ve své knize *Zvláštní člověk Přemysl Pitter* (2001) popisuje vycházku v době Pittrova exilu ve Švýcarsku, tedy v době daleko pozdější. *Během našeho švýcarského pobytu nás Přemysl pozval na vycházku cestou, kudy sám rád chodíval. Za nízkým dřevěným plotem se náhle ozval štěkot psa, jenž se tak dožadoval, aby se mohl jako obvykle přidružit ke svému častému průvodci. Tentokrát jsme byli jeho společníky my, ale pes nařikal tak úpěnlivě, že jeho paní na Přemyslovo přemlouvání a jistě i s ohledem na sousedy, mu posléze k jeho nepopsatelné radosti otevřela vrátka. Cesta vedla okrajem lesa. Po nějaké době se objevila*

Ve čtyřech nebo čtyřech a půl letech byl Přemysl navrácen svým rodičům, kteří se přestěhovali do nového domu „U Rybáků“ na tehdejší Schwarzenberkově třídě vedle „Zlatého anděla“. Jak sám ve svých vzpomínkách píše, v Praze se mu velice stýskalo po venkově. Chyběly mu tam volnost, příroda, zvířátka, a tak si alespoň z výletů s rodiči nosil domů různé brouky, slepýše a chrousty.⁸ Nechybělo mnoho a Pittrovi mohli přijít i o své jediné zbývající dítě nedlouho poté, co jim bylo příbuznými vráceno do nového smíchovského příbytku. Jednoho dne odešla matka na nákup a nechala synka samotného doma. Ten zvědav, co se asi venku děje, otevřel si dveře, protlačil se na balkon a stál na úzkém vnějším okraji, přidržuje se zábradlí. Pozoroval shromažďující se dav, který ho sledoval. Matka po návratu z nákupu vyběhla rychle do domu, vtáhla malého Přemysla dovnitř a klesla, dítě v náručí, na pohovku (Matouš, 2001, s. 11). V souvislosti s touto událostí si Matouš ve své knize pokládá otázku, zda jsou pod zvláštní ochranou ti, kdo se rodí do tohoto světa s určitým posláním. V pěti letech měl Přemysl velmi silný zážitek, který se udál při hře s několika dětmi v pokoji v domě „U Rybáků“: *Pojednou mě cosi přimělo k tomu, abych se uchýlil do rohu pokoje blízko dveří na balkon. A tu vidím, že se přede mnou tvoří jakési světlé obláčky, z nichž se vynořuje postava muže hladké tváře. Viděl jsem zřetelně oči, hledící na mne. Děti zřejmě nezaznamenaly nic, ale kupodivu*

zemědělská usedlost. Z maštale vyhlédl kůň a už z dálky vítal hlasitým řehtáním svého lidského přítele, jenž ho pak počastoval kusem chleba (Matouš, 2001, s. 12).

Jiné zážitky z dětství přispěly k tomu, že Přemysl Pitter přestal jíst maso. Byl svědkem podříznutí husy, která sebou zmítala a její krev stříkala kolem. Přemysl se vyděsil tak, že z toho onemocněl. Později se dozvěděl, že husu bylo nutno zaříznout, protože se dusila tukem (Pitter, 1996, s. 103). Naopak mu utkvěla krásná vzpomínka na pečení chleba, kdy teta Antonie přivalila do sednice díž, ve které kopístem hnětla těsto. Zatímco kynulo, roztopila pec. Dřevěnou lopatou kladla do ní bochníky a upečené chleby ukládala do regálů v kvelbu. Vůně chleba pronikala stavením a šířila se do okolí.

⁸ Rodiče Přemysla Pittra byli Češi. Maminka Žofie (1856–1911) jako dcera krejčího požehnaného mnoha dětmi nemohla dokončit základní vzdělání; toužila však po nových poznacích, a tak chodila na přednášky a koncerty (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 117). Byla také velice zbožná.

Tatínek se jmenoval Karel (1856–1913). Byl to velmi zaměstnaný muž. Dvě desítky let pracoval v grafických závodech Václava Neuberta na Smíchově a za tu dobu nejenže se vypracoval z grafika na ředitele, ale získal hlavně dovednosti i konexe k tomu, aby se nakonec mohl jako tiskárenský podnikatel osamostatnit (Kosatík, 2009, s. 14).

utichly. Po chvíli se zjev rozplynul. Neodvážil jsem se ani matince o tom povědět, ale pokojný pocit, který jsem přitom měl, nikdy mi z mysli nesešel, když jsem si později celou věc vyložil jako dětskou halucinaci (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 109). Lze se domnívat, že Přemysl jako malý chlapec mohl spatřit božské zjevení.

Obecnou školu vychodil na počátku století v Praze na Hrádku. Měl krásné vzpomínky na své učitele. Jedním z nich byl pan Hrycha, který dával jen samé jedničky. Byl toho názoru, že dítě nesmí být trestáno za to, že je příroda nějak ochudila, že je méně bystré a nadané než ostatní (Kohn, 1995, s. 13). Učitel Šrajera dokázal vzbudit v žácích opravdovou lásku ke květinám.⁹ Přemysl bral náboženství vážně do svých deseti let. *Pak nastala krize víry, z níž jsem vyšel jako přesvědčený ateista. Na následujících deset let, až do svého niterného přerodu ve válečné vřavě, nerad vzpomínám a nejráději bych je vymazal ze svého života* (Kohn, 1995, s. 14). V roce 1906 složil přijímací zkoušku na reálku. Pitter chtěl být studentem, ale střední škola byla pro něj velikým zklamáním. Byl zvyklý učit se nasloucháním, proto bylo pro něj složité učit se z knih. Místo povzbuzení se mu dostávalo pokořování, které mu vzalo chuť do učení a přimělo ho studium ukončit. Pittrova maminka byla zklamaná, protože chtěla, aby byl její syn vzdělaný. Tatínek naopak chtěl, aby se učil typografem, protože v roce 1909 zřídil vlastní knihtiskárnu a přál si, aby Přemysl jednou podnik převzal. Den po opuštění školy Přemysl Pitter považuje za svůj „nejšťastnější“. V knihtiskárně svého otce se učil sazečem, což činil naopak s velkou chutí a zápletem. V pokračovací škole, kterou přitom průběžně navštěvoval, patřil mezi nejlepší žáky. Kromě toho absolvoval i jednorocní večerní obchodní školu. Při práci v závodě se mu stala jedna příhoda. V otcově nepřítomnosti přišel agent nabízet výrobky své firmy. Když se otec vrátil, ptal se Přemysla, kdo tu byl; *Ale ten židák S. Vyhodil jsem ho. Ani jsem to nedořekl a dostal jsem před očima zaměstnanců pořádný pohlavek. Takhle mi o židech nemluv! Můžeš se od nich mnohému naučit! Tím pohlavkem mi vyrazil z hlavy i duše můj*

⁹ Co se týče vyučování náboženství, a prvních vědomých zkušeností z oblasti víry, má Pitter niternou vzpomínku na líčení pana Kachety o tom, jak Mojžíš mluvil s Hospodinem. *Nešlo mi to do hlavy. Povídám matince: Může se Pán Bůh vidět? Řekla: Pojď, já ti ukážu Boha. Oblékla se, vzala mě za ruku a vedla do sadů na Karlově náměstí, kde tulipány a hyacinty byly právě v plném květu. Stanuli jsme před záhony. Vidíš ty barvy květů a jejich tvar? Cítíš jejich vůni? Pozoruješ, jak včelky horlivě sbírají pyl, aby jej pak zpracovaly ve vosk a med? Byl to okamžik niterného osvětlení. Náhle jsem svou dětskou mysl spatřil Boha za vším tím stvořením a děním a jen jsem vydechl. Ano, matinko, už vidím Boha* (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 106).

podvědomý antisemitismus, tehdy tak rozšířený i v mém národě. Toto otcovské poučení jistě přispělo v pozdějším Pittrově jednání s pronásledovanými židovskými spoluobčany za druhé světové války. V roce 1910 onemocněla maminka Žofie srdeční vadou a chorobou ledvin. Otec Přemysla uvolnil na měsíc z práce, aby se o svoji maminku mohl postarat a dělat jí doprovod v poděbradských lázních. Příštího roku 28. února jeho maminka zemřela.

Pro Přemysla nastalo období dalšího odborného vzdělávání. V červenci 1911 nastoupil v Lipsku na typografické technikum Julia Maesera. Koncem roku Přemyslův otec prodělal mozkovou mrtvici, nicméně se se zotavil, a tak jeho syn pokračoval ve vzdělávání a získal výuční list jako sazeč na linotypu. Na Vánoce téhož roku přijel za svým otcem trávit svátky. V létě 1912 se ještě měsíc učil v Berlíně pracovat na sázecím stroji. V červenci cvičil v Praze na Vysokoškolském sletu. V polovině září však nastoupil v otcově závodě, aniž mu otec stačil předat mnoho zkušeností, jelikož pomalu umíral a na následky druhé mozkové mrtvice zemřel v dubnu 1913. Přemysl nebyl ještě tehdy plnoletý, ale soud ho na žádost jeho poručníka, otcova bratrance Antonína Krále, zplnoletil, aby mohl převzít otcovu tiskárnu. Zpočátku se závodě věnoval s velkou horlivostí a zdarem, ale velké částky peněz v jeho rukou a lehkomyšlní přátelé ho sváděli k nezřízenému životu.

Propukla světová válka. Zakázky ustaly, nikoli však platební závazky. Tiskařský závod stál před zkázou a Přemysl byl bezradný co dál. Volil zdánlivě nejsnazší východisko a dal se v září roku 1914, tři měsíce po vypuknutí světové války, dobrovolně na vojnu (Matouš, 2001, s. 17). Přemysl Pitter se stal rakouským vojákem a musel složit přísahu Františku Josefovi I. Nebyl z toho nešťastný, spíše byl rád, že se touto cestou dostane z obtíží, v nichž se ocitl, avšak vystřízlivění bylo strašné. Po krátkém výcviku byl určen k strážní službě v pražském posádkovém vězení. Tam tajně pomáhal Václavu Klofáčovi, což byl bývalý předseda České strany národně sociální a dávný přítel Pittrova otce. Po vypuknutí války se Klofáč stal politickým vězněm. V lednu 1915 byl Přemysl poslán na ruskou frontu, do zákopů v Haliči, kde viděl přátele i nepřátele umírat ve strašných bolestech a sám stál denně tvář v tvář smrti. Smrt na dosah ruky byla prakticky všude kolem, louky

poseté mrtvolami – nikdo je neměl čas odklízet, natož pohřbívat.¹⁰ Na bojišti byl Přemysl zraněn. Zranění naštěstí nebylo vážné. Po pěti dnech od tohoto zážitku si šel Přemysl pro menáž. Do svého esšálku si nechal nalít polévku, která mu mizela před očima; u dna zely dva otvory po prolétlé kulce, která těsně minula hlavu, krytou oním esšálkem v kritické chvíli. Pavel Kohn ve své knize píše o možné prozřetelnosti, která Přemysla Pittra chtěla zachovat při životě (1995, s. 30). Tomuto výroku by také mohl nasvědčovat protiútok nepřítele, který Přemysl Pitter také přežil. *Stříleli jsme jako zběsilí. Naskáčou-li nám do zákopů – to bude masakr! Střílel jsem tak, že se mi rozpálila hlaveň. Byla tma, nikoho jsme neviděli, na nikoho nemířili – a přece bylo ráno před našimi zákopy rozseto těl. Mohl jsem střílet do neznáma, ale hrůza se mě zmocnila při představě, že bych měl střílet na někoho, koho vidím, nebo mu vrazit bodlo do břicha* (Pitter, 1996, s. 11).

Skutečnost, že nebyl a nebude schopen zabít člověka, donutila Přemysla dezertovat. Byl však zadržen a uvězněn. Díky vojenskému soudci, kterému Přemysl vyprávěl své důvody k útěku, byl propuštěn z vězení a přeložen k jinému pluku. Zanedlouho útěk zopakoval, tentokrát však byl chycen přímo na frontě a odsouzen k smrti. Díky nepřátelskému útoku a poučen při prvním útěku se Přemysl ukryl do transportu raněných a nemocných, s nimiž se dostal do Prahy. Na zdravotní dovolené v roce 1916 se Přemysl seznámil s Annou Pohlovou, která pak jako máma Pohlová sehrála v jeho životě nemalou roli. Zapůjčila mu knihu, která Přemysla velice ovlivnila. Byly to Tolstého „Povídky pro lid“, kde každé z povídek předchází citáty z evangelií. *To že je v bibli? Opatřil jsem si Nový zákon, abych se přesvědčil, že evangelijní úryvky si Tolstoj nevymyslel nebo k nim něco nepřidal. Čtu*

¹⁰ V těchto vypjatých okamžicích se mu náhle v mysli vynořují naléhavé otázky, na které touží celou svou bytostí nalézt odpověď. *Znamená smrt konec všeho? Když střelba nakonec umlká, pozoruje okolí před zákopem*

a vzpomíná na vroucí slova své matky o Boží přítomnosti v květinách, v rostlinách, ve všem živoucím. Tady se lidé navzájem zabíjejí, v přírodě však přesto panuje klid, zákonitost, krása a řád – kosmos, nikoli náhoda a chaos. *Ale jak ty řády a zákony vznikly? Samy od sebe? Nesmysl. Začíná přemýšlet i o svém těle. Jak důmyslný nástroj je například oko. Kdo dokáže udělat umělé oko, aby vidělo, ucho, aby slyšelo, srdce, aby samo tlouklo? A co hmota, mrtvá hmota? Učenci tvrdí, že její nejmenší části v sobě tají ohromnou energii. V jejich složení panuje tatáž zákonitost jako ve vesmíru; tedy opět kosmos, řád. Ano – příroda, mikrokosmos, makrokosmos, to všechno má svůj smysl, účel, cíl. Ale co já? Byl jsem už před narozením? Budu dál i po smrti* (Kohn, 1995, s. 30)?

a žasnu. Taková hloubka, taková krása! Jak je možné, že jsem evangelia nikdy před tím nečetl ani neslyšel? Otevřel se mi nový svět. Zabral jsem se do čtení a nic mi nevadilo, že leccos jsem nechápal, s rozumem nesrovnával. Vždyť to, čemu bylo možno bez zábran rozumět, bylo tak pravdivé, moudré, úchvatné, že nepotřebovalo tolik výkladů. Jak je pouze možné, říkal jsem si, že lidé mají takový poklad v rukou a nevědí o jeho významu a ceně? Byly by vůbec války, krvavé revoluce, útisk a bezpráví, kdyby lidé znali, čemu Ježíš učí? (Pitter, 1996, s. 13)

Po zotavení byl Přemysl znovu odvelen na frontu, tentokrát na italskou. Stal se telefonistou.¹¹ Válečné zážitky a vypětí měly dopad na psychickou stránku. Vyčerpaný Přemysl měl děsivé sny, ve kterých se mu vracely obrazy z haličské fronty. *Ve snu vidím sebe stát na zákopech, s připravenou ručnicí s nasazeným bajonetem. Spatřuji už toho, který si mne vzal za cíl. Hledím na něho upřeně a se zděšením rozeznávám, že má místo uniformy světlé roucho a na hlavě trnovou korunu.* (Pitter, 1996, s. 18) Pro vysokou horečku nevnímající byl Pitter naložen na nosítka a v ranních hodinách odvážen do zázemí. Po uzdravení se ocitl v pochodovém praporu, který směřoval do pevnosti Bileč, při pochodu se zhroutil. Po zotavení se stal sanitním pomocníkem. Jako sanitář v bilečské nemocnici si všiml malého černohorského chlapce Gavra, kterého vojáci přijali za „syna

¹¹ V jedné zvláštní chvíli došlo mezi jeho velitelem a jím k osobnímu rozhovoru, při kterém tito dva lidé rozdílného postavení a věku společně promlouvali jako pouzí lidé v téže zoufalé situaci. Velitel se Přemysla tázal, zda věří v boha. Přemyslova odpověď zněla: *Snažím se věřit.* Velitele zajímalo, proč nevěří docela. Pittrova odpověď zněla: *Protože kdybych opravdově věřil v Boha, nebyl bych zde... Věřím, že je Boží vůlí, abychom se nezabýjeli, abychom si navzájem pomáhali a sloužili. Abychom si odpouštěli a dokonce milovali i ty, kdo nám ubližují a jsou našimi přáteli. Myslím, že je to taky velmi praktické, protože nepřátelství neodstraníme opětovným nepřátelstvím a zlo nepřemůžeme novým zlem, ale jenom dobrem a láskou. Kdybych opravdově věřil v Boha, nebyl bych tady a nepomáhal tomu, aby nevinní lidé byli mrzačeni a vražděni.* (1996, s. 15)

Hrůzným válečným zkušenostem však není zdaleka konec. Téže noci, v době služby pod vedením majora, střídal Pitter jiného telefonistu. V ranních hodinách vycházel z krytu a naskytl se mu zvláštní pohled na zajaté italské vojáky, kteří byli ještě dětmi, zablácení od hlavy až k patě, s očima, v nichž jsou dosud stopy děsu z právě prožité hrůzy. *Mají nesmírnou radost, že byli zajati, že unikli peklu. Vojáci v rakouských uniformách je obklopují, tisknou jim ruce, hovoří na ně česky. Hledím a hrdlo se mi svírá. Obracím se, abych zakryl dojetí. Můj pohled padá na velitele, který stojí ve dveřích a po jeho tváři stéká slza.* (Pitter, 1996, s. 17)

pluku“. Zůstal na živu jen díky tomu, že se ho ujali pro něj nepřátelští vojáci. Přemysl se chlapce už za války ujal, našel mu v Praze pěstouny a sám se po válce stal jeho poručíkem. Bylo to první z mnoha set dětí, které Přemysl Pitter zachránil před fyzickou a duševní bídou (Kohn, 1995, s. 33).

K další důležité události v jeho životě došlo až na samém konci války v chorvatském přístavu Rijeka. Všichni Češi v rakouských uniformách toužili po tom, aby se dostali co nejdříve domů. V Rijece mladý český poručík Bartl zorganizoval improvizovaný útvar, který měl za úkol pomáhat zdejšími Jihoslovany pečovat o raněné a udržovat pořádek. Někteří nespokojenci proti tomu brojili a násilím si chtěli vynutit transport do Prahy. Svolali schůzi a tam se dohadovali o sesazení velitele. Jakmile se to Přemysl dozvěděl, vyskočil na sud stojící u vchodu do tovární haly, ve které se shromáždění konalo, a promluvil k nim: *Ve prospěch spolupráce s Jihoslovany, našimi bratry, kterým nyní můžeme oplatit to, jak nás tady přijali, ve jménu svornosti a trpělivosti – ostatně, bez jugoslávské podpory se odtud sami domů přes rakouské a maďarské území sotva dokážeme dostat.* (Pitter, 1996, s. 26) Vzbouřenci se začali vytrácet. Než domluvil, hala byla prázdná. Ještě nikdy předtím Přemysl k tolika lidem nemluvil. Později ve svých vzpomínkách psal, že to byl Boží duch, který mu propůjčil hlas a slova. Podle Kosátika se Pittrovy zápisky od většiny deníků z front první světové války liší. V roce 1917, kdy se ocitl v Bileci, zůstával Pitter stále ateistou, do morku vyděšený katastrofou lidskosti, kterou po tři uplynulé roky viděl všude kolem sebe. Klíčový zážitek, který později nazval svým „obrácením“, na něho čekal až zde, mezi raněnými a nemocnými. V létě 1917 se od nich sám nakazil. *Mně toliko jednou v životě (Hospodin; pozn. aut.) ukázal obrazem, co pro mne chystá. To bylo ve chvíli, kdy jsem umírající ležel v mrákotách a kdy mé rozhodnutí znamenalo buď setrvat, nebo odejít. Tento obraz mi stačil na celý život a nepotřebuji více* (Kosatík, 2009, s. 24).¹²

¹² Ve svém pozdějším životě se Pitter zmiňoval i o dalších přelomových zážitcích, které měly vliv na to, že se právě během války vydal na novou životní dráhu, ale žádnému z nich však nepřipisoval do té míry přelomový význam ve svém životě jako onomu zjevení, které spatřil na lůžku v bilečském nemocničním baráku: *Byl to ostrov v temném rozbouřeném moři, na němž jsem se ocitl, nikoli hora. Kolem tonuli lidé, kterým jsem pomáhal na břeh. Zjevení zmizelo za úchvatné hudby či zpěvu. Strašlivé mraky vystřídala záře a mě naplnilo nevýslovné blaho. Tehdy jsem pochopil, že můj život nepatří už mně, ale Bohu k službě lidem, k záchraně tonoucích.* (Kosatík, 2009, s. 24)

U Pittra zážitek „obrácení“ podle všeho vyplynul z předchozího dlouholetého utrpení. Nejméně tři válečné roky se v něm městnala nesvoboda, která „obrácením“ našla své uvolnění. Závěr, že „můj život nepatří mě“, ho vedle vědomí vyššího a neviditelného řádu naplnil blaženým zážitkem účasti na něm a zároveň i vděčností za to – jinými slovy zvýšenou chutí naplnit takový mimořádně svěřený život mimořádným obsahem. (Kosatík, 2009, s. 26)

Po návratu do Prahy nechtěl být Pitter stíhán pro dezerci, proto šel rovnou za ministrem národní obrany Václavem Klofáčem, který byl ke konci války amnestován a stal se členem vlády. Prvního ledna 1920 Pitter nastoupil jako úředník na ministerstvu obrany. Ministerské místo, jakkoliv nebylo spojeno s podstatným platem, mohlo být drobnou „revanší“ za jeho válečné služby. S nárůstem Pittrových aktivit jeho působení v úřadě trvalo pouze osm měsíců (Kosatík, 2009, s. 45). Přestože už bylo po válce, Přemyslův zdravotní a psychický stav nebyl zdaleka v pořádku. Navštěvoval Annu Pohlovou, která mu pomáhala s léčbou. Díky matce Pohlové se dozvěděl o Pavle Moudré, která byla spisovatelkou a protiválečnou aktivistkou. Jak píše Kosatík: „*Málokdo ho ovlivnil víc než ona*“ (2009, s. 43). Při svých cestách na dělnické předměstí Prahy si všímal bezprizorních dětí, jak se potulují ulicemi, chodí za školu, rozbíjejí okna, hrubě na sebe pokřikují. Na výzvu žižkovského učitele se začal starat o zlepšení sociálních poměrů dětí z chudých rodin. Ráno je odváděl do školy a zjišťoval, v jakém prostředí žijí. Během této činnosti poznal, že to, co především dětem chybí, není ani tak oděv, ale daleko více výchova. Tato jeho aktivita vedla k tomu, že 13. března 1920 bylo založeno sdružení, které přijalo název „Nový Jeruzalém“. Z dvanácti zakládajících členů většina s Pittrem spojila celý svůj další život. V září 1920 se Přemysl Pitter stal předsedou hnutí.

Na podzim 1920 se zapsal na Husovu bohosloveckou fakultu, kde se jej zeptali, ke které církvi se hlásí, a musel přiznat, že k žádné. Srdcem se cítil nejbliž odkazu staré Jednoty českých bratří, na tu však po vzniku republiky chtěly navázat hned čtyři církve najednou. *Chtěl jsem tedy napřed zkusit, ke které mám nejbliž, ale ukázalo se v praxi, že nemusím vstupovat nikam, že kázat a uskutečňovat příkazy evangelia mohu všude a bez závazků* (Kosatík, 2009, s. 34). Pitter poprvé veřejně promluvil 18. května 1919 v Hostivaři, ale za skutečný začátek své práce veřejného mluvčího on sám pokládal až den o svátku sv. Václava téhož roku, kdy na náměstí Republiky v Praze hovořil na téma „co náboženství je a co není, co chtěl Kristus a co dělají lidé“.

Pitter fakultu po dvou semestrech opustil, ale získal zde informace o Janu Milíčovi z Kroměříže díky zadané seminární práci z historického semináře. Milíč s ním potom šel celý život jako vzor i korektiv, jak se má křesťan v praxi chovat. Fascinace tímto náboženským vzdělavcem, který pohrdl „lepší“ životem a odešel působit mezi chudé, se od jeho dob v českém povědomí udržela dosud (Kosatík, 2009, s. 52).¹³

První dětskou besídku žižkovských dětí zorganizoval „Nový Jeruzalém“ 10. října 1920. *Děti jsme sebrali z ulice*, vzpomínal Pitter. V restauraci „Na výšince“ čekalo na děti loutkové divadlo. *Přišly v nečekaném počtu, okna se třásla řevem těch malých divochů žižkovských* (Kosatík, 2009, s. 60). Šest let trvalo toto bohublé dílo, než ztratilo střechu nad hlavou, když majitel předal restauraci někomu jinému. Pokusy organizovat pokračování ve školních třídách nebo tělocvičnách skončily nezdarem. Děti se tam necítily svobodně a jejich účast klesala. A tak se Přemysl rozhodl, že se pokusí získat pozemek a vybuduje samostatný útulek, který by odpovídal jeho představám a potřebám žižkovských dětí, o které se hodlal i nadále starat (Kohn, 1995, s. 37). Činnost hnutí se rozvíjela lépe než podle těch nejoptimističtějších představ. K úspěšným akcím hnutí se počítaly i Pittrovy nedělní promluvy. Přednášel dokonce i hluchým nebo vězňům na Pankráci. Zároveň vzniká potřeba vydávat tiskem četbu, která by jeho projevy zachycovala a zabývala se náboženskými i všeobecnými problémy jeho způsobem. Zprvu to byly jen letáky, později brožury a od roku 1924 měsíčník „Sbratření“, jehož oficiální vydavatelkou se stala spisovatelka a odborná pracovnice Pavla Moudrá. Ta se již za války ujímala mladých lidí, kteří z důvodů svědomí odmítali vzít do ruky zbraň (Kohn, 1995, s. 40).

Poznámka:

Sjednocující organizací evropského radikálně pacifistického hnutí v době mezi světovými válkami bylo Hnutí pro mezinárodní smír (International Fellowship of Reconciliation; IFOR). K události klíčové pro vznik československé pobočky hnutí došlo v létě 1923.

¹³ Seznámení s Milíčovou osobností, jakkoli zásadní, samozřejmě nebylo jediným ziskem, který si Pitter ze studia na Husově bohoslovecké fakultě odnesl. Druhým vlivným učitelem, z osobnostního hlediska pro Pittra patrně ještě důležitějším než církevní historik Hrejsa, se stal novozákoník František Žilka. Když Pitter v pozdějším životě několikrát s úctou připomínal, že mu Žilka „ukázal, jak zkoumat Nový zákon“, měl tím na mysli hlavně schopnost interpretace, kterou Žilka vynikal a která i pro dnešního čtenáře zůstala nezkráslivě zachována v jeho knihách (Kosatík, 2009, s. 54).

Heinrich Tutsch, českoněmecký pacifista, sekretář německé odbočky studentské Ymky a spolupracovník Nového Jeruzaléma, tehdy získal od Britů pozvání na mezinárodní konferenci do dánského Nyborgu (Kosatík, 2009, s. 71). Pitter v knize *Nad Vřavou nenávisti* (1996) píše: *Byl to pro mne překvapující zážitek, že takových conscientious objectors, těch, kdo z důvodu svědomí odmítali vojenskou službu, jsou tisíce, a to v mnoha zemích. Necítil jsem se již jako osamělý podivín* (1996, s. 33).

Pražské FOR (Hnutí pro smír) bylo touto zkušeností velice obohaceno. Jindřich Tutsch zavedl a uskutečňoval prázdninové výměny školních dětí na území Československé republiky, kde se mluvilo buď jenom česky, nebo jenom německy, a to proto, aby se děti navzájem poznávaly a porozuměly jazyku, tradicím a způsobu života těch druhých. Olga Fierzová ve vzpomínkách a svědectvích uvádí ty, kteří byli zvláštním přínosem pro skupinu: Pavlu Moudrou, předsedkyni, ušlechtilou spisovatelku, literární překladatelku i tlumočnici (zemřela v osmdesáti letech v roce 1940); Marii Hornofovou, nadanou učitelku, která byla později nacisty odsouzena a popravena; prof. Waltera Flussera, znalce jazyků, kterého nacisté usmrtili v plynové komoře (právě tak i jeho ženu a několik dalších členů skupiny); Valentina F. Bulgakova, který byl posledním sekretářem Lva Nikolajeviče Tolstého (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 129).

Po první světové válce vznikla vlna odpůrců proti branné povinnosti. Patřily k nim takové osobnosti, jakými byli z Čechů zvláště Emanuel Rádl, jehož snah o dobré soužití Čechů s Němci si Pitter velice vážil, dále Albert Einstein, Rabindranáth Thákur, Máthámá Gándhí, Romain Rolland (Matouš, 2001, s. 35). Již zmíněný časopis „Sbratření“ umožňoval Přemyslu Pittrovi udržovat a navazovat duchovní styky s lidmi, kterým byly jeho myšlenky blízké. Jeho prostřednictvím se setkal s jednotlivci, kteří z důvodu víry a svědomí odmítali vojenskou službu. Úřady je za to stíhaly, odsuzovaly a posílaly do vězení. Odpůrci vojny nebyli z velké většiny nepřátelé státu, ale často hluboce věřící mladí lidé. Pittrovi branná povinnost nehrozila, ale doma měl dosud svou starou vojenskou knížku, kterou vrátil úřadům s dopisem adresovaným nejvyššímu veliteli branných sil prezidentu Masarykovi s odůvodněním, že „nemůže být vojínem“. Odpověď mu nikdy nepřišla. Několik obrodných časopisů otisklo Pittrovův dopis s výzvou, aby se mu přihlásili ti, kdo z důvodu víry a svědomí jsou proti vojenské službě. Po tomto činu se k němu dostavila policie se soudním povolením k domovní prohlídce, při které u něho našla na tři sta přihlášek. Přemysl Pitter byl obžalován za podněcování mladých branců a odsouzen k pěti měsícům samovazby. Ve vězení byl nakonec pouze dva měsíce, poté byl díky amnestii propuštěn. Podle Kosatíka skutečný smysl činu spočíval v protestu vůči policejnímu a soudnímu zájmu o jeho osobu – a ve snaze bránit se mu publicitou. Bylo zřejmé, že Pitter si víc slibuje od účinku, jakého dosáhne otištěním svého dopisu, a tak proměnil svůj list v pamflet, jeden z nejúčinnějších, jaké kdy napsal; odsoudil v něm vlastně veškerou československou vojenskou politiku a především Masarykovo fatální rozhodnutí z počátku světové války – založit budoucí stát na ozbrojeném vystoupení legií a na prolévání krve (Kosatík, 2009, s. 98).

V roce 1926 pořádala IFOR letní mírovou školu v Oberammergau. Zde se Přemysl Pitter setkal s Olgou Fierzovou, která překládala jeho německé proslavy do angličtiny a francouzštiny. Jeho výklad o výchově mládeže a o výchově k pacifismu Fierzovou zaujal natolik, že se stala Pittrovou věrnou spolupracovnicí i celoživotní družkou. Přestěhovala se

do Prahy, dokonale ovládla český jazyk i historii českého národa; působila jako česká učitelka, ale podržela si švýcarské občanství (Pasák, 1997, s. 28).

O zřizování útulků pro potřebné všeho druhu Přemysl Pitter snil již od konce první světové války. Už v roce 1921 uvažoval o zřízení Domova dětí opuštěných a mravně ohrožených (Kosatík, 2009, s. 142). Na počátku 30. let Československo zasáhla světová hospodářská krize a řádná péče o děti z ulice se stala naléhavější než kdykoli jindy (Pitter, 1996, s. 136).

V roce 1933 se Přemyslu Pittrovi uskutečnil jeho sen o otevření tzv. Milíčova domu. Nacházel se na úpatí vrchu Svatého kříže blízko Olšanského rybníka. Milíčův dům byl postaven za pomoci vinohradského stavitele dr. Karla Skorkovského, který na toto bohubilé dílo poskytl bezúročnou půjčku. Nejprve byla postavena jedna část domu (přízemí a sál) a o tři roky později druhá část. Dům byl otevřen především dětem z nejnuznějších poměrů. Zde nalézaly opak toho, v čem žily svůj běžný život. Panoval zde přirozený řád. Olga Fierzová ve svých vzpomínkách píše o zákazu hraček typu pistolí a flintiček. *Kdykoliv nějaké dítě něco takového přineslo, věnovali jsme mu velikou péči a vysvětlili mu, proč to není vhodné. Místo vojenských hraček dostalo mnoho jiných, které vedly k tvořivé práci* (In Pitter, 1996, s. 137). Milíčův dům přitahoval stále více žižkovských dětí, a tak musel být zaveden seznam čekatelů, protože zvláště za špatného počasí je útulek nemohl všechny pojmout. Jedna z dobrovolných pomocnic, sociální pracovnice, navštěvovala rodiny dětí a vybrala ty, které potřebovaly pomoc nejvíce, a to bez ohledu na politickou orientaci či vyznání jejich rodičů (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 138). Počet dětí se rozrostl, až se ustálil na přibližně sto padesáti. Péče o ně ležela na bedrech tří lidí: Pittra a Fierzové, ke kterým se v roce 1933 přidal jako hlavní spolupracovník i Ferdinand Krch (Kosatík, s. 147). Ten se stal pedagogickým poradcem útulku. Byl pro ně ideálním dědečkem a milujícím přítelem (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 139). Dalšími spolupracovníky se stali lidé z hnutí Nového Jeruzaléma: Josef Rott s manželkou a Anna Pohorská. Žádný z nich nepobíral v Milíčově domě plat, naopak, všechny své „další příjmy“ dávali do společné pokladny, jejíž výnos tvořil základ činnosti Milíčova domu (Kosatík, 2009, s. 151). Při práci se Pitter a jeho kolegové dovídali stále více o velmi špatných podmínkách, ve kterých doma žijí jejich chráněnci. Toužili je aspoň na čas přenést z jejich zhoubného prostředí do zdravé atmosféry domova (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 140). Jako na zavalanou přišla v roce 1937 jedna vdova za Přemyslem Pittrem a nabídla mu značnou peněžní částku, kterou investoval na stavbu dětského domova v Mýtě u Rokycan (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 146). Nešlo o velký dům,

zato však o dům soběstačný. Jak se mělo ukázat, neměl sloužit jen dětem nemocným. V Mýtě Pitter ubytoval děti, na něž by bylo v Milíčově domě v poměrech druhé republiky a později i protektorátu „příliš vidět“ (Kosatík, 2009, s. 177).

Na jaře v roce 1938 přijal Přemysl Pitter pozvání od svých českých přátel do Vídně, aby tam pronesl několik přednášek. Setkává se s městem plným nacistických a antisemitských hesel a zjišťuje, že mnozí rakouští občané si narychlo přišpendlili na klopy hákové kříže, aby si zajistili přízeň mocných (Kohn, 1995, s. 50). Ve Vídni byly Pittrovy přednášky zakázány, schváleno bylo pouze jedno kázání. Vybral si téma „Ježíšův pláč nad Jeruzalémem“. Přemysl Pitter také promluvil asi na čtyřiceti pěti místech po celé Anglii, většinou ve skupinách Hnutí pro smír, a vždy kladl zvláštní důraz na duchovní dědictví českého národa. Kromě toho dokázal shromáždit dary na provoz mýtské zotavovny a také mu byly přislíbeny příspěvky z dalšího fondu. V den československého státního svátku, 28. října, poslal Pitter z Londýna svým přátelům poselství. V závěru stálo: *Nepropůjčujme svou lásku i těm, kdo jím byli svedeni a mají ho za svého boha. Vizme ve svých nepřátelích oklamané a podvedené bratry! Násilí nezachrání svět, to mohou udělat pouze láska a bratrství* (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 145).

Když 15. března 1939, několik málo týdnů po jeho návratu, vstupují hitlerovská vojska do Prahy a Hitler triumfálně vyhlašuje z oken Pražského hradu zřízení Protektorátu Čechy a Morava, Přemysl denně čeká, že bude zatčen jako mnoho jiných veřejných pracovníků. Práce v Milíčově domě za okupace dostává ještě intenzivnější charakter, naplňuje heslo: *Děti – budoucnost národa* (Kohn, 1995, s. 52). Politické poměry se rychle přiostrhovaly, zvláště když Hitler přepadl Polsko a pražští studenti 17. listopadu demonstrovali. Následkem bylo uzavření všech vysokých škol a deportace čtrnácti set studentů do koncentračních táborů (Pitter, 1996, S. 46).

Přemysl Pitter se svými spolupracovníky se ujímá židovských spoluobčanů, hlavně dětí. Zve je na pravidelná shromáždění rodičů s kulturním programem. Studenti pedagogiky pomáhali dětem se základní výukou. Přemysl Pitter ve své knize *Nad vřavou nenávisti* (vzpomíná na dobrovolné spolupracovníky, kteří docházeli do Milíčova domu, aby dětem vyprávěli, zpívali s nimi a hráli si, pomáhali při školních úlohách, pracovali s nimi v dílně nebo je sprchovali (1996, s. 47).

Od okamžiku, kdy jsou Židé povinni nosit na svých kabátech žluté hvězdy, nesmějí vlastnit majetek, nesmějí jezdit autobusy, nesmějí navštěvovat veřejná místa včetně kin,

divadel a knihoven, nesmějí po dvacáté hodině vycházet, Přemysl Pitter se svými přáteli začíná navštěvovat židovské rodiny v jejich domovech, nosí jim ošacení a potraviny. Na podzim v roce 1941 začaly v Praze deportace Židů. Mezi prvními pěti tisíci odváženými do neznáma byla i se svým manželem Margit Becková, která mnoho let obětavě pomáhala při hudební výchově dětí v Milíčově domě. Následovali je dr. Walter Flusser s chotí, dávní podporovatelé mírových a výchovných snah, a mnozí jiní (Pitter, 1996, s. 49). Na čas se bezpečným úkrytem pro židovské děti stal Mýtský domov. Postupně však na žádost matek se děti vracely domů, aby rodiny nebyly deportovány bez svých potomků. Matky se nechtěly od nich odloučit. Jak píše Přemysl Pitter, netušily však, že své děti berou s sebou na smrt (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 149). Když pak šly židovské děti do transportu, prosil Pitter jejich rodiče, aby mu aspoň poslali svou adresu – a tak jim do Terezína i do Osvětimi mohl dál posílat balíčky, i když od nich postupně přestaly chodit odpovědi. To už však nacisté i jemu omezovali veškerou činnost, zakázali mu publikovat a od konce roku 1943 neměl povolena žádná veřejná vystoupení (Kosatík, 2009, s. 180).

Po deportaci Židů z Prahy v roce 1944 byl Přemysl Pitter předvolán do Petschkova paláce, hlavního sídla gestapa. Bylo obvyklé, že Češi, kteří tam vstoupili, neopouštěli už budovu jako svobodní lidé (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 152). Pitter, než odešel k výslechu, oblékl si dvoje spodní prádlo a do aktovky si vzal nejnnutnější toaletní potřeby. Ve své knize *Nad vřavou nenávisti* (1996) uvádí: *Vstoupil jsem do pokoje s tlustými koberci, vyzdobeného palmami. U velkého psacího stolu seděl týž muž, který se mne včera vyptával. Kázal mi posadit se opodál. Ke mně přisedl těsně onen druhý muž, nyní v uniformě SS. Úředník, zřejmě vyššího postavení, listoval ve spisech. Pak, aniž na mne pohlédl, dal si znovu vykládat všechn můj život, jak došlo k postavení Milíčova domu, čemu slouží, jaké děti hostí. Náhle mne přerušil: „Ale vy skrýváte židovské děti, navštěvujete židovské rodiny, nosíte jim mléko a potraviny, pomáháte jim s výbavou na transport.“ Povídal to klidně a tiše. To je pravda, říkám. Ale z lidského hlediska to jistě pochopíte. Nastalo dlouhé ticho, Pak se opět tiše ozvalo: Můžete jít.*

Již koncem roku 1944 začíná Přemysl Pitter uskutečňovat v předstihu myšlenku pomoci židovským dětem, které přežijí pobyt v koncentračních táborech – plán odvážný, po jehož prozrazení by následovala jistá smrt (Matouš, 2001, s. 47). Po zhroucení Hitlerovy „třetí říše“ Přemysl Pitter obdržel zprávy o osudu „svých“ židovských dětí. Z nich jen pět zůstalo naživu. Právě 7. března 1944, záměrně v den Masarykových narozenin, zahynulo v Osvětimi v plynu tři tisíce osm set Židů z českých zemí, z nich šest set dětí. Šly vědomě

na smrt, s československou národní hymnou „Kde domov můj“ na rtech (Pitter, 1996, s. 54).

Přechod z války do míru nakonec vyzněl úplně jinak, než Pitter předpokládal. Velmi střídmy tón v líčení pražského povstání a toho, co přišlo bezprostředně po něm, Pitter zachoval ve většině textů, ve kterých se k událostem roku 1945 vracel: *Byl jsem v prvních dnech revolučních očitým svědkem upálení jednoho Němce a jedné Němkyně. První byl německý voják, podle uniformy příslušník Volkssturmu, tedy nikoli SS. Byla na něho v okolí Pražské brány uspořádána honička, pak byl tlučen, ale ještě živý pověšen za nohy na stožár na náměstí Republiky, pod jeho hlavou rozdělán menší oheň a on pomalu upékán. Pak lidé jeho tělo rozsápali a na ně plivali. Zasáhnout jsem nikterak nemohl, protože bych byl sám utlučen. V jiném případě jsem viděl lidi do krvava tlouci deseti až dvanáctileté chlapce, kteří u pomníku svatého Václava odklízovali barikády. Zatímco je lidé řezali přes nahá záda, museli odnášet kameny. Na Floře týrali lidé Němku dvě hodiny, načez ji vlekli ulicemi za nohy, hlavou po dláždění, u Olšanského rybníka ji polili benzínem a zapálili* (Kosatík, 2009, s. 189). Kosatík ve své knize o Přemyslovi zmiňuje, že květen 1945 v pražských ulicích byl patrně nejhorším zážitkem Pittrova života. Tehdy poprvé a naposledy tento bytostný křesťan přiznal, že se mu „nechtělo žít“. Konfrontovaný s krví a pachem lidské spáleniny v ulicích, dospěl k závěru, že Češi v třicátých letech a hlavně za války k Němcům tak kritičtí, klesli na úroveň, která se od té nacistické v ničem nelišila (Kosatík, 2009, s. 191). Tváří v tvář byl konfrontován dokonce i s velmi sporným „výsledkem“ vlastních pedagogických snah: v zástupu těch, kdo se nedaleko Milíčova doma na Němcích dopouštěli těch největších surovostí, spatřil i otce a matky „svých“ dětí (Kosatík, 2009, s. 192). V těch strašných dnech, kdy se Pitter měl radovat spolu s ostatními z nabyté svobody, kdy měl v plánu začít hledat „své“ zmizelé židovské děti a kdy místo toho musel být svědkem davového šílenství v pražských ulicích, do jeho života vstoupila nečekaná událost. Dne 9. května 1945 ohlásil obnovený český rozhlas, že koncentrační tábor v Terezíně, přeplněný vězni a sužovaný tyfovou epidemií, volá o pomoc.

Jednou z nejlepších Pittrových vlastností po celý život bylo, že se i při své plné pracovní vyčerpání dokázal nadchnout pro nové a důležité myšlenky; co víc, že za uskutečněním takových činností, jež byly v jeho životě vlastně „navíc“, vyrážel s nasazením, jež bývá mnohým lidem odepřeno i v jejich základních činnostech, a nepovolil, dokud nedosáhl stanoveného cíle, jakkoli bylo jeho splnění obtížné. Přesně to se stalo také v květnu 1945, kdy se z nepatrné příčiny nakonec zrodil nejdůležitější a mravně patrně

nejhodnotnější čin celého Pittrova života (Kosatík, 2009, s. 195). Přemysl Pitter si vyžádal pověření Revoluční národní rady k zajištění vhodných objektů. Při čekání v předšíní Lékařského domu na přiděl auta a benzínu ho jeden muž, který byl šoférem rodiny Ringhofferovy, informoval o čtyřech prázdných zámcích nedaleko Prahy. Vyzbrojen průkazem Revoluční národní rady se vydá Přemysl Pitter na průzkum zámků: Olešovice, Kamenice, Štířín, Lojovice. Později přibyl pension v Ládví. Budovy nesou stopy rabování sovětskými vojáky i vykrádání místními vesničany (Matouš, 2001, s. 49). *Byla to nadlidská práce, kterou vykonal okruh mých přátel, aby v několika dnech a nocích proměnili panská sídla v útulné dětské domovy* (Pitter, 1996, s. 55).

Když Přemysl Pitter přijel do Terezína nákladním autem, napěchoval je dětmi do posledního místa. Četnická stráž má však rozkaz nikoho nepustit ven, aby nebyla rozšířena infekce. Předkládaný průkaz a vysvětlení, že děti mají být odvezeny právě mimo dosah epidemie, se mívá účinkem. Přemysl se rozhodne ke „zbožné lži“. Jde k bráně a oznamuje veliteli: *Máte jít k telefonu, doktor chce s Vámi mluvit osobně!* Velitel jde, Přemysl Pitter mává strážím nějakým lejtrem, brána se otvírá a auto vyrazilo prudkým tempem ku Praze (Matouš, 2001, s. 49). Brzy k terezínským dětem přibývaly i děti další. Vracely se ojedinele z koncentračních táborů nebo přijížděly už ze svých předchozích domovů, které si po svém návratu kdesi našly. Jedním z takových dětí byl i tehdy patnáctiletý Pavel Kohn, který prošel Terezínem, Osvětimí a Buchenwaldem. Po návratu z koncentračního tábora přespával v Praze u vzdálených příbuzných své rodiny v malinké garsonce a nebyl na tom zdravotně nejlíp (Kohn, 1995, s. 62).

Pavel Kohn ve své knize *Můj život nepatří mě* (1995) vzpomíná na svůj šestitýdenní pobyt na Štíříně: *Strýček Pitter, tetička Olga a jejich spolupracovníci mu svou péčí o něho a o stejně postižené vdechli novou sílu a víru v člověka. Než se uzdravil, ošetřoval ho tam dr. Emil Vogl, který sám přežil Lodž a kdovíjaké nacistické koncentráky, a za války podobně postižený, později věhlasný německý spisovatel, pražský rodák H. G. Adler*¹⁴ (Kohn, 1995, s. 62).

¹⁴ Terezín 1941-1945-Tvář nuceného společenství. Adlerova monografie o dějinách židovského tábora v Terezíně je jedním z nejvýznamnějších a nejdůkladnějších děl o holocaustu, které ovlivnilo poválečnou debatu o nacistických zločinech. Autor popisuje historii vzniku tábora, jeho promyšlenou organizaci a krutou nacistickou mašinerii, která stála v pozadí jeho vzniku a fungování. Těžiště práce však spočívá v podrobném

Přemysl Pitter s Olgou Fierzovou nezůstali však jen u péče o židovské děti. Jednoho dne přišel do Milíčova domu jeden Němec a žádal Pittra o pomoc při hledání své matky. Ukázalo se, že německá žena byla internována do Raisovy školy. Pitter jako člen Revoluční národní rady měl přístup i tam, kam jiní nesměli. Ve své knize „Nad vřavou nenávisti“ (1996) otevřeně popisuje svůj zážitek: *Otevřelo se nám peklo, o němž kolemjdoucí neměli tušení. Přes tisíc Němců – většinou ženy a děti, neboť muži byli téměř všichni v armádě – bylo napěchováno ve školních třídách a sklepích. Museli sedět na holé zemi, ani sláma tu nebyla. A lehnout si nemohli. Nemocní a zdraví, dospělí a děti tísnil se v nepopsatelné změti. Jeden z internovaných, německý lékař ve špinavé zástěře, ukázal zoufale na místnost, v níž mohl izolovat aspoň kojence. Leželi tam na školních lavicích se svraštělými obličejíčky, jen kost a kůže, jako trpasličí stařečkové. Nebylo pro ně mléko. Podle nařízení měli Němci dostávat takové příděly, jaké za války dostávali Židé. Po nějakém hygienickém zařízení ani stopy. Podvýživa a nakažlivé nemoci konaly svoje zhoubné dílo. Jak jsme se později dozvěděli, zemřeli kojenci do jednoho* (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 160).

Podobná situace v Praze byla na třiceti místech, kde se nacházely internační tábory pro Němce a kolaboranty, avšak nejhorší situace byla na sokolském stadionu, kde na holé zemi pod širým nebem strádaly tisíce lidí. Pitter okamžitě popsal situaci zdravotně-sociální komisi Zemského národního výboru a získal povolení, aby nemocné a opuštěné německé děti převezl do zámků. *Nikdy nezapomenu, jak jsme tehdy tyto téměř umírající děti vezli starým autobusem Červeného kříže, jak jsme je nejprve rozložili na zelený trávník zámeckého parku, kde zůstaly apaticky ležet, jak se potom pomalu zotavovaly a téměř všechny uzdravily* (Pitter, 1996, s. 60).

Dle slov Olgy Fierzové byla takto zahájena druhá, ještě významnější kapitola „zámecké éry“. Během necelých dvou let našlo přes čtyři sta německých dětí z českých internačních

vylíčení každodenního života jeho nedobrovolných židovských obyvatel, tedy onoho „nuceného společenství“, jak jej autor nazývá. Kniha je výjimečná především tím, že Adler jako bystrý pozorovatel a hluboký myslitel předkládá čtenáři nejen ohromující množství nashromážděných informací o táborovém životě, ale také jedinečnou sociologickou a psychologickou analýzu chování lidí v extrémních a nelidských podmínkách, která ne vždy odpovídá dnešním představám. Především díky tomu se jeho práce stala pro pochopení fenoménu Terezína zcela nepostradatelnou.

<https://www.kosmas.cz/knihy/138647/terezin-1941-1945-tvar-nuceneho-spolecenstvi/>

táborů záchranu a ochranu v zámeckých domovech a po dlouhém a úmorném pátrání po rodinných příslušnících našlo nakonec i spojení s nimi (In Pitter, 1996, s. 161).

Přemysl Pitter byl zdravotně-sociální komisí Zemského národního výboru pověřen kontrolou internačních táborů a odsunových středisek a zároveň požádán o zprávu. Odhalil strašlivé poměry internovaných a žádal, aby byli v táborech ponecháni jen Němci, kteří skutečně byli činnými členy Hitlerovy strany (1996, s. 60). V denním tisku se pak objevily zkreslené úryvky z důvěrné zprávy. Volalo se po vyloučení Pitttra ze Zemského národního výboru pro jeho „přátelství k Němcům“. Pitter byl na podzim 1945 z komise vyloučen.

Téhož dne, kdy Zemský národní výbor odňal Pittrovi pravomoc, převzalo ministerstvo sociální péče zámecké budovy do vlastní správy a pověřilo Pitttra „péčí o děti a matky z internačních táborů a jejich ubytování v domovech, až do jejich odsunu za hranice“. Byla to hlavně zásluha dr. Stanislava Kohouta. Uvědomoval si politickou důležitost Pitttrovy práce a její výjimečný charakter a dal mu největší možnou svobodu (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 162). Přemysl Pitter na to později vzpomíná: *Největší odpor a nevole proti tomu, abychom v našich zámeckých domovech pečovali také o německé děti, by bylo možné očekávat ze strany našich Židů, kteří od Němců zažili tolik hořkostí, bolestí, opovržení, týrání a zabíjení. Nebylo tomu tak. Pro Židy bylo samozřejmostí ujímat se strádajících německých dětí. Naše židovská mládež ochotně pomáhala stěhovat lůžka a připravovat jídlo pro německé děti. Někteří sice, jak později přiznali, byli zděšeni, když se objevili němečtí chlapani, kteří svým zjevem připomínali bývalé trýznitele, avšak nikdy jsme nepozorovali stopy nějakého odporu* (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 163).

Vztahy mezi židovskými dětmi v dětských ozdravovnách také dokazuje svým vyprávěním Yehuda Bacon; *Co se týče německých dětí na zámcích, protože jsem tam byl dlouho a znal se dobře s dr. Adlerem, tak jsem měl brzo možnost se s nimi setkat a hovořit s nimi. Adler mě k těm dětem zavedl. Bylo to vůbec poprvé, co my, židovské děti, které jsme se vrátily z koncentráku, jsme viděly děti a mladé lidi, kteří třeba – nebo určitě – byli příslušníky té nechvalně známé Hitlerovy mládeže – Hitlerjugend. Pitter s nimi hovořil a besedoval jako s námi a snažil se jim dávat lásku a navracet jim víru v životě stejně jako nám. Pro něho byly děti jako děti a i to byl pro nás příklad, i když nebylo snadné je přijmout a hned mu porozumět. Navíc je zajímavé, že my, židovské děti, jsme vlastně vůči těm německým dětem po válce žádnou hlubokou nenávist necítily, žily jsme s nimi v podstatě v míru, na rozdíl od českého okolí zámků* (Yehuda Bacon. In Kohn, 2011, s. 109). V květnu 1947 Pitter slavnostně a veřejně oznamoval ukončení zámecké „dvouletky“ a vyčísloval výsledky.

Celkově zámky prošlo na 810 dětí, z toho 247 jich bylo z koncentračních táborů (z nich 165, většinou dětí židovského původu, přišlo z Terezína). Dále mezi nimi bylo 407 dětí z internačních táborů pro Němce a kolaboranty; zbytek tvořily československé děti, repatriované po skončené válce z Německa (Kosatík, 2009, s. 213).

V únoru 1948 se moci chopila komunistická vláda. Všechny sociální a výchovné ústavy byly znárodněny, včetně Milíčova domu. Pitter si byl jist podporou všech svých starých přátel a nějakou dobu doufal, že bude moci bez překážek pokračovat ve většině svých akcí, zatímco tisíce lidí utíkaly za hranice (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 176). Místní úřady donutily Milíčův dům, aby vzal tolik dětí, že bylo téměř nemožné mít na ně jakýkoliv morální vliv. Instituce se zcela originálním způsobem pedagogické péče byla proměněna ve standardní „družinu“, jaké začaly být zaváděny podle sovětského vzoru. V polovině února 1950 se Pittrova situace komplikovala. Ztratil Olgu Fierzovou, která odjela do Švýcarska na sestřin pohřeb, aniž si ona či Pitter zřejmě dopředu připustili, že by jí úřady mohly zabránit v návratu zpět. Přesně to se však stalo, československý konzulát v Curychu s ní o povolení k návratu odmítl jednat, takže posléze pochopila, že se ocitla vlastně ve vyhnanství (Kosatík, 2009, s. 220 – 221).

První přímá rána postihla Pittra v březnu 1950. Byl předvolán tajemníkem Úřadu pro věci církevní, který mu vytkl, že ve svých kázáních mluví proti režimu. K obvinění byly použity citáty vytržené z kontextu. Pitter nedostal příležitost cokoli vysvětlit a bylo mu zakázáno mluvit na veřejnosti (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 177).

Začátkem dubna 1951 se náhle v Milíčově domě objevila policie. Na základě několika udání, která jí poskytla vítanou záminku, prohledala Pittrův pokoj a potom celý útulek. Mezi zabavenými věcmi byl seznam adres v zahraničí, rukopisy a kopie cyklostylovaných dopisů, které Pitter rozesílal bez úředního povolení, aby sdělil přátelům novinky z Milíčova domu a posílil jejich morálku. Pitter byl násilně přemístěn do zabraného pokoje v neznámém soukromém domě. Na jeho místo byl dosazen nový ředitel s úplně novým štábem „pedagogů“. Výsledkem bylo, že většina starších dětí přestala domov navštěvovat (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 178). Pitter byl posléze obviněn z pobuřování proti lidově demokratickému režimu, nedovoleného shromažďování, vydávání ilegálního časopisu a kontaktů s příslušníky kapitalistických států (Kosatík, 2009, s. 227).

V srpnu 1951 byl Pitter předvolán státním prokurátorem k výslechu. Věděl, že to znamená okamžité uvěznění a nucené práce (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 180). Přemysl Pitter

za pomoci přátel a Olgy Fierzové, se kterou byl již od jejího odjezdu z Československa v písemném kontaktu, zosnoval svůj útěk. Především využil srdečných potíží, jimiž trpěl, a nechal se hospitalizovat v pražské nemocnici – to mu umožnilo odložit výslech o pár dní. Svůj zážitek Přemysl Pitter popsal v knize *Nad vřavou nenávisti: Zatím jsem tedy odpočíval v nemocnici v pokoji s těžkými pacienty. Můj přítel dr. F., věnoval každému velikou péči a těšil se všeobecné oblibě. Znal jsem ho už jako chlapečka – jeho rodiče, moji přátelé, zahynuli v Osvětimi. On jako zázrakem vyvázl. Stal se z něho horlivý komunista a snažil se i mne převést na svou víru. Byl jedním z těch vzácných idealistů, kteří slepě promítali své vlastní tužby do plánů politických neurvalců. Samozřejmě jsem mu svůj záměr neprozradil, abych ho nepřivedl do vnitřních i vnějších nesnází* (1996, s. 79).

Nastává rychlý dějový sled. V neděli 26. srpna vchází dva turisté, pán s průvodkyní, do lužického úseku hranic s východním Německem. Na sklonku noci za úplné tmy nastupuje do neosvětleného vlaku ve výchozí staničce obce Johnsorf jakýsi muž. Přes Žitavu a Drážďany dorazí cestující bez potíží do Lipska (Matouš, 2001, s. 60).

Přemysl Pitter přijel do západního Berlína naprosto vyčerpaný v neděli 2. září pozdě večer. První, co po příjezdu udělal, byl telegram Olze Fierzové: sejdou se nikoliv v Berlíně, ale v Londýně a budou pravděpodobně po delší dobu mimo domov, oznamoval. Ve snaze zmírnit represe vůči pozůstalým přátelům z Milíčova domu napsal dokonce „vysvětlující dopis“ pražskému prokurátorovi, jenž měl na starost jeho případ. Vysvětlil v něm, že odešel nikoli z politických důvodů, ale proto, aby mohl pokračovat v práci, která mu byla doma znemožněna – v pedagogice mezi sociálně slabými a potřebnými dětmi (Kosatík, 2009, s. 231). Po tříměsíčním zdravotně-studijním pobytu v Anglii, která mu vlivem jeho tamních příznivců uděluje urychleně povolení k pobytu a odkud má možnost hovořit v českém vysílání BBC a dát tak přátelům doma na vědomí, že se mu útěk podařil, je jmenován duchovním správcem bavorského tábora pro uprchlíky z komunistických zemí „Valka u Norimberka“ (Kohn, 1995, s. 67). Ve „Valce“ v roce 1952 bylo ubytováno asi čtyři tisíce uprchlíků. Byli nuceni žít vedle sebe bývalí váleční zločinci, kteří čekali na denacifikaci, Němci odsunutí ze střední a východní Evropy, váleční kolaboranti i pováleční uprchlíci před komunismem. Bývalí soupeři se ocitli pohromadě bez velké naděje v dohledné době takový stav změnit: západní státy přiškrcovaly kvóty pro přijímání imigrantů, a tak se „Valka“ plnila lidmi, kteří za sebou spálili mosty, aniž objevili novou perspektivu (Kosatík, 2009, s. 241). *Přišli jsme do Valky v naději, že dosáhneme nějakých změn v podmínkách tábora a vytvoříme určité pracovní příležitosti. Brzo se ukázalo, že je*

to nemožné. V cestě stojí příliš mnoho technických, právnických a psychologických překážek (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 189). V roce 1962 je tábor „Valka“ zrušen. Přemysl Pitter s Olgou Fierzovou zůstávají ještě dva roky v Bavorsku, aby se postarali o zbylé uprchlíky. Když zde dovršil své dílo, zbývá mu rok do sedmdesátky. Nyní se konečně může odstěhovat s Olgou Fierzovou do švýcarského městečka Affoltern am Albis, ne však k zaslouženému odpočinku po díle, jaké by stačilo naplnit několik životů. V zahraničí začíná vydávat „Hovory s pisateli“, které pronikají i do vlasti. O svém působení píše knihu „Unter der Rad der Geschichte“, která byla později vydána také česky pod názvem „Nad vřavou nenávisti“. Aby obeznámil též německé čtenáře s křesťanskými dějinami našeho národa, píše knihu „Geistige Revolution im Herzen Europas“. České vydání má název „Duchovní revoluce v srdci Evropy“ (Matouš, 2001, s. 66).

V roce 1964 Přemysl Pitter s Olgou Fierzovou přijali pozvání do Izraele, kde se po dvaceti letech setkali se „zámeckými“ dětmi. Byl oficiálně pozván vedením památníku utrpení Židů Yad Vashem v Jeruzalémě, aby zde v tzv. Aleji spravedlivých slavnostně zasadil stromek, pod kterým se pak objevuje tabulka s jeho jménem. Je to čestné vyznamenání a uznání lidem nežidovského vyznání, kteří bez ohledu na nebezpečí účinně pomáhali Židům v době nacistického vyhlazování (Kohn, 1995, s. 72). O dva roky později je titul „spravedlivá mezi národy“ také udělen Olze Fierzové.

Velké naděje vkládá Přemysl Pitter do vývoje tzv. Pražského jara v roce 1968, a uvažuje dokonce i o tom, že se vrátí domů. O to tíže pak nese zhroucení, k němuž došlo po vpádu pěti armád zemí Varšavské smlouvy a zejména sovětských vojsk do Československa dne 21. srpna 1968 (Kohn, 1995, s. 73). Dějiny se v Pittrově životě znovu zopakovaly: okamžitě se vzedmula nová vlna uprchlíků z Československa, ještě silnější než ta pouťorová, a jedním z jejich hlavních cílů se stalo Švýcarsko. Švýcarská imigrační politika fungovala od začátku dobře. Do října roku 1969, kdy nový Husákův režim zas uzavřel hranice, dorazilo do Švýcarska na třináct tisíc uprchlíků z Československa. Pitter se zasloužil o to, aby azylová politika, nastavená po srpnu švýcarskou vládou k českým emigrantům velmi vstřícně, běžela dál bez problémů (Kosatík, 2009, s. 329). V souvislosti s novými exulanty Přemysl Pitter ve Švýcarsku v září 1971 vyučuje v tzv. Československé doplňovací škole v Curychu. V roce 1973 mu Spolková republika Německo uděluje nejvyšší státní vyznamenání za poválečné úsilí o záchranu německých dětí. Při svých osmdesátých narozeninách dostává čestný doktorát teologie curyšské univerzity. V roce

1976, 15. února, Přemysl Pitter po krátké nemoci umírá. V roce 1991 je mu udělen Řád T. G. Masaryka in memoriam.

Na začátku 80. let byl ve Švýcarsku založen spolek MILIDU, ukrývající v názvu začáteční písmena Milíčova domu, postaveného Přemyslem Pittrem v Praze na Žižkově. Pro ustavující shromáždění tohoto spolku napsala Olga Fierzová do jeho statutu mimo jiné tato slova: *Spolek má úkol rozšiřovat myšlenky Přemysla Pittra, až to poměry dovolí, v jeho vlasti* (Kohn, 1995 s. 75). Životní pouť Olgy Fierzové skončila 17. června 1990. V roce 1991 byla v Praze obnovena činnosti Spolku přátel mládeže a družstva Milíčův dům. O tři roky později byla založena Nadace Přemysla Pittra a Olgy Fierzové.

V dopise jednomu svému pokračovateli Přemysl Pitter píše: *Nehleďte nikdy na to, že vaše práce je jenom jakoby symbolický čin, který se téměř ztrácí v moři lidské bídy. Moje vlastní práce také byla a je stále takovou nevýznamnou činností, a přece již přinesla mnohé neočekávané ovoce... Svět žije a trvá jen pomocí takových zdánlivě bezvýznamných činů. Skutečný příslib byl vždy ve skromných činech lásky skromných jednotlivců, jako byl Ježíš, František z Asisi, Jan Milíč, Heinrich Pestalozzi nebo Albert Schweitzer.* Pitter v jedné ze svých nedělních promluv také říká: *V každém semeni pravdy, dobra a lásky je gigantická expanzivní síla, silnější než energie skrytá v atomu* (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 210).

2.3 Johann Heinrich Pestalozzi

*Výchova dětí je činnost, při níž musíme
obětovat čas, abychom ho získali.*

(Jean – Jacques Rousseau, zdroj: Databáze knih)

V době, v níž žil velký syn švýcarského lidu a pedagog světového jména Johann Heinrich Pestalozzi, zažívala Evropa veliké změny. Francouzská revoluce brojila proti absolutní monarchii. Ve jménu hesla revoluce „svoboda, volnost, bratrství“ lidé požadovali především svobodu a konec útlaku. Politicky představovaly Švýcary té doby poměrně nejsvobodnější zemi Evropy. Byl to spolek horských krajů, kantonů spojených volnou smlouvou a ovládaných z hlavních kantonálních měst. Svoboda však neexistovala po stránce náboženské. Církev byla rozdělena na katolíky a protestanty. Města byla bohatá, avšak na vesnicích vládla chudoba a negramotnost. Pohled dovnitř Švýcarska té doby ukazuje, že se třídní nadvláda bohatých nad chudými uplatňovala plně i v této zemi. Školní

docházka nebyla povinná, učitelé byli většinou nevzdělaní a do školních tříd nebyly děti rozděleny podle věku. Školství Evropy té doby neuskutečňovalo ideály Jana Amose Komenského. Vyučoval se nazpaměť především katechismus, trochu čtení, méně již psaní a počítání (Bräuner, 1956, s. 7).

Johann Heinrich Pestalozzi se narodil ve švýcarském Curychu 12. ledna 1746 jako syn chirurga Jana Baptista Pestalozziho, který pocházel z rodiny italských emigrantů. Otce ztratil ve svých pěti letech. Poté byl se svými dvěma sourozenci vychováván matkou Zuzanou, rozenou Hotzeovou, a chůvou Babeli, která přísahala otci před jeho smrtí, že osiřelou rodinu neopustí. Láskyplné prostředí dvou milujících žen nepochybně ovlivnilo Johannův vývoj v bytost neobyčejně citlivou a plnou obětavé lásky těm, kteří ji nejvíce potřebovali. Laskavý mateřský přístup byl pro něj vždy základem ve výchově.

Již v mládí Johann poznal tvrdou bídu přádelny při návštěvě dědečka, faráře v Hönngu, za kterým často chodil do obce nedaleko Curychu.¹⁵ V osmi letech vstoupil do latinské školy, ze které se dostal v roce 1763 do Curychu na akademii zvanou Carolinum, a tím zároveň do světa, v němž pro něho nové osvícenské myšlení mělo svoje stoupence mezi profesory i mezi žáky (Bräuner, 1956, s. 8). Mladý student poznal z četby Rousseaua a začal přemýšlet o funkcích státní moci, o výchově mládeže a jejím stavu v rodné zemi, o povinnostech vlád a o návratu k přírodě od zkažené lidské společnosti. Během svého studia se setkal s učením fyziokratů a s jejich názorem, že nikoli zlato, nýbrž zemědělská půda je skutečným bohatstvím státu a její výnos skutečným blahobytem národa. I toto poznání mělo svůj význam pro Pestalozziho pozdější život (Bräuner, 1956, s. 9).

Když Pestalozziho učitel Jan Jakub Bodmer viděl nadšení svých studentů inspirované četbou Rousseauova Emila a jeho Společenské smlouvy, rozhodl se založit politické hnutí mládeže, které bylo brzy curyšskou kantonální vládou rozpuštěno. V devatenácti letech Pestalozzi zanechal studií a stal se praktikantem u bernského patricije Rudolfa Tschiffeliho, který spravoval fojství. Pestalozziho toto hospodaření velmi nadchlo a nabyl

¹⁵ Při hře s vesnickými kluky se Johann seznámil s chlapcem, který uprostřed hry musel přestat, protože otec a matka čekali na oběd, který jim nosil do přádelny. Johann se k němu ze zvědavosti přidal a viděl, jak hoch připravuje pro rodiče, kteří od šesti hodin ráno do osmi hodin večer pracovali v přádelně, mléko a suchý chléb k obědu. V továrně poznal dusnou atmosféru plnou hluku, prachu a námahy lidí (Kyrášek, 1968, s. 5).

zde poznání, že budou-li se chudí lidé učit hospodařit, bude se jim dařit lépe. Jeho přítel teolog Bluntschli ho však varoval, aby se neoddával žádné dráze životní, která by se mu mohla stát nebezpečnou při jeho dobromyslnosti a důvěře (Klika, 1903, s. 17).

Již v curyšském kroužku se Pestalozzi seznámil s Annou Schultheissovou, krásnou a vzdělanou dcerou curyšského obchodníka. Původně si Anna měla vzít Pestalozziho přítele Blunstchliho, avšak mladý teolog zemřel. Mezi Annou a Pestalozzim vznikl vztah, který byl přes tvrdošíjný nesouhlas budoucího tchána zpečetěn v roce 1769 manželstvím (Cipro, 1996, s. 3). Manželé za pomoci přátel a Anniny rodiny získali úvěr a zakoupili pozemky u obce Gebendsdorf. Anna se starala o domácnost a Pestalozzi měl na starosti své vytožené hospodářství. Manželé si v této době vedli deníky, z nichž bylo patrné, že se jim po finanční stránce nevedlo dobře. Přesto se dočkali šťastných dnů, kdy se jim narodil v srpnu 1770 syn pojmenovaný po Rousseauovi Jakobli. Příštího roku se rodina přestěhovala do nového domu nazvaného „Neuhof“. V této době neúrodných let přicházely do Neuhofu zoufalé a opuštěné děti, které žadonily o jídlo a přenocování. Pod vlivem těchto událostí se v Pestalozzim zrodila nová myšlenka – vytvořit výchovný ústav pro zanedbané a opuštěné děti. Zřízením ústavu chtěl dosáhnout dvou cílů: ústav měl poskytnout žebračům dětem domov a výchovu a hospodářství mu mělo zajistit prosperitu nebo alespoň další existenci. V ústavu se měly učit děti příst a tkát, pracovat na poli a v zahradě a zároveň se učit triviu, tj. čtení, psaní a počtům. Pestalozzi sám chtěl být ve svém ústavě vychovatelem, učitelem, sedlákem, továrníkem i obchodníkem (Kyrášek, 1968, s. 13).

Děti přijímal s otcovskou láskou, aby je vytrhl z jejich ponižujícího postavení a navrátil je lidskosti a jejich vyššímu poslání. Chtěl, aby dokázaly čelit tíži své chudoby, proto se jim snažil dát elementární znalosti a naučit je zároveň praktickým pracovním dovednostem. Tato idea se v dějinách pedagogiky opakuje i u Antona Semjonoviče Makarenka. Protože sám ovšem nebyl zkušeným ekonomem ani obratným organizátorem, dostával se jeho statek do potíží. Začalo se ukazovat, že mají-li se děti vzdělávat a učit pracovat, nemohou výsledky jejich práce hradit celé hospodářství, proto Pestalozzi musel hledat oporu v patriotické veřejnosti. Koncem roku 1775 rozšířil leták *Prosba k přátelům a příznivcům lidstva o dobrotivou podporu ústavu, který chce dát chudým dětem výchovu a práci ve venkovském domě*. Vycházel zde z přesvědčení, že bída chudých lidí je způsobována tím, že neumějí dobře pracovat, přičemž práci je třeba tyto naučit. Vyslovuje přesvědčení, že laskavé zacházení v dětech probouzí humánní city, důvěru a přátelství (Cipro, 1996, s. 4).

K propagaci přispěl i časopis *Die Ephemeriden*, jehož vydavatel Iselin byl Pestalozziho přítelem. V tomto časopise byly zveřejněny Pestalozziho dopisy fojtovi Tscharnerovi působícímu na zámku Wildenstein. V dopisech vyslovuje své přesvědčení o nutnosti zřizovat útulky pro chudé děti. Tyto útulky však nemají být nějakými skvostně vybavenými zařízeními, ale mají děti připravovat na příští úděl tělesně pracujících. Mají si zvykat na překonávání těžkostí při práci: *V každém snu a v každém plánu rozumného ústavu je třeba zaměřit se na budoucí potřeby a postavení dětí, myslet na to, že ústav musí být školním ústavem, který rozvíjí dovednosti odpovídající budoucímu postavení dětí a vyvarovat se omylů v důsledcích: klid, prožitek, dobrota nevedou k čínorodosti, spokojenost nevede k hledání, učení o dlužné vděčnosti nedělá člověka sama o sobě pracovitým, citlivé sny o dobru nedělají člověka silným a dobře vyložený katechismus neodstraňuje obtíže, s nimiž se setkávají děti, když upadnou z dobrých a blahobytných podmínek do jistě těžkých podmínek chudoby. Nevěřme také, že práce, které v našich očích nejsou spjaté se stálým překonáváním obtíží, mohou být skutečnou školou pro chudé. Musí bez následků nést nezbytné obtíže způsobu obživy, která je běžná v jeho kraji* (Kyrášek, 1968, s. 15). Zároveň Pestalozzi vyvrací, že tovární výroba vede ke špatným mravům. Záleží podle něho jen na cílech, které si stanoví podnikatel. Jako příklad továrních zařízení, kde netrpí mravnost pracujících, uvádí podniky ochranovské jednoty. Nejednou byla uváděna otázka, jestli Pestalozzi znal Komenského. Tato zmínka o ochranovské jednotě znamená, že alespoň v určité míře byl seznámen s jednotou, jež se hlásila ke Komenskému (Kyrášek, 1968, s. 16).

Ke Komenskému a jeho výchovným zásadám jsou v historickém kontextu přirovnávány zásady Pestalozziho. Příkladem toho byl chudý chlapec Gottfried Mind, který byl pravděpodobně dítětem s mentálním postižením. Pestalozzi se chlapci snažil dát základní vzdělání, avšak jeho výsledky nebyly dostačující. U chlapce se však rozvinul kreslířský talent. Pestalozziho ústav nebyl určený pro děti s postižením, ale v jeho jednotlivých názorech a výrocih vidíme základy speciální pedagogiky (Tomáš Turzák. In: Balvín, 2015, s. 69). Pestalozzi se dále dobírá ke svým základním pedagogickým stanoviskům, kdy východiskem je mu rodina a vztahy rodičů a dětí. Klade důraz na otcovský vztah k dětem.

Pro neuhofský ústav přišla podpora od bernských úřadů i od jednotlivců, zvláště také od Tscharnera a Iselina. Sponzorské dary však byly brzy vyčerpány, a třebaže obětoval pro udržení ústavu všechny své prostředky, ekonomické ztráty statku donutily Pestalozziho v roce 1779 ústav zavřít. Bylo v něm tehdy vcelku 50 osob, z toho 36 dětí (Cipro,

1996, s. 5). Po neúspěchu v praktické činnosti se začal věnovat činnosti literární. V roce 1780 vydal svoji první významnou knihu *Poustevníkova večerní hodinka*, ve které vyslovuje slova, jejichž obsah si uvědomoval při své práci s dětmi v Neuhořově: *Povznést vnitřní síly k lidské přirozenosti, k ryzí lidské moudrosti*. Pestalozzi se snažil nahradit svým chovancům jejich předcházející těžké životní podmínky (Tomáš Turzák. In Balvín, 2015, s. 65).

O rok později vydal Pestalozzi knihu, která založila jeho světovou slávu. Je to *Linhart a Gertruda, kniha pro lid* (1781–1787). Kniha popisuje jako idylu, jakou dovedli švýcarští spisovatelé psát, ale jaké dovedl málokdo z nich naplnit tak dobře viděnými podrobnostmi ze života prostých venkovských lidí, žijících se po celý život těžkou prací svých rukou, a přitom podle názoru idyliků šťastných (1903, s. 11). Kniha letěla Evropou. Jaké byly pochvaly, svědčí výrok pruské královny Luisy, která prohlásila: *Kdybych byla svou vlastní paní, sedla bych do svého vozu a jela bych do Švýcarska, abych se slzami v očích stiskem ruky poděkovala ušlechtilému muži. Ano, jménem lidskosti mu děkuji* (Kyrášek, 1968, s. 19). Také velký německý humanista Herder zařadil jeho román k nejlepším německy psaným spisům pro lid a knihu chválil pro její lidskost, vlastnost, která vyjadřovala povahu svého autora nejdokonaleji. Pestalozzi podnícen tímto úspěchem, napsal ještě tři další díly svého slavného díla, avšak v nich převažuje jeho myšlení o výchově nad uměleckým zobrazováním života lidí (Bräuner, 1956, s. 11). Tyto části již neměly takový úspěch jako díl první. Stejný osud měla i další kniha *Kryštof a Eliška* (1782), která byla napsána jako komentář ke knize *Linhart a Gertruda*. Po společenském úspěchu vesnického románu zvali Pestalozziho do společnosti, ale necítil se tam dobře a neuplatňoval se tak, jak očekávali od společensky uznaného autora. Cestou na jedno společenské posezení byl Pestalozzi svědkem popravu děvčete, které zabilo novorozeně. Tato zkušenost se ho hluboce dotkla a dala mu podnět k novému spisu *O zákonodárství a vraždě dítěte* (1783). Ve spise autor rozebírá příčiny těchto činů. Spatřuje je v chudobě, ve špatném postavení služebných děvčat, ve strachu před rodiči a příbuznými, ve špatném zákonodárství, které nebere v úvahu pohnutky vedoucí k zločinu, a v neposlední řadě ve špatných vztazích mezi lidmi (Kyrášek, 1968, s. 21). Bräuner uvádí, že Pestalozzi jako první ze všech myslitelů o lidské společnosti ve své knize dospěl k závěru, že zločin je nemocí společenskou a věc neřeší zákon, který ničí vražedníci, nezná nic o odpovědnosti otcově a je lhostejný k vlastním příčinám vraždění novorozeňat (Bräuner, 1956, s. 12).

Na radu přítele Iselina pro zlepšení svých hmotných poměrů začal Pestalozzi v roce 1782 vydávat týdeník *List švýcarský*, ve kterém pojednával o věcech veřejné správy a výchově, o poměrech vyšších stavů k nižším, o poměrech hospodářských a jak je napravit. V něm také věnoval krásnou pamětní řeč věrnému příteli Iselinovi, který téhož roku zemřel (Klika, 1903, s. 25). Počátek let devadesátých byl ve znamení postupující francouzské revoluce, v jejímž světle se jevil Pestalozzi jako osvědčený bojovník za práva lidu a jeho vzdělání. Byl proto spolu s nejdůležitějšími osobnostmi té doby v roce 1792 pařížským konventem jmenován čestným občanem republiky (Cipro, 1996, s. 6).

V létě roku 1793 dokončil spis *Ano nebo ne*, ve kterém obvinil absolutistickou vládu ze zhoršujících se společenských poměrů; vládci neznají skutečné potřeby lidu. Pestalozzi v tomto období pod vlivem Velké francouzské revoluce překonal své utopistické iluze o ušlechtilých šlechticích, kteří odstraní hmotnou bídu prostých lidí. Poznal, že majetek se stává v rukou bohatých zdrojem všeho utrpení a zla, stát proto musí lidové vrstvy ochraňovat a zabezpečovat jejich práva (Somr, 1987, s. 75). Pestalozzi je nezdárka líčen jako nesmírný dobrák plný až sentimentálního soucitu s chudými, člověk beze smyslu pro praktické otázky, jak tomu nasvědčují jeho osobní hospodářské neúspěchy. Řada jeho skutků z této doby ukazuje i praktické zájmy. V době, kdy po revoluci ve Francii hrozil hlad, psal Pestalozzi dopis za dopisem, v nichž vyzýval k pěstování brambor. Na jaře roku 1796 převzal vedení továrny na hedvábí ve Flunternu u Curychu, což mu umožnilo, aby dva roky žil bez finančních starostí. Hedvábnické výrobky se značkou „Heinrich Pestalutz“ putovaly na trh až do Frankfurtu (Kyrášek 1968, s. 24).

I ve Švýcarsku lidé začali pociťovat ohlasy francouzské revoluce. Venkovští obyvatelé se počali bránit, že nemají stejná práva jako městští občané. Za toto jednání byli lidé zatýkáni. Tyto převratné události Pestalozziho vedly ke zkoumání přirozenosti ve vývoji člověka. Této práci se věnoval tři roky a spis nazval *Moje pátrání o průběhu přírody ve vývoji lidského myšlení* (1797). V tomto spise se rozchází s Rousseauem. Staví se proti jeho předpokladu dokonalosti přirozeného stavu a za nejvyšší stadium vývoje lidstva považuje stav mravní.

V roce 1797 vycházejí i Pestalozziho bajky nazvané *Figury k mému slabikáři*. Téhož roku Švýcarsko prožívalo velké politické změny. Do země vtrhla francouzská revoluční armáda a vyvolala ústup tradičních feudálních pořádků, místo nichž byla nastolena „Helvétská republika“. Kvůli narůstajícímu počtu osiřelých dětí v důsledku válečných událostí byl

zřízen v roce 1798 výchovný ústav, do jehož vedení byl povolán Pestalozzi, který se ujal tohoto úkolu s láskou a plným nasazením. Sám se staral o 50 až 80 dětí. Celý svůj pokus ve stručnosti vylíčil později v dopise svému příteli Gessnerovi. Podle tohoto líčení, o jehož pravdivosti nelze pochybovat, nebyla situace Pestalozziho ve Stans záviděníhodná. Při čtení tohoto dopisu se nám vnucuje spojitost s pozdějším líčením Makarenkových začátků, jak je podal v *Pedagogické poemě* (1933-1935). Popisuje neutěšený stav dětí, které do ústavu přicházely zanedbané a plně nedůvěry, ale i nepřítelů okolí (Kyrášek, 1968, s. 28).

Práce v ústavu netrvala dlouho. V roce 1799 se Francouzi dali na ústup ze Švýcar a použili přitom budovy ústavu jako nemocnice pro své raněné. Zkušenosti z tohoto pedagogického pokusu uložil Pestalozzi do spisu *O mém pobytu ve Stans*. Vyčerpaný a nemocný Pestalozzi se poněkud zotavil krátkým pobytem v horách, ale brzy na to se ujal znovu vychovatelské práce, tentokrát v Burgdorfu. Zde nejprve krátce působil jako podřízený učitel v elementární škole, ale již v říjnu roku 1800 tam otevřel vlastní ústav na zámku, který mu dala vláda k dispozici. I zde mu byly svěřeny zpustlé děti shromážděné z oblastí, jimiž prošla válka, a tak měl novou příležitost pokračovat v práci, kterou tak nadějně započal ve Stans. Zde se také setkal s tehdy mladým J. F. Herbartem, který přijel studovat jeho vyučovací a výchovné metody (Cipro, 1996, s. 9). Burgdorfská škola neměla žádný učební plán. Neexistovalo žádné přesné rozvržení učiva ani tříd, žáci pracovali ve skupinách podle svého nadání a zájmu a vyučovali se i vzájemně. Nepoužívaly se ani učebnice. Štverák uvádí Pestalozziho uvědomění si základů jeho pedagogiky, které spočívají v idejích elementárního vzdělávání a názornosti ve vyučování. (1983, s. 119)

V období působení v Burgdorfu psal Pestalozzi po nocích své pojednání *Jak Gertruda učí své děti*. Kniha byla vydána současně v Bernu a Curychu v roce 1801. Podle svého nadpisu a podle úmyslu autora je kniha věnována matkám, aby věděly, jak své děti vychovávat a učit. Ale je těžko nesouhlasit s českým překladatelem díla (pod názvem „Jádra ze spisů Jana Jindřicha Pestalozziho Jak Gertruda učí své děti – 1801“) Josefem Klikou, který v dobře poučené úvodní stati jmenované knihy říká: *Kniha není návodem pro matky, název její nesrovnává se s obsahem. Je vylíčením, jak se Pestalozziho zásady vychovací a vyučovací vyvíjely, jest zevrubným objasněním a odůvodněním těchto zásad* (Kyrášek, 1968, s. 14). Tento Pestalozziho nejvýznamnější pedagogický spis je sepsán ve formě čtrnácti dopisů adresovaných příteli Jindřichovi Gessnerovi o tom, jak si autor počínal v Neuhofu, Stans a Burgdorfu. Dále objasňuje zásady, které se opírají o dětskou přirozenost a jak tyto principy používat v jednotlivých vyučovacích předmětech, které

směřují buď ke zvuku, tvaru nebo číslu. Hlavní zásadou pro všechno vyučování je zásada Vyučuj názorně (Klika, 1903, s. 32). Téhož roku Pestalozzimu zemřel syn. Jeho ovdovělá snacha Anna Marie Magdalena rozená Fröhlichová přesídlila do Burgdorfu a ukázala se být jeho velmi obětavou pracovnící. Stala se všem chovancům ústavu pravou matkou. A když ještě krátce nato přijela i jeho věrná a stejně obětavá žena Anna s chůvou Babeli, cítil se opět šťasten v kruhu rodinném, který tolik potřeboval (Cipro, 1996, s. 17)

V burgdorfském období své činnosti napsal ještě knihy *Abeceda názoru čili názorné učení poměrům míry* (1803), *Názorné učení poměrům číselným* (1803) a *Knihy matek jako Návod pro matky, jak učit své děti pozorovat a mluvit* (1803). Pedagogická činnost Pestalozziho se neomezovala jenom na jeho vlastní ústav a na práci literární. Předložil své názory o školství ve Švýcarsku, a o jeho potřebách dokonce i Napoleonovi. Ale muž, který přemýšlel o tom, jak se stane pánem Evropy, neměl chuť věnovat svůj čas otázkám vzdělání lidu v horské končině na východ od Francie. Odpověděl prý Pestalozzimu, že „se nemíní pouštět do učení abecedy“ (Bräuner, 1956, s. 14).

Když se v roce 1803 rozpadla Švýcarská konfederace, byl ústav v Burgdorfu zrušen a přestěhován do Münchenbuchsee. Pestalozzi, jak to prokázal již v Neuhofu, nebyl příliš vhodnou osobou pro hospodářskou správu. Někteří učitelé byli přesvědčeni o organizačních schopnostech Philippa Emanuela von Fellenberga, který převzal vrchní dozor a řízení hospodářství ústavu. Fellenberg byl muž chladného rozumu, Pestalozzi muž horoucího srdce. A tak se stalo, že v ústavu bylo více pořádku a více soustavného učení, ale méně lásky a rodinné pohody. Proto již po roce přesídlil Pestalozzi i s učiteli do Yverdonu (Klika, 1903, s. 35). V Yverdonu vybudoval výchovný ústav pro 70–150 chovanců ze zámožných rodin. Nebyl to již domov chudých, opuštěných dětí, k nimž po celý život tíhlo Pestalozziho srdce a jimž byly věnovány jeho nejlepší myšlenky. Vychovatelé zde trávili veškerý svůj čas s chovanci, kterým dopřávali hojnost her a tělesných cvičení. V ústavu vládla přívětivost bez používání trestů, učitelé pod vedením Pestalozziho konali pravidelné porady o své vychovatelské práci. Byli zde i připravování kandidáti učitelství. V dalších letech byl při ústavu zřízen penzionát pro výchovu dívek z lepších rodin německých, anglických, ruských i amerických. Tuto „pedagogickou Mekku světa“ navštěvovaly významné osobnosti z celé Evropy – německý pedagog Fröbel, historik pedagogiky Raumer a mnoho dalších (Štverák, 1983, s. 120). I za pobytu v Yverdonu pokračovala Pestalozziho spisovatelská činnost. V roce 1807 byl částečně

uveřejněn jeho spis *Názory a zkušenosti o myšlenkách prvopočátečního vzdělání*, v němž jsou shrnuty jeho myšlenky o povznesení lidu výchovou.

Po pádu Napoleona v roce 1814 ztratila vnější oporu i švýcarská ústava z roku 1803, Pestalozzi napsal při této příležitosti pojednání *O nevině, vážnosti a šlechetnosti mé doby a mé vlasti* (1815), ve kterém apeluje na svornost Švýcarů a jejich odpovědnosti za výchovu lidu: *Pro povznesení světa dílu a také pro tvoje, drahá, pokleslá vlasti, znovuzřízení, není žádný spásonosný prostředek skutečně působivým, jenž nevychází z duševně hluboko založeného vzdělání mravních, rozumových a uměleckých vloh našeho pokolení a opět k němu nevede* (Klika, 1903, s. 38).

Světově proslulý ústav začal upadat krátce po smrti Pestalozziho manželky Anny (1815), která svým taktem tlumila spory mezi pracovníky. Cipro uvádí, že Pestalozziho žena byla pro něj nejčistší, nejušlechtlejší duší, kterou kdy na zemi viděl (Cipro, 1996, s. 20). Pestalozzi se znovu vrátil ke svým výchozím záměrům, tedy k výchově chudých dětí a sirotků, pro které v roce 1818 zřídil ústav v Clindy. Po necelém roce převedl chovance zpět do Yverdonu, kde pod jednou střechou sjednotil děti z nejbohatších rodin s dětmi nejchudšími. Nepřestával psát o vzdělání chudých dětí. Jeho pojednání *Názory na průmysl, výchovu a politiku se zřetelem na náš stav před revolucí a po ní* (1825) má charakter shrnutí tohoto tématu. Jako jeden z prvních poznal ve Švýcarsku význam průmyslu pro změnu sociální struktury. Továrník již není v přímém otcovském vztahu k dělníkovi. Stal se šéfem, jenž z dálky disponuje podnikem. Koncentraci kapitálu v rukou nemnoha jedinců považuje Pestalozzi za velké nebezpečí pro stát. Pro chudé spatřuje východisko ve vzdělávání, které dopomůže k lepšímu zdroji příjmu. Ideu výchovy spatřuje na základě všelidské snahy, na niž navazuje odborná příprava, která má odpovídat stavu dítěte. Člověk má být smířen se svým společenským zařazením, protože bude tak sám spokojen a vyhne se třídní nenávisti ve společnosti (Kyrášek, 1968, s. 36). Sotva však dopsal toto pojednání, v ústavu propukly rozpory nejen mezi chudými a bohatými dětmi, ale i mezi učiteli. V březnu roku 1825 Pestalozzi opustil ústav a odešel ke svému vnukovi do Neuhofu, kde ve své závěti vydané pod názvem *Labutí zpěv* (1825) naposledy podrobně vylíčil své názory na elementární výchovu. Johann Heinrich Pestalozzi zemřel 17. února 1827 na urémii a v psychické depresi. Pestalozziho obětavost, s kterou se věnoval dětem z vrstev nejpotřebnějších, byla obdivuhodná. Vystihuje ji nápis na jeho náhrobním kameni: *Vše pro jiné, nic pro sebe*.

2.4 Antonín Kalina

Ideologie budoucnosti, pokud lidé budoucnost mají, je tolerance.

(Jindřich Flusser. In Kárný, 1999, s. 67)

Jakou cenu má jeden lidský život?... tuto otázku si musel pokládat Nicholas Winton, anglický občan, který v zimě v rozhraní let 1938/1939 mimořádným organizačním úsilím zajistil 669 židovským dětem odjezd z Československa po Mnichovské dohodě v září 1938. Až v roce 1998, tedy po šedesáti letech od akce na záchranu dětí, vešel ve známost širší veřejnosti. Jak píše Jaroslav Balvín; „Jednou ze záhadných otázek ve vztahu osobnosti k historickým událostem bylo to, proč o své záchranné akci Nicholas Winton tak dlouho mlčel. V tomto faktu se ukazuje, že každý člověk má určité svědomí ve vztahu k jiným lidem. To se vyhrcoje ve zvláště kritických dějinných událostech, jaké nastaly v době druhé světové války“ (Balvín, 2015, s. 14–15).

Obdobný hrdina, který denně nasazoval svůj život pro záchranu židovských dětí, o svém tajemství veřejně také nemluvil. Byl jím Antonín Kalina, třebíčský rodák, politický vězeň a člověk, který vložil vlastní čin do toku dějin. Antonín Kalina se narodil 17. února 1902.¹⁶ Rodná chalupa, na jejímž místě dnes stojí moderní dům, se nachází ve čtvrti dodnes zvané „Kočičina“. Antonín Kalina starší se narodil v roce 1877. Maminka Antonína Vincencie, rozená Hutařová, přišla na svět o dva roky později, tedy roku 1879 (Motl, 2013, s. 13). Rodiče měli dohromady dvanáct dětí, z nichž dvě zemřely. Kalinovi pocházeli z chudých poměrů. V knize *Rescuers*, kterou v roce 1992 vydaly Američanky Gay Blocková a Malka Druckerová, Antonín Kalina vypověděl: *...narodil jsem se jako druhý z dvanácti dětí. Můj otec byl švec a šil střevíčky pro baletky, naše matka byla v domácnosti, já jsem pracoval na zahradě a naučil jsem se pěstovat stromy a zeleninu* (Motl, 2013, s. 15). Vzpomínal i na své dětství: *Byla u nás velká nouze, to je pravda. Já měl ale vždycky tak nějak ve zvyku hledat i v nejhorších podmínkách něco dobrého. A tak si třeba rád vybavuji dobu ještě před první světovou válkou. To bylo zřejmě nejhezčí období mého života. Sehnali jsme někde kolo, já se na něm naučil jezdit, a pořád*

¹⁶ Pro zajímavost: V souvislosti historie města Třebíče byla ve stejném roce otevřena nemocnice, která v období druhé světové války sloužila jako jediná nemocnice na okrese.

jsem se toulal po výletech. Bylo to krásné, a hlavně bezstarostné (Motl, 2013, s. 17). Antonín Kalina vychodil základní školu a vyučil se stejně jako jeho otec obuvníkem. Klíčovou roli pro volbu profese hrála zřejmě i skutečnost, že rodina pocházela z chudých poměrů. Pamětníci dle Stanislava Motla vzpomínají na Antonína jako na velmi inteligentního, bystrého a extrovertního člověka, který byl zvláště nadaný v jazycích a také člověk zajímající se i o politickou sféru (Motl, 2013, s. 18). Svoji vlastní politickou činnost Kalina zahájil již v prosinci 1920, kdy se zúčastnil politické stávky v Třebíči kvůli zavření tiskárny Rudého práva v Praze. Třebíčské dělnictvo obsadilo ve městě poštu a nádraží. Vojskem a četnictvem byla rozehnána schůze důvěrníků v Dělnickém domě. Antonín Kalina byl ještě před příchodem vojáků poslán pryč, tím se vyhnul zatčení (Chytková, 2016, s. 10).

Jak Antonín Kalina starší, tak i Antonín Kalina mladší se po roce 1921 hlásili k myšlenkám tehdejší komunistické strany. Otec, předtím sociální demokrat, vstoupil do Komunistické strany Československa hned po jejím založení, tedy v roce 1921, jeho syn tak učinil o dva roky později. Komunisté si v Třebíči získali ve své době značné sympatie. Například i proto, že byli hodně aktivní v boji proti tehdejším ekonomickým problémům, které Třebíč, a nejenom Třebíč, po vzniku Československé republiky v roce 1918 postihly (Motl, 2013, s. 21). Kalina byl ve své době známý organizováním různých stávek za lepší sociální a pracovní podmínky. V roce 1924 byl zvolen do Okresní odborové rady, kterou tehdy řídil Gustav Kliment (Chytková, 2016, s. 11).¹⁷

¹⁷ Již z knih o Gustavovi Klimentovi se dovídáme, že nezaměstnanost, bída a hlad vedly k radikalizaci dělnictva. Závody na Třebíčsku zastavovaly práci, bída byla den ode dne horší (Kodeš, 1986, s. 37). Mezi ně patřily závody Budischowsky a synové, Hassek a Subak, které v této době propouštěly své zaměstnance.

V roce 1925 se v Třebíči konaly obecní volby, ve kterých vyhráli komunisté. Komunistická strana získala osm míst v městské radě a funkce prvního a druhého náměstka. Antonín Kalina je po půl roce jmenován i členem chudinského výboru (Chytková, 2016, s. 11).

Komunisté tehdy dostali právo navrhnout starostu města. Jmenován byl Gustav Kliment, ovšem krátce poté ho soud vyzval, aby z radnice odešel a nastoupil do vězení. A to za projev přednesený ve Znojmě, kde bylo zorganizováno shromáždění proti válce (Motl, 2013, s. 22). Po Klimentovi se stal starostou města Třebíče Josef Vaněk, který v této funkci setrval až do roku 1939.

Ve stejném roce, v němž se konaly volby, tedy roku 1925 se Antonín Kalina oženil s Karolínou, rozenou Dítětovou a o rok později se ze svazku narodila dcera Blanka (Chytková, 2016, s. 11). Antonín Kalina pracoval ve firmě Budischowsky, založené již v roce 1842. Hospodářská krize ve 30. letech se dotkla i této firmy. V roce 1931 ji převzal Tomáš Baťa. Antonín Kalina ve svých písemných vzpomínkách uvádí, jak si ho Tomáš Baťa krátce poté, co převzal továrnu, nechal osobně zavolat. Dle Stanislava Motla si vytížený podnikatel musel uvědomovat, jaký vliv a respekt Kalina mezi jeho zaměstnanci má. ... *Nabízel mi místo správce budovy s platem Kč 4500 měsíčně a notářem podepsanou smlouvu, když vystoupím z KSČ*, vzpomínal Antonín Kalina. *Říkal mi, že prý člověka s mou inteligencí je škoda u kruhu a tím více u komunistů*. Antonín Kalina odmítl (Motl, 2013, s. 26).

V neděli 27. září 1931 se v Třebíči konaly další volby do obecního zastupitelstva. Celkově volby vyhrála Československá národně socialistická strana. Komunisté byli třetí. Antonín Kalina se stal jedním z členů obecní rady a rovněž byl zvolen do odboru finančního, hospodářského a do finanční kontrolní komise (Chytková, 2016, s. 15). V červnu 1938 se konaly volby do zastupitelstev měst a obcí. Volby v Třebíči vyhráli opět českoslovenští národní socialisté a hned za nimi skončili komunisté. Antonín Kalina byl opět zvolen do obecního zastupitelstva a za dva měsíce byl zvolen do finanční komise, do odboru elektrářského, finančního, chudinského, personálního a vodářského (Chytková, 2016, s. 15).

Před válkou byl Antonín Kalina několikrát obžalován, a dokonce i odsouzen. Jednalo se zejména o šíření nepravdivých informací, urážku a zesměšnění veřejného strážníka, přestupek na ochranu cti, nepovolené shromažďování apod. Ne všechny žaloby byly opodstatněné.

Dne 13. září 1938 se v Třebíči uskutečnil manifestační tábor, jehož se zúčastnilo na deset tisíc lidí. Vystoupili tu zástupci všech politických stran, včetně Antonína Kaliny. Hlavní heslo shromáždění znělo: „Nevydat republiku Hitlerovi“! (Motl, 2013, s. 41). V této době Hitler zadal armádě úkol rozpracovat plán vojenského obsazení zbytku Čech a Moravy. Toto období se vyznačovalo skomíráním demokracie. Byly rušeny politické strany a k moci se drali nacionalisté. Výsledkem bylo vyhlášení samostatného Slovenského státu a Protektorátu Čechy a Morava.

Od vzniku Protektorátu Čechy a Morava 16. března 1939 začalo gestapo uplatňovat své pravomoci. Kontrolovalo takřka všechno a začala vlna zatýkání. Byly vytvořeny seznamy nepřátel Říše, na kterých se ocitl i Antonín Kalina. Zatýkáni byli sokolové, příslušníci inteligence, českoslovenští důstojníci, také komunisté a socialisté (Chytková, 2016, s. 17). Během dvou měsíců bylo zatčeno přes 4000 lidí. Na Moravě to bylo 1500 až 2000 osob. Tento preventivní úder byl veden prvořadě proti komunistům a s nimi sympatizujícím organizacím (Moulis, 2012, s. 124).

Antonín Kalina byl zatčen v roce 1939.¹⁸ V 6 hodin ráno šel do práce do továrny Baťa a chvíli poté ho policisté odvedli. Přes Jihlavu a Znojmo byl 8. září odvezen do koncentračního tábora Dachau (Chytková, 2016, s. 17). Po příjezdu do tábora zůstal Antonín Kalina nezlomný a věrný své bouřlivácké povaze. Svědčí o tom příhoda, se kterou se v roce 1988 svěčil Gay Blockové a Malce Druckerové: *Byl jsem v několika táborech, než jsem se dostal do Buchenwaldu. Jedním z nich byla Osvětim, kde jsem se seznámil s dalším vězněm, také komunistou, ale z Německa. Jeho povinností bylo naučit nové vězně pravidlům. Někteří z vězňů mu nerozuměli a to ho rozzuřilo tak, že vzal židli a hodil ji po lidech. Byl to můj první den v Dachau a já nemohl uvěřit vlastním očím. Skočil jsem na něj, chytl ho pod krkem a řekl: Ty jsi komunist a házíš židli po lidech jen proto, že ti nerozumí? Jeho odpověď zněla: Počkej, až budeš v táboře léta jako já a vše co ses naučil od svých rodičů a ve škole bude zapomenuto. Řekl jsem mu: Jestli tohle přežijeme, tak se budou ptát, kolik lidí jsi zabil! No, stalo se to, že tento muž i já jsme oba skončili v Buchenwaldu, kde se on stal vedoucím zásob. Ať jsem pro děti potřeboval cokoliv, on to dodal*¹⁹ (Block, 1992, s. 204).

¹⁸ Zde dochází k nesouladu data zatčení Antonína Kaliny. Stanislav Motl ve své knize uvádí den zatčení 16. března (Motl, 2013, s. 65). Aneta Chytková ve své práci však uvádí datum zatčení 1. září 1939, v den, kdy začala 2. světová válka (Chytková, 2016, s. 17).

¹⁹ I was in many camps before Buchenwald. One of them was Dachau, and there I met another prisoner who was also a Communist, but from Germany. He had the duty of telling new prisoners the rules, but some of the Czech prisoners didn't understand what he was saying. This made him angry, so he took a chair and threw it at all the people. This was my first day in Dachau, and I couldn't believe my eyes. I stood up and jumped on him, put my hands around his neck, and said, „You are a Communist and you throw things on people who don't understand?“ His answer was, „Just wait until you are in a camp for years, as I have been, and all you've learned from your parents and in school has been forgotten.“ I told him, „If we survive this time they

Jak popisuje Stanislav Motl, v každém případě v první den pobytu v Dachau si Antonín Kalina získal mezi ostatními vězni značnou autoritu. Nejenom svou nesmlouvavostí a odvahou, ale také tím, že se dobře domluvil německy (Motl, 2013, s. 83).

Antonín Kalina byl koncentračním táboře Dachau krátce. Koncem září ho čeká další transport. Do Buchenwaldu přijíždí 28. září 1939.²⁰ Tábor, ve kterém byly desítky tisíc vězňů, nemohli esesmani zvládnout sami. Proto také v Buchenwaldu, ale i v dalších táborech působila vězeňská samospráva. Na nejvyšším postu byl nejstarší tábora – *Lagerältester*, kterého určoval hlavní velitel tábora – *Lagerkommandant*. Jeho úkolem bylo přijímat rozkazy a ručil za jejich vykonání. Podřízenými nejstaršího tábora byli vězni, kteří vedli kartotéky vězňů, rozdělovali je na jednotlivé bloky a rozdělovali rovněž potravinové přiděly. Velitel bloku, což byl vždy příslušník SS, měl k ruce nejstaršího bloku (*Blockältester*), vězně, jehož úkolem bylo podávat na apelech hlášení o počtu vězňů v bloku. Blokovi měl dva až tři pomocníky. Říkalo se jim – štabáci (*Stubendienst*). Šlo opět o vězně. Ti však nemuseli chodit do pracovních komand a zůstávali na bloku. Kápoři byli vězni, kteří působili v jednotlivých pracovních komandech. Podléhali velitelům komand, což byli esesmani. Odváděli vězně na jednotlivá pracoviště, ručili za pořádek apod. (Motl, 2013, s. 123-124).

will asky ou how many people you have killed!“ Well, it happened that this man and I both ended up in Buchenwald, and he was the head of the store. Whatever I needed for the children in my block, he got for me.

²⁰ Koncentrační tábor Buchenwald byl postaven v roce 1937 nedaleko města Výmaru. Tento tábor byl ztělesněním krutosti kvůli tomu, jakým způsobem se zde zacházelo s vězni: nikdy nekončící krutost, neustálé ponižování, strach, který lidi přiváděl k šílenství, nekonečné vyčerpávající práce, duše drásající hladovění, nepředstavitelná špína, nezvladatelné epidemie a odporné lékařské experimenty.

Rozloha tábora byla asi půl kilometru čtverečního a kolem dokola byly ostnaté dráty nabitě elektřinou. Bylo tu 23 dvoupatrových strážních věží. Nedaleko hlavní brány stály kancelářské místnosti, odpočívací místnosti pro vojáky SS a rozhlasová ústředna. Před bránou se rozprostíral táborový „apelplac“, který sloužil jako nástupiště s celkovou kapacitou na dvacet tisíc vězňů. V táboře nechyběly ani skleníky, budovy zahradnictví, také zde byla čistička odpadních vod, vepřín, nemocniční budova a později zbudovaný kinosál (Motl, 2013, s. 107). Součástí Buchenwaldu byly i budovy pro SS, zbrojní dílny, krematorium s umrlčí komorou a „Malý tábor“. Tam původně přesouvali velitelé umírající vězně. Od roku 1942 do roku 1944 stály na jeho místě konírny. Ke konci roku 1944 sem začalo přijíždět velké množství lidí. Muži byli původně ubytováni ve stanech, později si začali stavět dřevěné baráky. Takto byly postaveny bloky 65, 66, 67 (Chytková, 2016, s. 19).

Antonín Kalina po roce svého nástupu do Buchenwaldu přešel na politický blok č. 39, kde působil jako šťubák, tedy zástupce blokového. Po dobu pobytu na politickém bloku se podílel na organizování „školení“ o marxismu. Kvůli jeho aktivitám ho před válkou často vyslýchali. *V lágru samotném jsem prodělal několik výsledků na tzv. politickém oddělení, kde ode mě chtěli vědět, kdo byl členem okresního ilegálního výboru v Třebíči.* Nikdy jim však nikoho neprozradil (Chytková, 2016, s. 21–22). Jak píše Miloslav Moulis ve své knize *Zapomeňte, že jste byli lidmi...*, mezi prvními, kdo začali v táborech organizovat ilegální práci, byli lidé, které nacistický režim zatýkal hned po převzetí moci, přičemž ponejvíce se to týkalo komunistů, sociálních demokratů a představitelů nezávislé inteligence. Ti všichni se také jako první ocitli ve „vzorovém koncentračním táboře“ Dachau, postupně pak byli deportováni do dalších vznikajících táborů Sachsenhausen a Buchenwald (Moulis, 2012, s. 217).

V létě 1944 byl Antonín Kalina jmenován blokovým na „šestašedesátce“. Dne 24. srpna 1944 v poledne podnikli na tábor spojenečtí letci zdrcující nálet. Bomby zničily i některé zbrojní závody patřící ke koncentračnímu táboru. Vězni, kteří prchali do bezpečí, esesmani nemilosrdně zastřelili. O život přišlo 264 vězňů. Co však bylo důležité, bombardováním byly zničeny kancelářské objekty. Jak píše Stanislav Motl, to byl jeden z rozhodujících momentů pro Antonína Kalinu, aby zahájil svoji záchrannou akci (Motl, 2013, s. 137).

Autorkám knihy *Rescuers* Gay Blockové a Malce Druckerové Antonín Kalina vyprávěl: ... *v roce 1944, poté, co začalo bombardování, už neexistoval ústřední seznam vězňů. Například, jestliže byl některý vězeň odsouzen k smrti, bylo možné zaměnit jeho spis za někoho, kdo již byl mrtvý. Často jsme to tak dělali* (Motl, 2013, s. 138).

Jistého dne se Kalina dozvěděl, že šest Belgičanů z jeho bloku má být posláno do plynových komor. Poslal je tedy druhý den do práce s jinými jmény. Za několik dní chtěli esesmani těchto šest chlapců, ale Antonín Kalina jim řekl, že lidé se mu mění na bloku každý den, a u každého Belgičana vymyslel jinou příčinu smrti. Jeden měl například zápal plic, jiný tyfus. S těmito Belgičany se Antonín Kalina setkal v roce 1948 na oslavách osvobození koncentračního tábora (Chytková, 2016, s. 22). Evakuační transporty z východu přijížděly již počátkem pětáctýřicátého roku. Dne 22. ledna v Buchenwaldu skončil další evakuační transport z Osvětimi. Po nich přicházely další. Celkem sem přišlo 8128 vězňů. Nejméně dva tisíce nově příchozích včetně dětí byly odeslány dále, tedy na „pochody smrti“ (Motl, 2013, s. 148). Pochod smrti absolvoval také Pavel Kohn a Jindřich Flusser z pracovního tábora Blechhammeru.

Jindřich Flusser se narodil 20. září 1917 v Zemské porodnici v Praze. Bydlel s rodiči a se svou mladší sestrou Evou v prostorném měšťanském bytě na Starém Městě v Praze v Kostečné ulici. Navštěvoval německou obecnou školu, poté německé reálné gymnázium. Jindřichův tatínek se jmenoval Walter Flusser, který se narodil v roce 1888. Po promoci na filozofické fakultě německé univerzity v Praze se stal profesorem francouzštiny, němčiny a filozofické propedeutiky na německém reálném gymnáziu na pražském Staroměstském náměstí. Maminka Jindřicha Flussera se jmenovala Hedvika – narodila se rovněž v roce 1888 (Motl, 2013, s. 49-50). Jindřich Flusser již od svého mládí věděl, že chce studovat medicínu, a jednou řekl otcí; *Nebudu studovat na německé univerzitě. Podívej, tatínku, budu-li lékařem, dejme tomu v Praze, tak devadesát procent mých pacientů budou Češi. A za druhé, když vidím ten vývoj, tak z těch spolužáků, co mám, jsou dvaadvacet náckové a z těch zbývajících osmi jsou čtyři židé. Ke každému člověku na ulici – Čechovi – mám blíže, než k těm svým německým nacistickým spolužákům* (Jindřich Flusser. In Kárný, 1999, s. 40–41). A tak Jindřich Flusser začíná studovat na české univerzitě. Má ovšem i mnoho dalších zájmů. Vzdělává se v dalších vědních oborech. Hodně čte, zejména německou poezii a francouzské autory, např. Gustava Flauberta (Motl, 2013, s. 52).

Dne 30. září 1938 Jindřich Flusser v rámci německé sociálnědemokratické mládežnické organizace jede se svými přáteli do německého pohraničí rozdávat letáky. Po návratu do Prahy se dozvídá, že od rána obsazují Němci české pohraničí (Jindřich Flusser. In Kárný, 1999, s. 43). Dne 22. června 1941 Jindřich Flusser potkal svoji životní lásku Juditu. Společně se svou matkou přijela do Prahy z Vítkovic, avšak bez otce. Toho, coby polského státního příslušníka, odvezli nacisté do Polska. Matka s dcerou pak ještě stihly odjet k příbuzným do Prahy. Judita, která byla bez státní příslušnosti, se musela v Praze každý týden hlásit na policii. Občanství, a tedy i trochu jistoty, mohla získat sňatkem. Jindřich se nabídl, že by si Juditu s jejím souhlasem vzal. Formální to však z jeho strany nebylo. Dívka ho zaujala již při prvním setkání (Motl, 2013, s. 97). Počátkem listopadu 1941 se rodina dozvěděla, že je otec Jindřicha Flussera zatčen v Pankrácké věznici. Za dvacet tisíc korun, což byl celý rodinný majetek Flusserových, se do týdne pohublý a zamklý Walter Flusser vrátil domů (Jindřich Flusser. In Kárný, 1999, s. 46). Ke sňatku Judity a Jindřicha nedošlo, neboť 14. prosince 1941 celou rodinu Flusserových odvezli do Terezína. Jindřich s Juditou se setkali v Terezíně v létě 1942. Po půl roce, 14. února 1943, se vzali na půdě Magdeburských kasáren. V září 1943 byla Juditina maminka Olga Birnová zařazena do „pracovního transportu“ do Osvětimi. Tehdy Judita svoji maminku viděla naposledy.

Dne 15. května 1944 se Jindřich Flusser i se svojí ženou hlásil ke svým rodičům do transportu do Osvětimi (Jindřich Flusser. In Kárný, 1999, s. 48–50). Po příjezdu do vyhlazovacího tábora i Jindřich Flusser viděl své rodiče naposledy. Judita byla odvezena do Stutthofu (Jindřich Flusser. In Kárný, 1999, s. 54). Koncem roku 1944 vydává Heinrich Himmler rozkaz, aby všichni práce schopní vězni byli co nejvíce využiti pro zbrojní výrobu. Jindřich Flusser putoval z Osvětimi – Birkenau do tábora Blechhammer. Šlo o jednu z poboček Osvětimi. Byl to rozlehlý průmyslový komplex v Horním Slezku. Zpočátku tu Flusser pracoval jako zedník, později se stal pomocníkem ukrajinského lékaře. Brzy dostal pražský medik úplavici. Ocítl se na Krankenraumu. Přece jen si tu trochu odpočine a nabere nových sil, což mu později významně pomůže zvládnout evakuační pochod smrti (Motl, 2013, s. 144–145).

Pavel Kohn stejně jako Jindřich Flusser putoval nejprve do terezínského ghetta, potom do Osvětimi a nakonec do Blechhammeru (Motl, 2013, s. 148). Ve své knize *Zámky naděje* (2011) vzpomíná na svůj „pochod“ po evakuaci Blechhammeru: *Nastupujeme do pětistupů a pochodujeme v sevřených řadách západním směrem. Přespáváme na holé zemi ve stodolách a opuštěných skladištích. Naženou nás tam obvykle až za tmy, jeden padá přes druhého, a tak není divu, že se ráno vzbudíš a zjistíš, že ruka vyčnívá vedle tebe ze slámy, je nějak podivně vykroucená a tuhá. Na pochodu se snažím celý den nakázané pětistupy předbíhat: zjistil jsem totiž, že vzadu, na konci našeho dlouhého zástupu, se střílí. Když se někdo opozdí a nemůže už tak rychle jít, zaplatí za to životem. A já sám už jen s posledním vypětím sil dokážu pochodovat, pochodovat. V Gross Rosenu strávíme natlačeni jeden na druhého a terorizováni jakýmsi bezohlednými vězni z nějakých jiných táborů – mají na sobě černé mundúry, na zádech žlutý pruh a plné pytle věci – příšernou noc v obrovském baráku, načež nás naloží do otevřených uhelných vagonů, které nás odvázejí do Buchenwaldu* (Kohn, 2011, s. 294–295). Na stejný pochod vzpomínal i Jindřich Flusser: *Z Blechhammeru nás 19. ledna 1945 vyšlo pět tisíc. Na cestu jsme dostali po jedné cihle chleba a kostku margarínu. Vydržely mi čtyři dny, ale pak nás na dalších čtrnáct dní hnali o hladu, v mrazu, za strašlivých nekonečných nocí ve stoje na silnici a ve stodolách s podestýlkou mrtvých. Do Buchenwaldu nás došlo na tři sta* (In Kárný, 1999, s. 62) Do Buchenwaldu se Jindřich Flusser dovlekl polomrtvý. Po týdnu v táboře potkal svého přítele z německé socialistické mládeže Felixe Rausche, který mu řekl: *Zůstaneš tady*

u nás v Buchenwaldu. Nepojedeš dál. Přijdeš do Malého lágru, na Schonungsblok²¹ č. 68 (Jindřich Flusser. In Kárný, 1999, s. 63).

Vězni na „šonungsbloku“ leželi na třípatrových palandách. Bylo jich tu vždy několik pohromadě. Když se někdo chtěl obrátit na druhý bok, museli se ostatní obrátit také. Žádná rekreace tu nebyla. Ale přece jen to bylo pro každého vězně, který se sem dostal, velké vítězství. „Šonung“ byl zajímavý také tím, že se tu daly najít i nějaké knihy. Jindřich Flusser zde objevil starý výtisk svého oblíbeného autora Gustava Flauberta. Když tak jednou leží na palandě a v originále si čte právě Flauberta, objeví se u něho neznámý vězeň. *Ty jsi Francouz? Ptá se. Ne. Jsem Čech. Ale umím francouzsky.* Vězeň pokývá hlavou a pak odejde (Motl, 2013, s. 155).

Za pár dní za Jindřichem Flussereem přišel zdejší blokový, byl to německý politický vězeň. Řekl mu, aby šel před barák, protože tam na něj někdo čeká. Venku Jindřich Flusser uviděl štíhlého vězně neurčitého věku. Onen neznámý ho oslovil a řekl: *Já jsem nějaký Kalina. Toník. ...mluvíš francouzsky nebo německy? A co polski, jidiš a pa ruski – rozumíš? Přikývl. No a co politicky?* Jindřich Flusser odpověděl: *Nebyl jsem v žádné straně, ani jsem ještě nevolil. Naši volili sociální demokaty, babička jednou komunisty. Na fakultě jsem kolportoval Roentgen a sbíral na Španělsko. Za to mne pak vyloučili ze spolku mediků a taky proto, že jsem Žid.* Kalina mu dal ještě několik otázek a posléze se ho zeptal, jestli umí psát. Jindřich Flusser na něho hleděl s otevřenou pusou. *Dosud jsem si to myslel – ale teď nevím,* odpověděl váhavě a pokrčil rameny. *Říkám psát, ne všelijak čmárat, po doktorsku,* promluvil opět Kalina. A hned mu vysvětlil, o co mu vlastně jde: Na svém bloku, šestašedesátce, soustředil již mnoho dětí. Přicházejí teď všemi transporty, zubožené až běda. Poslat je na práci nelze, to by zahynuly. Nechat je mezi zdivočelými dospělými také ne, a tak jich teď Kalina denně vyměňuje za několik desítek. Vyměňuje je za své dospělé s některým ze sousedních blokových. Esesmani se prý o to nestarají. Zajímá je jen stav a ten souhlasí. Jelikož mezi dětmi v poslední době přibývá Francouzů, Belgičanů, Holanďanů, hledá Kalina někoho, kdo by se s nimi domluvil (Motl, 2013, s. 155–156).

²¹ *Schonungsbloek – Schonung (šetrné zacházení)* V polovině roku 1944 zřídila tamní SS v Malém lágru tři „šonungsbloky“ č. 66, 67, 68 – a v každém z nich na tisíc vězňů s nevidanou výsadou: nemuseli do práce ani na apely (Jindřich Flusser. In Kárný, 1999, s. 63).

Gay Blockové a Malce Druckerové Antonín Kalina vyprávěl: *Mluvil jsem všemi jazyky, kromě francouzštiny, někdo mi řekl, že na vedlejším bloku je nějaký vězeň, co čte Flauberta. Byl to doktor Flusser. A já ho požádal, aby mi pomohl...* (Motl, 2013, s. 156). Jindřich Flusser v „Poohlédnutí“ zmiňuje: *V Buchenwaldu jsem udělal největší kariéru svého života. Stal jsem se schreiberem v Malém lágru na bloku č. 66 u Tonika Kaliny* (Jindřich Flusser. In Kárný, 1999, s. 44). Autorkám knihy *Zachránci* Gay Blockové a Malce Druckerové Antonín Kalina pověděl: *Od léta 1944 jsem byl vedoucím Lagerblocku 66 v Buchenwaldu. Nacisté využívali politické vězně k tomu, aby pomáhali řídit tábor. Když postupovali Rusové na západ, byly tábory evakuovány a vězni přicházeli každý den do Buchenwaldu. U každého transportu jsem zjistil, že je v něm dvacet až padesát dětí z celé Evropy. Řekl jsem veliteli, že bych chtěl dát všechny děti dohromady, a on souhlasil...* (Motl, 2013, s. 156-157). Ještě předtím však Antonín Kalina se svým záměrem seznámil představitele Československého národního výboru, jedné z ilegálních organizací, které v táboře pracovaly. Vrcholným orgánem veškerého odbojového hnutí v Buchenwaldu byl Mezinárodní táborový výbor (Motl, 2013, s. 157).

Miroslav Moulis v knize *Zapomeňte, že jste byli lidmi* popisuje situaci, ve které se v Buchenwaldu se po značném úsilí zdařilo, aby se táborová policie dostala pod vliv ilegálního podzemí, takže chránila ilegální schůzky, napomáhala mimo jiné při záchraně ohrožených vězňů a ukryvání zbraní (Moulis, 2012, s. 95).

Jak Antonín Kalina vzpomínal, když svým představitelům ilegálního Československého národního výboru nejprve oznámil, že chce na svém bloku soustřeďovat ohrožené děti, setkal se s nesouhlasem. Podpořil ho pouze jeden jediný člen výboru. Oponenti logicky argumentovali, že pokud židovské děti budou na jednom místě a pohromadě, pro německé nacisty bude pak snadné je soustředit a poslat na pochod smrti. Kalina měl ale svůj plán. Na dveře dětského bloku umístil viditelné nápisy, že mezi malými vězni je tyfus. Této nemoci se němečtí dozorcí velmi báli (Motl, 2013, s. 161). Děti v lágrech byly krajně ohroženou skupinou. Vzhledem k tomu, že nepředstavovaly vhodné pracovní síly,

esesmanská vedení táborů se snažila co nejrychleji se jich zbavit. Neustále jim proto hrozilo nebezpečí, že budou posláni na transport do některého vyhlazovacího tábora.²²

V době, kdy si Antonín Kalina našel nového blokového písaře Jindřicha Flussera, bylo na bloku č. 66 už několik set dětí. Nejmladšímu bylo podle toho, co po válce Antonín Kalina vyprávěl, tři a půl roku. Nejstaršímu šestnáct. Až na několik romských chlapců šlo o děti vesměs židovské. Pocházely ze všech podrobených zemí Evropy (Motl, 2013, s. 170). Jindřich Flusser pomohl Antonínu Kalinovi sestavit dva seznamy dětí. Jeden se skutečnými jmény a jeden, na kterém byla všechna židovská jména zaměněna za křesťanská. Nové příchozí dětské vězně Jindřich Flusser na pokyn Antonína Kaliny zapisoval pouze obyčejnou tužkou (Motl, 2013, s. 174).

Antonín Kalina, který byl v Buchenwaldu již od devětatřicátého roku, si za tu dobu vytvořil velké množství kontaktů. Na bázi těchto styků dětem na bloku č. 66 nechal postavit postele, sehnal jim nové oblečení, boty, příkrývky a další potřebné věci. Nejhůře se však shánělo jídlo. Antonín Kalina se snažil „svoje děti“ zachránit. Povedlo se mu proniknout k samotnému veliteli tábora, u kterého vyjednal zvýšenou dávku jídla. Kalina se o děti nemohl starat sám. Měl několik spolupracovníků. Kromě Jindřicha Flussera k nim patřil Kalinův zástupce Gustav Schiller, který nedělal mezi dětmi žádné rozdíly. Jindřich Flusser o Antonínu Kalinovi napsal: *Antonín Kalina rozuměl nejenom botám. Rozuměl i lidem. Dvanáct set mu jich svěřili. Dvanáct set lidských mláďat, nepodobným dětem, které Říše poznamenala smrtí a kterým zabila maminku. Až tady, na bloku šedesát šest, v buchenwaldském malém lágru, za nabitými dráty a na dostřel esesáckých kulometů – se z nich zase stávaly děti. Hrály si, zpívaly a učily se znovu smát. Tonik byl jejich táta, z pověření a z moci komunistických vězňů tábora Buchenwald* (Motl, 2013, s. 177).

²² V knize *Zapomeňte, že jste byli lidmi* uvádějí autoři Miroslav Moulis a Roman Cílek příběh ze čtyřiačtyřicátého roku: V Buchenwaldu byl vydán rozkaz, aby se urychleně sestavil transport z osmi až dvanáctiletých vězňů, převážně židovských, ale i polských, ruských a romských, s určením do tábora Bergen-Belsenu. Děti shromážděné na apelovém prostranství začaly křičet a plakat, nechtěly se nechat odtrhnout od starších vězňů, s nimiž se již znaly a důvěřovaly jim. Velitelům SS nezbývalo nic jiného, než aby celý transport značnou silou svých mužů obklíčili, a tak teprve za mimořádné asistence ozbrojených strážců děti opustily buchenwaldskou bránu a zamířily na cestu, z níž pro většinu z nich nebylo návratu (Moulis, 2012, s. 131).

S příchodem jara v roce 1945 nemohlo být pochyb o tom, že hitlerovská říše brzy utrpí těžkou porážku. Drama druhé světové války vrcholilo, ale souběžně s tím se rozhodovalo i o osudech těch, které němečtí strážci drželi ve své moci. Nedalo se ovšem jen čekat na to, jak rozhodnou ti druzí. Před účastníky odboje stálo nesmírně obtížné dilema: Co učinit – co neučinit. Cíl byl samozřejmě jasný: v poslední fázi války uchránit před smrtí nejen jednotlivce, ale co největší počet vězňů (Moulis, 2012, s. 258). V Buchenwaldu 4. dubna v pět hodin odpoledne zazní z amplionů výzva: „Všichni Židé nastoupit na apelplac.“ V té době se narychlo setkávají blokoví z dalších baráků. Porada je krátká. Pak je rozhodnuto. Hlášení vězňů ignorují (Motl, 2013, s. 187). Tentýž večer blokoví dostanou rozkaz připravit seznamy všech Židů. Vzhledem k velkému nárůstu vězňů z přijíždějících transportů blokoví svým nadřízeným argumentují, že seznamy nelze vypracovat za tak krátkou dobu. Uprostřed tohoto všeobecného chaosu se stane, že vlak, který měl odvézt několik tisíc vězňů, odjede. Osmdesát prázdných vagonů (Motl, 2013, s. 189).

V americkém dokumentárním filmu *Kinderblock 66* (Moskovic, 2012) vyprávějí někdejší malí vězňové, například Thomas Geve, o tom, že na jaře pětáctýřicátého roku už takřka nikdo z nich z bloku vůbec nevycházel. Tak jim to Antonín Kalina nařídil, protože nechtěl, aby na sebe děti zbytečně upozorňovaly. Pravdou však bylo, že mnozí z chlapců o nějaké chození po táboře už ani nestáli. Tak byli po pochodech smrti „zdecimováni“. *Takže jsme spíše leželi na pryčnách, nebo jsme seděli a dívali se na sebe*, řekl tvůrcům filmu Thomas Geve. Jak dále vyprávěl, šestašedesátka byla v jeho vzpomínkách vůbec tím nejpříjemnějším blokem ze všech, které se v Buchenwaldu nacházely. *Zacházeli tu s námi jako s opravdovými lidskými bytostmi*, zdůraznil (Motl, 2013, s. 192). Většina dětí prošla nejstrašnějšími zkušenostmi. Nezřídka viděly své rodiče odcházet do plynových komor. Proti depresím a špatné náladě bojovaly děti všelijak. Občas jim Kalina zorganizoval přednášku některého zajímavého vězně. Jindřich Flusser dětem vyprávěl o významu francouzské revoluce. Děti se učily básničky, naslouchaly promluvám dalších starších vězňů – například o historii židovského národa a významu jeho historie (Motl, 2013, s. 193).

V noci 6. dubna 1945 Antonín Kalina shromáždil na bloku 66 „své“ děti. Mluvil česky, německy, rusky, maďarsky a polsky. Pro francouzské děti překládal Jindřich Flusser. Podle toho, co Antonín Kalina v roce 1988 vyprávěl autorkám knihy *Rescuers* Gay Blockové a Malce Druckerové, bylo v té době na jeho bloku třináct set dětí. Vysvětloval: *Ke konci války, těsně před osvobozením si mě zavolal vysoký důstojník SS a zeptal se: "Kde jsou tví*

Židé?" Já mu odpověděl: "Nemám tu žádné Židy. Ti co tu byli včera, odjeli transportem. Mám tu jen děti"²³ (Block, 1992, s. 207). Dvanáct set jich bylo židovského původu, řekl Kalina. Dětem jsem řekl, aby na otázku, jsou-li Židé, odpověděly Ne! A pokud to takhle neřeknou, tak jim nařežu. No a celé jsme si to několikrát nacvičili, aby to chlapci, zvláště ti malí, nespletli (Motl, 2013, s. 208). V neděli 7. dubna 1945 se esesmani snaží vyhnat vězně na evakuační pochod. Mezinárodní táborový výbor vydal další rozkaz: Nikdo na apelplac! Poté vojáci vniknou na jednotlivé bloky, tedy i na blok 66. *Kde jsou ti tví Židé? Zakřičel důstojník na Kalinu. Tady žádní Židé nejsou! Tady jsou pouze děti. Poláci, Holanďané, Češi, Francouzi.* Esesák se vztekle ušklíbne. Pak se obrátí k vyděšeným chlapcům. *Všichni Židé nastoupit! Žádné z dětí se nepohnulo a esesmani odcházejí* (Motl, 2013, s. 209).

Po letech Jindřich Flusser napsal ve stati *Člověk člověku* uveřejněné v *Židovské ročence: Děti se mlčky objímají, slzy kreslí klikaté cestičky po ušmudlaných tvářích, až pak vyskakují, tančí, padají si kolem krku, smějí se, vzlykají a každé z nich se Tonika chce dotknout alespoň prstem* (Motl, 2013, s. 210).

Jindřich Flusser na povel Antonína Kaliny začal přepisovat seznam nově příchozích židovských dětí. Stará jména, která napsal obyčejnou tužkou, vygumoval a postupně „arizoval“ celý dětský blok (Motl, 2013, s. 219). V pondělí 9. dubna 1945 se nacisté pokoušejí vyhnat z bloků další vězně. V nepřítomnosti Antonína Kaliny se jim podaří soustředit i většinu chlapců z bloku č. 66. U brány řadí vojáci chlapce do pětistupů. Před hlavní bránou se na poslední chvíli objeví Kalina a běží mezi esesáky. Postaví se před velitele transportu a německý volá: *Block 66 – zpátky do malého tábora!* Jindřich Flusser později tuto situaci sepsal ve knize *Život na úvěr: ...když tenkrát Toník přiběhl, byl blok už prázdný. Šel tedy rovnou k bráně. Službu jako raportführer měl bývalý blokfíra z devětatřicítky, kde Toník býval zástupcem blokového. Zkusí to, není co ztratit: Řekl jste, že děti z šestašedesátky půjdou až naposled, spolu s nemocnými z revíru.* Raportführer byl vyjevený, ale nakonec mávl rukou. Antonín Kalina si „své“ děti odvedl zpět na blok 66 (Motl, 2013, s. 226). Poslední evakuační transport z Buchenwaldu odjede 10. dubna 1945.

²³ Toward the end, near Liberation, a high SS came to me and asked, „Where are your Jews?“ I said, „I have no Jews here. The Jews I had yesterday went out on a transport. Here I have only children.“

V táboře však zůstává více než dvacet tisíc vězňů. Dne 11. dubna 1945 v Buchenwaldu za ozvěn spojeneckých letounů dochází ke vzpouře místních vězňů, kteří přebírají velení.

Pavel Kohn v knize *Akce Zámky* vzpomíná, že právě v těchto chvílích opouštěl ošetřovnu, na které trávil několik dní po pochodu z Blechhammeru: *Mám se vrátit na svůj blok. Ale kde je? Snažím se ho najít a nakonec ho skutečně najdu, ale to už se ozývají salvy z pušek a kulometů a nad táborem přelétávají letadla. V baráku ležíme všichni na zemi, abychom se nestali obětí střel svištících kolem nás. Prý došlo ke vzpouře, vězňové převzali moc nad táborem a esesáci utekli. Ale jestli je to pravda? Kdosi organizuje akci SOS. Dostáváme bílé kusy nějakých prostěradel, či čeho a na prostranství mezi baráky z nich vytváříme – když se objeví nad táborem americké letadlo – toto znamení zoufalství a naděje* (Kohn, 2011, s. 295).

V létě 1945 se Kalina vrací domů. Do Čech. Do Třebíče. V Buchenwaldu byl ještě poměrně dlouhou dobu po osvobození – patřil k představitelům táborové organizace. Když se po návratu do Třebíče potkal s rodinou, nemohli věřit tomu, že je stále naživu. Antonín Kalina se stává národním správcem trebičských závodů Gustava Klimenta. Továrny, ve které kdysi pracoval. Jindřich Flusser se z Buchenwaldu vrátil 20. května 1945. Po svém návratu do Prahy našel v Milíčově domě Přemysla Pittra, přítele Flusserovy rodiny, dopis od své manželky, který byl poslán koncem roku 1944 z koncentračního tábora Stutthof ve východním Prusku (Kárný, 1999, s. 63). Jeho žena Judita přijela ze Švédska v listopadu 1945. Jindřich Flusser 14. prosince 1945 odpromoval, stal se internistou. Byla mu také udělena medaile Jana Evangelisty Purkyně.

Přátelství mezi Antonínem Kalinou a Jindřichem Flusserelem nekončí. Kalina se po rozvodu s první ženou Karolínou rozhodne odjet do Prahy v roce 1951, kde potká svoji druhou ženu Annu. Bydleli v malém bytě v pražské Šrobárově ulici. Stal se vedoucím výrobně-technického oddělení na tehdejší ministerstvu lehkého průmyslu. V roce 1962 je mu udělen „Řád práce“. V roce 1969 jeho žena Anna umírá. Její smrt nesl těžce. Odešel do důchodu a dožíval v Praze. Později však přesídlil na svou chatu, kterou měl v Novém Hloubětíně. Antonín Kalina zemřel 26. listopadu 1990 ve věku 88 let. Do své smrti zůstal přesvědčeným komunistou.

V roce 2012 ocenil Památník Yad Vashem Antonína Kalinu titulem „Spravedlivý mezi národy“. V roce 2014 byl Kalina jmenován čestným občanem města Třebíče a byla mu prezidentem České republiky udělena Medaile Za zásluhy I. stupně. V září 2015 byla na

budově židovské školy v třebíčské židovské čtvrti odhalena pamětní deska připomínající osobnost Antonína Kaliny a jeho nezištné hrdinství – záchranu více jak 900 židovských chlapců. V roce 2017 byla v Třebíči otevřena také pamětní síň Antonína Kaliny. Na adresu chlapců, které pomohl Antonín Kalina zachránit, autorkám knihy *Zachránci* řekl: *Všechny ty děti, které tam tehdy s námi byly, ztratily rodiče, často celé rodiny... Dnes už z nich jsou staří lidé. Nechtěl bych, aby dnešní chlapci a dívky prožívali třeba jen zlomek toho, co tenkrát ty děti v Buchenwaldu. A měli stejný osud jako tehdy ony. Až do konce života schraňoval Antonín Kalina starou zažloutlou fotografii. Na ní je hustý zástup chlapců, kteří vycházejí z hlavní brány někdejšího tábora Buchenwald. Na zadní straně snímku jeden ze zachráněných chlapců napsal: Jako trvalou vzpomínku našemu drahému nezapomenutelnému veliteli bloku Toníku Kalinovi zasíláme tento obrázek dětí pochodujících branou tábora Buchenwald do kasáren SS (Motl, 2013, s. 272). Mezi dětmi, které prošly Kalinovým blokem, byl již zmíněný Pavel Kohn. Vzpomíná na to v knize *Akce Zámky* (2011): *V tak zvaném Malém lágru se dostávám na blok, který vede český politický vězeň, jehož jméno jsem už zapomněl (snad Kalina nebo tak nějak), a jsou zde samí mladiství v mém věku.**

Také v knize Miroslava Moulise *Zapomeňte, že jste byli lidmi* objevujeme vyprávění, ve kterém se lze domnívat, že se jedná o Antonína Kalinu. *Děti byly soustředěny na jednom baráku a podařilo se dosáhnout toho, že dostávaly o něco větší porce a teplejší oblečení. Skoro až dojemná byla skutečnost, že ti nejmenší caparti měli někde v táboře svého strýčka – staršího politického vězně, který jim pomáhal (Moulis, 2012, s. 132). Na otázku, položenou v roce 1988, zda mu ještě někdo z někdejších chlapců někdy napíše, odpověděl Kalina záporně. Udělal byste to všechno, co tenkrát v Buchenwaldu, znovu? Už ne, řekl Kalina s nadsázkou a úsměvem. Jednou to přece stačilo. Tisíckrát jsem v Buchenwaldu riskoval život, řekl ještě. Nejenom pro děti, ale i pro mnohé dospělé vězně, kterým bylo třeba pomoci. Často jsem si v lágru vybavoval svého tátu. Už tehdy jsem stoprocentně věděl, že by jednal stejně. Jestli se dnes ptáte na mé pocity, tak vám neodpovím. Prostě to nevím. Dělal jsem něco, co bylo mým vnitřním přesvědčením, jakýmsi instinktem. Prostě jsem to dělal, protože jsem to považoval za správné (Motl, 2013, s. 272).*

Gay Blocková a Malka Druckerová rozmlouvaly rovněž s Jindřichem Flusserelem. Ten byl přítomný jejich setkání s Kalinou. Ostatně toto setkání inicioval. Američanky si nemohly nevšimnout, jak napsaly, že Jindřich Flusser snad ani na okamžik nesundal svou ruku z Kalinova ramene (Motl, 2013, s. 273). MUDr. Jindřich Flusser přátelství s Antonínem

Kalinou zpečetil slovy: *Antonín Kalina byl jediný hrdina, na kterého jsem si kdy v životě sáhl* (Jindřich Flusser, In Kárný, 1999, s. 46).

O Buchenwaldu nikdy nebude řečeno vše, stejně jako o ostatních táborech. Aby příběhy ze života v táborech navždy vstoupily ve známost, musel by každý z vězňů nadiktovat svůj vlastní příběh. Většina zúčastněných však nejsou již mezi námi. Na každém místě v Buchenwaldu a přilehlém okolí se něco přihodilo: události, které bez ohledu na to, zda k nim došlo úmyslně či nikoliv, vytvářely dějiny tohoto místa. My již víme, že do dějin se zapsal Antonín Kalina. A to svým činem, kterým zachránil stovky životů.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Praktická část naší práce se bude zabývat obsahovou analýzou vybraných textů z publikací Miroslava Dědiče, Přemysla Pittra, Johanna Heinricha Pestalozziho a dalších autorů. Byly uvedené už v teoretické části. V průběhu výzkumu jsme do naší práce zahrnuli i Antonína Kalinu. Přestože nebyl sociálním pedagogem, v jeho životním odkazu nalezneme přes devět set zachráněných dětí, o které se staral a vychovával je v době, kdy to nejvíce potřebovaly. U této osobnosti provedeme také obsahovou analýzu z vybraných textů a rozhovorů.

3.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, jaké jsou společné znaky ve výchově a vzdělávání sociálních pedagogů – Miroslava Dědiče, Přemysla Pittra, Johanna Heinricha Pestalozziho – a zachránce dětí Antonína Kaliny, určit jejich přínos a význam pro sociální pedagogiku. Bylo zapotřebí seznámit se s těmito osobnostmi od jejich narození a podrobněji popsat významné události v jejich životě, které souvisejí s jejich sociálně pedagogickou činností.

Hlavní výzkumnou otázku můžeme tedy formulovat:

Jaké jsou společné znaky ve výchově a vzdělávání Miroslava Dědiče, Přemysla Pittra, a Johanna Heinricha Pestalozziho?

Dílní cíle se týkají všech čtyř jmenovaných osobností.

Jaký vliv měli rodiče na vývoj jejich osobnosti?

Jak je ovlivnilo jejich dětství?

Jak je ovlivnila sociální situace, v níž vyrůstaly?

Jaký vztah projevovaly ke vzdělání?

Které historické události zasáhly do jejich života?

Jaké na ně působily předsudky?

Jakou výchovu u dětí preferovaly?

Jak přistupovaly k dětem?

Kterých zásad se držely při výchově dětí?

Uplatňovaly pracovní výchovu u dětí?

Jaký vykonaly nejvýznamnější čin ve svém životě?

Jakým způsobem pomáhaly potřebným?

Jakými vlastnostmi se vyznačovaly?

Jaké vzory měly ve své pedagogické práci?

Jaká je souvislost mezi jednotlivými osobnostmi?

3.2 Metody výzkumu, sběr dat a jejich procedura

Jako metodu výzkumu a sběru dat použijeme metodologii otevřeného kódování dle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 211). Základní snahou je pomocí pojmů obsažených ve vybraných textech z dokumentů a knih, tedy výzkumného souboru, určit a popsat, jaké jsou společné znaky osobností Miroslava Dědiče, Přemysla Pittra, Johanna Heinricha Pestalozziho a záchránce dětí Antonína Kaliny, a nalézt mezi jednotlivými osobnostmi spojitosti. Dále do naší práce zahrneme další metodu výzkumu ve formě polostrukturovaného rozhovoru. Procedura sběru dat probíhala studiem a četbou knih Miroslava Dědiče, Přemysla Pittra a Johanna Heinricha Pestalozziho. Během naší práce vešla ve známost u české veřejnosti osobnost Antonín Kalina. Po seznámení s osobností a činem této osobnosti, prvotně vycházejícího z čistě soukromého zájmu, jsme dospěli k názoru, že tato osobnost má s naší prací mnoho společného, proto byla zahrnuta do naší práce.

Prvním textem o Antonínu Kalinovi se stala kniha od Stanislava Motla *Děti Antonína Kaliny: Příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti* (2013). V knize byli jmenováni příbuzní Antonína Kaliny žijící v Třebíči. Jedním z nich byl synovec Antonína Kaliny Oldřich Kalina, se kterým proběhlo osobní setkání dne 21. ledna 2017. Prostřednictvím aktivního a ochotného jednání ze strany pana Oldřicha Kaliny bylo téhož dne domluveno osobní setkání s panem Jaromírem Slavíkem, který je rovněž synovcem Antonína Kaliny. S panem Slavíkem, který byl též velmi ochotný a vstřícný, proběhlo setkání, při kterém byl s jeho souhlasem proveden pilotní rozhovor, na jehož základě jsme mapovali život Antonína Kaliny.

Dne 24. ledna 2017 byl v České televizi uveden dokumentární film *Děti Antonína Kaliny* (režie Pavel Dražan, 2016), který byl natočen podle knihy Stanislava Motla. V tomto dokumentu byl natočen rozhovor Stanislava Motla s MUDr. Soňou Kysilkovou, dcerou

Jindřicha Flussera. Vzhledem k tomu, že v osobním vztahu k Jindřichovi Flusserovi nás v naší práci pojí dvě osobnosti, kterými jsou Antonín Kalina a Přemysl Pitter, jsme se pokusili oslovit pana Motla. Kontakt na pana Motla zprostředkoval s jeho souhlasem pan Jaromír Slavík. S panem Motlem jsme byli v písemném kontaktu, jehož prostřednictvím jsme ho požádali, zda by bylo možné uskutečnit osobní setkání s paní doktorkou Soňou Kysilkovou. Přes vstřícné jednání a ochotu pana Motla však k osobnímu setkání s MUDr. Soňou Kysilkovou nakonec bohužel nedošlo.

Prostřednictvím pana Oldřicha Kaliny jsme se zúčastnili dne 17. 2. 2017 slavnostního otevření pamětní síně Antonína Kaliny u příležitosti 115. výročí Kalinova narození, pořádaného v třebíčské synagoze. Této akce se zúčastnila úzká veřejnost, příbuzní Antonína Kaliny, starosta a zastupitelé města Třebíče, ředitelka Městského kulturního střediska, taktéž pan Motl a MUDr. Soňa Kysilková. Během této slavnosti byl v synagoze zveřejněn úryvek z 54stránkového textu, který Antonín Kalina sepsal v roce 1946, krátce po svém návratu z Buchenwaldu. Tato část byla nazvána „Děti“. Text zapůjčila paní doktorka Soňa Kysilková. Tento úryvek textu slouží v diplomové práci jako vzorek pro náš výzkum a byl podroben obsahové analýze. Téhož dne proběhl rozhovor s neteří Antonína Kaliny paní Naďou Šinoglovou. Tento rozhovor jsme zahrnuli do naší práce, stal se rovněž výzkumným vzorkem a následně byl podroben obsahové analýze.

V dokumentárním filmu *Děti Antonína Kaliny* byla zmíněna slečna Aneta Chytková, studentka třebíčského gymnázia, která se také zabývala příběhem Antonína Kaliny a v rámci předmětu odborné sociální činnosti napsala seminární práci o této osobnosti.

Slečnu Chytkovou jsme kontaktovali, zda by nám mohla poskytnout svoji seminární práci, jako podklad použité literatury. Slečna Chytková nám ochotně poskytla nejen svoji práci, ale také zprostředkovala kontakt s panem Pavlem Kohnem, který byl námi přes emailovou komunikaci požádán o osobní rozhovor. Z důvodu trvalého pobytu v Německu a časové vytíženosti pana Kohna byl proveden rozhovor elektronickou formou, proběhl dne 24. února 2017. Stal se dalším výzkumným vzorkem pro naši práci a rovněž byl podroben obsahové analýze.

Dne 12. března 2017 jsme provedli strukturovaný rozhovor se slečnou Anetou Chytkovou a dne 13. března 2017 se konal závěrečný strukturovaný rozhovor s panem Jaromírem Slavíkem. Oba tyto rozhovory posloužily také jako výzkumný vzorek a byly podrobeny analýze.

3.3 Výzkumný soubor

Výzkumným souborem pro náš výzkum se staly knihy jednotlivých sociálních pedagogů a také autorů, kteří o těchto osobnostech psali. Ve výběru výzkumného souboru jsme zvolili výběr záměrný, reprezentativní.

Pro textovou analýzu Miroslava Dědiče jsme zvolili výzkumný soubor:

Miroslav Dědič – analýza úryvku textu z knihy *Romové a etika multikulturní výchovy*, kapitola *Setkání – Zamyšlení nad etikou multikulturní výchovy* (In Balvín, 1999, s. 23–24).

Miroslav Dědič – analýza textu z úryvku knihy *Než roztály ledy* (2002, s. 7–10).

Miroslav Dědič – analýza textu z knihy *Květušínská poema*, kapitola *Škola bez kázně* (2006, s. 22–25).

Miroslav Dědič – analýza úryvku textu z knihy *Ohlédnutí* (2005, s. 42–43).

V případě Přemysla Pittra jsme vybrali výňatky textů z knih:

Přemysl Pitter – analýza textu z knihy *Nad vřavou nenávisti*, kapitola *Vzpomínky na mé dětství a mládí* (1996, s. 106).

Přemysl Pitter – analýza textu z knihy *Sám proti zlu*, kapitola *Otevírá se Milíčův dům* (Kosatík, 2009, s. 154–156).

Přemysl Pitter – analýza textu z knihy *Nad vřavou nenávisti*, kapitola *Milíčův dům – práce pro děti* (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 137).

Přemysl Pitter – analýza textu z knihy *Dětské osudy z doby poválečné*, kapitola *Děti z Tereziánského ghetta* (Olga Fierzová, 1992, s. 9–10).

Přemysl Pitter – analýza textu z knihy *Dětské osudy z doby poválečné*, kapitola *Strýček Přemysl* (Fierzová, 1996, s. 108).

Výzkumný vzorek Johanna Heinricha Pestalozziho tvoří:

Johann Heinrich Pestalozzi – analýza textu z knihy *J. J. Pestalozzi: Ze života a díla*, kapitola *Život a dílo Jana Jindřicha Pestalozziho* (Kyrášek, 1968, s. 6–7).

Johann Heinrich Pestalozzi – analýza textu z knihy *J. J. Pestalozzi: Ze života a díla*, kapitola *Pestalozziho dopis příteli o pobytu ve Stanzu* (In Kyrášek, 1968, s. 110–112).

Johann Heinrich Pestalozzi – analýza textu z knihy *J. J. Pestalozzi: Výbor z pedagogických spisů*, kapitola *Výchova k lidské důstojnosti* (In Bräuner, 1956, s. 147–148).

Johann Heinrich Pestalozzi – analýza textu z knihy *J. J. Pestalozzi: Výbor z pedagogických spisů*, kapitola *Škola* (In Bräuner, 1956, s. 145).

Johann Heinrich Pestalozzi – analýza textu z knihy *Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Přemysl Pitter a Miroslav Dědič* (Tomáš Turzák. In Bavlín, 2015, s. 69).

Jako výzkumný vzorek pro výzkum Antonína Kaliny jsme zvolili:

Text, který napsal Antonín Kalina rok po válce v roce 1946. Text má 54 stran, v nichž je obsažena ukázka, která má titul „Děti“. Ukázka pochází z dosud nepublikovaného textu, který zapůjčila MUDr. Soňa Kysilková, dcera Jindřicha Flussera. (17. února 2017 – Otevření pamětní síně Antonína Kaliny v Třebíči, zaznamenaný při přednesu videozáznamem)

Polostrukturovaný rozhovor s neteří Antonína Kaliny paní Nad'ou Šinoglovou ze dne 17. února 2017 (audionahrávka).

Polostrukturovaný rozhovor se synovcem Antonína Kaliny s panem Jaromírem Slavíkem ze dne 13. března 2017 (audionahrávka).

Polostrukturovaný rozhovor se slečnou Anetou Chytkovou, studentkou třebíčského gymnázia ze dne 12. března 2017 (audionahrávka).

Polostrukturovaný rozhovor s panem Pavlem Kohnem ze dne 24. února 2017 (rozhovor realizovaný prostřednictvím emailu).

4 OBSAHOVÁ ANALÝZA ČÁSTI DĚLA A INTERPRETACE DAT

Analýza verbálních projevů se uskutečňuje u každé výzkumné metody, ve které se pracuje se slovem. Název obsahová analýza textů prozrazuje dostatečně mnoho o charakteru této výzkumné metody. Jde o analýzu a hodnocení obsahu písemných textů (Gavora, 2010, s. 142). Obsahová analýza představuje už dlouhodobou standardní metodu pedagogického výzkumu zaměřenou na vyhodnocení a interpretaci obsahu textů. Byla spolehlivě aplikována v nespočetném množství výzkumů, které se soustředily na různé typy a formy textů, a prokázala svoji vysokou funkcionalitu (Gavora, 2015, s. 345). Nalezení jednoznačné definice obsahové analýzy není snadné. Terminologická nejednotnost naznačuje koncepční zmatek. Za zakladatele obsahové analýzy je považován Berelson (1954). V jeho pojetí je obsahová analýza charakterizována jako objektivní, systematický a kvantitativní popis obsahu textu (Gulová, Šíp, 2013, s. 140). V literatuře však najdeme i autory, kteří se spíše přiklánějí k možnosti kvalitativního využití.

Kvalitativní obsahová analýza nemá obecně pevně daný postup, ale drží se zásady, že každý jednotlivý výzkum bude mít předem stanovené kroky analýzy. Těmi jsou:

- téma tvorby kategorií,
- výběr materiálu podle kritéria selekce,
- analýza vzniku situace,
- formální charakteristiky materiálu,
- určení směru analýzy podle kladených otázek,
- teoretické zdůvodnění položených otázek.

(Gulová, Šíp, 2013, s. 141)

Nashromážděný materiál si výzkumník postupně a opakovaně prohlíží a čte. Velmi důkladně se s ním seznamuje. Při tom hledá segmenty, které se týkají jedné věci, vyjadřují jeden význam. Najde-li v materiálu více segmentů, které se týkají téže věci, našel významovou kategorii. V každém materiálu vystupuje mnoho významových kategorií, proto se výzkumník snaží v něm objevit takové typy kategorií, které vyhovují cíli jeho výzkumu. „*Významová kategorie musí mít vlastní název. Výzkumník musí zvolit takový název, který je abstraktnější než je pojmenování jevu, který významová kategorie pokrývá. Musí vystoupit o jedno poschodí výš, než je popisovaný jev*“ (Gavora, 2010, s. 212).

Každou významovou kategorii si výzkumník pojmenuje a označí kódem. Poté při čtení materiálu příslušným kódem označí každý segment textu, který patří pod danou

významovou kategorii, tedy kóduje. V naší práci použijeme otevřené kódování. Otevřené kódování je proces, kdy jsou jednotlivé údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Při otevřeném kódování vytváříme pojmy a ty označujeme kódy. Následně jsou takto vzniklé kódy, které mají vazbu na určitý jev, seskupovány. Tímto seskupováním vzniknou jednotlivé kategorie (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 211–212). Výsledkem předchozí etapy práce výzkumníka je seznam významových kategorií. Snaží se najít způsob, jak několik významových kategorií zařadit pod jednu vyšší významovou kategorii. Tak vznikají kategorie vyššího stupně, a to až do konstrukce centrální kategorie.

V naší práci používáme in vivo kód. Dle Gavory může nastat situace, že se in vivo kód může jevit v rozporu s pravidlem, že významová kategorie nesmí být doslovným zněním popisu uvedeného v datech. „*Jde však o výjimku potvrzující pravidlo, které je legitimizované tím, že pojmenování je neobvyklé, má své kouzlo*“ (Gavora, 2010, s. 212).

Poslední etapou je přetlumočení celé struktury významových kategorií do slovní interpretace, její rozepsání. Říkáme, že výzkumník vytvoří k materiálu „příběh“. Je to výsledná teorie, která byla extrahovaná z dat a kterou tvoří koncepty a vztahy mezi nimi (Gavora, 2010, s. 214).

4.1 Obsahová analýza textu z díla Miroslava Dědiče

Z knihy *Romové a etika multikulturní výchovy* jsme obsahové analýze podrobili jeden úryvek textu z kapitoly: *Setkání – Zamyšlení nad etikou multikulturní výchovy* (In Balvín, 1999, s. 23–24).

Z díla *Než roztály ledy – Bevor das Eis auftaute* jsme obsahové analýze podrobili jeden úryvek z textu (2002, s. 7–10).

Z díla *Květušinská poema* jsme obsahové analýze podrobili jeden úryvek z textu z kapitoly *Škola bez kázně* (s. 22–25).

Z díla *Ohlédnutí* jsme obsahové analýze podrobili jeden úryvek z textu (s. 42–43).

Miroslav Dědič – analýza úryvku textu z knihy *Romové a etika multikulturní výchovy* – kapitola *Setkání – Zamyšlení nad etikou multikulturní výchovy*. (Miroslav Dědič. In Balvín, 1999, s. 23-24)

Text	Kódy	Kategorie
<p>Živě mi v představě vytanou obrazy ze životních osudů Židů, jichž jsem byl sám svědkem. Ve vzpomínkách se mi vrací zážitek, kdy ředitel gymnázia vstupuje do třídy po 15. březnu 1939 a smutným, chápajícím hlasem sděluje židovskému spolužáku, že podle příslušných zákonů, které začínají platit i u nás, nemůže již dále pokračovat ve studiu a musí školu opustit. Spolužák mlčky ukládá učebnice a pomůcky do aktovky a beze slova, se sklopeným zrakem opouští třídu, abychom ho od té chvíle již nikdy více nespátřili. Všichni věděli, že patřil k nejnadanějším, byl svědomitý, upravený, čistotný, kamarádský a jen proto, že se narodil do podle představ tehdejší vlády nevhodného prostředí, byl jeho osud zpečetěn.</p>	<p>Životní osud Židů Svědek Oznámení ředitele o zákazu studia Židům Odchod spolužáka Poslední setkání Nadaný vzorný student Zpečetění osudu pro židovskou národnost</p>	<p>Odchod nadaného spolužáka z důvodu židovské národnosti</p>
<p>Vzpomínám na svého o dva roky staršího kamaráda, který byl po maturitě v období heydrichiády zatčen, odvezen do koncentračního tábora Buchenwaldu odkud se již nevrátil.</p>	<p>Zatčení staršího kamaráda Transport do Buchenwaldu</p>	<p>Smrt kamaráda v koncentračním táboře Buchenwald</p>
<p>Nezapomenu na chvíli, kdy jsem se svým spolužákem stál před červeným plakátem se seznamem popravených, které každodenně zaplňovaly plakátovací plochy, a kdy tento spolužák pronesl stísněně: „Táta“. A polož mi hlavu na rameno. Z plakátu se dověděl, že ztratil otce, který byl v Táboře v době heydrichiády popraven, a my studenti jsme ztratili svého</p>	<p>Seznam popravených Soustrast Zjištění o smrti kamarádova otce, který byl profesorem</p>	<p>Ztráta blízkého člověka</p>

profesora češtiny, významného jihočeského kulturního pracovníka. (Miroslav Dědič. In Balvín, 1999, s. 23-24)	češtiny	
--	---------	--

Interpretace výňatku textu z knihy: *Romové a etika multikulturní výchovy (1999)*

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Odchod nadaného spolužáka z důvodu židovské národnosti, Smrt kamaráda v koncentračním táboře Buchenwald, Ztráta blízkého člověka

Kódy: Životní osud Židů, Svědek, Oznámení ředitele o zákazu studia Židům, Odchod spolužáka, Poslední setkání, Nadaný vzorný student, Zpečetění osudu pro židovskou národnost, Zatčení staršího kamaráda, Transport do Buchenwaldu, Seznam popravených, Soustrast, Zjištění o smrti kamarádova otce, který byl profesorem češtiny

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Odchod nadaného spolužáka z důvodu židovské národnosti

Příslušné kódy: Životní osud Židů, Svědek, Oznámení ředitele o zákazu studia Židům, Odchod spolužáka, Poslední setkání, Nadaný vzorný student, Zpečetění osudu pro židovskou národnost

Miroslav Dědič zažil válečnou dobu během studia na gymnáziu, kde byl svědkem životních osudů svých kamarádů, kteří byli židovského původu. Byl svědkem situace, kdy bylo zakázáno studium paradoxně nejnadanějšímu žákovi ze třídy.

Kategorie: Smrt kamaráda v koncentračním táboře Buchenwald

Příslušné kódy: Zatčení staršího kamaráda, Transport do Buchenwaldu

Miroslav Dědič zaznamenal zatčení svého kamaráda, se kterým se po jeho odjezdu do Buchenwaldu už nikdy v životě nesetkal.

Kategorie: Ztráta blízkého člověka

Příslušné kódy: Seznam popravených, Soustrast, Zjištění o smrti kamarádova otce, který byl profesorem češtiny

Miroslav Dědič během válečných let ztratil svého profesora češtiny. Se svým kamarádem viděl seznam popravených lidí, na němž bylo jméno otce dotyčného kamaráda.

Celková interpretace textu:

Z textové analýzy se dovídáme o událostech, jejichž svědkem byl Miroslav Dědič při svém studiu na gymnáziu v okleštěném Československu. Na základě oznámení o Protektorátu Čechy a Morava bylo zakázáno studium jeho spolužákovi, který svými studijními výsledky převyšoval ostatní studeny. Jiný kamarád byl zatčen a odvezen transportem do Buchenwaldu, ze kterého se již nikdy nevrátil. Miroslav Dědič byl v situaci, při které se svým kamarádem četli seznam popravených lidí a zjistili, že oba ztratili tutéž osobu. Miroslav Dědič svého profesora češtiny a kamarád svého otce.

Miroslav Dědič – analýza textu z úryvku knihy *Než roztály ledy – Bevor das Eis auftaute* (2002, s. 7–10).

Text	Kódy	Kategorie
<p>Děti se trousí do školy po ránu už před půl osmou a poslední proklouzne vchodem do třídy jako myška ve chvíli, kdy ředitel Jirka Černý bere ze stolku mosazný zvoneček, zdvihne jej do výše a pronese důrazným naléhavě neodbytným hlasem: „Tak kdopak půjde dnes zazvonit? Jen ten, kdo byl nejukázněnější a nejzpůsobnější. Pojd’ Helgo,“ osloví děvčátko s culíky zapletenými růžovou mašlí, sedící s rukama za zády a s pohledem úpěnlivé odevzdanosti.</p> <p>Zbyněk stojí za katedrou a pohledem, který poutá a vzbuzuje respekt, přehlíží své nové žáky. Ti stojí vzpřímeně a hledí mu do očí. Více než tři desítky pohledů se setkávají s jeho pohledem. Vládne napjaté ticho, které jako by skrývalo nervozitu.</p> <p>Upoutá ho věk žáků. Kluci vypadají v pubertálním věku napohled vždycky mladší než děvčata. Jsou mezi nimi už klackové, odhaduje. Několik jich působí ještě dětsky, ale u dalších</p>	<p>Příchod dětí do školy</p> <p>Ukázněná žačka Helga</p> <p>Učitelův respekt</p> <p>Pohledy do očí</p> <p>Napjaté ticho ve třídě</p>	<p>První den v nové škole</p> <p>Nervózní seznámení učitele se žáky</p>

<p>samá noha, samá ruka prozrazuje rodící se mužství. Děvčata jsou urostlá, bohatý vlas roubí jejich učitele a splývá na záda dlouhými pečlivě zapletenými copy. Některé mají copy svinuty do úpravných pevně utažených spirál, sepnutých vlásenkami. Pohledy klouzají od stropu k podlaze. Když se jejich pohled setká se Zbyňkovým, pokryjí se jim líce nachem.</p> <p>Nahlédne do zasedacího pořádku.</p> <p>„Jste všichni na svých místech?“ kontroluje nahlédnutím do papíru a do lavic. Pokývnutím hlavami dávají kladnou odpověď.</p> <p>„Hilda Jungbauerová, Ema Oserová, Marie Mártlová, Josef Erhart, Vilém Bauer, Klaus Behr,“ klouže pohledem z papíru do obličejů s uhýbajícima očima. Je to stud, ostych nebo bázeň a niterně lhostejný odstup vyjadřující nechut', snaží se dobrat příčiny citové disharmonie, která visí ve vzduchu takřka hmatatelně.</p> <p>Již několikrát stál před skupinami nových dětí, se kterými se seznamoval, ale nikdy nepociťoval bariéru neporozumění na první pohled, která se mu nyní jeví nepřekročitelnou.</p> <p>Privře oči a na mžik se mu myslí mihne obraz, který se mu nesmazatelně uložil ve vzpomínkách z válečných let. Trojstupy nakrátko ostříhaných chlapců v krátkých kalhotách, s hnědými košilemi. Opásání řemením, dyka po boku. Bílé punčochy s pletenými vzory bijí bělostí do očí. Snaha o tvrdý krok, nepřírozeně se snoubící s tvrdostí obličejových rysů a věkem mladíků,</p>	<p>Mapování žáků</p> <p>Nervozita žáků</p> <p>Stud dětí</p> <p>Žáci německé národnosti</p> <p>Nervozita dětí</p> <p>Disharmonie učitelových pocitů</p> <p>Zábrany</p> <p>Nepříjemné vzpomínky na válku</p> <p>Hitlerjugend</p> <p>Fašistické děti</p>	<p>Učitelův duševní otřes</p> <p>Vytvoření bariéry</p> <p>Obrazy nacismu</p>
---	---	--

<p>vyrůstajících z klukovských kalhot. Vybaví si obdobný obraz v dívčím převleku a usiluje představit si štíhlou copatou Hildu.</p> <p>„Věřím, že si budeme rozumět,“ překlene trapnou chvíli, kdy jako by nebylo o čem hovořit.</p> <p>„Uvědomte si, že bez školy a vzdělání je člověk v dnešní době ochuzen a má nesrovnatelně menší možnosti.“</p> <p>Polohlasné přitakání z několika úst dává najevo, že čeština není jejich mateřštinou.</p> <p>Dlouho do noci hledí Zdeněk do stropu místnosti. Přemýšlí o zážitcích prvního vyučovacího dne, které si zvonu přivolává na ztemnělý strop jako na filmové plátno.</p> <p>Dny plynou jeden za druhým bez vznětu a chuť do života vyvolávajících podnětů. Jen chvílky rozhovorů s Jirkou Sedlákem zpestří všednodenní šed', kdy se přenese do světa podle svých představ, který se ve zdejším prostředí jeví jako fiktivní. Cizota prostředí neodbytně dotírá na Zbyňkovu mysl. Na školu, na děti a práci s nimi se těšil. Poslední měsíce vojny prožil, jako by ho tísnila svěrací kazajka, a nemohl se dočkat, kdy ji svleče a svobodně vydechne, ale současnost se mu zdá neutěšená. V mysli si ji přirovnává k nečekanému mrazivému ránu, které spálilo rozkvetlý sad. Vzpomíná na děti ve vnitrozemí, maluje si idylické chvílky, které s nimi před vojnu prožil, a nyní má pocit, že byl okraden tím, že práci chybí nejpřitažlivější náboj, citová vazba na dětské duše, které na něm lpí, srdečnost</p>	<p>Snaha o odklon nepříjemných myšlenek</p> <p>Německý mateřský jazyk</p> <p>Probdělá noc</p> <p>Všednodenní šed'</p> <p>Přemýšlení o smyslu pedagogické práce</p> <p>Ztráta smyslu pedagogické činnosti</p> <p>Odpor ke všemu</p>	<p>Snaha o vytvoření školní atmosféry</p> <p>Uvědomění si německých žáků</p> <p>Přemýšlení</p> <p>Vnitřní boj</p>
--	--	---

<p>v projevech, která nutí k odezvě.</p> <p>Válka v něm vypěstovala odpor ke všemu německému, averzi nejen vůči zeleným a černým uniformám, ale i k dívčím culíčkům spleteným z blondatých vrkočů, které zdobily hlavy naplněné fanatismem a nenávistí proti všemu, co nebylo německé, a tedy rasově čisté.</p> <p>„Teď jim mám věnovat nejen svou práci, ale i své srdce – po tom všem,“ říká rozmrzele Jirkovi Sedlákovvi na konci prvního týdne, který na škole strávil.</p> <p>„Proto jsem na kantořinu nešel, abych učil děti nácků, kteří měli jediný cíl, zničit všechno české, udusit především rozlet nejmladší generace. Byli ochotni nás brát na vědomí, ale jen s podmínkou, že se podřídíme a budeme otročit nebo dokonce v roli poturčenců budeme použitelní na cokoli.“</p> <p>Úvahami se rozhněvává, prožívá rozpolcenost nitra a mrzí se na sebe, že na školském referátě neodmítl nastoupit, když se dověděl, kam byl přidělen.</p> <p>„Asi tady s tím seknu, necítím ani jeden důvod setrvat.“</p> <p>„Neprožívej to všechno tak hluboce, copak musíš mít zdůvodněno, proč pracuješ?“ konejší ho Jirka.</p> <p>„Plat dostaneš tady jako jinde, tak co se vzrušuješ. Pojď radši ven do přírody, tady v té špeluňce na tebe padá tíseň a stres,“ navrhuje řešit situaci okamžiku.</p> <p>Vyšli spolu ze školy a zamířili do horské stráně. Podzimek pozlatil listy a rozhodil je ledabyly do</p>	<p>německému</p> <p>Nevědomé vytváření předsudků</p> <p>Hněv a lítost</p> <p>Řešení útekem</p> <p>Opora kolegy</p>	<p>Rozpolcené pocity</p> <p>Útěk</p>
---	--	--

<p>reznoucího pažitů. Úbočí kopce bylo porostlé lesem. Nad vrcholy stromů se tyčil triangl. Do jeho vrcholu směřovaly postupně do prkenných podlázkách žebříky, sbité ze smrkové tyčkoviny. Vyšplhali se po nich do vrcholu. Opření o vratké zábradlí, rozhlíželi se unylostí podzimu rozespalou krajinou.</p> <p>„Člověk čas od času potřebuje nadhled,“ poklepá Jirka Sedlák Zbyňkovi na rameno. „Na každého občas dolehne tíseň a pocit marnosti. Já to znám. Dělal jsem sportovně parašutismus, než jsem se dostal na tuhle výspu. Je to kouzelný pocit, dívat se z výšky do propastného prostoru pod sebou. Všechno hemžení dole se ti potom zdá titěrné, malicherné a všechny problémy jsou v tu ránu menší až zanedbatelné.“</p> <p>Zbyňěk hledí na Jirku se zaujetím a cítí obdiv. Mít nadhled, být nad věcmi, na tom je něco významného, užitečného a prakticky použitelného, ujasňuje se mu, co mu chtěl Jirka naznačit.</p> <p>„Potom do prostoru vyskočíš a letíš. Než se odhodláš, potřebuješ někdy od instruktora kopanec, protože sám bys nenašel odvahu.“ Naklání se přes zábradlí, plivne a hledí, jak slina klesá, až se zachytí na břevnu, které jí stojí v cestě.</p> <p>„Čím jsi od země dál, tím víc chápeš, že na ni patříš, že v oblacích se můžeš vznášet jen chvíli, ale nemůžeš tam zůstat třet donekonečna. Děti jsou všude stejné, jsem přesvědčen, že jsou lepší než dospělí. To, že jsou to německé děti, ti časem</p>	<p>Potřeba nadhledu</p> <p>Tíseň a pocit marnosti</p> <p>Vcítění se do situace</p> <p>Osobní příklad</p> <p>Obdiv kolegy</p> <p>Reálný obraz</p> <p>Přesvědčení, že děti jsou lepší než dospělí</p>	<p>Psychická podpora kolegy</p>
---	---	---------------------------------

<p>přestane vadit, vždyť je budeš učit česky. Horší by snad bylo, kdybys viděl české děti pod pravomocí německých učitelů, jak to na vlastní kůži prožívali ještě naši tátové.“</p> <p>Vracejí se mlčky. Jirka cítí, že Zbyněk potřebuje, aby se s úvahami, které na něj doléhají, popral sám.</p> <p>Ten večer, na rozdíl od předchozích, které trávili v živé rozmluvě, odchází Zbyněk do učebny. Potřebuje být osamocen, aby si uspořádal myšlenky. Nemůže být spokojen v myšlenkovém vakuu, ani s rozháranou myslí, kdy v hlavě jako by se městnaly protichůdné názory vzájemně si překážející.</p> <p>Usedne za katedru a upře pohled na zadní stěnu. Visí nad ní obraz - Chelčický píše Postillu. Poslední paprsky zapadajícího slunce vrhají zář do řady vetších lavic, které jistě pamatují nekonečné řady žakovských generací. Hledí do obličeje Chelčického, skloněného nad listy papíru s brkem v ruce. Soustředěný výraz, přemýšlivý rys čela, dlouhý vlas sčesaný za uši, dobrotivá jiskra v očích. Zdá se mu pojednou blízký, jako by k němu odedávna patřil. Z něj čerpal Blahoslav, myšlenkově se zušlechťoval Komenský, aby jej praktickými činy mnohonásobně převýšil a literární prací přerostl.</p> <p>Usiluje analyzovat své myšlenkové rozpoložení. Napadá ho, jaká úžasná vnitřní síla byla v neúnavném Komenském. Jaký by asi byl, kdyby se nebyl setkal s myšlenkami Chelčického, nebyl jím ovlivněn názorově a charakterově</p>	<p>Výuka češtiny</p> <p>Potřeba samoty</p> <p>Vzájemně si překážející názory</p> <p>Obraz Chelčického</p> <p>Pohled do obličeje Chelčického</p> <p>Dobrotivá tvář Chelčického</p> <p>Chelčický vzorem Komenského</p> <p>Vnitřní síla Komenského</p> <p>Uvažování o Komenského existenci</p>	<p>Vstřebání a urovnání myšlenek</p> <p>Zamyšlení nad Chelčickým</p> <p>Zamyšlení nad Komenským</p>
---	---	---

<p>naroubován. Bleskne mu myslí okamžitý nápad, že Komenský by nikdy nebyl býval tím, čím byl, kdyby nebyl Českým bratrem. Tam byl morální fundament, na kterém mohl vyrůst největší z pedagogů, jehož ohlas, ale především praktický význam překročil hranice země, ve které se narodil a vyrostl.</p> <p>Neuvědoměle se mu dere do mysli zatím mlhavé zjištění, že dobře dělané poslání učitele musí mít hluboký morální základ. Jako světlo ve tmě mu zazáří myšlenková jistota, její momentální prožitek, že učitelské povolání nelze dělat jako kterékoli jiné. Stálý vnitřní nepokoj a rozpor může být utlumen a vyrovnán jedině upevněným přesvědčením, že co dělá, má svůj trvalý význam, ať se situace jeví jakkoli a podmínky jsou sebenepříznivější. (Dědič, 2002, s. 7-10)</p>	<p>Komenského morální fundament</p> <p>Poslání učitele postavené na morálním základu</p> <p>Přesvědčení o smyslu pedagogické práce v nepříznivých podmínkách</p>	<p>Poznání smyslu pedagogické práce</p>
--	--	---

Interpretace výňatku textu z knihy: *Než roztály ledy – Bevor das Eis auftaute* (2002)

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: První den v nové škole, Nervózní seznámení učitele se žáky, Učitelův duševní otřes, Vytvoření bariéry, Obrazy nacismu, Snaha o vytvoření školní atmosféry, Uvědomění si německých žáků, Přemýšlení, Vnitřní boj, Rozpolcené pocity, Útek, Psychická podpora kolegy, Vstřebání a urovnání myšlenek, Zamyšlení se nad Chelčickým, Zamyšlení se nad Komenským, Poznání smyslu pedagogické práce

Kódy: Příchod dětí do školy, Ukázněná žačka Helga, Učitelův respekt, Pohledy do očí, Napjaté ticho ve třídě, Mapování žáků, Nervozita žáků, Stud dětí, Žáci německé národnosti, Nervozita dětí, Disharmonie učitelových pocitů, Zábrany, Nepříjemné vzpomínky na válku, Hitlerjugend, Fašistické děti, Snaha o odklon nepříjemných myšlenek, Německý mateřský jazyk, Probdělá noc, Všednodenní šed', Přemýšlení o smyslu pedagogické práce, Ztráta smyslu pedagogické činnosti, Odpor ke všemu německému, Nevědomé vytváření předsudků, Hněv a lítost, Řešení útekem, Opora kolegy, Potřeba nadhledu, Tíseň a pocity marnosti, Večtění se do situace, Osobní příklad, Obdiv kolegy,

Reálný obraz, Přesvědčení, že děti jsou lepší než dospělí, Výuka češtiny, Potřeba samoty, Vzájemně si překázející názory, Obraz Chelčického, Pohled do obličeje Chelčického, Dobrotivá tvář Chelčického, Chelčický vzorem Komenského, Vnitřní síla Komenského, Uvažování o Komenského existenci, Komenského morální fundament, Poslání učitele postavené na morálním základu, Přesvědčení o smyslu pedagogické práce v nepříznivých podmínkách

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: První den v nové škole

Příslušné kódy: Příchod dětí do školy, Ukázněná žačka Helga

Je zde ukázána pedagogická situace, která vznikla po příchodu dětí do třídy. Miroslav Dědič přemýšlel, jaké bude mít ve třídě žáky. Všiml si dívky Helgy, která svým vzhledem a chováním představovala ukázněnou žákyni.

Kategorie: Nervózní seznámení učitele se žáky

Příslušné kódy: Učitelův respekt, Pohledy do očí, Napjaté ticho ve třídě, Mapování žáků, Nervozita žáků, Stud dětí

Děti při pohledu na svého učitele pocítily respekt. Miroslav Dědič si své žáky pozorně prohlížel a jednotlivé děti mapoval. Ve třídě panovala nervozita žáků, která vedla k jejich studu.

Kategorie: Učitelův duševní otřes

Příslušné kódy: Žáci německé národnosti, Nervozita dětí, Disharmonie učitelových pocitů

Učitel zjistil, že žáci, které měl vyučovat, jsou převážně děti německé. Jeho šok způsobil nervozitu dětí. U Miroslava Dědiče nastala disharmonie pocitů, protože tuto realitu nečekal.

Kategorie: Vytvoření bariéry

Příslušné kódy: Zábrany

Skutečný stav reality vytvořil zábrany, které vedly k vzniku bariéry.

Kategorie: Obrazy nacismu

Příslušné kódy: Nepříjemné vzpomínky na válku, Hitlerjugend, Fašistické děti

Do pocitů se vkrádaly nepříjemné vzpomínky na válku. Při pohledu na německé děti se vykreslují obrazy chlapců a děvčat, které vztyčují svoji pravici ke cti Hitlera.

Kategorie: Snaha o vytvoření školní atmosféry

Příslušné kódy: Snaha o odklon nepříjemných myšlenek

Miroslav Dědič se snažil ve své mysli vytěsnit nepříjemné myšlenky a zvládnout tuto nevšední situaci.

Kategorie: Uvědomění si německých žáků

Příslušné kódy: Německý mateřský jazyk

Německý jazyk byl mateřským jazykem dětí. Tento aspekt vedl k uvědomění si, že se opravdu jedná o děti německé národnosti.

Kategorie: Přemýšlení

Příslušné kódy: Probdělá noc

Následkem zážitků z prvního školního dne nemohl Miroslav Dědič usnout. Celou noc přemýšlel.

Kategorie: Vnitřní boj

Příslušné kódy: Všednodenní šed', Přemýšlení o smyslu pedagogické práce, Ztráta smyslu pedagogické činnosti

Díky nepříjemným myšlenkám nastaly dny plné šedi a přemýšlení, které vyústily v pocit ztráty smyslu pedagogické činnosti.

Kategorie: Rozpolcené pocity

Příslušné kódy: Odpor ke všemu německému, Nevědomé vytváření předsudků

Učitel si kvůli svým vzpomínkám vypěstoval svůj odpor ke všemu německému. Nevědomě si vytvářel předsudky vůči německým dětem a tyto pocity se mísily s jeho hledáním smyslu pedagogické práce.

Kategorie: Útěk

Příslušné kódy: Hněv a lítost, Řešení útekem

Nastává hněv a lítost. V souvislosti s těmito pocity se nabízí jednoduché řešení – útěk.

Kategorie: Psychická podpora kolegy

Příslušné kódy: Opora kolegy, Potřeba nadhledu, Tíseň a pocity marnosti, Vcítění se do situace, Osobní příklad, Obdiv kolegy, Reálný obraz, Přesvědčení, že děti jsou lepší než dospělí, Výuka češtiny

Tato část popisuje snahu přítele, který se snažil být svému kolegovi oporou, a to prostřednictvím svých rad a osobních zkušeností. Podle něj je cílem pohlížet na německé děti jako na děti nevinné učící se českému jazyku.

Kategorie: Vstřebání a urovnání myšlenek

Příslušné kódy: Potřeba samoty, Vzájemně si překážející názory

Zde se ukazuje potřeba samoty, ve které se protichůdné názory mohou urovnat.

Kategorie: Zamyšlení se nad Chelčickým

Příslušné kódy: Obraz Chelčického, Pohled do obličeje Chelčického, Dobrotivá tvář Chelčického, Chelčický vzorem Komenského

Pohled na obraz Petra Chelčického vyvolává zamyšlení nad touto osobností, z jejíchž poznatků a názorů vycházel i Jan Amos Komenský.

Kategorie: Zamyšlení se nad Komenským

Příslušné kódy: Vnitřní síla Komenského, Uvažování o Komenského existenci, Komenského morální fundament

Zamyšlením se nad Komenským dochází k uvědomění jeho vnitřní síly a morálního fundamentu.

Kategorie: Poznání smyslu pedagogické práce

Příslušné kódy: Poslání učitele postavené na morálním základu, Přesvědčení o smyslu pedagogické práce v nepříznivých podmínkách

Dochází k ujasnění pedagogického poslání, které je postavené na morálním základu i v nepříznivých podmínkách.

Celková interpretace textu:

Textová analýza zřetelně prokazuje bilanci Miroslava Dědiče nad jeho pedagogickou činností, která vznikla za situace výuky německých dětí. Německé děti vyvolaly v učiteli hořké vzpomínky na válečné období. Miroslav Dědič si nakonec uvědomil své poslání a stejně jako Komenský, který svoji pedagogiku stavěl na základě morálním a myšlenky

rovnosti všech dětí, věnoval svoji laskavou péči a pozornost nevinným dětem, které nemohou trpět za činy dospělých.

Miroslav Dědič – analýza textu z knihy *Květušinská poema* – kapitola *Škola bez kázně* (2006, s. 22-25)

Text	Kódy	Kategorie
<p>Nejvíc mě dopaloval problém kázně a pozornosti. Připadal jsem si jako onen světec přelévající lžičkou vodu z moře do důlku v písku.</p> <p>Zkusil jsem na ně zařvat. Strnuli a zírali na mě zprvu nechápavě. Když zjistili, že mám na ně vztek, začali se domlouvat, že se jako seberou a půjdou, když mi tady nejsou vhod. Měl jsem co dělat, abych ze situace vyrejšoval.</p> <p>Co muzika napadlo mě. O přestávce jsem přinesl housle, které jsem si v neděli přivezl.</p> <p>„Učitelis te bašavel pre lavuta“ slyším sborový vzdech údivu a nasadím housle pod bradu. Moc toho na ně nedovedu.</p> <p>Nejde o to hodně mít, ale to málo, co máš, umět prodat, blesklo mi hlavou a spustil jsem.</p> <p>Třeba som ja rychtárova céra, predsa mám ja Cigana frajera.</p> <p>Znali ji všichni. Zpívali. Vysmolenými hrdly, hrubě, ale melodicky správně a dvojhlasně. Laci přimhuřuje oči, jako když kohout kokrhá, Fery s Frňousem se popadli kolem krku. Děvčata se natřásají v bocích a v ramenou a píseň hřmí stavením, až Katka přiběhla a zvědavě pootevřela dveře.</p> <p>Chtěl jsem písni motivovat přechod k další práci.</p>	<p>Problém kázně a pozornosti</p> <p>Řev</p> <p>Vztek</p> <p>Nápad s houslemi</p> <p>Romská píseň</p> <p>Zpěv</p> <p>Radost ze zpěvu</p>	<p>Problém kázně a pozornosti</p> <p>Motivace hudbou</p>

<p>Byli však k nezastavení. Jen zpívat, zpívat. Tak se zpívalo dál, až do oběda. Kristýna s Ilonou zkoušejí v koutě boogie-woogie a já si připadám jako primáš hrající po půlnoci do ouška rozšoupaným zákazníkům.</p> <p>„Chceme spívat“, žebroň všichni po obědě, když s plnými žaludky zasedli do rozvrzaných škamen.</p> <p>„Budeme,“ tvářím se přesvědčivě a vychytrale. „Napřed ale budeme číst a psát.“ Nechce se mi ani věřit, jak napjatě a pozorně mě vydrží sledovat při výkladu a jak houževnatě vykoktávají známá písmena a slabiky. Avšak to, co napsali, mě neuspokojuje. Spěchali, už už aby to bylo a mohlo se zase zpívat. Když jsem hodnotil den, měl jsem uspokojivý pocit, jako bych náhodou našel klíč od trezoru, do kterého jsem se ne a nemohl dostat.</p> <p>Podobným kouzlem byl míč. Kopačák. Koupil jsem ho v okresním městě a před vyučováním ukázal. Jen ukázal.</p> <p>„Budu-li spokojen s vaší prací, jde se čtát,“ povídám. Pochybuji, že některý z těch usmolenců měl někdy opravdový balon v ruce. Kultura hadráků k nim tady těžko zasáhla, i když hadry byly jediný artikl, kterého měli vždycky dostatek. Všem svítily oči jako tátovi po záloze a Laci, jehož jiskra byla nejžhavější, se plížil po'ouchle při zemi podél lavic. Snažil se dostat ke katedře, pod kterou ležel, a aspoň si na něj sáhnout. Bude potom moci hrdě vypínat svoji slepičí hrud' a vyšklíbat se Ferymu s Fraňusem.</p>	<p>Motivace písní k další práci</p> <p>Slib</p> <p>Podmínka čtení a psaní</p> <p>Pozornost výkladu</p> <p>Snaha slabikovat</p> <p>Uspokojivý pocit z celého dne</p> <p>Nalezení motivace</p> <p>Míč</p> <p>Slib kované za dobré výsledky</p> <p>Realita absence hraček romských dětí</p> <p>Fascinace dětí míčem</p>	<p>Píseň jako prostředek motivace k učení</p> <p>Pozornost žáků při výuce</p> <p>Dobrý pocit z výuky romských žáků</p> <p>Míč jako prostředek motivace k učení</p>
---	--	--

<p>„Kdo si na něj první šmátnul – he?“</p> <p>Řídil jsem už před pár lety mnohý přátelák v úvoze za vsí. Udeří se míčem o zem a jako kouzelným proutkem už se beztvary chumel formuje v soupeřící strany. Sundávají se košile, druhá strana je zas natahuje a pečlivě zapíná na zápěstích.</p> <p>Tak nějak jsem si to představoval, když jsem smečku s raťafáky vyceněnými nedočkavostí táhnul za sebou jako magnet piliny na palouk za školou.</p> <p>První udeření o zem bylo pro dnešek také poslední. Vybavil se mi obraz antického sousoší – zápas gigantů. Křečovitě napjatá stehna, naježené pačesy. Úporné zápolení, namáhání, supění. Aladar s Bélou rvou Gejzu za faldy kalhot. Ten má – a nepustí. Vychází z tohoto fotbaloragbyového nedorozumění jako vítěz a maže, co mu nohy stačí, k lesu s mičudou v náručí. Celé hřmící stádo za ním, ale kampak na Gejzu a jeho běhy!</p> <p>„Tu dilino, ta vol, ty sviňár,“ letí za ním s beznadějným vydechnutím. Stojím rázem sám a zapomněl jsem se i dopálit. Tutlám smích a poslouchám Feryho rozšafné hodnocení situace.</p> <p>„Když mu, vy blbouni, nemůžete stačit, tak je první“, dovodil, jako by Gejza dosáhl nějakého vítězství.</p> <p>Než se naučili házet, chytat, kopat a hlavně přihrávat, aby se mohli stát obávanými soupeři okolních vesnických kluků, bylo třeba, jak se</p>	<p>Zkušenost s trenérstvím</p> <p>Nedočkavost žáků začít hru</p> <p>Zápal romských žáku při kopané</p> <p>Učitelův smích při pohledu na žáky ve hře</p> <p>Školní míč jako</p>	<p>Vzájemná radost učitele a dětí</p>
---	--	---------------------------------------

<p>říká, „sežrat vzteku“ mnohdy až do přesycení.</p> <p>Jako strážce kázně se však stal míč ve třídě nepostradatelným, téměř personifikovaným kusem inventáře. Jako by se na ně pořád výstražně díval z police. Míval jsem někdy pocit, že jeho vliv na školní práci je zdaleka největší v porovnání s vlivem mým a mých spolupracovníků. Moje autorita byla zpočátku opravdu slabým odrazem jeho záře. Ale ježto byl mrtvá věc, nemohl se stát mým pedagogickým sokem, nýbrž se stal neocenitelným a nepostradatelným pomocníkem.</p> <p>Neznají a nemají rádi nějaký systém, řád. Každé počínání je impulzivní. Buď reagují převalením na bok s vystrčením patřičných partií, když se jedná o něco, co jim nejde pod nos, nebo se vrhnou bezhlavě na každou činnost, která se jim nějak zalíbila. Jednají, jak jim srdce povědělo. Neznají míru, nepoznají, kdy je dost. Dokud nepadnou únavou, nelze jejich zájem změnit. Přirozeně v tom syrovém, primitivním, počátečním stadiu.</p> <p>Proto je taky maličkost vyprovokovat je k fyzicky nadlidským výkonům, kápne-li se jim do noty, ale už je těžko přimět, aby si umyli nejen uši, ale i za ušima. (Dědič, 2006, s. 22-25)</p>	<p>strážce kázně</p> <p>Míč jako největší vliv na výuku žáků</p> <p>Nepostradatelný pomocník</p> <p>Nechut' dodržovat řád, systém</p> <p>Impulsivita</p> <p>Nerozvážnost</p> <p>Vzbuzení zájmu</p> <p>Nemožnost nucení</p>	<p>Výchovná pedagogická pomůcka</p> <p>Složité vlastnosti romských dětí</p> <p>Svoboda rozhodnutí</p>
---	--	---

Interpretace výňatku textu z knihy: *Květušínská poema* (2006)

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Problém kázně a pozornosti, Motivace hudbou, Píseň jako prostředek motivace k učení, Pozornost žáků při výuce, Dobrý pocit z výuky romských žáků, Míč jako prostředek motivace k učení, Vzájemná radost učitele a dětí, Výchovná pedagogická pomůcka, Složité vlastnosti romských dětí, Svoboda rozhodnutí

Kódy: Problém kázně a pozornosti, Řev, Vztek, Nápad s houslemi, Romská píseň, Zpěv, Radost ze zpěvu, Motivace písní k další práci, Slib, Podmínka čtení a psaní, Pozornost výkladu, Snaha slabikovat, Uspokojivý pocit z celého dne, Nalezení motivace, Míč, Slib kopané za dobré výsledky, Realita absence hraček romských dětí, Fascinace dětí míčem, Zkušenost s trenérstvím, Nedočkavost žáků na hru, Zápal romských žáků při kopané, Učitelův smích při pohledu na žáky ve hře, Školní míč jako strážce kázně, Míč jako největší vliv na výuku žáků, Nepostradatelný pomocník, Nechut' dodržovat řád, systém, Impulsivita, Nerozvážnost, Vzbuzení zájmu, Nemožnost nucení

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Problém kázně a pozornosti

Příslušné kódy: Problém kázně a pozornosti, Řev, Vztek

Zde je znázorněna situace, ve které měl Miroslav Dědič velké kázeňské problémy s romskými žáky, na které neplatil ani hněv učitele, ani křik.

Kategorie: Motivace hudbou

Příslušné kódy: Nápad s houslemi, Romská píseň, Zpěv, Radost ze zpěvu

Učitel prostřednictvím hudby upoutal pozornost dětí.

Kategorie: Píseň jako prostředek motivace k učení

Příslušné kódy: Motivace písní k další práci, Slib, Podmínka čtení a psaní

Děti byly k učení motivovány příslibem zpěvu.

Kategorie: Pozornost žáků při výuce

Příslušné kódy: Pozornost výkladu, Snaha slabikovat

Žáci věnovali výkladu látky pozornost.

Kategorie: Dobrý pocit z výuky romských žáků

Příslušné kódy: Uspokojivý pocit z celého dne, Nalezení motivace

Miroslav Dědič hodnotil práci dětí z celého dne, ze kterého měl dobrý pocit.

Kategorie: Míč jako prostředek motivace k učení

Příslušné kódy: Míč, Slib kopané za dobré výsledky, Realita absence hraček romských dětí, Fascinace dětí míčem

Další výchovnou pomůckou se stal míč, kterým byly děti fascinovány.

Kategorie: Vzájemná radost učitele a dětí

Příslušné kódy: Zkušenost s trenérstvím, Nedočkavost žáků na hru, Zápal romských žáků při kopané, Učitelův smích při pohledu na žáky ve hře

Dětem se kopaná velmi líbila. Prožívaly při ní radost, kterou sdílely i se svým učitelem.

Kategorie: Výchovná pedagogická pomůcka

Příslušné kódy: Školní míč jako strážce kázně, Míč jako největší vliv na výuku žáků, Nepostradatelný pomocník

Školní míč se ve třídě romských dětí stal nenahraditelným pomocníkem, který měl největší vliv na výuku žáků. Stal se tak výchovnou pomůckou.

Kategorie: Složitě vlastnosti romských dětí

Příslušné kódy: Nechuť dodržovat řád, systém, Impulsivita, Nerozvážnost

U romských dětí se učitel setkal se zvláštními vlastnostmi. Zjistil, že nemají rády systém, jednají impulsivně a nerozvázně.

Kategorie: Svoboda rozhodnutí

Příslušné kódy: Vzbuzení zájmu, Nemožnost nucení

Je nemožné tyto děti nutit ke vzdělání, je zapotřebí vzbudit jejich zájem, který v nich vyvolá pocit svobodného rozhodnutí.

Celková interpretace textu:

Miroslav Dědič měl při počátečních setkáních s romskými žáky kázeňské problémy. Děti se však snažil motivovat hudbou a míčem. Děti se začaly vzdělávat a přes jejich rozličnou povahu se naučily pozornosti a kázni.

Miroslav Dědič – analýza úryvku textu z knihy *Ohlédnutí*. (2005, s. 42–43)

Text	Kódy	Kategorie
<p>Stalo se něco, co nikdo z nás nečekal. Kdybych to neměl vtisknuto v živých vzpomínkách a písemně zaznamenáno v deníku, dnes s odstupem let bych tomu sám těžko věřil.</p> <p>Dvanáctý den po odchodu stály děti před vchodem do školy. V rozedraných šatech, špinavé, pohublé, s provinilým, smutným výrazem v očích a ostýchavými slovními projevy. Prosily, abych je ve škole nechal, že jsem jim to slíbil, když odjížděly. Později mi své osudy vyprávěly. Spaly v nádražních čekárnách nebo pod širým nebem, v zimě, hladové a bez jakékoli naděje na zlepšení v příštích dnech.</p> <p>Dostaly se s rodiči do Podkrušnohoří na Teplicko, Mostecko, kde se děti mezi sebou domluvily, že utečou a vrátí se do školy. Protloukaly se místy načerno vlakem nebo pěšími pochody. Utěšovaly se, že jsem jim slíbil, že na ně čtrnáct dnů počkám, takže se jim to nakonec podařilo.</p> <p>Nastalá skutečnost dokonale zvrátila představy moje a mých spolupracovnic. Ty ihned uvařily a nasytily hladové, zatopily v kotli, v neckách děti vykoupaly a převlékly do čistých šatů, které jsme měli v zásobě.</p> <p>Rozjel jsem se na školský úřad do Českého Krumlova, kde nechtěli věřit svým uším, co se stalo. Bylo to proti všem logickým zákonitostem. Útěk do školy a navíc útěk od vlastních rodičů.</p>	<p>Neočekávaná situace</p> <p>Návrat do školy</p> <p>Nepříznivý stav dětí</p> <p>Prosba o návrat do školy</p> <p>Děti bez přístřeší</p> <p>Hlad</p> <p>Nepříznivá vidina budoucnosti</p> <p>Plánovaný útěk</p> <p>Návrat do školy</p> <p>Jízda načerno</p> <p>Utěcha lhůty na návrat</p> <p>Pomoc dětem</p> <p>Útěk dětí od rodičů</p>	<p>Neočekávaný návrat zbědovaných dětí do školy</p> <p>Nepříznivé zkušenosti dětí</p> <p>Přijetí odpovědnosti za děti</p>

<p>Uvědomil jsem si závazek, který jsem na sebe vzal, a vyrovnával jsem se se skutečností, které jsem sám nevěřil.</p> <p>Nastalo období intenzivní činnosti od časného rána do pozdní noci. Předně jsem hned začal a pokračoval ve vyučování. Prvořadým úkolem bylo ubytování. Místnost, ve které dřív přespávaly za odměnu, jsem vybavil s pomocí vojáků kavaleci a lůžkovinami. Polovina místnosti byla ložnicí chlapců, druhá polovina ložnicí dívek. Uprostřed, mezi oběma odděleními jsem umístil svůj kavalec a začal přespávat s dětmi, protože jsem si uvědomil svou rodičovskou zodpovědnost za jejich činy nejen ve dne v učebně, ale i v noci.</p> <p>Mé služební cesty vedly na úřady do Českého Krumlova a do Českých Budějovic, protože bylo třeba zajistit finanční zabezpečení celodenního stravování, vybavení ošacením pro všední dny i dny sváteční, nočním prádlem a civilním ložním prádlem místo vojenských přikrývek a klínových podhlavník.</p> <p>Svým uším nevěřil ani doktor Pohl, který ihned přijel, pookřál a domluvili jsme další a ještě užší spolupráci, než tomu bylo předtím.</p> <p>Práce ve škole i mimo ni se rozběhla naplno. Dospělí se z toulky světem vraceli, nikoli však zpět do Květušína, kde vojenský statek nebyl ochoten je znovu přijmout do práce.</p> <p>Ozvěna o tom, že se děti vrátily do školy, které daly přednost před vlastními rodiči, se rozlehla krajem. Navštívili nás pracovníci Krajského</p>	<p>Závazek</p> <p>Intenzivní činnost</p> <p>Výuka</p> <p>Ubytování</p> <p>Rozdělení ložnice</p> <p>Rodičovská odpovědnost</p> <p>Zajištění finančních a materiálních potřeb</p> <p>Spolupráce</p> <p>Zpráva o návratu dětí do školy</p>	<p>Sociální, výchovná a vzdělávací pomoc</p> <p>Pomoc přátel</p> <p>Podpora dětí Krajským</p>
---	---	---

<p>oblastního divadla z Českých Budějovic, kteří uzavřeli nad školou patronát s cílem podporovat nás v kulturní oblasti formou besed a mini představení pro děti.</p> <p>Rozvilo se krásné jaro. Zřizujeme školní zahrádku, kde začínáme pěstovat zeleninu pro kuchyni. S nejsilnějšími chlapci se vydávám do lesa, kde pilou břichačkou kácíme soušky i vzrostlých stromů, řežeme na polena, na káře svážíme ke škole, kde chlapci dříví řežou na polínka, na špalku štípou a děvčata dřevo nosí do kuchyně a skládají do hranic pod kůlnou. Budujeme králíkárnu a pokračujeme v drobných terénních úpravách školy. Ty tam zmizely sváry, spory a hádky. Soužití začalo být kamarádské, začíná se množit žertování a ozývá se radostný smích.</p> <p>Učinił jsem první kroky k vytvoření dětského pěveckého a tanečního souboru. Program je sestaven z písní českých, slovenských a cikánských. Zatím jsme vystupovali jen doma, ale začínáme se vydávat do okolí. Na sousední jednotřídní škole v Mokré si při vzájemném soutěžení děti ověřily, že dovedou lépe zpívat a tančit, ale sousedé jsou zase hbitější ve čtení, počtech a slovních projevech.</p> <p>Další vystoupení měly děti v Českém Krumlově, kde zazpívaly a zatančily v zámeckém parku před Belárii.</p> <p>Moje představa umožnit dětem prostřednictvím zpěvu návštěvy okolí a tím jim rozšířit obzor mě začala znepokojoval vřravou myšlenkou, že</p>	<p>Návštěva Krajského divadla</p> <p>Uzavření patronátu</p> <p>Podpora v kulturní oblasti</p> <p>Realizace školní zahrádky</p> <p>Práce se dřevem</p> <p>Budování králíkárny</p> <p>Provádění úprav školy</p> <p>Kamarádství</p> <p>Humor</p> <p>Smích</p> <p>Taneční a pěvecký soubor</p> <p>Písně české, slovenské a cikánské</p> <p>Dětské představení doma a v zahraničí</p> <p>Rozšíření obzorů</p>	<p>divadlem v kulturní oblasti</p> <p>Pracovní výchova</p> <p>Vytváření přátelských vazeb</p> <p>Dramatická výchova</p>
---	--	---

<p>mým úkolem není jen obohacovat myšlenkový svět mých svěřenců. Začínal jsem si uvědomovat, že jde o víc, nasadit brouka do hlav, myšlení a představ široké veřejnosti, že pro Cikány a zejména jejich děti je třeba doširoka otevřít bránu ke vzdělání, bez předsudků a nedůvěry. Je třeba přesvědčit občany, že nejde o osudovou genetickou jinakost, která je v minulosti vyčleňovala a ještě dosud vyčleňuje, staví na okraj a vystavuje pohrdání. Uvědomil jsem si, že svá specifika má každý národ a každé jinojazyčné společenství, ale sdružuje je rezultat společného působení, zejména na mladou generaci ve škole a ve světě kultury, tedy vzdělání. (Dědič, 2005, s. 42-43)</p>	<p>Cesta ke vzdělání bez předsudků a nedůvěry Tolerance Sounáležitost</p>	<p>Integrace romských žáků</p>
--	---	------------------------------------

Interpretace výňatku textu z knihy: *Ohlédnutí* (2005)

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Neočekávaný návrat zbědovaných dětí do školy, Nepříznivé zkušenosti dětí, Přijetí odpovědnosti za děti, Sociální, výchovná a vzdělávací pomoc, Pomoc přátel, Podpora dětí Krajským divadlem v kulturní oblasti, Pracovní výchova, Vytváření přátelských vazeb, Dramatická výchova, Integrace romských žáků

Kódy: Neočekávaná situace, Návrat do školy, Nepříznivý stav dětí, Prosba o návrat do školy, Děti bez přístřeší, Hlad, Nepříznivá vidina budoucnosti, Plánovaný útěk, Návrat do školy, Jízda načerno, Útěcha lhůty na návrat, Pomoc dětem, Útěk dětí od rodičů, Závazek, Intenzivní činnost, Výuka, Ubytování, Rozdělení ložnice, Rodičovská odpovědnost, Zajištění finančních a materiálních potřeb, Spolupráce, Zpráva o návratu dětí do školy, Návštěva Krajského divadla, Uzavření patronátu, Podpora v kulturní oblasti, Realizace školní zahrádky, Práce se dřevem, Budování králikárny, Provádění úprav školy, Kamarádství, Humor, Smích, Taneční a pěvecký soubor, Písň české, slovenské a cikánské, Dětské představení doma a v zahraničí, Rozšíření obzorů, Cesta ke vzdělání bez předsudků a nedůvěry, Tolerance, Sounáležitost

Rozčlenění kategorií a kódů:**Kategorie:** Neočekávaný návrat zbědovaných dětí do školy**Příslušné kódy:** Neočekávaná situace, Návrat do školy, Nepříznivý stav dětí, Prosba o návrat do školy

Nastala situace, kterou nikdo nečekal. Děti opustily své rodiče, vrátily se ve špatném stavu do Květušína prosit svého učitele, aby se mohly vrátit do školy.

Kategorie: Nepříznivé zkušenosti dětí**Příslušné kódy:** Děti bez přístřeší, Hlad, Nepříznivá vidina budoucnosti, Plánovaný útek, Návrat do školy, Jízda načerno, Útěcha lhůty na návrat

Děti si během předchozích dní prošly řadou nepříjemných situací. Neměly kde spát, měly hlad a nevěděly, co je čeká zítra. Jedinou útěchou jim byla myšlenka, že pan učitel na ně čeká, že jim dal lhůtu na návrat do školy.

Kategorie: Přijetí odpovědnosti za děti**Příslušné kódy:** Pomoc dětem, Útek dětí od rodičů, Závazek

Miroslav Dědič romským dětem, které utekly od svých rodin, pomohl, a vzal tak na sebe závazek rodičovské odpovědnosti.

Kategorie: Sociální, výchovná a vzdělávací pomoc**Příslušné kódy:** Intenzivní činnost, Výuka, Ubytování, Rozdělení ložnice, Rodičovská odpovědnost, Zajištění finančních a materiálních potřeb

Miroslav Dědič zahájil intenzivní činnost ve vzdělávání dětí. Zajistil finanční a materiální pomoc, aby dětem mohl poskytnout zázemí.

Kategorie: Pomoc přátel**Příslušné kódy:** Spolupráce

Pomoc probíhala za pomoci přátel, kterým budoucnost dětí nebyla lhostejná.

Kategorie: Podpora dětí Krajským divadlem v kulturní oblasti**Příslušné kódy:** Zpráva o návratu dětí do školy, Návštěva Krajského divadla, Uzavření patronátu, Podpora v kulturní oblasti

O činnosti Miroslava Dědiče, který vzal děti pod svá křídla, se dovědělo široké okolí. Pedagogickou činnost týkající se romských dětí podpořilo Krajské divadlo, které nad dětmi uzavřelo patronát.

Kategorie: Pracovní výchova

Příslušné kódy: Realizace školní zahrádky, Práce se dřevem, Budování králíkárn, Provádění úprav školy

Miroslav Dědič ve své pedagogice realizoval výchovnou činnost pomocí pracovní výchovy, která děti učila pozitivnímu vztahu k práci a podporovala spolupráci v kolektivu.

Kategorie: Vytváření přátelských vazeb

Příslušné kódy: Kamarádství, Humor, Smích

Během společného soužití dětí a jejich vychovatelů se utvářely přátelské vazby.

Kategorie: Dramatická výchova

Příslušné kódy: Taneční a pěvecký soubor, Písně české, slovenské a cikánské, Dětské představení doma a v zahraničí

Děti byly úspěšné v pěveckém souboru, který měl takový ohlas, že žáci vystupovali nejen na domácí půdě, ale i v zahraničí.

Kategorie: Integrace romských žáků

Příslušné kódy: Rozšíření obzorů, Cesta ke vzdělání bez předsudků a nedůvěry, Tolerance, Sounáležitost

V návaznosti na úspěšnost romských žáků Miroslav Dědič dospívá k názoru, že je potřeba romské děti ve vzdělání podporovat, a to bez předsudků a nedůvěry.

Celková interpretace textu:

Miroslav Dědič za pomoci přátel vybudoval internátní školu, ve které vychovával a vzdělával romské děti, které se ocitly v nepříznivé životní situaci. Svojí pedagogickou a výchovnou činností na základě osobního příkladu v duchu humanismu pomohl najít těmto dětem smysl života a jejich uplatnění.

4.2 Obsahová analýza textu z díla Přemysla Pittra

Z díla *Nad Vřavou nenávisti* jsme obsahové analýze podrobili celkem dvě kapitoly: *Vzpomínky na mé dětství a mládí* (s. 106), *Milíčův dům – práce pro děti* (s. 137).

Z díla *Sám proti zlu* jsme obsahové analýze podrobili jednu kapitolu, jejíž název je *Otevírá se Milíčův dům* (s. 154–156).

Z díla *Dětské osudy z doby poválečné* jsme obsahové analýze podrobili dvě kapitoly: *Děti z Terezinského ghetta* (s. 9–10), *Strýček Přemysl* (s. 108).

Přemysl Pitter – analýza textu z knihy *Nad vřavou nenávisti* – kapitola *Vzpomínky na mé dětství a mládí*. (1996, s. 106)

Text	Kódy	Kategorie
<p>Moje matka měla cit pro krásu slova. Když vyslovila údolí, úbočí, pláň, tu jsme přímo viděli ten travnatý úval nebo lesnatý kraj. Když řekla chumáč, mohli jste přímo makat. Naproti tomu měla odpor k některým slovům, jako například ocas. Kdysi jsme šli spolu Vodičkovou ulicí a já spatřil dva mohutné valachy, táhnoucí sudy piva. „Podívej, máti, ti mají dlouhé ocasy!“ Matka znechuceně povídá: „Proč neřekneš ohony?“ Na Karlově náměstí poskakovali na trávníku kosové. „Hele, máti, tenhle kos má dlouhý ohon!“</p> <p>Můj otec byl hrdý na svůj podskalácký původ a pro silná slova si daleko nešel, čímž matinka přímo fyzicky trpěla. Uměl být trpělivý, ale uměl také prudce reagovat, když se ho něco dotklo. To už jsem mu v závodě pomáhal, když se stala tato příhoda. V jeho nepřítomnosti přišel agent, který neodbytně vnucoval výrobky své firmy. Když se otec vrátil, ptal se, kdo tu byl. „Ale ten Židák S. Vyhodil jsem ho.“ Ani jsem to nedořekl a dostal</p>	<p>Matčin cit pro krásu slova</p> <p>Odpor k nespisovnému slovu</p> <p>Hrdost otce</p> <p>Otcova silná slova</p> <p>Trpělivost otce</p> <p>Prudké reakce otce</p>	<p>Matčin smysl pro jazyk a krásu slova</p> <p>Hrdá a prudká povaha otce, ale jeho dobré srdce</p>

<p>jsem od otce před očima zaměstnanců pořádný pohlavek. „Takhle mi o Židech nemluv! Můžeš se od nich mnohému naučit! Tím pohlavkem mi vyrazil z hlavy i duše můj podvědomý antisemitismus, tehdy tak rozšířený i v mém národě. (Pitter, 1996, s. 106)</p>	<p>Pomoc v práci Vyhození Žida Otcův pohlavek za nevhodné chování Uvědomění si podvědomého antisemitismu</p>	<p>Rovnocennost mezi lidmi</p>
--	--	--------------------------------

Interpretace výňatku textu z knihy: *Nad vřavou nenávisti: Vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové* (1996)

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Matčín smysl pro jazyk a krásu slova, Hrdá a prudká povaha otce, ale jeho dobré srdce, Rovnocennost mezi lidmi

Kódy: Matčín cit pro krásu slova, Odpor k nespisovnému slovu, Hrdost otce, Otcova silná slova, Trpělivost otce, Prudké reakce otce, Pomoc v práci, Vyhození Žida, Otcův pohlavek za nevhodné chování, Uvědomění si podvědomého antisemitismu

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Matčín smysl pro jazyk a krásu slova

Příslušné kódy: Matčín cit pro krásu slova, Odpor k nespisovnému slovu

Maminka Přemysla Pittra byla jemné povahy, která se projevovala i její řečí. Neměla ráda hrubá slova. Prostřednictvím svého citu pro jazyk dokázala popsat věci tak, že si je posluchač dokázal hmatatelně představit.

Kategorie: Hrdá a prudká povaha otce, ale jeho dobré srdce

Příslušné kódy: Hrdost otce, Otcova silná slova, Trpělivost otce, Prudké reakce otce

Otec Přemysl Pittra se vyznačoval svou hrdostí. Navzdory svojí trpělivosti však dokázal také v osobních situacích prudce reagovat.

Kategorie: Rovnocennost mezi lidmi

Příslušné kódy: Pomoc v práci, Vyhození Žida, Otcův pohlavek za nevhodné chování, Uvědomění si podvědomého antisemitismu

Je zde ukázána situace, ve které Přemysl Pitter projevil předsudky vůči Židům. Pittrův otec dal pohlavek svému synovi, který se o Židech vyjadřoval hrubě a opovržlivě.

Celková interpretace textu:

Z textové analýzy vyplývá Pittrův postoj vůči Židům

V textové analýze je nastíněna výchova rodičů a jejich vliv na pozdější Pittrův život. Jeho maminka měla smysl pro krásu slova. Tento fundament nalézáme v Pittrových pozdějších přednáškách. Svoji roli v Pittrově rovnocenném postoji k lidem sehrál také jeho otec, který ho pokáral za hrubé vyjadřování vůči Židům.

Přemysl Pitter – analýza textu z knihy *Sám proti zlu – kapitola Otevírá se Milíčův dům* (Kosatík, 2009, s. 154–156)

Text	Kódy	Kategorie
<p>Ve vztahu k dětem byl Pittrův přístup založen na osobním příkladu, který měl podle jeho představ nahradit všechny situace, ve kterých jinak učitel autoritativně vymáhá kázeň. Poprvé to s kolektivem dětí zažil už kdysi dávno na Výšince – a od té doby mnohokrát. „Naši lásku splácely nám děti takovou měrou, že stačilo projevit bolest nad neposlušností toho či onoho hocha nebo děvčete, aby nám vzápětí učinili pomyšlení.“</p> <p>Ve všední dny odpoledne děti v Milíčově domě pracovaly v kroužcích nebo si společně hrály, často se však pořádaly také akce mimo dům: výlety na koncerty do Obecního domu, za pražskými památkami, na Petřín, nebo „jen tak“, na vrch Svatého kříže nad Milíčovým domem, pozorovat a určovat hvězdy na tehdy ještě čitelném večerním žižkovském nebi. Opravdovou událostí byly pěší výpravy za Prahu a hlavně letní tábory, kterých se kromě Pittrova a Krchova kombinoval ještě trojí další (skautský,</p>	<p>Výchova na základě osobního příkladu</p> <p>Nahrazení autoritativní kázně</p> <p>Zavedení do praxe</p> <p>Opětování náklonnosti</p> <p>Aktivita a spolupráce dětí v Milíčově domě</p> <p>Kulturní akce</p> <p>Čas v přírodě</p> <p>Letní tábory</p> <p>Skautský, woodcraftový a</p>	<p>Demokratická výchova na základě osobního příkladu</p> <p>Realizace kulturních akcí pro děti a jejich pobyt v přírodě</p>

<p>woodcraftový a foglarovský) přístup.</p> <p>Jediným zjevně duchovním okamžikem v týdenním běhu Miličova domu bývala nedělní dopolední shromáždění, zvláště pro děti a pro dospělé. Setkání začínala chvílí ticha v kvakerském duchu jako přípravou k vyslyšení Božího slova. Po společném zpěvu s dětmi (a s Olgou Fierzovou u harmonia) Pitter přečetl úryvek z Bible, na který potom mluvil. Nebyla to klasická náboženská kázání. Pitter věděl, že má mezi posluchači lidi různě duševně vyspělé, a dokázal hovořit ke všem najednou - bez patosu, často s humorem, takže děti na jeho slova reagovaly smíchem a mládež ho přerušovala dotazy. Ani tyto promluvy nebyly zjevně náboženské: Pitter mluvil o minulosti, vzpomínal na své dávné (například válečné) zážitky, ale o Bohu mluvil spíš zřídka. Pravidelnou výjimku dělal jen o Vánocích – jak vzpomínala Olga Fierzová: „Pak jim to tam dal naplno.“</p> <p>V zacházení s dětmi Pitter nechtěl vynalézat zvláštní novinky. Věřil, že chování dětí a mládeže a jejich očekávání, s jakými nastupují do života, jsou v zásadě ve všech generacích stejné. To hlavní, na čem u vychovatele záleží, tedy je, aby byl v kontaktu s vlastním, nezapomenutelným „dětským já“, se vzpomínkami na dětství a mládí, které mu pak umožní chovat se tak, aby v něm děti navzdory věku dál spatřovaly kamaráda. Účastnil se s nimi jejich dobrodružství jako jeden z nich, takže jeho usměrňující a vychovatelský vliv zůstával skoro neznatelný. „Ne že bych je</p>	<p>foglarovský přístup</p> <p>Duchovní neděle</p> <p>Zpěv dětí a dospělých</p> <p>Čtení úryvku z Bible</p> <p>Promlouvání s humorem</p> <p>Vzpomínkové promluvy</p> <p>Vánoční promluvy o Bohu</p> <p>Ohled na přirozený vývoj dítěte</p> <p>Vychovatel v sebereflexi „dětské já“</p> <p>Přátelství mezi dítětem a vychovatelem</p>	<p>Sváteční neděle pro děti a dospělé</p> <p>Přátelský postoj k dětem a zachování jejich autonomie</p>
---	---	--

<p>nechal bez vedení, ale moje autorita se uplatňovala v mém vlastním pevném postoji a příkladu. Takhle smýšlím, takhle věřím já, takhle bych učinil já, odpovídal jsem na dotazy, k nimž jsem však sám dával podněty. Chlapci a děvčata však nesměli mít dojem, že je k něčemu přemlouvám, nutím. Jen ve svobodě se může mladý člověk samostatně vyvíjet.“</p> <p>Sám Pitter se v roce 1940 svěřil čtenářům Sbratření, že jen třikrát za celou svou pedagogickou kariéru užil tělesného trestu, „a to v jednom případě zcela určitě nesprávně.“ Za „téměř nezklamávající“ výchovný prostředek považoval rozhovor s dítětem mezi čtyřma očima, při kterém jeho provinění rozebral: „I když účinek se nejeví ihned, je přec jen jistější, než kdybych užil násilí a tím učil násilí i dítě.“ (Kosatík, 2009, s. 154-156)</p>	<p>Autorita v osobním příkladu</p> <p>Autonomie dítěte</p> <p>Nesprávné užití tělesného trestu</p> <p>Výchovný rozhovor mezi čtyřma očima</p> <p>Pozdější účinek</p> <p>Užití násilí = dítě se učí násilí</p>	<p>Výchovné prostředky</p>
---	---	--------------------------------

Interpretace výňatku textu z knihy: *Sám proti zlu* (2009)

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Demokratická výchova na základě osobního příkladu, Realizace kulturních akcí pro děti a jejich pobyt v přírodě, Sváteční neděle pro děti a dospělé, Přátelský postoj k dětem a zachování jejich autonomie, Výchovné prostředky

Kódy: Výchova na základě osobního příkladu, Nahrazení autoritativní kázně, Zavedení do praxe, Opětování náklonnosti, Aktivity a spolupráce dětí v Milíčově domě, Kulturní akce, Čas v přírodě, Letní tábory, Skautský, woodcraftový a foglarovský přístup, Duchovní neděle, Zpěv dětí a dospělých, Čtení úryvku z Bible, Promlouvání s humorem, Vzpomínkové promluvy, Vánoční promluvy o Bohu, Ohled na přirozený vývoj dítěte, Vychovatel v sebereflexi „dětské já“, Přátelství mezi dítětem a vychovatelem, Autorita v osobním příkladu, Autonomie dítěte, Nesprávné užití tělesného trestu, Výchovný rozhovor mezi čtyřma očima, Pozdější účinek, Užití násilí = dítě se učí násilí

Rozčlenění kategorií a kódů:**Kategorie:** Demokratická výchova na základě osobního příkladu**Příslušné kódy:** Výchova na základě osobního příkladu, Nahrazení autoritativní kázně, Zavedení do praxe, Opětování náklonnosti

V Pittrově pedagogice nalézáme výchovu na základě osobního příkladu. Díky této metodě nemusel používat autoritativní styl vedení, který by vymáhal kázeň. Díky svému přístupu si získal náklonnost dětí.

Kategorie: Realizace kulturních akcí pro děti a jejich pobyt v přírodě**Příslušné kódy:** Aktivity a spolupráce dětí v Milíčově domě, Kulturní akce, Čas v přírodě, Letní tábory, Skautský, woodcraftový a foglarovský přístup

Zde se setkáváme s volnočasovými aktivitami dětí, které docházely do Milíčova domu. Děti se účastnily kulturních akcí. Velký důraz je tu kladen na pobyt v přírodě v podobě letních táborů.

Kategorie: Sváteční neděle pro děti a dospělé**Příslušné kódy:** Duchovní neděle, Zpěv dětí a dospělých, Čtení úryvku z Bible, Promlouvání s humorem, Vzpomínkové promluvy, Vánoční promluvy o Bohu

Každý týden se v Milíčově domě konal slavnostní den, jehož prostřednictvím Pitter promlouval s dětmi a i dospělými.

Kategorie: Přátelský postoj k dětem a zachování jejich autonomie**Příslušné kódy:** Ohled na přirozený vývoj dítěte, Vychovatel v sebereflexi „dětské já“, Přátelství mezi dítětem a vychovatelem, Autorita v osobním příkladu, Autonomie dítěte

Zde nalézáme Pittrovu výchovnou činnost, která kladla důraz na přirozený vývoj dítěte a zachování jeho svobody. Podporoval přátelství mezi dítětem a vychovatelem.

Kategorie: Výchovné prostředky**Příslušné kódy:** Nesprávné užití tělesného trestu, Výchovný rozhovor mezi čtyřma očima, Pozdější účinek, Užití násilí = dítě se učí násilí

Přemysl Pitter nebyl zastáncem tělesných trestů. Podle něj je mnohem účinnější promluvit si s dítětem soukromě a daný problém rozebrat, neboť užití násilí vůči dítěti je vlastně násilí učí.

Celková interpretace textu:

Přemysl Pitter užíval ve výchově demokratický styl založený na osobním příkladu v duchu humanismu. Kladl důraz na přirozený vývoj dítěte.

Ve výchově dětí uplatňoval metody založené na osobním příkladu. Pozitivní výsledek spatřoval při uplatňování kázně, kdy nemusel používat autoritativní styl a děti trestat. Jeho cílem bylo, aby se dítěti „zalíbilo být dobrým“. Soustředil se hlavně na citovou stránku jeho osobnosti, sám však musel postupovat s nutnou zásadovostí. Přemysl Pitter byl zastáncem demokratické výchovy, ve které s dětmi jednal jako s dospělými bytostmi. Získal si tak jejich lásku, úctu a náklonnost.

V Miličově domě Pitter podporoval spolupráci dětí při různých aktivitách. Z textu vyplývá, že Pittrova pedagogická činnost měla široký rozměr. Nejen vzdělávací, ale také výchovný. Jeho osobní zájem pomohl dětem rozšířit jejich obzory v poznání světa, kultury a přírody. Aplikoval také zážitkovou pedagogiku v podobě pěších výprav, letních táborů a různých her, kde uplatňoval skautský, woodcraftový a foglarovský přístup. Snažil se o spojení člověka s přírodou.

V Miličově domě zavedl duchovní neděle, ve kterých se konala dopolední shromáždění. Na shromáždění zval nejen děti, ale také dospělé. Nalézáme zde nejen pedagogický, ale také andragogický rozměr práce. Po společném zpěvu s dětmi, za doprovodu Olgy Fierzové u harmonia, Pitter přečetl úryvek z Bible, na nějž pak navázal svou promluvou. Jakožto nábožensky založený člověk se nesnažil svou víru lidem vnucovat. Důkazem toho byla přátelská sezení plná humoru, při kterých jim vyprávěl svoje vzpomínky z mládí. Dětem tak poskytoval příjemnou atmosféru a zázemí, na které se mohly opět těšit. Z textu dále zjišťujeme, že svá duchovní kázání aplikoval především o Vánocích, které děti nejvíce milovaly, a svým křesťanským duchem jim dal sváteční kouzlo.

Pitter kladl důraz na jedinečnost člověka. Nechtěl děti vychovávat k obrazu svému. Bral dítě takové, jaké je, snažil se mu však ukázat správnou cestu. Věřil, že každé dítě si musí dospíváním projít, neboť my všichni jsme byli dětmi. V tomto duchu se i s dětmi snažil jednat a nalézt si tak v něm přítele. Podivuhodnou Pittrovou vlastností bylo ponechávat lidem, kteří na něm byli vnitřně závislí, osobní svobodu.

Pitter přiznal, že třikrát za celou pedagogickou kariéru použil tělesného trestu a jednou to bylo neoprávněně. Postupně však došel k tomu, že mnohem účinnější je si s dítětem

v soukromí osobně popovídat a rozebrat daný problém. V této části nalézáme Pittrovo celoživotní heslo: „Nebudu zlem učít zlo.“

Přemysl Pitter – analýza textu z knihy *Nad vřavou nenávisti – kapitola Milíčův dům – práce pro děti*. (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 137)

Text	Kódy	Kategorie
Během následujícího roku se k nim připojilo mnoho dalších dětí, které v Milíčově domě trávily svůj volný čas v hrách, práci a zpěvu. Mnozí přátelé přicházeli, aby pravidelně pomáhali při vedení dětí i dozoru nad nimi. Woodcrafteri dětem ukazovali, k čemu slouží nástroje v truhlářských dílnách: dobrovolnice pomáhaly s přípravou odpoledního občerstvení a při koupání. Brzy se ukázalo, že je nutné mít stálého mladého cvičitele pro vedení odbíjené, která se stala v Milíčově domě velmi oblíbená. Jak tento sport utužuje zdraví a charakter studentů, viděl Pitter na táborech Ymky. V útulku byly zakázány hračky jako pistole a flintičky; kdykoliv nějaké dítě něco takového přineslo, věnovali jsme mu velikou péči a vysvětlili mu, proč to není vhodné. Místo vojenských hraček dostalo mnoho jiných, které vedly k tvořivé práci. (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 137)	Pomoc přátel ve výchově Pomoc woodcrafterů Pomoc dobrovolníků Potřeba profesionální pomoci Podpora zdraví a charakteru sportem Citlivý přístup k dítěti Výchovné hračky	Pedagogická pomoc dobrovolníků Profesionální pomoc Význam sportu Výchovné pedagogické pomůcky

Interpretace výňatku textu z knihy: *Nad vřavou nenávisti: Vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové* (1996)

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Pedagogická pomoc dobrovolníků, Profesionální pomoc, Význam sportu, Výchovné pedagogické pomůcky

Kódy: Pomoc přátel ve výchově, Pomoc woodcrafterů, Pomoc dobrovolníků, Potřeba profesionální pomoci, Podpora zdraví a charakteru sportem, Citlivý přístup k dítěti, Výchovné hračky

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Pedagogická pomoc dobrovolníků

Příslušné kódy: Pomoc přátel ve výchově, Pomoc woodcrafterů, Pomoc dobrovolníků

Při výchově dětí Pittrovi pomáhali jeho přátelé, dobrovolníci a woodcrafteri.

Kategorie: Profesionální pomoc

Příslušné kódy: Potřeba profesionální pomoci

Přemysl Pitter naznal, že v některých specifických oborech pomoc dobrovolníků nestačí, je třeba pomoci profesionální.

Kategorie: Význam sportu

Příslušné kódy: Podpora zdraví a charakteru sportem

Pitter se snažil podporovat zdraví dětí, proto dával velký význam sportu.

Kategorie: Výchovné pedagogické pomůcky

Příslušné kódy: Citlivý přístup k dítěti, Výchovné hračky

Pitterova výchova dětí se opírala o tvořivé hračky, které dětem přinášely radost a rozvíjely jejich osobnost.

Celková interpretace textu:

Pittrovi v pedagogické činnosti pomáhali jeho přátelé. Z textu je patrné, že práce dobrovolníků je velmi významná, později se však ukázalo, že na některé činnosti je potřeba pomoc profesionálů. Tak tomu bylo v míčových hrách, které byly mezi dětmi v Milíčově domě oblíbené.

Děti byly vedeny k rozvoji pohybové aktivity, neboť podporovala zdraví. Pitter také věřil, že základem dobré pedagogiky je schopnost dětí zaměstnat pozitivní činností; získají-li schopnost tvorby, nebude třeba je trestat.

Pitter byl známý svým pacifistickým přístupem, kterým odmítal jakékoliv násilí. I to se projevovalo v jeho pedagogice. Za výchovné prostředky považoval tvořivé hračky, které

děti vedou pozitivním směrem. Pokud se dostala do Milíčova domu hračka ve formě zbraně či jiného předmětu vyjadřujícího násilí, hračka nebyla dovolena a dítěti se citlivým přístupem vysvětlilo, proč předmět není v domě vhodný.

Přemysl Pitter – analýza textu z knihy: *Dětské osudy z doby poválečné* – kapitola *Děti z Terezínského ghetta*. (Olga Fierzová, 1992, s. 9–10)

Text	Kódy	Kategorie
<p>Zatím Pitter vyběhal všelijaká povolení a sehnal dvě vojenská nákladní auta. Už večer 22. května v nich přivezl do Olešovic prvních čtyřicet dětí z Terezína i s jejich opatrovnicemi. Polovina dětí byla předškolního věku. V ghettu žily všechny pohromadě ve zvláštním dětském domě a musely být odvezeny první, dříve než by se skvrnitý tyfus rozšířil do jejich ubytoven.</p> <p>Ač zmořeny jízdou, děti údivem otvíraly oči, když vstoupily do jídelny k uvítací večeři. Usadili je na měkké židle kolem dlouhého stolu. Sladká krupicová kaše lákavě voněla. Děti byly okouzleny. Starší asi uvažovaly: „Neprobudíme se ráno zase mezi šerednými zdmi přecpaných terezínských kasáren? Nebo je to nějaký podvod, Potěmkinova vesnice, jakou jsme zažily i v pevnosti?“</p> <p>Ale také pro Přemysla Pittra je to jedna z nejkrásnějších chvil v životě. Rozradostněně pozoruje údiv dětí.</p> <p>Noc měly děti i jejich ošetřovatelé neklidnou. Jak by ne, po tolika vzrušujících zážitcích! Druhého dne se malému osazenstvu otevřel nový svět úplně. Obdivují se všemu, nejvíce přírodě. Hlavně trávníky poseté pampeliškami se jim líbí.</p>	<p>Formální zajištění pomoci</p> <p>Příjezd malých dětí a jejich opatrovnic z Terezína</p> <p>První pomoc malým dětem z obavy nemoci</p> <p>Údiv dětí z hezkého zacházení</p> <p>Obavy starších dětí</p> <p>Radostné pozorování dětského údivu</p> <p>Nový svět pro děti</p> <p>Dětská radost v přírodě</p>	<p>Záchraná akce</p> <p>Rozporuplné pocity dětí</p> <p>Radost z uskutečnění pomoci dětem</p> <p>Složité adaptace</p>

<p>Splétají si zlaté věnečky a zdá se jim, že jsou v ráji. Slíbili jsme jim jahody, domnívaly se, že rostou na stromech. Slepice se bály a hledaly útočiště v náruči „tetinek“. Dobrácký bernardýn Barry, kterého tu musela baronka zanechat, jim naháněl hrůzu. Chudák, nesměl se pak dlouho volně pohybovat ani po domě, ani po parku.</p> <p>Zatímco se děti pod dozorem svých opatrovnic seznamovaly s novotami, dali se přátelé do přípravy zámku ve Štíříně. Odklidili trosky a srovnali nábytek. Od příchodu osvobozující armády se i ostřílený vrátný na noc uchyloval mimo zámek, jenž byl stále vyhledáván pro skrytá bohatství. Avšak tři z našich přátel se odvážili v zámku ubytovat. Seznámili se s důstojníky ruské armády ubytovanými v sousedním dvoře a požádali je o ochranu.</p> <p>Již 2. června se ozývaly i ve zdech štířínského zámku výkřiky dětského úžasu a radostný hlahol. Přivezli jsme z Terezína dalších dvacet dětí, tentokrát větších. Všichni už byli shromážděni k slavnostní večeři, ale devítiletá Anička, nebyla k nalezení. Nakonec ji někdo objevil v „útulné místnosti“. „Co tu děláš tak dlouho? Není ti dobře?“ „Ne, ale mně se tu tak krásně sedí!“ V Terezíně měly děti totiž v poslední době jen latríny. Tehdy bylo ghetto nejvíc přeplněno, protože tam bylo převezeno mnoho vězňů z evakuovaných táborů z východu, kteří zavlekli do Terezína tyfus.</p> <p>Pak přišly na řadu zámky v Kamenici a v Lojovicích. Přispěchali na pomoc další přátelé.</p>	<p>Splétání věnečků</p> <p>Strach ze zvířat</p> <p>Útěcha u vychovatele</p> <p>Pomoc přátel s úpravou zámku Štířín</p> <p>Nebezpečí v zámku z důvodu krádeže</p> <p>Ubytování přátel na Štíříně</p> <p>Ochrana ruské armády</p> <p>Ztracení jednoho dítěte</p> <p>Nalezení dítěte v útulné místnosti</p> <p>Úkryt v místnosti z důvodu dobrého pocitu</p> <p>Vliv nepříjemných vzpomínek z ghetta</p>	<p>děti na nové prostředí</p> <p>Pomoc přátel při budování ozdravovny Štířín</p> <p>Zvláštní situace vzniklé na základě prožitých nepříznivých podmínek v terezínském ghettu</p>
---	---	--

<p>Přivezli nábytek z bývalých domovů Hitlerjugend v Praze, postavili lůžka, nacpali slamníky, dovezli potraviny, darované šatstvo a ložní prádlo. Někdy práci přerušil stěhovací vůz s rozkazem vyšších úřadů, abychom vydali perské koberce a jiné cenné předměty na výzdobu úředních místností.</p> <p>Další a další přijíždějí z ghetta do zámků. Dne 19. června jsme konečně dovezli poslední, které židovská terezínská Péče o mládež potřebovala umístit. Jejich teď v našich zámcích přes sto padesát ve věku od dvou do šestnácti let. Ze všech parků se ozývá radostné štěbetání. U každého vchodu vlaje bílý prapor s červeným křížem na znamení, že se tu pečuje o oběti války, I naši pracovníci mají tento odznak na rukávě. Nápisy Karanténa na vratech a plotech drží nevídané návštěvníky v uctivé vzdálenosti. Děti tu brzy zdomácněly. Velice jim chutnalo. Také volného pohybu se nemohly nasytit. Pro vesničany, zvyklé na panský klid, bylo toho povyku až moc. Zvláště je rozladovalo, že některé děti hovořily německy. Lidé, nakažení antisemitismem, se nám snažili překážet v práci. Ale radost a vděčnost našich svěřenců nám byla velikou útěchou a posilou.</p> <p>Naši pracovníci měli pochopení pro počáteční neukázněnost propuštěných malých vězňů. Jen to je zaráželo, že mluvili ječivým hlasem, i když klidně vyprávěli. Terezínská opatrovnice vysvětlovala: „Tyto děti se nenaučily normálně, tj. tiše mluvit. To by je býval v Terezíně nikdo</p>	<p>Pomoc přátel s dalšími zámků</p> <p>Příjezd 150 dětí ve věku od 2 do 16 let do zámků</p> <p>Radostné děti v parcích</p> <p>Znak Červeného kříže na zámcích</p> <p>Spokojenost dětí na zámcích.</p> <p>Nesnášenlivost okolních obyvatel vůči dětskému ruchu a německým dětem</p> <p>Útěcha a posila v dětech</p> <p>Pochopení vychovatelů pro neukázněné děti</p> <p>Děti pod vlivem minulé zkušenosti</p>	<p>Úspěšná záchrana dětí na zámcích pod záštitou Červeného kříže</p> <p>Psychická opora dětí v překážkách místních obyvatel</p> <p>Zvláštní situace vzniklé na základě prožitých nepříznivých</p>
---	--	---

<p>neslyšel. Žily stále v přeplněných místnostech a v hlučných ulicích. Trvalo dost dlouho, než se dětské hlasy zmírnily.</p> <p>Děti školního věku se daly dychtivě do učení. Měly rády ruční práce. Za vedení tety Otuše si ušily panenky a zhotovily různé vkusné věci. A což teprve, když jim opatřila pastelky a štětce! Nakreslete, co si nejvíc z Terezína pamatujete!“</p> <p>Mnoho kreseb názorně ukázalo způsob psaní – tři palandy nad sebou. Některé zachytily frontu dětí s miskami před tzv. Magdeburskými kasárnami. Děti vzpomínaly živě, ale bez hořkosti. Těšily se nyní z pohodlných lůžek, dobrého jídla a společného stolování a všeho krásného, co jim nové prostředí poskytovalo. (Fierzová, 1992, s. 9-10)</p>	<p>z ghetta</p> <p>Zápal dětí školního věku do učení</p> <p>Radost z ručních prací</p> <p>Výroba panenek</p> <p>Malování vzpomínek z terezínského ghetta</p> <p>Vzpomínky bez hořkosti</p>	<p>podmínek v terezínském ghettu</p> <p>Pedagogická práce s dětmi s pozitivními výsledky</p>
--	--	--

Interpretace výňatku textu z knihy: *Dětské osudy z doby poválečné* (1992)

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Záchraná akce, Rozporuplné pocity dětí, Radost z uskutečnění pomoci dětem, Složitá adaptace dětí na nové prostředí, Pomoc přátel při budování ozdravovny Štiřín, Zvláštní situace vzniklé na základě prožitých nepříznivých podmínek v terezínském ghettu, Úspěšná záchrana dětí na zámcích pod záštitou Červeného kříže, Psychická opora dětí v překážkách místních obyvatel, Pedagogická práce s dětmi s pozitivními výsledky

Kódy: Formální zajištění pomoci, Příjezd malých dětí a jejich opatrovnic z Terezína, První pomoc malým dětem z obavy nemoci, Údiv dětí z hezkého zacházení, Obavy starších dětí, Radostné pozorování dětského údivu, Nový svět pro děti, Dětská radost v přírodě, Splétání věnečků, Strach ze zvířat, Útěcha u vychovatelek, Pomoc přátel s úpravou zámku Štiřín, Nebezpečí v zámku z důvodu krádeže, Ubytování přátel na Štiříně, Ochrana ruské armády, Ztracení jednoho dítěte, Nalezení dítěte v útulné místnosti, Úkryt v místnosti z důvodu dobrého pocitu, Vliv nepříjemných vzpomínek z ghetta, Pomoc přátel s dalšími zámky, Příjezd 150 dětí ve věku od 2 do 16 let do zámků, Radostné děti v parcích, Znak Červeného kříže na zámcích, Spokojenost dětí na zámcích, Nesnášenlivost okolních

obyvatel vůči dětskému ruchu a německým dětem, Útěcha a posila v dětech, Pochopení vychovatelů pro neukázněné děti, Děti pod vlivem minulé zkušenosti z ghetta, Zápal dětí školního věku do učení, Radost z ručních prací, Výroba panenek, Malování vzpomínek z terezínského ghetta, Vzpomínky bez hořkosti

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Záchranná akce

Příslušné kódy: Formální zajištění pomoci, Příjezd malých dětí a jejich opatrovnic z Terezína, První pomoc malým dětem z obavy nemoci

Zde je znázorněna situace, ve které Pitter pomáhal dětem, které prošly koncentračním táborem.

Kategorie: Rozporuplné pocity dětí

Příslušné kódy: Údiv dětí z hezkého zacházení, Obavy starších dětí

Je patrné, že dětmi, které byly přivezeny z koncentračních táborů, zmítaly rozporuplné pocity. Zatímco mladší děti byly prostředím okouzleny, starší děti vzhledem k svému prožitému utrpení cítily nedůvěru.

Kategorie: Radost z uskutečnění pomoci dětem

Příslušné kódy: Radostné pozorování dětského údivu

Přemysl Pitter se svými pomocníky měli velikou radost z dětských úsměvů.

Kategorie: Složitá adaptace dětí na nové prostředí

Příslušné kódy: Nový svět pro děti, Dětská radost v přírodě, Splétání věnečků, Strach ze zvířat, Útěcha u vychovatelek

Děti se na nové prostředí hůře adaptovaly.

Kategorie: Pomoc přátel při budování ozdravovny Štiřín

Příslušné kódy: Pomoc přátel s úpravou zámku Štiřín, Nebezpečí v zámku z důvodu krádeže, Ubytování přátel na Štiříně, Ochrana ruské armády

Na budování ozdravovny Štiřín se podíleli Pittrovi přátelé.

Kategorie: Zvláštní situace vzniklé na základě prožitých nepříznivých podmínek v terezínském ghettu

Příslušné kódy: Ztracení jednoho dítěte, Nalezení dítěte v útulné místnosti, Úkryt v místnosti z důvodu dobrého pocitu, Vliv nepříjemných vzpomínek z ghetta, Pochopení vychovatelů pro neukázněné děti, Děti pod vlivem minulé zkušenosti z ghetta

Koncentrační tábor měl v mnoha případech na psychiku dětí těžké dopady. Některé děti se adaptovaly na nové prostředí lépe, u některých se však projevovalo zakódované chování, které bylo v ghettu běžné.

Kategorie: Úspěšná záchrana dětí na zámcích pod záštitou Červeného kříže

Příslušné kódy: Pomoc přátel s dalšími zámky, Příjezd 150 dětí ve věku od 2 do 16 let do zámků, Radostné děti v parcích, Znak Červeného kříže na zámcích, Spokojenost dětí na zámcích

Další situace pomoci dětem nenechala na sebe dlouho čekat a Pittřův kolektiv se staral o velký počet dětí, které byly na zámcích spokojené.

Kategorie: Psychická opora dětí v překážkách místních obyvatel

Příslušné kódy: Nesnášenlivost okolních obyvatel vůči dětskému ruchu a německým dětem, Útěcha a posila v dětech

Pitter se ve své práci setkal i s negativním ohlasem ze strany okolí. V těchto nepříjemných chvílích čerpal svou sílu z dětských spokojených úsměvů.

Kategorie: Pedagogická práce s dětmi s pozitivními výsledky

Příslušné kódy: Zápal dětí školního věku do učení, Radost z ručních prací, Výroba panenek, Malování vzpomínek z terezínského ghetta, Vzpomínky bez hořkosti

Přemysl Pitter se dětem věnoval nejen v sociální oblasti, ale i vzdělávací. Tato péče dětem umožňovala začleňovat se do běžného života.

Celková interpretace textu:

Jedna z nejlepších Pittrových vlastností byla, že i přes pracovní vytíženost se dokázal nadchnout pro nové a důležité věci, jejichž význam dokázal okamžitě rozpoznat. A co víc – aby uskutečnil takové činnosti, které byly v jeho životě navíc, vyrážel s plným nasazením. O děti se staral celý život a o rozhodnutí, že se postará i o děti z terezínského ghetta, nepřemýšlel ani chvíli.

Jakmile děti dorazily do zámku, na obě strany čekal šok. Židovské děti v zámcích zažily péči, již dávno odvykly. Ocitly se mezi dospělými lidmi, kteří neusilovali o jejich život, ale

naopak jim chtěli pomoci. Pitter si se svými spolupracovníky uvědomili, že jsou konfrontováni se zažitým utrpením, na jehož pochopení ani jejich náboženství nestačilo. Zážitky z koncentračních táborů se vymykaly jakékoli pedagogice a všem systémům lidských pravidel. Přesto měl Přemysl Pitter dobrý pocit ze záchrany dětí a byl ochoten vstoupit do jejich roztříštěných duší, být jejich ochranitelem a strýčkem.

Děti na zámku v Olešovicích se po takové hrůze, kterou v koncentračním táboře zažily, adaptovaly jen těžko. Bylo zapotřebí terapeuticky řešit situace osobním nasazením. Začala tedy resocializační práce, založená na přímých a neformálních kontaktech s okolím a také s vychovateli podle principů křesťanského idealismu, uplatňovaných v Milíčově domě.

Na řadu přišel další zámek Štířín, který musel být připraven na příjezd dalších dětí. Pitter se opět přesvědčil o věrnosti svých přátel, kteří zámek přichystali, a to i v době, ve které hrozilo nebezpečí rabování cizími vetřelci.

Na dětech byly znát následky nesmírného tělesného a duševního utrpení. Sám Pitter se o tom přesvědčil, když se jednou na zámku ztratilo malé děvče. Zanedlouho bylo nalezeno v místnosti, ve které se děvčátko cítilo dobře. Donedávna zažívalo jen holé zdi a utrpení, a tak nebylo divu, že se tak chovala. V textu nalézáme další následky koncentračního tábora. Děti, které v ghettu učinily první kroky, promluvily první slova a jejich celková socializace vznikala v těchto hrůzných podmínkách, si s sebou z ghetta odnášely svoje negativní návyky. Na zámcích se projevovaly jakotem, protože nikdy nezažily klidné prostředí. V takovýchto případech bylo zapotřebí tyto situace pochopit a dát jim svůj čas. Pozitivní roli sehrála Pittrova duševní opora a zajištění zázemí pro děti, ve kterém mohly objevit nebo nalézt zpět svoji radost ze života.

Při budování ošetřoven na zámku v Kamenici a v Lojovicích nalézáme opět pomoc Pittrových přátel. Pitter se svými spolupracovníky zajistili vše po stránce materiální pro příjezd přes více než sto dětí, které potřebovaly fyzickou a duševní oporu. Výsledkem jejich úsilí byla spokojenost dětí. Děti postupně nalézaly blaho, o které byly v minulých letech ošizeny.

Pitter se často setkával s nevolí místních obyvatel v okolí zámků, kteří nebyli zvyklí na dětský křik. O to hůř snášeli, že se v ozdravovnách mezi dětmi vyskytly i děti německé. Z analýzy textu je patrné, že Pittrovi nebyla tato situace příjemná, avšak od svého úkolu se nedal odradit. Útěchou mu byly děti, které stavěl na první místo.

Dětem v ozdravovnách byla poskytována „miličovská“ pedagogika. Děti školního věku se začaly vyučovat, jiné se zabývaly ručními pracemi, při kterých vyráběly panenky. Jednalo se o práci pohybující se na pomezí pedagogiky a terapie, která vychovávala k aktivitě a sebedůvěře. Přestože si děti prošly fyzickým a duševním utrpením, vzorná péče a láskyplná výchova je dovedly k opravdovému znovuzrození.

Přemysl Pitter – analýza textu z knihy *Dětské osudy z doby poválečné* – kapitola *Strýček Přemysl*. (Fierzová, 1996, s. 108)

Text	Kódy	Kategorie
<p>Marianne (Vestfálsko)</p> <p>Když jsem našeho milého <i>strýčka Přemysla</i> poznala, bylo mi patnáct let. Přišla jsem vyhladovělá z internačního tábora do dětského domova v Kamenici. Tehdy jsem byla již asi dva roky křesťankou. Vzdor tomu se mi ještě nepodařilo vymanit se úplně z nacionálně-socialistické výchovy. Během tří měsíců internace – oddělena od všech příbuzných – poznala jsem sice Boha velice zřejmě, ale co mi ještě chybělo, byla důslednost, s níž bych tuto skutečnost uplatnila v jednání se svými bližními.</p> <p>Vyrostli jsme v nacistickém režimu s mnohými falešnými představami. Všechny národy byly méněcenné proti „arijské rase“. Neměli jsme také příležitost tyto „méněcenné lidi“ blíže poznat a udělat si vlastní úsudek.</p> <p>To první, co mne u strýčka Přemysla udivilo, bylo jeho jednání s německými dětmi. Byly to vlastně děti jeho nepřátel, a on s nimi zacházel tak láskyplně jako s dětmi svých českých krajanů a s židovskými dětmi, které přece pod Němci nevýslovně trpěly. Dokonce skupina velkých</p>	<p>Křesťanské</p> <p>německé dítě pod ochranou Přemysla Pitttra</p> <p>Život v internačním táboře</p> <p>Život v nacismu s falešnými představami</p> <p>Nemožnost vlastního úsudku</p> <p>Jednání bez předsudků</p> <p>Láska k dětem</p> <p>Proměna německých</p>	<p>Záchrana německého dítěte Přemyslem Pittrem</p> <p>Vštěpovaná výchova pod vlivem nacismu</p> <p>Pittrova láska, úcta a náklonnost k dětem</p>

<p>německých chlapců z Terezína, z nichž skoro všichni byli ještě v duchu nadšenými hitlerčíky, pocítila jeho láskyplnou náklonnost. Pouze tato láska chlapce proměnila. Vzpomínám si, jak někdo, nevím už bohužel kdo, mluvil se strýčkem Přemyslem o těchto chlapcích. Byla jsem svědkem toho, jak dotyčný strýčkovi radil: „Jen povzte těm chlapcům, jaké hanebnosti Němci páchali. Vypravujte jim, čeho jste byl svědkem, když jste přišel pro židovské děti do koncentračního tábora!“ Strýčkovu odpověď nikdy nezapomenu: „Ne, to neudělám. Nevěřím, že bych někoho polepšil tím, že mu budu vykládat o zlu. Lidé se mohou polepšit jen tím, když jim ukážeme dobro.“</p>	<p>chlapců Nabádání Pittra vypovědět německým dětem o hrůzách nacismu Hledání dobra v dětech Tolerance</p>	<p>Pittrova víra v nápravu člověka ukázkou dobra Multikulturní smýšlení</p>
<p>Tak jsem se naučila vážit si lidí nejen jiných národností, ale i jiného přesvědčení.</p>	<p>Negativní smýšlení o komunistech</p>	
<p>Jednou řekl někdo, pravděpodobně jeden z těch velkých chlapců, něco proti komunistům. Věděla jsem již tenkrát, že strýček není komunistického smýšlení. Nicméně se zeptal: „Znáš nějakého komunistu? Mluvil jsi už s některým?“ Nemohli jsme jinak než říci ne. Zakrátko přivedl strýček jednu komunistku, s níž jsme mohli osobně mluvit. S úžasem jsem v ní poznala velmi vzdělanou dámu. Zase jsem byla zbavena jedné falešné představy: „komunisti!“</p>	<p>Předsudky o komunistech Poznání vzdělané komunistky</p>	<p>Tolerance vůči politickému smýšlení</p>
<p>Tak jsem se naučila za více než půldruhého roku v Kamenici vidět v každém jednotlivci předně člověka. Tento člověk je stvoření Boží a jeho obraz. Zajisté může být vychováním a okolnostmi sveden, tak jako jsme byli v nacistickém režimu</p>	<p>Vidění v jednotlivci člověka Možný výskyt negativní výchovy a předsudků Láska jako</p>	<p>Víra, tolerance a láska k člověku</p>

<p>svedeni my. Leč proto nemůže být žádný národ nebo jen stoupenec nějaké ideologie paušálně zatracován, nýbrž je nutno se znovu a znovu snažit s láskou jej vyvést z jeho omylů a především předsudků. Po mých zážitcích v Kamenici se to stalo částí mého životního úkolu. (Fierzová, 1992, s. 108)</p>	<p>prostředek ke správné cestě</p>	
---	------------------------------------	--

Interpretace výňatku textu z knihy: *Dětské osudy z doby poválečné* (1992)

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Záchrana německého dítěte Přemyslem Pittrem, Vštěpovaná výchova pod vlivem nacismu, Pittrova láska, úcta a náklonnost k dětem, Pittrova víra v nápravu člověka ukázkou dobra, Multikulturální smýšlení, Tolerance vůči politickému smýšlení, Víra, tolerance a láska k člověku

Kódy: Křesťanské německé dítě pod ochranou Přemysla Pittra, Život v internačním táboře, Život v nacismu s falešnými představami, Nemožnost vlastního úsudku, Jednání bez předsudků, Láska k dětem, Proměna německých chlapců, Nabádání Pittra vypovědět německým dětem o hrůzách nacismu, Hledání dobra v dětech, Tolerance, Negativní smýšlení o komunistech, Předsudky o komunistech, Poznání vzdělané komunistky, Vidění v jednotlivci člověka, Možný výskyt negativní výchovy a předsudků, Láska jako prostředek ke správné cestě

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Záchrana německého dítěte Přemyslem Pittrem

Príslušné kódy: Křesťanské německé dítě pod ochranou Přemysla Pittra, Život v internačním táboře

Přemysl Pitter zachránil děti německé, které se v poválečném období dostaly do nepříznivé situace.

Kategorie: Vštěpovaná výchova pod vlivem nacismu

Príslušné kódy: Život v nacismu s falešnými představami, Nemožnost vlastního úsudku

Některé německé děti byly vychovávány pod vlivem nacismu.

Kategorie: Pittrova láska, úcta a náklonnost k dětem

Příslušné kódy: Jednání bez předsudků, Láska k dětem, Proměna německých chlapců

Pitter zachovával k dětem rovný přístup.

Kategorie: Pittrova víra v nápravu člověka ukázkou dobra

Příslušné kódy: Nabádání Pittra vypovědět německým dětem o hrůzách nacismu, Hledání dobra v dětech

Pitter věřil v nápravu člověka příkladem dobra. Ve vztahu k německým dětem se na ně snažil působit osobním příkladem.

Kategorie: Multikulturní smýšlení

Příslušné kódy: Tolerance

Pitter se snažil v dětech vybudovat most ke skutečné sounáležitosti lidí.

Kategorie: Tolerance vůči politickému smýšlení

Příslušné kódy: Negativní smýšlení o komunistech, Předsudky o komunistech, Poznání vzdělané komunistky

V dětech se Pitter snažil o obnovení víry v lidství, o toleranci a ekumenickou sounáležitost.

Kategorie: Víra, tolerance a láska k člověku

Příslušné kódy: Vidění v jednotlivci člověka, Možný výskyt negativní výchovy a předsudků, Láska jako prostředek ke správné cestě

Přemysl Pitter se snažil vytvořit svět bez lidské nenávisti. Jeho heslem bylo: „Milujte své nepřátele a pomáhej bližnímu svému“.

Celková interpretace textu:

Po skončení 2. světové války nastalo období plošně uplatňovaného principu odvety ze strany Čechů. Pittrova pedagogika byla postavena na humanismu a nejvyšším bodem pro něj byla dětská duše. Pokud se jednalo o německé děti, Pitter nedělal rozdílu. Vnímal tyto děti jako nevinná stvoření, která byla svedena „vírou ve falešného hrdinu“. Přemysl Pitter se svými obětavými spolupracovníky uskutečnil obzvláště náročnou metodu výchovy a převýchovy. Židovské a německé děti byly vychovávány společně, setkávaly se na vycházkách, v jídelně, jen ubytování bylo oddělené. Náročnost této metody spočívala ve skutečnosti, že starší německé děti prošly výchovou v Hitlerjugend, židovské děti měly naopak neblahé zkušenosti z koncentračních táborů. Výchova se tak proplétala se životní

zkušeností z německých koncentračních táborů a českých internačních táborů. Přesto se Pittrovi podařilo, že pro Židy bylo samozřejmostí se ujímat strádajících německých dětí. Židovské děti žily s dětmi německými v míru, na rozdíl od českého okolí zámků či českých nacionalistů, kterým se nelíbilo, že jim Pitter dává stejné jídlo a poskytuje stejnou péči.

Z analýzy textu vyplývá, že německé dívky se v domovech brzy cítily dobře. Náročnější to však bylo s chlapci, kteří již patřili k Hitlerově mládeži. Nevěřili, že existují dobří lidé. Nenáviděli Čechy a Pittrovým slovům nevěřili. Ve svém odporu se nedali jen tak zviklat. Hlodala v nich nedůvěra a určovala jejich vzpurné chování. Avšak Pittrovi, který vychovával osobním příkladem, se podařilo i tyto obtíže zvládnout. Netrestal děti zlem, naopak jim dával lásku. Podle Pittra základem výchovy je hluboký a důvěryplný osobní kontakt mezi dospělým a dítětem. Oba musí myslet ve stejných pojmech a vychovatel musí být sám o tom, co dítěti předkládá, bytostně přesvědčen.

Židovské a německé děti poznaly Pittra jako člověka bez předsudků. Dal jim nahlédnout do svého nitra a napojil je „živou vodou“. A jak se z textu můžeme přesvědčit, Pitter jim dokonce pomohl nalézt správnou cestu.

4.3 Obsahová analýza textu z díla Johanna Heinricha Pestalozziho

Z knihy *J. H. Pestalozzi: Ze života a díla* jsme obsahové analýze podrobili dva úryvky textu z kapitoly *Život a dílo Jana Jindřicha Pestalozziho* (Kyrášek, 1968, s. 6–7), *Pestalozziho dopis příteli o pobytu ve Stanzu* (In Kyrášek, 1968, s. 110–112).

Z díla *J. H. Pestalozzi: Výbor z pedagogických spisů* jsme obsahové analýze podrobili dva texty z kapitol *Výchova k lidské důstojnosti* (In Bräuner, 1956, s. 147–149) a *Škola* (In Bräuner, 1956, s. 145).

Z knihy *Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Přemysl Pitter a Miroslav Dědič* jsme obsahové analýze podrobili jeden úryvek textu z kapitoly *Odkaz Jána Heinricha Pestalozziho jako úvod pre srovnanie so sociálnou pedagogikou Přemysla Pittra* (Tomáš Turzák. In Bavlín, 2015, s. 69)

Johann Heinrich Pestalozzi – analýza textu z knihy *J. H. Pestalozzi: Ze života a díla*
– kapitola *Život a dílo Jana Jindřicha Pestalozziho* (Kyrášek, 1968, s. 6-7)

Text	Kódy	Kategorie
<p>Doma i ve škole se mladý Jindřich setkával s životem, který přinášel mnoho nového a vzrušujícího, přinášel podněty, které se citlivého chlapce silně dotýkaly. U svého děda, který bydlel v obci nepříliš vzdálené od Curychu a kterého Jindřich často chodil navštěvovat, se poprvé setkal s tvrdou bídou přádelny. Při hře s vesnickými kluky se Jindřich seznámil s chlapcem, který uprostřed hry musel přestat, protože otec a matka čekali na oběd, který jim syn nosil do přádelny. Jindřich se k němu ze zvědavosti přidal a viděl, jak hoch připravuje pro rodiče, kteří od šesti do osmi hodin večer pracovali v přádelně, mléko a suchý chléb k obědu. V továrně poznal Jan Jindřich dusnou atmosféru plnou hluku, prachu a námahy lidí. Od chlapce se dozvěděl, že ani jemu jako chudému chlapci nezbyvá nic jiného než jít do fabriky, že nemůže chodit do školy a že jeho otec je přesvědčen, že chudák musí zůstat hloupý, protože ti ve městě si to tak přejí, aby se jim lépe vládl. (Kyrášek, 1968, s. 6-7)</p>	<p>Domov Škola Nové zážitky Citlivá povaha Návštěva dědečka Poznání bídy Hra s kamarádem Chystání oběda rodičům Těžká práce v továrně Chudé děti bez vzdělání Předsudky rodičů</p>	<p>Prožívání života Těžký život chudých dětí Dopady chudoby na vzdělání dětí</p>

Interpretace výňatku textu z knihy: *J. J. Pestalozzi: Ze života a díla* (1968)

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Prožívání života, Těžký život chudých dětí, Dopady chudoby na vzdělání dětí

Kódy: Domov, Škola, Nové zážitky, Citlivá povaha, Návštěva dědečka, Poznání bídy, Hra s kamarádem, Chystání oběda rodičům, Těžká práce v továrně, Chudé děti bez vzdělání, Předsudky rodičů

Rozčlenění kategorií a kódů:**Kategorie:** Prožívání života**Příslušné kódy:** Domov, Škola, Nové zážitky, Citlivá povaha

Johann Heinrich Pestalozzi byl už jako dítě citlivé povahy a zážitky během života se hluboce dotýkaly.

Kategorie: Těžký život chudých dětí**Příslušné kódy:** Návštěva dědečka, Poznání bídy, Hra s kamarádem, Chystání oběda rodičům

Díky svému dědečkovi poznal těžký život chudých dětí.

Kategorie: Dopady chudoby na vzdělání dětí**Příslušné kódy:** Těžká práce v továrně, Chudé děti bez vzdělání, Předsudky rodičů

Díky zážitku v dětství si uvědomil, jaké jsou dopady chudoby na nedostatečné vzdělání dětí.

Celková interpretace textu:

Z textové analýzy je patrné, že pozdější Pestalozziho pedagogický odkaz byl silně ovlivněn zážitky z dětských let. Již mladý Johann viděl bídu a chudobu vesnického obyvatelstva u svého dědečka, kterého navštěvoval. Díky chlapci, se kterým si Pestalozzi hrál, poznal, jak bylo chudým dětem kvůli jejich materiální situaci a náročné práci jejich rodičů odpíráno vzdělání.

Johann Heinrich Pestalozzi – analýza textu z knihy *J. J. Pestalozzi: Ze života a díla – kapitola Pestalozziho dopis přáteli o pobytu ve Stanzu* (In Kyrášek, 1968, s. 110–112)

Text	Kódy	Kategorie
<p>Ústav se stále rozrůstal, takže v roce 1799 jsem měl okolo osmdesáti dětí. Většina těchto dětí měla dobré a některé výborné nadání. Učení pro ně bylo většinou něčím zcela novým, a jakmile některé viděly, že mají úspěch, byla jejich horlivost neúnavná. Děti, které v životě neměly knihu v ruce, které sotva uměly nazpaměť Otčenáš a Zdravas Maria, za několik týdnů došly tak daleko, že s největším zájmem od časného jitra až do pozdního večera téměř ustavičně učily. Po večeři, zejména na začátku, mi obvykle odpovídaly na otázku: Děti, chcete teď raději spát, nebo se učit? Učit se. Později ovšem trochu ochladly., protože musely dříve stávat.</p> <p>Ale počáteční horlivost určila směr a zajistila úspěch učení, který daleko překročil dokonce mé očekávání.</p> <p>Bylo to však přesto nevýslovně těžké. Nemohl jsem dosud přijít na správnou organizaci vyučování.</p> <p>Zanedbanost jednotlivců a zmatenost celku nebyla ještě přes všechnu důvěru a přes všechno úsilí, překonána. Pro řádný chod celého ústavu jsem musel hledat ještě nějaký vyšší základ a zároveň si ho ujasnit. Dokud zde nebyl tento základ, nemohlo být v ústavu, správně uspořádáno ani vyučování a učení, ani hospodaření. Ani jsem to tak nechtěl. Oboje mělo spíše vyplývat z mého vztahu k dětem a ne</p>	<p>Děti v ústavu</p> <p>Nadané děti</p> <p>Začátky učení</p> <p>Úspěch dětí</p> <p>Snaha dětí</p> <p>Nesprávná organizace výuky</p> <p>Zanedbanost dětí</p> <p>Neuspořádaný organizační systém</p> <p>Hledání a ujasnění vyššího</p>	<p>Zájem dětí o výuku</p> <p>Hledání principu ve výchově u zanedbaných dětí</p>

<p>s předem sestaveného plánu. I v tom jsem se snažil najít vyšší principy a tvořivé síly. To mělo být produktem vyššího ducha ústavu a harmonické pozornosti a činnosti dětí samých a mělo to bezprostředně vyplývat z jejich bytí, z jejich potřeb a z jejich společenských vztahů. To, z čeho jsem ve svém postupu vycházel a čím jsem mohl a musel začít, abych pozvedl své děti z bahna a hrubosti jejich prostředí, jímž samy ve svém nitru klesly a zpusťly, nebyly vůbec ekonomické ani nějaké jiné vnější záležitosti. Nebylo ani možné hned na začátku zušlecht'ovat jejich nitro strnulým vynucováním vnějšího pořádku a slušnosti nebo vštěpováním pravidel a předpisů, abych je tím od sebe, při jejich nezvedenosti a při zkaženosti jejich tehdejšího smýšlení, neodpudil a nezaměřil jejich tehdejší nespoutanou přirozenou sílu přímo proti svým cílům. Nejprve jsem v nich nutně musel probudit a oživit jejich nitro a jejich právní a mravní smysl, abych je tak učinil i vnějšně činnými, pozornými, ochotnými a poslušnými. Nemohl jsem postupovat jinak, musel jsem budovat na vznešené zásadě Ježíše Krista: nejdříve očisti nitro, aby i vnějšek se stal čistým – a byla – li někdy tato zásada beze zbytku prokázána, pak to bylo v mém postupu.</p> <p>Nyní byla moje hlavní pozornost zaměřena především na to, abych děti prostřednictvím prvních citů jejich společného soužití a začínajícím rozvojem jejich sil sbratřil, abych stmelil dům prostým duchem velké domácnosti a na základě takových vztahů a z nich vyrůstající</p>	<p>základu vyplývajícího z potřeb dětí</p> <p>Morální pomoc dětem</p> <p>Obavy z příkazů</p> <p>Probuzení vřelých citů</p> <p>Náboženská výchova</p> <p>Sbratření dětí</p>	<p>Mravní výchova dětí v ústavu</p>
---	--	---

<p>nálady abych celkově oživil jejich právní a mravní cítění.</p> <p>Dosáhl jsem tohoto cíle poměrně úspěšně. Brzy bylo vidět, jak sedmdesát tak zdivočelých žebrařů dětí spolu žije pokojně a projevuje si lásku, pozornost a srdečnost, které málokdy bývá mezi sourozenci v malých domácnostech. (J. H. Pestalozzi. In Kyrášek, 1968, s. 110-112)</p>	<p>Úspěch</p> <p>Soužití v lásce a dobrosrdečnosti</p>	<p>Harmonické soužití dětí v ústavu</p>
--	--	---

Interpretace výňatku textu z knihy: J. J. Pestalozzi: Ze života a díla (1968)

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Zájem dětí o výuku, Hledání principu ve výchově u zanedbaných dětí, Mravní výchova dětí v ústavu, Harmonické soužití dětí v ústavu

Kódy: Děti v ústavu, Nadané děti, Začátky učení, Úspěch dětí, Snaha dětí, Nesprávná organizace výuky, Zanedbanost dětí, Neuspořádaný organizační systém, Hledání a ujasnění vyššího základu vyplývajícího z potřeb dětí, Morální pomoc dětem, Obavy z příkazů, Probuzení vřelých citů, Náboženská výchova, Sbratření dětí, Úspěch, Soužití v lásce a dobrosrdečnosti

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Zájem dětí o výuku

Příslušné kódy: Děti v ústavu, Nadané děti, Začátky učení, Úspěch dětí, Snaha dětí

Mezi dětmi v útulku se nacházely i nadaní žáci. Pestalozzi viděl u dětí velkou snahu a zájem vzdělávat se.

Kategorie: Hledání principu ve výchově u zanedbaných dětí

Příslušné kódy: Nesprávná organizace výuky, Zanedbanost dětí, Neuspořádaný organizační systém, Hledání a ujasnění vyššího základu vyplývajícího z potřeb dětí

Vzhledem k zanedbanosti dětí bylo zapotřebí nalézt správný organizační systém a takový princip ve výchově, který povede k uspokojení potřeb dětí.

Kategorie: Mravní výchova dětí v ústavu

Příslušné kódy: Morální pomoc dětem, Obavy z příkazů, Probuzení vřelých citů, Náboženská výchova, Sbratření dětí

Zde nalézáme mravní pomoc dětem, u kterých bylo zapotřebí vypěstovat kladné emocionální vztahy dítěte.

Kategorie: Harmonické soužití dětí v ústavu

Příslušné kódy: Úspěch, Soužití v lásce a dobrosrdečnosti

Pestalozzi díky své pozornosti a lásce k dětem dosáhl jejich harmonického soužití v ústavu.

Celková interpretace textu:

Z textové analýzy je patrné, že Pestalozzi byl chráněncem kolem 80 dětí. Tyto děti, ač byly nevzdělané, měly velký zájem a snahu učit se. Svého úspěchu dosáhly díky své horlivosti a pílí.

Děti, kterých se Pestalozzi ujal, byly zpočátku ve velmi špatném stavu. Byly zanedbané jak fyzicky, tak i po stránce psychické. Chyběla jim láska, jak k sobě samému, tak i k ostatním lidem. Pestalozzi se snažil nalézt nejvyšší princip, který by dětem otevřel dveře k lásce a ke vzdělání, protože se obával, že by svými příkazy a zákazy děti od sebe naopak odehnal. Uvědomil si a svou pedagogickou činností dokázal, že aby mohly děti mravně jednat, je zapotřebí v nich probudit lepší city a nechat na nich vší silou působit přirozené vztahy mezi sebou. Výsledkem tak bylo soužití dětí v lásce a dobrosrdečnosti.

Johann Heinrich Pestalozzi – analýza textu z knihy J. J. Pestalozzi: Výbor z pedagogických spisů kapitola Výchova k lidské důstojnosti (In Bräuner, 1956, s. 147-148)

Text	Kódy	Kategorie
<p>Člověk, mistrovské to dílo stvoření, měl by být rovněž mistrovským dílem sebe sama, mistrovským dílem svého umění.</p> <p>Je však takový po tisíciletích, co žil, je tomu tak? Může teď odpočívat na vavřínech a zvolat: Jsem tím, čím mám být?</p> <p>Není tím. Není snadné pro člověka, aby byl tím, čím mám být. Není to snadné, aby byl vzdělán</p>	<p>Člověk – mistrovské dílo</p> <p>Člověk – mistrem umění</p> <p>Jsem tím, čím mám být?</p>	<p>Otázka člověka ve vztahu ke vzdělání</p>

<p>tak, jak má být.</p> <p>Má být v mnohých věcech zdatný, obratný a ve všem plný sil, má pozvednout k vnitřní důstojnosti a smí si zevně všimnout všeho, co si může přivlastnit ve shodě se svou důstojností, svou silou svou blahovůlí. Nemá však i v největší hloubce svého vnějšího bytí ztratit vnitřní důstojnost své přirozenosti. Jen touto důstojností se stává člověkem, bez ní jím přestává být. Tato důstojnost je jediným cílem lidského vzdělání a zároveň jeho prvním prostředkem.</p> <p>Uznávání této důstojnosti v každém dítěti, bez rozdílu stavu, povolání a občanských poměrů, je prvním, podstatným výchozím bodem všeho lidského vzdělání. Doba, která toto důstojství neuznává a na něm nebuduje dále ve svých výchovných zásadách, je bez základu jako vychovatel, který při své činnosti z něho nevychází.</p> <p>A nyní, vychovateli, ať se jmenuješ jakkoliv a ať z jakékoliv moci a jakýmkoliv právem můžeš považovat za své povolání a za svůj úřad službu naší posvátné přirozenosti, starost o nevinnost, vzdělání mládeže, výchovu dětí, smíš si myslit, smíš prohlásit, že způsob, jakým konáš svou práci, že tvá metoda vychází z vnitřní důstojnosti lidské přirozenosti, že se jí zcela a jasně dovolává a že pozdvihuje děti k síle a vědomí této důstojnosti jako její nutný následek?</p> <p>Nesmíš-li prohlásit, z jaké moci potom považuješ za svůj úřad nejvyšší úlohu posvátnosti naší přirozenosti, že se jí zcela a jasně dovolává a že</p>	<p>Lidská důstojnost</p> <p>Uznání důstojnosti v každém dítěti</p> <p>Vychovatel</p> <p>Výchova a vzdělání dětí</p> <p>Metoda vycházející z inteligence dětí</p>	<p>Přirozená inteligence</p> <p>Rovnocennost dětí ve vzdělání</p> <p>Metody výchovy vnitřní důstojnosti</p>
---	--	---

<p>pozdvihuje děti k síle a vědomí této důstojnosti jako její nutný následek?</p> <p>A ty, otče a matko, nemáš-li ani ty toto božské „posvěcení“, jehož svatá stopa se musela i u tebe projevit: otče a matko, znesvěcuješ-li se vůči svému dítěti, nevidíš-li ve vnitřní důstojnosti lidské přirozenosti cíl vzdělání svého dítěte a prostředek k němu a necháš-li dítě putovat údobím života bez péče o ni, otče a matko, čím potom jsi? Co děláš?</p> <p>Všechno, co můžeš dát svému dítěti jinak, bez této vnitřní důstojnosti, všechna zručnost, všechna dovednost, všechno umění, všechno poznání a všechna lidská věda jsou bez ní jen zvířecí zručností, jen zvířecí dovedností, jen zvířecím uměním. Ať vypěstuješ, jak chceš daleko tuto sílu, toto umění a toto vědění, tvé dítě se tím nestane člověkem, nestane se tím lidským. Chybí mu posvěcení božství jeho přirozenosti. (J. H. Pestalozzi. In Bräuner, 1956, s. 147-148)</p>	<p>Rodiče</p> <p>Absence lidské důstojnosti ve výchově</p> <p>Dítě bez péče</p> <p>Absence vnitřní důstojnosti dítěte</p> <p>Zvířecí zručnost</p>	<p>Zanedbané dítě</p> <p>Nevzdělané dítě</p>
--	--	--

Interpretace výňatku textu z knihy *J. J. Pestalozzi: Výbor z pedagogických spisů (1956)*

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: **Otázka člověka ve vztahu ke vzdělání**, **Přirozená inteligence**, **Rovnocennost dětí ve vzdělání**, **Metody výchovy vnitřní důstojnosti**, **Zanedbané dítě**, **Nevzdělané dítě**

Kódy: **Člověk – mistrovské dílo**, **Člověk – mistrem umění**, **Jsem tím, čím mám být?**, **Lidská důstojnost**, **Uznání důstojnosti v každém dítěti**, **Vychovatel**, **Výchova a vzdělání dětí**, **Metoda vycházející z inteligence dětí**, **Rodiče**, **Absence lidské důstojnosti ve výchově**, **Dítě bez péče**, **Absence vnitřní důstojnosti dítěte**, **Zvířecí zručnost**

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: **Otázka člověka ve vztahu ke vzdělání**

Příslušné kódy: Člověk – mistrovské dílo, Člověk – mistrem umění, Jsem tím, čím mám být?

Zde se Pestalozzi zamýšlí nad otázkou člověka ve vztahu ke vzdělání. Pokud má být člověk člověkem, musí se vydat na cestu vzdělávání.

Kategorie: Přirozená inteligence

Příslušné kódy: Lidská důstojnost

Pestalozzi ve své pedagogice kladl důraz na přirozený vývoj dítěte.

Kategorie: Rovnocennost dětí ve vzdělání

Příslušné kódy: Uznání důstojnosti v každém dítěti

Pestalozziho postoj k dětem a ke vzdělání byl rovnocenný.

Kategorie: Metody výchovy vnitřní důstojnosti

Příslušné kódy: Vychovatel, Výchova a vzdělání dětí, Metoda vycházející z inteligence dětí

Pestalozzi kladl důraz na metody vychovatele, jenž má brát ohled na přirozený vývoj dítěte.

Kategorie: Zanedbané dítě

Příslušné kódy: Rodiče, Absence lidské důstojnosti ve výchově, Dítě bez péče

Pestalozzi vyzdvihoval význam vzdělání pro výchovu dítěte, neboť podle jeho názoru se dítě bez vzdělání stává zanedbaným.

Kategorie: Nevzdělané dítě

Příslušné kódy: Absence vnitřní důstojnosti dítěte, Zvířecí zručnost

Zanedbanost vnímá v nerespektování přirozeného vývoje dítěte.

Celková interpretace textu:

Pestalozzi se v této části zabývá výchovou k lidské důstojnosti. Ve své filozofii výchovy poukazuje na to, že každý, ať už vychovatel či rodič, by měl dítě vést ke vzdělání, neboť každé dítě má přirozenou inteligenci, kterou je potřeba rozvíjet. A to bez ohledu na to, z jakých poměrů pochází. Bez přiznání této lidské důstojnosti se člověk stává zvířecím, nikoliv vzdělaným.

Johann Heinrich Pestalozzi – analýza textu z knihy *J. J. Pestalozzi: Výbor z pedagogických spisů kapitola Škola* (In Bräuner, 1956, s. 145)

Text	Kódy	Kategorie
<p>Dítě musí být vychováváno svobodou k nutnosti a nutnosti ke svobodě a učiněno schopným svobody užívat. Mají-li vyučovací hodiny jiného ducha než hodiny volné, je to tím, že ony vyjadřují ducha nutnosti a poslušnosti, tyto pak ducha svobody a samostatnosti dítěte, a tím obojí ducha bytí a života. Nutnost, přísný pořádek, neměnná zákonitost má ovládat vyučovací hodinu. Duch učitele a jeho obcování s dětmi však musí přesto být v této hodině, jako vždy, čistě lidský, to znamená živý a svobodný. Musí jen zachovat přísnou omezenost a uzavřenost vyučovacího předmětu, aby dítě vidělo nezmateně věc samu bez stínu, aby si nehrálo naprázdno. Hodina her má dítě odpoutat od tohoto omezení, v ní má jednotlivé ustupovat, dítě se má pohybovat bez omezení v celku, jeho život se má zrcadlit v životě všeho a žádná tuhá forma, žádné omezování nemá rušit jeho nitro. To je pravý smysl nutného rozdílu mezi potřebou vyučovacích a volných hodin. (J. H. Pestalozzi. In Bräuner, 1956, s. 145)</p>	<p>Výchova dítěte Svoboda Vyučovací hodina Nutnost Poslušnost Přísný pořádek Omezenost Uzavřenost Hodina her Odpoutání Neomezení</p>	<p>Výchova ve svobodě dítěte Plánovaná výuka Dobrovolná zájmová činnost</p>

Interpretace výňatku textu z knihy *J. J. Pestalozzi: Výbor z pedagogických spisů* (1956)

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Výchova ve svobodě dítěte, Plánovaná výuka, Dobrovolná zájmová činnost

Kódy: Výchova dítěte, Svoboda, Vyučovací hodina, Nutnost, Poslušnost, Přísný pořádek, Omezenost, Uzavřenost, Hodina her, Odpoutání, Neomezení

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: **Výchova ve svobodě dítěte**

Příslušné kódy: **Výchova dítěte, Svoboda**

Pestalozziho názory na výchovu se opírají o svobodu dítěte.

Kategorie: **Plánovaná výuka**

Příslušné kódy: **Vyučovací hodina, Nutnost, Poslušnost, Přísný pořádek, Omezenost, Uzavřenost**

Je zapotřebí výuku naplánovat, aby se dítě pozorně soustředilo.

Kategorie: **Dobrovolná zájmová činnost**

Příslušné kódy: **Hodina her, Odpoutání, Neomezení**

Ve vzdělávacím procesu je zapotřebí her, kdy si dítě samo zvolí zájmovou činnost.

Celková interpretace textu:

Textová analýza ukazuje, že se Pestalozzi snažil ukázat, jak by měl učitel postupovat ve školském zařízení. Vyslovuje myšlenku, že by měl vytvářet vhodné vzdělávací podmínky tím, že spojí plánovanou povinnou výuku s dobrovolnou zájmovou činností, a tak učít děti studijní kázni i tvořivému uplatnění svobodné aktivity.

Johann Heinrich Pestalozzi – analýza textu z knihy *Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Přemysl Pitter a Miroslav Dědič* (Tomáš Turzák. In Bavlín, 2015, s. 69)

Text	Kódy	Kategorie
V době Pestalozziho života neexistoval systém vzdělávání žáků s výjimečnými potřebami. Rozšířené nebylo ani vyučování hluchoněmých a nevidomých. Všechny ústavy pro mládež s postižením nebo narušením založené koncem 18. a začátkem 19. století byly výsledkem humanismu a filantropie. Pestalozziho ústav nebyl určený výlučně pro děti s postižením, ale v jeho jednotlivých názorech a výrocih vidíme i základy speciální pedagogiky.	Neexistence speciální pedagogiky Speciální pedagogika v názorech Humanismus a filantropie Chudý chlapec	Základy speciální pedagogiky

<p>V Neuhoře měl mezi chovanci chudého chlapce Gottfrieda Minda, který byl pravděpodobně dítětem s mentálním postižením. Napříč Pestalozziho snaze odevzdat mu základní vzdělání, nepovažoval výsledky za dostačující. U chlapce se však rozvíjel kreslířský talent. Výchovné Pestalozziho zásady jsou přirovnávané k výchovným zásadám Komenského. Všem dětem, ať už to byli děti s mentálním či jiným postižením, věnoval svoji pozornost a laskavý přístup.</p> <p>Pestalozzi žádal od učitele dvě vlastnosti: lásku ke svému poslání a proniknutí do podstaty dětské duše a její přirozenosti. Pestalozzi vycházel z rodinné výchovy, přičemž jeho základní myšlenkou byly snahy o zdokonalení elementárního vyučování. Nejlepší přípravou pro společenský život v sobě ukrývá podle Pestalozziho právě rodinná výchova. Rodina je po vnitřní i po vnější stránce podle Pestalozziho obrazem státního zřízení. Je základní jádro pro celou lidskou společnost a je její nejsilnější oporou. (Tomáš Turzák. In Bavlín, 2015, s. 69)</p>	<p>s postižením</p> <p>Problém základního vzdělání</p> <p>Rozvoj kreslířského talentu</p> <p>Komenský</p> <p>Různá postižení</p> <p>Pozornost a laskavý přístup</p> <p>Učitel</p> <p>Láska</p> <p>Dětská duše</p> <p>Rodinná výchova</p> <p>Elementární vyučování</p> <p>Základ státu</p> <p>Rodina oporou lidské společnosti</p>	<p>Realizace speciální pedagogiky</p> <p>Rovnost dětí ve vzdělání</p> <p>Poslání učitele</p> <p>Rodinná výchova jako základ společnosti</p>
--	---	---

Interpretace výňatku textu z knihy *Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Přemysl Pitter a Miroslav Dědič* (2015)

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Základy speciální pedagogiky, Realizace speciální pedagogiky, Rovnost dětí ve vzdělání, Poslání učitele, Rodinná výchova jako základ společnosti

Kódy: Neexistence speciální pedagogiky, Speciální pedagogika v názorech, Humanismus a filantropie, Chudý chlapec s postižením, Problém základního vzdělání, Rozvoj kreslířského talentu, Komenský, Různá postižení, Pozornost a laskavý přístup, Učitel,

Láska, Dětská duše, Rodinná výchova, Elementární vyučování, Základ státu, Rodina oporou lidské společnosti

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Základy speciální pedagogiky

Příslušné kódy: Neexistence speciální pedagogiky, Speciální pedagogika v názorech, Humanismus a filantropie

Pestalozzi založil ústav pro chudé děti v době, kdy neexistovala speciální pedagogika jako obor, avšak s prvky speciální pedagogiky se setkáváme v jeho názorech, ve kterých zastával rovnocenný přístup dětem ve výchově a vzdělávání.

Kategorie: Realizace speciální pedagogiky

Příslušné kódy: Chudý chlapec s postižením, Problém základního vzdělání, Rozvoj kreslířského talentu

Speciální pedagogiku realizoval ve svém ústavu při výchově chudého chlapce s postižením, u kterého se snažil dosáhnout základního vzdělání. Pestalozzimu se nepodařilo chlapci vštípit základní vzdělání, avšak objevil u něj kreslířský talent, který mu pomohl rozvinout.

Kategorie: Rovnost dětí ve vzdělání

Příslušné kódy: Komenský, Různá postižení, Pozornost a laskavý přístup

Názory Pestalozziho se ztotožňovaly s názory Jana Amose Komenského, který rovněž vyslovil požadavek rovnosti dětí ve vzdělání.

Kategorie: Poslání učitele

Příslušné kódy: Učitel, Láska, Dětská duše

Podle Pestalozziho má učitel brát svoje povolání jako poslání.

Kategorie: Rodinná výchova jako základ společnosti

Příslušné kódy: Rodinná výchova, Elementární vyučování, Základ státu, Rodina oporou lidské společnosti

Rodina dle Pestalozziho je základem státu a celé společnosti.

Celková interpretace textu:

Z textové analýzy je patrné, že Pestalozzi ve výchově dětí se speciálními vzdělávacími potřebami zastával pokrokové názory a opravdu je uskutečňoval ve svém ústavu. Jeho výchova a vzdělávání byly založeny na respektování rovnosti dětí. S těmito zásadami se setkáváme už u Jana Amose Komenského, všem dětem bez rozdílu věnoval svoji pozornost a laskavý přístup. Velmi důležitý význam Pestalozzi připisoval rodinné výchově, neboť ta je podle něj základem celé společnosti.

4.4 Obsahová analýza textu z díla Antonína Kaliny

Obsahové analýze jsme podrobili jeden zvukový záznam ukázky textu Antonína Kaliny z roku 1946 *Děti* [zvukový záznam na CD].

Antonín Kalina – analýza záznamu ukázky textu Antonína Kaliny z roku 1946: *Děti*

Text	Kódy	Kategorie
<p>Nejenom muži všech národností trpěli v koncentračních táborech a tam i hrdinně umírali, ale i děti jsme měli ve svých řadách. V samotném našem táboře jich bylo přes tisíc, když jsem se zmínil o tom, že Rusové byli u nás zastoupeni ve stáří od osmi let. Těchto malých sovětských občanů bylo v lágru 270, Poláků 284, Maďarů 290, Čechů 112, Jugoslávců 42, Rakušanů 12, Němců 10 a Francouzů 6. Blok č. 8 byl výhradně dětský blok Rusů. Ostatní děti byli roztroušeny po všech blocích Malého tábora.</p> <p>Když jsem byl Před Vánocemi v roce 1944 naší komunistickou frakcí navržen a jmenován vedoucím bloku, žádal jsem soudruhy, abych dostal přidělen blok č. 8, který byl toho času bez blokového. Bylo mi však sděleno, že je politicky nutné, abych šel do Malého lágru. Zpočátku jsem měl transportní blok, tzn., že jsem dostal tisíc lidí, kteří lágrem pouze procházeli, zdrželi se den nebo dva, aby je bylo možno registračně zachytit</p>	<p>Utrpení a smrt mužů a dětí všech národností</p> <p>Počet dětí různých národností</p> <p>Vedoucí bloku</p> <p>Transportní blok o počtu jednoho tisíce lidí</p> <p>Krátké setrvání lidí v bloku</p>	<p>Podmínky v koncentračním táboře</p> <p>Vedení transportního bloku</p>

<p>a putovali opět dále na stavbu továren S III, Lager Ohrdruf v Durynském lese. A za den nebo za dva, další tisíc. A tak to šlo stále dál.</p> <p>Když byly na východě likvidovány lágry a vše se vztahovalo do vnitrozemí, počal se Malý tábor plnit invalidy a dětmi. Tehdy jsem znovu pojal myšlenku sestavit dětský blok i ve vražedném okolí Malého lágru. Zpočátku jsem měl padesát dětí, které přišly s jedním transportem z východu, ale pak jsem začal stahovat a koncentrovat děti z různých bloků. Vždy, když jsem potkal takovou malou, rozedranou, špinavou, hladovou a vychrtlou dětskou postavičku, zapsal jsem si její číslo a nechal přeložit k sobě. Bylo to v době, kdy se v Malém lágru rozmáhal banditismus nevídanou měrou, neboť elementy, které přicházely z východu z Osvětimi, z Gross-Rosenu, z Blechhammeru a jiných táborů, byly složeny z výkvětu zločinců nejhrubšího zrna. Usiloval jsem však, všemi silami o to, sestavit samostatný dětský blok, ale politické lágrové vedení nechtělo to učinit, a to z toho důvodu, že čas od času SS vedení všechny děti v lágru posbírali a poslalo je do plynových komor. Dokazoval jsem německým soudruhům, že v Malém lágru, kde stále zuří infekční choroby, jsou tyto obavy zbytečné, neboť páni esesmani se příliš báli o svůj život, než aby prolézali to semeniště bacilů a infekce.</p> <p>Za pomoci významných funkcionářů soudruha Paula, Heilmána, Seifritza a Eisena se mě můj plán konečně podařil. Přeložil jsem invalidy na jiný</p>	<p>Opakování situace přichozích lidí</p> <p>Likvidace východních táborů</p> <p>Myšlenka na dětský lágr</p> <p>Shromažďování dětí</p> <p>Pohled na zubožený stav dětí</p> <p>Přeložení dětí</p> <p>Obavy ze zločinců v Malém lágru</p> <p>Snaha o sestavení dětského bloku</p> <p>Nesouhlas vedení z důvodu obav o děti</p> <p>Infekční choroby v Malém lágru</p> <p>Strach esesmanů z nemocí</p> <p>Přátelská pomoc</p>	<p>Zrod myšlenky záchrany dětí</p> <p>Shromáždění a ochrana dětí</p> <p>Komplikace při sestavení dětského bloku</p> <p>Potřeba pomoci</p>
---	---	---

<p>blok a u sebe soustředil děti. Byli to z devadesáti procent poslední pozůstalí z rodin, jejichž příslušníci byli posláni do plynových komor. Když jsem se při soupisu dotazoval, kde mají otce nebo matku, dostával jsem stále stejnou odpověď. Die Gaskammer (plynová komora).</p> <p>Tak jsem sestavil dětský blok o devíti stech duší. Nyní nastal i pro děti radostnější život. Dostali vlastní samosprávu. Bylo však nutno se jim též plně věnovat, obstarat jim učitele, kteří by vedli jejich výchovu, dělat jim přednášky, postarat se o to, aby všechny dostaly teplé prádlo a šaty a hlavně zorganizovat pro ně dostatečné množství jídla.</p> <p>Naši malí kamarádi začali pomalu okřívát a zapomínat na hrůzy právě prožité. Pořádali zábavní večírky, jejichž program si za pomoci starších soudruhů sami sestavili a na kterých účinkovali děti všech národností. Soustavnou výchovou se nám podařilo docílit i toho, že dětský blok 66, byl toho času jediným v celém táboře, kde se nekradlo.</p> <p>Děti měli všichni rádi, pomáhal, kdo mohl a tak se nám podařilo vyvést nakonec všechny mé malé svěřence z buchenwaldského pekla ven.</p>	<p>Shromáždění dětí</p> <p>Sirotcí</p> <p>Dětský blok s 900 dětmi</p> <p>Radost ze života</p> <p>Kompetence dětí</p> <p>Výchova, péče a vzdělávání dětí</p> <p>Přátelství s dětmi</p> <p>Pořádání zábavných programů</p> <p>Spolupráce dětí</p> <p>Poctivost dětí</p> <p>Vazba mezi dětmi a dospělými</p> <p>Pomoc dětem</p>	<p>sirotkům</p> <p>Sociální, výchovná a vzdělávací péče o děti</p> <p>Aktivity a spolupráce dětí za pomoci dospělých</p> <p>Morální výchova</p> <p>Láska k dětem a jejich záchrana</p>
--	--	--

Interpretace výňatku textu Antonína Kaliny (1946):

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Podmínky v koncentračním táboře, Vedení transportního bloku, Zrod myšlenky záchranu dětí, Shromáždění a ochrana dětí, Komplikace při sestavení dětského bloku, Potřeba pomoci sirotkům, Sociální, výchovná a vzdělávací péče o děti, Aktivity a spolupráce dětí za pomoci dospělých, Morální výchova, Láska k dětem a jejich záchrana

Kódy: Utrpení a smrt mužů a dětí všech národností, Počet dětí různých národností, Vedoucí bloku, Transportní blok o počtu jednoho tisíce lidí, Krátké setrvání lidí v bloku, Opakování situace příchozích lidí, Likvidace východních táborů, Myšlenka na dětský lágr, Shromažďování dětí, Pohled na zubožený stav dětí, Přeložení dětí, Obavy ze zločinců v Malém lágru, Snaha o sestavení dětského bloku, Nesouhlas vedení z důvodu obav o děti, Infekční choroby v Malém lágru, Strach esesmanů z nemocí, Přátelská pomoc, Shromáždění dětí, Sirotci, Dětský blok s 900 dětmi, Radost ze života, Kompetence dětí, Výchova, péče a vzdělávání dětí, Přátelství s dětmi, Pořádání zábavných programů, Spolupráce dětí, Poctivost dětí, Vazba mezi dětmi a dospělými, Pomoc dětem

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Podmínky v koncentračním táboře

Příslušné kódy: Utrpení a smrt mužů a dětí všech národností, Počet dětí různých národností

V koncentračním táboře se vedle dospělých ocitly i děti různých národností, které byly vystaveny příšerným podmínkám zahrnujícím nesmírné utrpení a smrt.

Kategorie: Vedení transportního bloku

Příslušné kódy: Vedoucí bloku, Transportní blok o počtu jednoho tisíce lidí, Krátké setrvání lidí v bloku, Opakování situace příchozích lidí

Antonín Kalina se stal vedoucím transportního bloku, ve kterém se vystřídaly tisíce lidí.

Kategorie: Zrod myšlenky záchrany dětí

Příslušné kódy: Likvidace východních táborů, Myšlenka o dětském lágru

Z důvodu likvidace východních táborů, ze kterých přicházely tisíce lidí, se zrodila Kalinova myšlenka sestavit dětský blok a zachránit tak nevinné děti.

Kategorie: Shromáždění a ochrana dětí

Příslušné kódy: Shromažďování dětí, Pohled na zubožený stav dětí, Přeložení dětí, Obavy ze zločinců v Malém lágru

Zde je popsána situace, za jaké Kalina shromažďoval děti, které potřebovaly ochranu jednak pro špatný stav, ve kterém se nacházely, a jednak kvůli zločinnosti, která se v táborech rozmáhala.

Kategorie: Komplikace při sestavení dětského bloku

Příslušné kódy: Snaha o sestavení dětského bloku, Nesouhlas vedení z důvodu obav o děti, Infekční choroby v Malém lágru, Strach esesmanů z nemocí

Odvážné činy si žádají určitá rizika, kterými se Kalina svou nebojácnou povahou nenechal odradit. Přes nesouhlas příznivců místního odboje shromáždil děti v jednom bloku a před esesmany je chránil lži o infekční nemoci a využitím jejich strachu z nákazy.

Kategorie: Potřeba pomoci sirotkům

Příslušné kódy: Přátelská pomoc, Shromáždění dětí, Sirotci

Zde se projevuje Kalinův kategorický imperativ, kdy jednal, protože nemohl jinak. Bylo potřeba pomoci dětem, které se ocitly zcela samy v příšerných podmínkách.

Kategorie: Sociální, výchovná a vzdělávací péče o děti

Příslušné kódy: Dětský blok s 900 dětmi, Radost ze života, Kompetence dětí, Výchova, péče a vzdělávání dětí

V dětském bloku bylo několik stovek dětí a bylo zapotřebí tyto děti povzbuzovat, aby neztrácely chuť k životu. Kalina se svými přáteli poskytoval těmto dětem výchovu a vzdělání.

Kategorie: Aktivity a spolupráce dětí za pomoci dospělých

Příslušné kódy: Přátelství s dětmi, Pořádání zábavných programů, Spolupráce dětí

Během společného soužití se mezi dětmi a dospělými vytvářely přátelské vztahy. Děti mohly za pomoci dospělých uskutečňovat aktivity, které měly pozitivní dopad na jejich psychiku.

Kategorie: Morální výchova

Příslušné kódy: Poctivost dětí

Na dětském bloku se setkáváme s poctivostí dětí. V souvislosti s morální výchovou můžeme tvrdit, že Kalina děti vychovával osobním příkladem.

Kategorie: Láska k dětem a jejich záchrana

Příslušné kódy: Vazba mezi dětmi a dospělými, Pomoc dětem

V situaci, ve které šlo doslova o život, se vytvořily pevné vazby k dětem. Láska k dětem dopomohla k jejich záchraně.

Celková interpretace textu:

Z textové analýzy je patrné, že Kalina měl velmi pozitivní vztah k dětem, kterým pomohl v jejich nepříznivé situaci. V koncentračním táboře tyto děti vychovával, vzdělával a zajistil jim provizorní zázemí. Byl pro děti psychickou oporou a také je učil morální výchově osobním příkladem.

5 OBSAHOVÁ ANALÝZA INTERVIEW A INTERPRETACE DAT

Interview v kvalitativním výzkumu se liší od tradičního (kvantitativního) interview několika rysy. Cílem interview je zjistit, jak osoby interpretují svět kolem sebe, jaké významy připisují důležitým událostem ve svém životě. Proto tím, kdo hlavně hovoří, je zkoumaná osoba. Naopak výzkumník více naslouchá, než hovoří a projevuje o zkoumanou osobu živý zájem (Gavora, 2010, s. 201). Interview má často neformální, uvolněný charakter. Má vlastnost přátelského rozhovoru. Je důležité navodit příjemnou atmosféru. Každý výzkum pracuje s daty, která musí výzkumník analyzovat. Předmětem analýzy je obsah těchto dat. K jejich získání lze použít nejrůznější metody, například test, dotazník, interview nebo pozorování. Obsahová analýza je přítomná v každém výzkumu (Gavora, 2015, s. 348).

Proceduru sběru dat o Antonínu Kalinovi tvořily čtyři rozhovory – s paní Nad'ou Šinoglovou, panem Jaromírem Slavíkem a se slečnou Anetou Chytkovou. Tyto rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrávány na mobilní telefon. Byl u nich navozen „raport“, tedy navázání přátelského vztahu a vytvoření otevřené atmosféry. Komunikace s panem Pavlem Kohnem se uskutečnila prostřednictvím elektronického média a dotazovaný rovněž souhlasil se zveřejněním svých odpovědí v diplomové práci.

Obsah rozhovorů tvoří otázky a odpovědi, v závěru je respondentům poděkováno za spolupráci. Po skončení rozhovorů následovala doslovná transkripce. Pro zpracování textu jsme použily metodu otevřeného kódování.

5.1 Obsahová analýza polostrukturovaného rozhovoru o Antonínu Kalinovi

Obsahové analýze jsme podrobili čtyři polostrukturované rozhovory:

Polostrukturovaný rozhovor s neteří Antonína Kaliny paní Nad'ou Šinoglovou ze dne 17. února 2017. (Nad'a Šinoglová – nahrávka ze dne 17. února 2017)

Polostrukturovaný rozhovor se synovcem Antonína Kaliny s panem Jaromírem Slavíkem ze dne 13. března 2017. (Jaromír Slavík – nahrávka ze dne 13. března 2017)

Polostrukturovaný rozhovor se slečnou Anetou Chytkovou, studentkou třebíčského gymnázia, ze dne 12. března 2017. (Aneta Chytková – nahrávka ze dne 12. března 2017)

Polostrukturovaný rozhovor s panem Pavlem Kohnem ze dne 24. února 2017. (Pavel Kohn – email ze dne 24. února 2017)

Antonín Kalina – rozhovor s paní Nad'ou Šinoglovou ze dne 17. února 2017

Text	Kódy	Kategorie
<p><i>Já jsem neteř Antonína Kaliny. Strýček byl už ženatý a byl mým poručníkem ještě asi tři nebo čtyři roky. Pak to zase převzal strýc Oldřich. No a strýc Antonín mě vychovával.</i></p> <p>1. Jak, byste charakterizovala Vašeho strýce?</p> <p><i>Byl to člověk opravdu poctivý a hlavně nás vychovával a k rodičům se choval velmi, velmi hezky. No a pracoval v té továrně, no ale právě, že dědoušek byl zakladatelem té komunistické strany v Třebíči a potom, když byl nemocný, tak už to nemohl vykonávat, takže potom to po něm převzal právě strýc. No a začaly všelijaké ty bouřlivé scény a to všechno. Ze začátku, když si to pamatuju, jako malá, už mi bylo takových pět let, to už si pamatuju, protože já jsem se právě v tom baráčku narodila, v Kočičině. A tam jsem byla vychovaná, protože moje máma byla sama, a takže, já jsem byla u babičky vychovaná, no a já jsem tohle všechno, jak se tam scházeli kolikrát ty komunisti u dědouška, když dědoušek jim něco vykládal a to všechno, takže tam se vlastně pořád politikařilo.</i></p> <p>2. Pamatujete si, kdy přesně zatkli Antonína Kalinu?</p> <p><i>No tak bylo to v den nevím, ale bylo to právě v tom devětatřicátém, jak prostě nastoupil Hitler. To si pamatuju, že potom babička plakala a já</i></p>	<p>Příbuzenský vztah</p> <p>Poručník</p> <p>Výchova</p> <p>Poctivost</p> <p>Úcta k rodičům</p> <p>Politika</p> <p>Nemoc</p> <p>Převzetí funkce</p> <p>Bouřlivé scény</p> <p>Politické schůze</p> <p>Nástup Hitlera</p>	<p>Rodinná vazba</p> <p>Politické citění rodiny</p>

<p>jsem říkala, co se děje. Strejdu odvezli esesáci. A vzali ho přímo od té mašiny, prostě jenom hodil zástěru a vůbec ani domů se nesměl jít rozloučit.</p> <p>Až za několik dní teprve, když dlouho nešel, protože k bábičce chodil často a dlouho nešel, jeho žena s námi moc nekomunikovala, takže jsme to věděli pár dní potom, co Tondy zavřeli.</p>	<p>Otřes rodiny</p> <p>Odjezd bez rozloučení</p>	<p>Rodinná tragédie Kalinových</p>
<p>3. Psal vám Antonín Kalina z koncentračního tábora?</p>		
<p>Nám ne, psal jenom rodičům a to ještě málo kdy.</p>	<p>Občasná korespondence</p>	<p>Střídmý kontakt s rodinou</p>
<p>4. Jaký byl Antonín Kalina, když se vrátil z koncentračního tábora?</p>		
<p>No tak právě že on se vrátil až pozdě. Ten koncentrák osvobodili, datum si nepamatuju, ale bábička tenkrát čekala pořád a dědoušek byl velice, velice nemocný a říkal, že dřív nemůže umřít, až přijede Tonda zpátky z kriminálu.</p> <p>Jenomže pořád nešel, nejel, až nakonec potom přijel za dva za tři měsíce. Oni potom vzali ti Američani ty hodně takové ty zbídačené vězně a dovezli je na francouzskou riviéru na jakýsi ozdravný pobyt. To si pamatuju, že tohle toto mě bábička vždycky říkala, no tak vlastně já jsem tam byla vlastně do čtrnácti let, takže já jsem věděla skoro všecko.</p>	<p>Čekání babičky</p> <p>Nemoc dědečka</p> <p>Ozdravný pobyt</p>	<p>Víra v synův návrat</p>
<p>5. Antonín Kalina se vám v rodině nikdy nesvěřil o svém činu?</p>		
<p>Nikdy, nikdy. My jsme se ho už ptali, ovšem, jednou jedinkrát, když jsme byli v Praze se sestrou, se švagrem a s manželem a tehdy, my jsme s tou Aničkou, tou jeho druhou ženou jsme</p>		

<p>dělaly cosi v kuchyni a on prostě vykládal těm našim chlapům, co a jak tam zažil a to všechno, a když my jsme se ho doma ptali, ještě v Kočičině, tak vždycky říkal, jo byl jsem tam, bylo to zlé, ale už je to pryč. No tak nikdo jako to nenaléhal, protože jsme si říkali, že zkusil dost a tak a tam právě v té Praze něco jim tam vykládal. Jenomže manžel mě to říct nechtěl, že říkal mě, já ti to jednou řeknu všechno, co nám povídal. No a švagr, ten nám to říct nemůže, protože má alzheimera. Takže víme pendrek, ale když my jsme mu něco říkali, tak on vždycky, ale dej pokoj, nestarej se o to. Prostě on byl takový, že když to udělal, tak si myslel, že je to jeho povinnost, že to udělal.</p>	<p>Mlčení</p> <p>Zlá zkušenost</p> <p>Minulost</p> <p>Utrpení</p> <p>Tabu</p> <p>Jednání z povinnosti</p>	<p>Traumatické zážitky</p> <p>Kategorický imperativ</p>
--	---	---

Interpretace rozhovoru o Antonínu Kalinovi s paní Nad'ou Šinoglovou:

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Rodinná vazba, Politické citění rodiny, Rodinná tragédie Kalinových, Střední kontakt s rodinou, Víra v synův návrat, Traumatické zážitky, Kategorický imperativ

Kódy: Příbuzenský vztah, Poručník, Výchova, Poctivost, Úcta k rodičům, Politika, Nemoc, Převzetí funkce, Bouřlivé scény, Politické schůze, Nástup Hitlera, Otřes rodiny, Odjezd bez rozloučení, Občasná korespondence, Čekání babičky, Nemoc dědečka, Ozdravný pobyt, Mlčení, Zlá zkušenost, Minulost, Utrpení, Tabu, Jednání z povinnosti

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Rodinná vazba

Príslušné kódy: Příbuzenský vztah, Poručník, Výchova, Poctivost, Úcta k rodičům

Antonín Kalina měl velmi hezké vztahy se svou nejbližší rodinou. Především ctil své rodiče a také zde vidíme jeho pomoc při výchově neteře.

Kategorie: Politické cítění rodiny

Příslušné kódy: Politika, Nemoc, Převzetí funkce, Bouřlivé scény, Politické schůze

Rodina Kalinových se vyznačovala svou politickou příslušností ke komunistické straně.

Kategorie: Rodinná tragédie Kalinových

Příslušné kódy: Nástup Hitlera, Otřes rodiny, Odjezd bez rozloučení

Po nástupu Hitlera byl Antonín Kalina bez možnosti jakéhokoliv rozloučení zatčen a odvezen do koncentračního tábora. Rodina tuto skutečnost těžce nesla.

Kategorie: Střídmý kontakt s rodinou

Příslušné kódy: Občasná korespondence

Antonín Kalina se snažil být se svými rodiči v kontaktu. Zprávu o tom, že žije, podával prostřednictvím dopisů, které vzhledem ke složitým podmínkám nemohly být časté.

Kategorie: Víra v synův návrat

Příslušné kódy: Čekání babičky, Nemoc dědečka, Ozdravný pobyt

Po osvobození koncentračního tábora rodiče denně na svého syna čekali. Zdravotní stav otce Antonína Kaliny byl velmi špatný. Lze se domnívat, že myšlenka na shledání se svým synem mu dodávala sílu žít.

Kategorie: Traumatické zážitky

Příslušné kódy: Mlčení, Zlá zkušenost, Minulost, Utrpení, Tabu

Antonín Kalina v koncentračním táboře zažil hrůzné zkušenosti plné smrti a utrpení, o kterých s rodinou nemluvil.

Kategorie: Kategorický imperativ

Příslušné kódy: Jednání z povinnosti

Antonín Kalina v souvislosti se záchranou dětí jednal z pocitu povinnosti. Takovéto jednání lze nazvat kategorickým imperativem.

Celková interpretace textu:

Antonín Kalina pocházel z rodiny, která měla mezi s sebou velmi dobré vztahy, obzvláště si vážil svých rodičů. Za důkaz lze považovat situaci, ve které převzal politické povinnosti od svého otce, který onemocněl a již je nemohl vykonávat. Z této skutečnosti se lze

domnívat, že vzorem Kaliny byl jeho otec, který přes vážný zdravotní stav na svého syna čekal, až se vrátí z koncentračního tábora. O svém činu v koncentračním táboře Kalina veřejně nehovořil. Z analýzy můžeme vyvodit, že při záchraně dětí jednal proto, že nemohl jinak.

Antonín Kalina – rozhovor s panem Jaromírem Slavíkem ze dne 13. března 2017

Text	Kódy	Kategorie
<p>1. Jaký jste měl vztah se svým strýcem?</p> <p><i>Vztah se svým strýcem byl velice dobrý, protože ve skutečnosti, strýček, řekl bych to obrazně, byl takový z nejlepších, se kterým jsem se já znal, z celé rodiny Kalinových. On u nás bydlel. On byl takový charakter, že když přijel k nám, tak tu bylo veselo. S mamkou se strašně rád bavil, s mamkou si vždy vykládal, když měl možnost, tak mě vzal do auta, protože tenkrát měl auto, když byl ředitelem, tak mě svezl, tak já jsem byl šťastný jak blecha. On mě svezl a procestoval se mnou možná půl republiky. Protože on jak byl ten zástupce na ministerstvu, tak to on jezdil všude. Ve Zlíně byl, na Slovensku, takže já jsem s ním projedil hodně. Velice hezký vztah jsem se strejdem měl a velice hezké vzpomínky na něho, protože strejda byl i takový bylinkář. Moje maminka byla bylinkářka, strejda byl bylinkář, to se pořád dělaly čajičky a všechno možné, takže já jsem si s ním rozuměl po té stránce velice dobře.</i></p>	<p>Prátelský vztah</p> <p>Rodinný vzor</p> <p>Veselá povaha</p> <p>Společné zážitky</p> <p>Pocit štěstí</p> <p>Hezké vzpomínky</p> <p>Souznění</p>	<p>Rodinná vazba</p>
<p>2. Jaký měl Antonín Kalina vztah k dětem?</p> <p><i>Já to nemohu posoudit, protože tou dobou, co byl u nás, tak byl prakticky rozvedený a já o té Saši, dvakrát, co jsem se s ní setkal, ale já myslím, že měl velice dobrý vztah k dětem. Já bych řekl, že</i></p>	<p>Vřelý vztah k dětem</p>	<p>Vazba k dětem</p>

<p>jo. Protože vím, že když ještě bydleli nahoře v domcích, tak tam jezdil a pořád tam byl. Já myslím, že měl k dětem velice dobrý vztah.</p> <p>3. Jak, byste popsal charakter Antonína Kaliny?</p> <p>On byl takový velice přísný, takový úsečný, okamžitě se rozčilil, když se mu prostě něco nelíbilo, on byl takový sekerník. Když se mu něco nelíbilo, tak to řekl natvrdo. Na mě kolikrát vyskočil, když jsem něco řekl, tak to on mě sprskal, takže on měl takovou povahu prudkou. Ale zase byl takový zásaditý. Prostě chtěl, aby to všechno bylo v pořádku.</p> <p>4. Byl Antonín Kalina věřící?</p> <p>Ne, To byla celá rodina, celá rodina byla komunistická. Tato otázka padá úplně vedle, oni nevěřili v boha, nikdo, ani mamka, co vím, tak z té rodiny vůbec nikdo.</p> <p>5. Měl Váš strýc nějakou hlavní zásadu, podle které by se celý život řídil?</p> <p>Asi tu upřímnost, kterou tam on měl a důslednost. Šel za svým cílem. Když si něco dal do hlavy, tak šel. Protože on byl takový charakter, že všechno řekl do očí, co si myslel. Jestli bylo něco špatného, tak on to řekl narovinu. On se nevyhýbal otázkám, nebo že by se něčím uhnul, to on neuhnul nikdy. To co si myslel, nebo to co měl v představě, to řekl.</p> <p>6. Jaký dle Vašeho názoru nese životní odkaz Antonína Kaliny ve vztahu k mladším generacím.</p>	<p>Přísnost</p> <p>Úsečnost</p> <p>Vznětlivost</p> <p>Svědomitost</p> <p>Bezbožnost</p> <p>Upřímnost</p> <p>Důslednost</p>	<p>Přísná povaha se základem morálních zásad</p> <p>Ateismus</p> <p>Životní zásady</p>
--	---	---

<p><i>Ted', když to můžu posoudit, tak jsem byl až překvapený, jaký zájem prakticky a myslím si, že to i ovlivnilo tu generaci, protože dodnes nevíme o holocaustu vůbec nic. Protože za těch šedesát roků se to teprve ukázalo, ted' to jde všechno na povrch, ted' to všechno leze a teprve ted' lidi pochopí, i mladí lidi doufám, že pochopí, co to bylo. Nebo jak to vypadalo. Ted' já jsem velice rád, že ten film o strýčkovi se ted' spustil zrovna v období toho holocaustu, kdy prostě byly v televizi různé filmy o holocaustu, jak to vypadalo, a že tento film se velice dobře do toho vpassoval. A myslím si, že v Třebíči to mělo veliký ohlas. A i ve svém okolí, protože mě dokonce volali i ze Slovenska, že to tam promítali, takže ten film, který to prakticky dal, něco udělal.</i></p>	<p>Zájem veřejnosti</p> <p>Vliv na mladší generaci</p> <p>Nedostatečné vědomosti o holocaustu</p> <p>Otevřené téma</p> <p>Film o strýčkovi</p> <p>Ohlas okolí</p> <p>Promítání filmu na Slovensku</p> <p>Splněný účel filmu</p>	<p>Přiblížení široké veřejnosti povědomí o důsledcích holocaustu</p>
---	---	--

Interpretace rozhovoru o Antonínu Kalinovi s panem Jaromírem Slavíkem:

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Rodinná vazba, Vazba k dětem, Přísná povaha se základem morálních zásad, Ateismus, Životní zásady, Přiblížení široké veřejnosti povědomí o důsledcích holocaustu

Kódy: Přátelský vztah, Rodinný vzor, Veselá povaha, Společné zážitky, Pocit štěstí, Hezké vzpomínky, Souznění, Vřelý vztah k dětem, Přísnost, Úsečnost, Vznětlivost, Svědomitost, Bezbožnost, Upřímnost, Důslednost, Zájem veřejnosti, Vliv na mladší generaci, Nedostatečné vědomosti o holocaustu, Otevřené téma, Film o strýčkovi, Ohlas okolí, Promítání filmu na Slovensku, Splněný účel

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Rodinná vazba

Kódy: Přátelský vztah, Rodinný vzor, Veselá povaha, Společné zážitky, Pocit štěstí, Hezké vzpomínky, Souznění

Z textové analýzy se dovídáme o blízkém vztahu Antonína Kaliny s jeho synovcem, se kterým prožil hezké chvíle při společných zážitcích.

Kategorie: Vazba k dětem

Kódy: Vřelý vztah k dětem

Antonín Kalina měl pozitivní vztah k dětem.

Kategorie: Přísná povaha se smyslem morálních zásad

Kódy: Přísnost, Úsečnost, Vznětlivost, Svědomitost

Kalinova povaha vypovídá o jeho přísnosti a vznětlivosti. Svůj nesouhlas uměl dát patřičně najevo, avšak v jeho chování v životě nalzáme kladné zásady v souladu s morálními principy.

Kategorie: Ateismus

Kódy: Bezbožnost

Antonín Kalina byl po celý život ateistou.

Kategorie: Životní zásady

Kódy: Upřímnost, Důslednost

V Kalinově životě nalzáme hlavní kladné zásady, kterými se v životě řídil.

Kategorie: Přiblížení široké veřejnosti povědomí o důsledcích holocaustu

Kódy: Zájem veřejnosti, Vliv na mladší generaci, Nedostatečné vědomosti o holocaustu, Otevřené téma, Film o strýčkovi, Ohlas okolí, Promítání filmu na Slovensku, Splněný účel

Odkaz Antonína Kaliny přispěl k narůstajícímu zájmu veřejnosti o důsledcích holocaustu za druhé světové války.

Celková interpretace textu:

Antonín Kalina měl vždy pozitivní vztah k dětem. Projevil se už ve vztahu s jeho synovcem, který má na svého strýce hezké vzpomínky ze společných zážitků. Z textové analýzy je patrné, že Antonín Kalina přes svoji bouřlivou povahu byl spravedlivým člověkem, který se snažil s lidmi jednat otevřeně. Nebyl věřícím člověkem, řídil se však

morálními zásadami. Díky zveřejnění činu Antonína Kaliny narůstá zájem široké veřejnosti o tuto osobnost, jejímž prostřednictvím dochází k přiblížení důsledků holocaustu za druhé světové války.

Antonín Kalina – rozhovor se studentkou Anetou Chytkovou ze dne 12. března 2017

Text	Kódy	Kategorie
<p>1. Co Vás motivovalo ke studiu Antonína Kaliny?</p> <p><i>Já jsem se vůbec poprvé o Antonínu Kalinovi dozvěděla někdy o prázdninách roku 2015, kdy vyšel o něm nějaký článek v Třebíčském zpravodaji a poté v září přijela do Třebíče jeho jediná vnučka Alexandra Bodamer z Ameriky, která tam žije, a měla jsem možnost s ní se setkat a ta asi nejvíc mě motivovala k tomu, abych napsala nějakou práci o jejím dědečkovi a zpracovala jeho život, a co provedl a povedlo se mu v koncentračním táboře.</i></p> <p>2. Jak byste popsal osobnost Antonína Kaliny?</p> <p><i>Pro mě byl Antonín Kalina, když jsem to tedy studovala, ta byl takovou osobností, která si vždy stála za svým názorem a dokázala se za něj bit a zároveň oceňuji, že si Antonín Kalina šel tvrdě za svým, byl i průbojný, dokázal si i někdy otevřít pusu na vyšší důstojníky nebo třeba i v Třebíči na Tomáše Bati, se kterým měl tak také některé problémy a pro mě to je jednoznačně jeden z největších hrdinů s jakými jsem se mohla setkat.</i></p> <p>3. Co podle Vás vedlo Antonína Kalinu k záchraně dětí v koncentračním táboře?</p> <p><i>Já si myslím, že to bylo i tím, že pocházel z chudé</i></p>	<p>Novinový článek Příjezd Kalinovy vnučky Setkání</p> <p>Odvaha Průbojnost Nebojácnost Hrdina</p>	<p>Seznámení s potomkem Antonína Kaliny Silná osobnost</p>

<p>rodiny, kde bylo ve zvyku si pomáhat. Takže tam bylo i to rodinné souznění, a když se dostal do koncentračního tábora a viděl malé děti, které vlastně za nic nemohly a dostaly se do takového pekla, navíc sám měl dítě v Třebíči, které mohlo být v podobném věku, protože jeho dcera se narodila roku 1926, tak si myslím, že zároveň tam byl i takový otcovský pud, který ho právě motivoval k tomu, aby zachránil děti.</p>	<p>Chudé poměry Altruismus Rodinné souznění Nevinné děti Rodičovství Ochranitelský pud</p>	<p>Sociální a výchovné aspekty</p>
<p>4. Jaký dle Vašeho názoru nese životní odkaz Antonína Kaliny ve vztahu k mladším generacím?</p> <p><i>K mladším generacím, já si myslím, že by si hlavně lidé měli uvědomit, že to co máme, není zadarmo a někdy je potřeba, abychom za to bojovali, takže asi tak bych to zhodnotila.</i></p>	<p>Čin</p>	<p>Odhodlání</p>
<p>5. Jaký podle Vás nese životní odkaz Antonína Kaliny v celosvětovém měřítku?</p> <p><i>Já si myslím, že Antonín Kalina je stejná osobnost jako sir Nicholas Winton nebo třeba Oscar Schindler, kterým se právě také v průběhu druhé světové války povedly neskutečné činy, a dokázali zachránit nemohoucí lidi, kteří se jenom špatně narodili.</i></p>	<p>Osobnosti velkých činů</p>	<p>Světoví zachránci dětí za druhé světové války</p>
<p>6. Myslíte si, že se Antonín Kalina dostává do povědomí veřejnosti?</p> <p><i>Já myslím, že v poslední době, v posledním roce, možná roce a půl, tak určitě, zvláště tady v Třebíči, kdy se Městské kulturní středisko snaží dělat různé akce, právě k připomenutí Antonína Kaliny nebo třeba i otevření muzea, které</i></p>	<p>Město Třebíč</p>	

<p>proběhlo v únoru a i na školách se dostávají už vlastně do povědomí těm dětem Antonín Kalina a myslím si, že v průběhu několika let by se třeba mohl dostat do povědomí i širší veřejnosti v České republice.</p>	<p>Vzpomínkové akce Otevření muzea Zájem studentů</p>	<p>Faktory ovlivňující veřejnost</p>
--	---	--------------------------------------

Interpretace rozhovoru o Antonínu Kalinovi se studentkou Anetou Chytkovou:

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Seznámení s potomkem Antonína Kaliny, Silná osobnost, Sociální a výchovné aspekty, Odhodlání, Světoví zachránci dětí za druhé světové války, Faktory ovlivňující veřejnost

Kódy: Novinový článek, Příjezd Kalinovy vnučky, Setkání, Odvaha, Průbojnost, Nebojácnost, Hrdina, Chudé poměry, Altruismus, Rodinné souznění, Nevinné děti, Rodičovství, Ochranitelský pud, Čin, Osobnosti velkých činů, Město Třebíč, Vzpomínkové akce, Otevření muzea, Zájem studentů

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Seznámení s potomkem Antonína Kaliny

Příslušné kódy: Novinový článek, Příjezd Kalinovy vnučky, Setkání

V textové analýze nalézáme přímého potomka, vnučku Antonína Kaliny, Alexandru Bodamer. Setkání autorky zabývající se životem Antonína Kaliny s vnučkou zapříčinil literární vklad o této osobnosti.

Kategorie: Silná osobnost

Kódy: Odvaha, Průbojnost, Nebojácnost, Hrdina

Antonína Kalinu, který měl velkou dávku odvahy, průbojnosti a hrdinství, můžeme označit za silnou osobnost.

Kategorie: Sociální a výchovné aspekty

Kódy: Chudé poměry, Altruismus, Rodinné souznění, Nevinné děti, Rodičovství, Ochranitelský pud

V Kalinově záchranném činu vidíme sociální a výchovné aspekty. Sám Kalina byl velmi chudý, a měl tak sklon zastávat se slabších. V rodině bylo zvykem si navzájem pomáhat. Dalším důležitým aspektem bylo, že sám byl otec malého dítěte.

Kategorie: Odhodlání

Kódy: Čin

Antonín Kalina byl muž činu, který denně nasazoval svůj život pro druhé v těch nejhorších podmínkách.

Kategorie: Světoví zachránci dětí za druhé světové války

Kódy: Osobnosti velkých činů

Antonín Kalina patří mezi světové osobnosti, které se zasloužily o záchranu stovek dětí za druhé světové války.

Kategorie: Faktory ovlivňující veřejnost

Kódy: Město Třebíč, Vzpomínkové akce, Otevření muzea, Zájem studentů

Rodné město Antonína Kaliny pořádá různé vzpomínkové akce k počtě a připomenutí činu této osobnosti. Díky těmto faktorům vzrůstá zájem veřejnosti, zejména studentů.

Celková interpretace textu:

V analýze textu vidíme motivaci k sepsání života Antonína Kaliny, která vyplynula ze setkání s Kalinovou vnučkou, která jistě v jeho životě a činu sehrála nemalou roli. Antonín Kalina si velmi vážil své rodiny, byl rovněž otcem a pocházel z chudých poměrů. V textu nalézáme odkaz Antonína Kaliny, který v těch nejhorších podmínkách, jaké si dnešní lidé těžko dokážou představit, nasazoval svůj život, aby zachránil nevinné děti. Velikostí tohoto činu stojí vedle světových zachránců, kterým byl například i Nicholas Winton. Město Třebíč si svého občana Antonína Kalinu připomíná, pořádá na jeho počest řadu vzpomínkových akcí, díky nimž se dostává tato osobnost do širšího povědomí nejen dospělým lidem, ale také studentům, kteří se touto formou dovídají o dějinách českého národa.

5.2 Obsahová analýza polostrukturovaného rozhovoru o Antonínu Kalinovi a Přemyslu Pittrovi

Antonín Kalina a Přemysl Pitter – rozhovor s panem Pavlem Kohnem ze dne 24. února 2017

Text	Kódy	Kategorie
<p>1. Byl jste jedním z mnoha dětí, které byly deportovány do koncentračního tábora. V Buchenwaldu jste prošel blokem č. 66 pod vedením Antonína Kaliny. Setkal jste se s Kalinou osobně? Popřípadě, jak na Vás působil?</p> <p><i>Samozřejmě že jsem se s ním setkal. Sice bývalo na těch koncentračnických blocích vždycky několik set lidí, ale blockälterster, jak se německy takový "funkcionář" jmenoval, byl vždycky nepřehlédnutelný. Byl to šéf bloku, který měl pod sebou několik služebníků, jako byl písař (něm. schreiber - jeden i více) a štabáci (Stubenälteste). Ti blokovi byli většinou vězňové, kteří byli Hitlerem zavřeni do koncentračních táborů z jiných než politických důvodů: byli to zločinci, vrahové, zloději, šmelináři, kriminálníci všech druhů a také homosexuálové. Většinou, než se na takovou pozici dostali, museli se osvědčit jako surovci, kteří dokázali zmlátit i zabít bez okolků svého spoluvězně. A to je kvalifikovalo do téhle funkce. Já něco takového zažil v Osvětimi-Birkenau (Březinka) i v pobočném koncentračním osvětimském táboře Blechhammer. No, a když jsem se dostal v Buchenwaldu na ten blok 66, tak jsem byl překvapen, že tamní blokový Kalina se choval jako normální člověk, nikdo se nemusel</i></p>	<p>Setkání v koncentračním táboře</p> <p>Nepřehlédnutelnost vedoucího bloku</p> <p>Suroví blokovi</p> <p>Bití a smrt</p> <p>Osobní zkušenost</p> <p>Lidskost Antonína Kaliny</p>	<p>Seznámení s Antonínem Kalinou</p> <p>Suroví vedoucí bloku</p>

<p>bát se mu přiblížit, dokonce se ho i na něco zeptat apod. Přece jen zřejmě existovaly výjimky: on byl v koncentračním táboře už dlouho, od roku 1941, byl politický vězeň, dokázal přežít, uměl německy a zřejmě měl podporu i některých táborových vězeňských funkcionářů, asi komunistů jako byl on. A tak se k téhle funkci dostal a nezneužíval ji, naopak, snažil se těm mladým lidem v bloku 66, jehož vznik inicioval, pokud to jen šlo, život usnadnit.</p>	<p>Existence výjimky</p> <p>Ulehčení dětem</p>	<p>Dobročinnost</p>
<p>2. Po skončení 2. světové války jste byl pět týdnů v zámecké ozdravovně „Štířín“ Přemysla Pittra. Poznal jste se s P. Pittrem osobně? Jak si pamatujete Přemysla Pittra a Olgu Fierzovou?</p>		
<p>S Přemyslem Pittrem jsem se pochopitelně na Štíříně viděl, ale zažil jsem ho tam vlastně jen jednou, protože jsem onemocněl, dostal zápal plic a nemohl se zúčastnit setkávání s ním, ke kterému docházelo, pokud vím, jednou za týden či za čtrnáct dní, kdy na Štířín z Prahy přijížděl. Ležel jsem mimo Štířín, v nemocničním pokoji v takové vilce v nedalekých Olešovicích, kde byla zřízena jakási "marodka" pro onemocnělé děti ze zámeckých ozdravoven a kde působil lékař doktor Emil Vogl, kterému pomáhal jeho přítel, později na západě věhlasný spisovatel a publicista Heinz Günther Adler. S Přemyslem Pittrem jsem se osobně blíž seznámil shodou okolností o víc než dvacet let později v Mnichově.</p>	<p>Setkání na zámku Štířín</p> <p>Nemoc</p> <p>Marodka pro nemocné zámecké děti</p> <p>Doktor Emil Vogl</p> <p>Heinz Günther Adler</p>	<p>Seznámení s Přemyslem Pittrem</p> <p>Ošetřovatelé zámeckých ozdravoven</p>
<p>Byl totiž už řadu let v exilu (od roku 1951) a mě se podařilo s mou rodinou 1967 opustit totalitní Československo a od ledna 1968 jsem pracoval</p>	<p>Navázání kontaktu po letech</p> <p>Společný osud</p>	<p>Propojení životní</p>

<p>jako redaktor československého vysílání rozhlasu Svobodná Evropa. A ke svému úžasu jsem zjistil, že Přemysl Pitter působí v této stanici už dlouho jako trvalý náboženský spolupracovník. Tehdy - já už dospělý a on starý pán - jsme se sblížili a to také bylo příčinou toho, že jsem se jeho životu a osudu jeho bývalých chovanců po převratu 1989 literárně věnoval. S Olgou Fierzovou jsem se na Štíříně nesetkal a podrobnosti o jejím životě jsem se dověděl až po svém návratu do Československa v roce 1990, kdy jsem se začal zabývat životem Přemysla Pittra a kdy jsem o jejich osudech napsal delší práci "Život ve stínu" (1995).</p> <p>3. Setkal jste se v zámecké ozdravovně „Štířín“ s dětmi německé národnosti? V případě, že ano, jaké panovaly vztahy mezi dětmi?</p> <p>S německými dětmi jsem se na Štíříně nesetkal a vlastně jsem ani nevěděl, že někde na jiných zámcích jsou také ubytovány. O celé této záležitosti jsem se dověděl až po převratu 1989, kdy jsem se podrobně začal životem Přemysla Pittra a Olgy Fierzové zabývat.</p> <p>4. Jaký vidíte sociální a filosofický přínos Pittrových idejí v celosvětovém měřítku?</p> <p>Přemysl Pitter byl pacifista a v celosvětovém měřítku je pacifismus hnutí, které mělo a má dodnes velký význam, ale má čím dále tím méně přívrženců. A právem. Dnešní svět je plný válek a násilných rozbrojů a toto hnutí je nedokáže zastavit ani omezit, to je úkolem politiků, který bohužel nezvládají. Kdyby se bývala nevedla</p>	<p>v exilu</p> <p>Spolupráce v rádiu</p> <p>Sblížení</p> <p>Příčina literární práce</p> <p>Osobnost v pozadí</p> <p>Německé děti</p> <p>Nevědomí</p> <p>Informace</p> <p>Studie o Přemyslu Pittrovi</p> <p>Pacifismus</p> <p>Velký význam</p> <p>Málo přívrženců</p> <p>Současné války</p>	<p>cesty</p> <p>Literární odkaz</p> <p>Život ve stínu</p> <p>Informace o německých dětech</p> <p>Boj proti válce</p>
---	--	--

<p>válka proti Hitlerovi, stal by se Hitler pánem a utlačovatelem celého světa. Já osobně vidím Pittrův přínos v jeho přístupu k lidem a dětem. Věřil v lidské dobro, nerozlišoval lidi podle národností, jejich úrovně a vzdělání, byl přesvědčen, že se každý dokáže polepšit, podá-li se mu pomocná ruka. A děti byly pro něho bytostmi, se kterými je třeba jednat jako s dospělými.</p> <p>5. Které myšlenky Přemysla Pittra by byly možné dle Vašeho názoru uplatnit v praktickém životě?</p> <p>Mnohé. Zdůraznil bych však právě ten přístup k lidem, vidět v nich opravdové bližní, pomáhat si navzájem, snažit se pochopit, proč a co činí, věřit jim, vykázat ze svého jednání zlobu, nevraživost a podezřívavost.</p> <p>6. Jaký hluboký postoj Přemysla Pittra a Antonína Kaliny k životu by bylo potřebné podle Vašeho soudu předávat dalším generacím dětí a dospělých?</p> <p>Ještě jsem nezmínil dvě lidské vlastnosti, které oba měli. Za první je to odvaha. Když chci prosadit něco, o čem jsem přesvědčen, že je to dobré, správné a potřebné, musím za to dokázat i bojovat. A za druhé je to skromnost. Když se mi něco dobrého podaří, nemyslet si, že mi za to náleží nějaká veřejná odměna a uznání.</p>	<p>Neřešitelná situace</p> <p>Neschopnost politiky</p> <p>Lidský přístup</p> <p>Tolerance</p> <p>Ochota pomáhat</p> <p>Rovnocennost</p> <p>Láska k lidem</p> <p>Vzájemná pomoc</p> <p>Pochopení</p> <p>Důvěra</p> <p>Odpuštění</p> <p>Společné znaky</p> <p>Odvaha</p> <p>Skromnost</p>	<p>Současná situace</p> <p>světových konfliktů</p> <p>Humanismus</p> <p>Filantropie</p> <p>Altruismus</p>
---	--	--

Interpretace rozhovoru o Antonínu Kalinovi a Přemyslu Pittrovi se panem Pavlem Kohnem:

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Seznámení v koncentračním táboře, Suroví vedoucí bloku, Dobročinnost, Setkání na zámku Štířín, Ošetřovatelé zámeckých ozdravoven, Propojení životní cesty,

Literární odkaz, Život ve stínu, Informace o německých dětech, Boj proti válce, Současná situace světových konfliktů, Humanismus, Filantropie, Altruismus

Kódy: Setkání s Antonínem Kalinou, Nepřehlédnutelnost vedoucího bloku, Suroví blokoví, Bití a smrt, Osobní zkušenost, Lidskost Antonína Kaliny, Existence výjimky, Ulehčení dětem, Setkání s Přemyslem Pittrem, Nemoc, Marodka pro nemocné zámecké děti, Doktor Emil Vogl, Heinz Günther Adler, Navázání kontaktu po letech, Společný osud v exilu, Spolupráce v rádiu, Sblížení, Příčina literární práce, Osobnost v pozadí, Německé děti, Nevědomí, Informace, Studie o Přemyslu Pittrovi, Pacifismus, Velký význam, Málo přívrženců, Současné války, Neřešitelná situace, Neschopnost politiky, Lidský přístup, Tolerance, Ochota pomáhat, Rovnocennost, Lásku k lidem, Vzájemná pomoc, Pochopení, Důvěra, Odpuštění, Společné znaky, Odvaha, Skromnost

Kódy: Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Seznámení v koncentračním táboře

Příslušné kódy: Setkání s Antonínem Kalinou

Pavel Kohn byl jedním ze zachráněných dětí Antonína Kaliny, tedy se s ním v koncentračním táboře osobně setkal.

Kategorie: Suroví vedoucí bloku

Příslušné kódy: Nepřehlédnutelnost vedoucího bloku, Suroví blokoví, Bití a smrt, Osobní zkušenost

Pavel Kohn byl jedním z vězňů, který byl svědkem surového chování vedoucích bloků.

Kategorie: Dobročinnost

Příslušné kódy: Lidskost Antonína Kaliny, Existence výjimky, Ulehčení dětem

Antonín Kalina jako vedoucí bloku se od ostatních lišil, a to hlavně svým lidským přístupem k dětem.

Kategorie: Setkání na zámku Štířín

Příslušné kódy: Setkání s Přemyslem Pittrem

Pavel Kohn se rovněž se setkal s Přemyslem Pittrem v zámecké ozdravovně Štířín.

Kategorie: Ošetřovatelé zámeckých ozdravoven

Příslušné kódy: Nemoc, Marodka pro nemocné zámecké děti, Doktor Emil Vogl, Heinz Günther Adler

Z důvodu nemoci byl Pavel Kohn přeložen na marodku zámeckých dětí, kde se rovněž osobně setkal s Emilem Voglem a Heinzem Güntherem Adlerem.

Kategorie: Propojení životní cesty

Příslušné kódy: Navázání kontaktu po letech, Společný osud v exilu, Spolupráce v rádiu

Životní cesta Přemysla Pittra a Pavla Kohna se opět spojila v německém exilu, kdy obě osobnosti pracovaly v rádiu Svobodná Evropa.

Kategorie: Literární odkaz

Příslušné kódy: Sblížení, Příčina literární práce

Na základě sblížení Pavla Kohna s Přemyslem Pittrem vznikla literární práce o životě a odkazu Přemysla Pittra.

Kategorie: Život ve stínu

Příslušné kódy: Osobnost v pozadí

Pavel Kohn za svého zámeckého pobytu nezaznamenal přítomnost Olgy Fierzové. O této osobnosti se dozvěděl až při studiu o Pittrově životě.

Kategorie: Informace o německých dětech

Příslušné kódy: Německé děti, Nevědomí, Informace, Studie o Přemyslu Pittrovi

Rovněž nezaznamenal přítomnost německých dětí v zámecké ozdravovně na Štíříně.

Kategorie: Boj proti válce

Příslušné kódy: Pacifismus, Velký význam, Málo přívrženců

Pittrův filosofický a sociální odkaz spočíval v boji proti válce, který v současnosti má stále méně přívrženců.

Kategorie: Současná situace světových konfliktů

Příslušné kódy: Současné války, Neřešitelná situace, Neschopnost politiky

Zde nalézáme současnou světovou situaci, která je plná válek a rozbrojů.

Kategorie: Humanismus

Příslušné kódy: Lidský přístup, Tolerance, Ochota pomáhat, Rovnocennost

Přemysl Pitter vynikal svým humanistickým přístupem.

Kategorie: Filantropie

Příslušné kódy: Lásky k lidem, Vzájemná pomoc, Pochopení, Důvěra, Odpuštění

V Pittrově filosofii nalézáme velmi silné znaky filantropie.

Kategorie: Altruismus

Příslušné kódy: Společné znaky, Odvaha, Skromnost

Obě osobnosti spojují znaky altruismu.

Celková interpretace textu:

Textová analýza prokazuje propojení dvou osobností s Pavlem Kohnem. Pavel Kohn přežil koncentrační tábor díky výjimečnému vedoucímu bloku Antonínu Kalinovi, lišícímu se od surových blokových svou dobročinností a lidským přístupem. Po osvobození buchenwaldského tábora se dostal do péče zámecké ozdravovny Přemysla Pittra, ve které se rovněž setkal s lidským přístupem a výjimečnými lidmi. Za čas se jeho cesty s Pittrem opět setkaly. Tyto skutečnosti zapříčinily vklad literární práce o životě a odkazu Pittra, při které se dověděl o pobytu německých dětí v ozdravovnách a také o Olze Fierzové.

Autor textu Pittrův odkaz vystihuje humanismem a filantropií. Na základě životních zkušeností s Antonínem Kalinou a Přemyslem Pittrem tyto dvě osobnosti spojuje ve smyslu altruismu.

6 CELKOVÉ VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE

Jak již bylo v úvodu této diplomové práce zmíněno, jejím hlavním cílem je zjistit, jaké jsou společné znaky v názorech na výchovu a vzdělání Miroslava Dědiče, Přemysla Pittra a Johanna Heinricha Pestalozziho. V práci se zabýváme také osobností Antonína Kaliny, který má svým činem zachránce dětí se sociálními pedagogy mnoho společného.

Vlivy výchovy v rodině

Přemysl Pitter měl šest starších sourozenců, kteří postupně zemřeli, ještě než se narodil. Z obavy ze ztráty syna se Pittrova matka rozhodla svěřit ho své sestře na venkově, kde strávil čtyři a půl roku. Poté se vrátil ke svým rodičům.

Johannu Heinrichu Pestalozzimu zemřel v pěti letech otec. Poté byl se svými dvěma sourozenci vychováván svou matkou a chůvou Babeli.

Miroslav Dědič byl jedináček. Matka ho porodila ve svých pětácti letech a další dítě ze zdravotních důvodů už mít nemohla. Občas svému synovi řekla: *Co s tebou bude, chlapečku, když ti umřu a zůstaneš tady bez mámy* (Dědič, 2005, s. 5).

Oproti Miroslavu Dědičovi se Antonín Kalina narodil jako druhý z dvanácti dětí, z nichž dvě zemřely. Můžeme tedy říci, že všechny tyto osobnosti si prošly ve své době netypickou rodinnou situací.

Vlivy zážitků z dětství

Přemysl Pitter odjakživa tíhl ke zvířatům. V době, kdy bydlel u své tety v Židovicích, na dvorku žil obávaný hlídací pes Hababa. Pes Hababa přes svoji zlou pověst nikdy Pittrovi neublížil, i když mu jako dítě vlezl přímo do boudy. Psí zkušenost popisuje i Miroslav Matouš ve své knize *Zvláštní člověk Přemysl Pitter* (Matouš, 2001). Přemysl Pitter navštívil hudebního skladatele J. B. Foerstra, který seděl na lavičce a zval přichozího, aby zaujal místo po jeho boku. Sotva Přemysl Pitter dosedl, vyřítíl se zpoza rohu foxteriér a rovnou k němu. Skladatel strnul, protože pes se nikdy k cizím hostům nechoval přátelsky. Dopadlo to proti očekávání jinak. Pes přiběhl a vyskočil Pittrovi na klín. *Vy musíte být dobrý člověk*, vydechl s úlevou Foerster (Matouš, 2001, s. 13).

I Miroslav Dědič měl v mládí své zážitky se zvířaty. Celé jeho dětství, mimo prostředí třídy ve škole, trávil téměř sám. Společníkem mu byl ve strážním domku uprostřed lesů jeho pes Alík, se kterým zažíval mnohá dobrodružství. Ve své knize *Ohlédnutí* popisuje reakci dětí v hodině českého jazyka, ve které zpracovávali úlohu na téma „Můj nejlepší přítel“. Žáček Dědič pronesl; *Můj nejlepší přítel je pes*. Věta děti rozesmála a on nedovedl

pochopit, proč děti tak reagují. Alík byl kromě jeho rodičů jeho nejbližším přítelem (Dědič, 2005, s. 10).

Vliv sociální situace

Všechny jmenované osobnosti si prošly kritickou sociální situací, která měla pozdější vliv na jejich činy. Osmnáctiletý Miroslav Dědič se v době vánoční v roce 1938 ocitl se svými rodiči ve vyhnanství z pohraničí, jejich příbytkem byla jedna místnost, ve které chybělo veškeré zařízení. Měli pouze neozdobený stromeček, uléhat museli na zemi, místo stolu posloužila bedna, ve které byly složeny peřiny, a místo židlí jim sloužily převrácené necky. Pittrova rodina si materiálně vedla dobře, avšak po smrti svých rodičů v roce 1913 se mu život rapidně otočil. Pokusil se spáchat sebevraždu a rok poté přišel o rodinný podnik. Později však Pitter žil skromným životem. Půjčoval si peníze, ale pouze na pomoc dětem. Díky půjčkám a darům od okolních obyvatel zrealizoval Milíčův dům.

Johann Heinrich Pestalozzi rovněž pocházel z rodiny, ve které materiálně nestrádal, avšak po roce 1770 v době, kdy otevřel svůj výchovný ústav pro děti, se ani jemu nevyhnula finanční krize. Pestalozzi podobně jako Pitter žádal o půjčky a příspěvky na provoz útulku pro chudé děti v Neuuhofu. Antonín Kalina pocházel z velmi chudé rodiny. Jistě i tato skutečnost v jeho činu hrála velikou roli.

Vztah ke vzdělávání

Rodiče Miroslava Dědiče plánovali, že by jejich syn mohl být úředníkem. Dříve tato profese patřila do státní služby, tedy poskytovala životní jistotu. Miroslav Dědič ve své knize *Ohlédnutí* vzpomíná, jak tato profese byla pro jeho maminku vrcholem pracovního a společenského uplatnění a pro samotného Dědiče následováníhodným příkladem (2005, s. 9). Díky zásahu pana ředitele z obecné školy však složil v roce 1936 přijímací zkoušky na gymnázium v Českých Budějovicích a byl přijat. V roce 1972 si doplnil vzdělání šestiletým studiem na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a o dvanáct let později získal doktorát z filozofie.

Johann Heinrich Pestalozzi vystudoval latinskou školu na akademii „Carolinum“.

Přemysl Pitter vychodil obecnou školu. Poté absolvoval tři třídy na novoměstské reálce. Jelikož měl velmi obtížné podmínky pro studium, předčasně je ukončil.

Antonín Kalina vychodil základní školu. Přestože byl velmi inteligentní a nadaný v jazycích, kvůli sociálním poměrům se vyučil jako jeho otec obuvníkem.

Zde vidíme společné znaky u Přemysla Pittra a Antonína Kaliny, kteří nedosáhli vysokého vzdělání, ale byli obdařeni přirozenou inteligencí.

Vliv válečné situace

Na život Miroslava Dědiče měla vliv válečná situace v Československu. V období za druhé světové války se snažili nacisté o vyhlazení židovského obyvatelstva ve všech zemích Evropy. Po vyhlášení „Protektorátu Čechy a Morava“ Miroslav Dědič ztratil své spolužáky, blízké kamarády a také svého učitele.

Přemysla Pittra ovlivnila první i druhá světová válka. Za první světové války se stal rakouským vojákem. Po svých hrůzných zážitcích zjistil, že nedokáže nikoho zabít. V tomto období zažil své „obrácení“, ve kterém si uvědomil, že musí jít jinou cestou, cestou boží, bez násilí a cestou pomoci druhým. Druhá světová válka jej ovlivnila již jako věřícího člověka, který se snažil pomáhat všem lidem a bezprostředně židovskému obyvatelstvu. Antonín Kalina byl za druhé světové války zatčen a deportován do koncentračního tábora Buchenwald.

Všechny tyto tři osobnosti tedy spojují hrůzy nacistického režimu.

Vliv předsudků

Miroslav Dědič bojoval se svými předsudky vůči německým dětem během svého působení ve škole v Novém Zvolání. Při pohledu na nové žáky mu vytanuly vzpomínky z válečného období, které byly dosud nezhojené. Snažil se s touto skutečností vyrovnat. Podařilo se mu najít smysl své pedagogické práce, když si uvědomil, že nemůže proti německým dětem nastavovat zrcadlo fašistického Německa.

Přemysl Pitter měl také skryté předsudky. Jeho matka jako dcera krejčovského mistra převzala představu o Židech jako o nebezpečných a nekalých konkurentech. Přemysl Pitter, který pomáhal svému otci ve firmě, jednoho obchodníka židovského původu vyhodil. Jeho otec si vážil všech lidí bez rozdílu a za takové chování dal synovi pohlavek. Tím pohlavkem, jak Pitter ve svých vzpomínkách píše, mu vyrazil z hlavy i duše jeho podvědomý antisemitismus, tehdy tak rozšířený v Evropě.

Mravní výchova na základě osobního příkladu

Miroslav Dědič své romské žáky vychovával na základě osobního příkladu. Při svém nástupu do Květušína měl se žáky kázeňské problémy. Zpočátku se pokusil praktikovat autoritativní přístup, ale zjistil, že touto cestou si přízeň a pozornost věnovanou výkladu učiva u těchto žáků nezíská. Vyzkoušel tedy děti motivovat hudbou, kterou měly rády.

Velice dobrým výchovným pomocníkem se mu také stal fotbalový míč. Miroslav Dědič se do činností s dětmi osobně zapojoval a poskytoval jim zpětnou vazbu. Dokládá to také text z jeho knihy *Květušinská poema: Při prvních setkáních s cizími školáky jsem učinil objevný poznatek. Ti rozverní, dovádíví a hašteřiví květušínští žáčkové se pojednou chovali důstojně, ba příkladně, výraz v obličeji rozšafnost a současně skromnost sama. Jako by mé nekonečné připomínky, příklady a kritika konečně dosáhly platformy vědomí a byly schopny se realizovat* (2006, s. 52). Výchovu prostřednictvím osobního příkladu praktikoval i Přemysl Pitter. Podle jeho představ autoritativní styl výchovy při vymáhání kázně bylo třeba vypustit. Johann Heinrich Pestalozzi při výchově zanedbaných dětí postupoval v zásadě Ježíše Krista: Nejdříve očisti nitro, aby i vnějšek se stal čistým. Nebylo tedy možné ihned požadovat po dětech dodržování pravidel. Obával se také, že přílišnými příkazy děti od sebe odežene. Vytvářel tak u dětí základ morálního vědomí.

Antonín Kalina také na svém bloku č. 66 docílil svým příkladem poctivosti u svých svěřenců.

Akcent na přirozenost a svobodu dítěte

Miroslav Dědič ve své pedagogice kladl důraz na přirozenost a svobodu dítěte. Zvláště při výchově s romskými žáky zjistil, že je potřeba s dětmi pracovat tak, aby svoje rozhodnutí považovaly za svobodné. Taktéž Přemysl Pitter vyzdvihoval význam přirozeného vývoje dítěte a svobodného rozhodnutí. Podle něj se jen ve svobodě může mladý člověk samostatně vyvíjet. Pestalozzi rovněž zastával názor, že dítě musí být vychováváno ve svobodě, s ohledem na jeho přirozenost.

Rovnocennost dětí

V poválečných letech učil Dědič německé děti v pohraničním Krušnohoří. Do svého deníku, který si vypracovával o své výchovně vzdělávací činnosti a poté i literárně vydal, si zapsal: *Válka v něm vypěstovala odpor ke všemu německému, averzi nejen vůči zeleným a černým uniformám, ale i k dívčím culičkům spleteným z blond'atých vrkočů, které zdobily hlavy naplněné fanatismem a nenávistí proti všemu, co nebylo německé, a tedy rasově čisté* (2002, s. 8). Přesto si uvědomil, že v dětech není rozdíl. Jeho rozhodnutí se ukázalo i v pozdější výchově romských dětí. Miroslav Dědič na základě svých zkušeností s romskými dětmi měl možnost poznat, že každý národ má svá specifika, jinojazyčné společenství, vlastní kulturu. Přesto však tyto národy spojuje výsledek společného působení. Uvědomil si, že je potřeba přesvědčit veřejnost, která romské děti vyčleňovala

a stále vyčleňuje, že tyto děti nejsou jiné, mají stejná práva na vzdělání jako kdokoliv jiný. Je potřeba všem dětem otevřít bránu ke vzdělání, bez předsudků a nedůvěry.

Přemysl Pitter nedělal mezi dětmi rozdílů. O tom hovoří i výpověď německé dívky, která byla Pittrovou svěřenkyní v zámecké ozdravovně. Tuto dívku udivilo jeho jednání s německými dětmi, které byly dětmi nepřátel, přesto s nimi láskyplně zacházel jako s dětmi židovskými a dětmi české národnosti, které přece pod Němci nevýslovně trpěly.

Johann Heinrich Pestalozzi myšlenku rovnocennosti viděl v uznání důstojnosti každého dítěte, bez rozdílu stavu, povolání a občanských poměrů. Důkazem toho se stal také postižený chlapec, kterému sice Pestalozzi nedokázal dát základní vzdělání, ale objevil jeho kreslířský talent, a to díky svému láskyplnému přístupu k dětem bez ohledu na odlišnost, kterou chlapec zřejmě měl proti ostatním dětem.

Antonín Kalina také nerozlišoval jinakost dětí. Ve svém bloku měl děti, které pocházely z různých zemí. Kalina všechny své svěřence, bez ohledu na odlišnost jazyka, národnosti nebo barvy pleti, zachránil.

Pracovní výchova

Miroslav Dědič uplatňoval ve své pedagogice pracovní výchovu, jejímž prostřednictvím se snažil romské děti zapojit do činnosti, která je bude všestranně rozvíjet. Pracovní výchova byla spojena s osobním příkladem, protože se s dětmi do pracovních úkolů osobně zapojoval.

Zastáncem pracovní výchovy byl i Přemysl Pitter, který pověřil mladého učitele postarat se o chlapce přeživší koncentrační tábory. Chlapci zvyklí starat se pouze o sebe, což bylo nutností v koncentračních táborech, se této zvyklostí těžko zbavovali. Nestačilo jen uložit úkol a odejít a věnovat chlapcům zbývající čas. Učitel zjistil, že je potřeba příkladu, který bude na chlapce působit. Mladý učitel pro Pittra vypracoval zprávu, která svědčí o pozitivním výsledku; *Jsem přesvědčen, že naši chlapci si vezmou do svých nových domovů smysl pro účinnou a odpovědnou spolupráci* (Fierzová, 1996, s. 13).

Pestalozzi kladl důraz na spojení výdělečné práce se vzděláváním. Ve své elementární výchově usiloval o vyučování, které by harmonicky vzdělávalo hlavu, ruku i srdce.

Pomoc dětem

Miroslav Dědič na krátký čas přišel o své romské žáky. Bylo to z důvodu kočovného života jejich rodičů, kteří odešli se svými dětmi z Květušina do jiného kraje. Dětem Miroslav Dědič řekl, že na ně dvanáct dní počká. A neočekávané se stalo skutečností. Děti,

kteřé byly v zuboženém stavu, se začaly po pár dnech vracet a prosily svého učitele, aby je vzal zpět do školy. Miroslav Dědič neváhal a vše potřebné pro své malé svěřence zajistil. Nejenže dětem poskytl materiální zázemí, počínaje od postelí, přes přikrývky, až po stravu, ale také jim poskytl svoji dobrosrdečnost a bezpečné zázemí. Dalo by se říci, že byl náhradním otcem za rodiče, které jejich děti dobrovolně opustily.

Pitter pomáhal dětem již od doby, co se vrátil z války. Svůj čin počal především realizací Milíčova domu pro chudé žižkovské děti. Později přišla další válka a Pittrova pomoc dětem nabírala intenzitě. V knize *Nad vřavou nenávisti* (1996) vzpomíná na situace, při nichž riskoval svůj život – např. zásobováním potravou židovských obyvatel v nočních hodinách nebo záchranou židovského miminka, které převzal od rodičů a dítě poté předal rodině, která se o něj mohla bezpečně postarat. Také posílal balíčky svým svěřencům z Milíčova domu do Terezína a Osvětimi. Po skončení války, jak píše Kostatík (2009), se zrodil nejdůležitější a mravně patrně nejhodnotnější čin celého Pittrova života – zorganizoval záchranou akci pro děti, které přežily koncentrační tábor. Získal pro své svěřence zámky Olešovice, Štířín, Kamenice a Lojovice, ve kterých se děti mohly psychicky a fyzicky zotavit ze zažitých hrůz. Přemysl Pitter poskytl péči i dětem německým, které se po válce ocitly v podobných podmínkách jako děti židovské.

Johann Heinrich Pestalozzi v Neuhořu pomáhal žebrajícím dětem, kterých bylo v tehdejší době mnoho. Z tohoto důvodu zřídil útulek pro děti, aby měly svůj domov. Celý život se staral o sirotky, které vychovával a vzdělával, aby nemuseli celý život žít v bídě a na okraji společnosti.

Antonín Kalina se rovněž staral o dětské sirotky, kterým šlo doslova o život. Díky jeho činu tak bylo zachráněno několik set lidských životů.

Sociálně výchovná pomoc

Miroslav Dědič zrealizoval myšlenku internátní výchovy pro romské děti, kterým svým úsilím zajistil finanční pomoc, materiální vybavení a psychickou oporu. Díky Dědičovi děti vytvořily taneční a pěvecký soubor, se kterým vystupovaly před veřejností, v Česku i v zahraničí. Dětem tak byla dodána sebedůvěra a jisté vidina lepšího života.

Přemysl Pitter rovněž zrealizoval domov pro děti, které pocházely se sociálně slabých poměrů. Později budoval dětské ozdravovny, do kterých přijížděly děti z koncentračních táborů. S pomocí přátel a dobrovolníků sehnal pro děti finanční a materiální prostředky. Děti, které zažily ty nejhorší podmínky, v Pittrově péči našly znovu chuť do života.

Ani Johann Heinrich Pestalozzi nebyl výjimkou. Vybudoval útulek pro děti, které se ocitly v nepříznivých podmínkách. Rovněž žádal o finanční pomoc. Chudým dětem pozbývajícím rodinné zázemí bylo poskytnuto teplo domova. Děti se naučily pozornosti, lásce a dobrosrdečnosti, což vedlo k harmonickému soužití.

Přes nepříznivé podmínky koncentračního tábora Antonín Kalina dokázal sehnat dětem na svém bloku materiální zabezpečení. V těchto nejhorších podmínkách sehnal pro své svěřence jídlo a teplé oblečení. Za pomoci přátel se snažil dětem ulehčit život tím, že se jim všichni věnovali. Počínaje obstaráním učitelů, kteří vedli jejich výchovu, až po realizaci programů, ve kterých děti všech národností samy účinkovaly. Díky Kalinovi byl život dětí v hrůzných podmínkách snesitelnější.

Odvaha postavit se za děti

Miroslav Dědič a jeho svěřenci byli Antonínem Zápotockým pozváni na Pražský hrad, kde měly děti zaspívat na veřejnosti před samotným prezidentem Československé republiky. Z obavy prezidentova odchodu bez možnosti uskutečnění dětského vystoupení sám Miroslav Dědič se za prezidentem Zápotockým rozběhl, aby mu připomněl smysl jejich návštěvy na Pražském hradě. Dědičovo jednání chtělo velkou dávku odvahy, aby se za romské děti postavil a dal jim tak možnost ukázat veřejnosti, jakého úspěchu v Květušínské škole dosáhli.

Přemysl Pitter svou odvahu postavit se za židovské děti projevil v období druhé světové války. Židovským rodinám tajně nosil potraviny a oblečení. Zanedlouho skončil u výslechu na gestapu, kde byl obviněn z nápomoci Židům. Pitter se nebránil, vše přiznal, a dokonce řekl úředníkovi, že to z lidského hlediska musí pochopit.

Antonín Kalina svoji odvahu v Buchenwaldu projevovat nesčetněkrát. Ovšem skutečně odvážného činu se dopustil ve chvíli, kdy Němci vyháněli děti z bloků na pochod smrti. Kalina při záchytu dětí nebyl přítomen. Na poslední chvíli však přiběhl ke bráně a přímo před důstojníkem SS trval na tom, že bylo slíbeno, že děti půjdou poslední. I když takový slib nikdy nepadl.

Vzor osobností sociální pedagogiky

Miroslav Dědič v rámci své pedagogické práce čerpal z pedagogiky Jana Amose Komenského, který vycházel z názorů Petra Chelčického. Díky Komenskému si uvědomil poslání učitele, který musí mít hluboký morální základ. Při práci s romskými dětmi uplatňoval také výchovné metody Antona Semjonoviče Makarenka.

Přemysl Pitter se ve své knize *Duchovní revoluce v srdci Evropy* (2011) věnoval osobnostem, kterými byli rovněž Petr Chelčický a Jan Amos Komenský. I on se přikláněl k názorům Antona Semjonoviče Makarenka. Na jednom shromáždění citoval jeho text o postavení socialistické společnosti, jejíž základ tvoří spořádaný rodinný život (Pitter, 1996, s. 178). Pitter vzhlížel také k Pestalozzimu, o kterém mluvil na svých přednáškách. (1996, s. 149).

Podle Kyráška je možné, že Johann Heinrich Pestalozzi byl v určité míře seznámen s jednotou, jež se hlásila ke Komenskému (1968, s. 16). Nemůžeme sice tvrdit, že o sobě tyto dvě osobnosti navzájem věděly, nicméně je spojují společné znaky ve výchově a vzdělávání v duchu humanismu.

Spojitost osobností

Přemysla Pitttra a Antonína Kalinu úzce spojují dvě osobnosti. Jedním z nich je Pavel Kohn, autor žijící v Německu, kam v roce 1967 emigroval z Československa. Jako jediný z celé své rodiny přežil koncentrační tábory Terezín, Osvětim a Buchenwald.

Pavel Kohn se v Buchenwaldu dostal na blok, který vedl český politický vězeň. *Jeho jméno jsem už zapomněl (snad Kalina nebo tak nějak) a jsou zde samí mladiství v mém věku* (2011, s. 295). Je tedy jedním ze stovek zachráněných Kalinových dětí.

Po návratu do Československa se dostal do zámecké zotavovny do Štířína. Zde se s Přemyslem Pittrem setkal jen jednou, přítomnost Olgy Fierzové nezaznamenal. Nejvíce vzpomínek měl na H. G. Adlera a lékaře dr. Emila Vogla, kteří se o něj starali. S Pittrem se pak osobně setkal a sblížil až po mnoha letech v rozhlasovém rádiu Svobodná Evropa. Přemyslem Pittrem a Olgou Fierzovou se začal podrobně zabývat až po roce 1989. Na tomto základě vznikla literární díla věnovaná jejich památce.

Další osobnost, která spojovala Pitttra s Kalinou, byl nejlepší přítel Antonína Kaliny, Jindřich Flusser. Jindřich Flusser přišel se svojí rodinou do Osvětimi, kterou přežil jako jediný. Z Osvětimi byl deportován do Blechhammeru, ze kterého musel vyjít, stejně jako Pavel Kohn, na pochod smrti do Buchenwaldu. Díky svým jazykovým schopnostem, které zřejmě zdědil po svém otci, se podílel na záchraně Kalinových svěřenců. V Buchenwaldu mezi nimi vzniklo přátelství, které trvalo po celý život.

Přemysl Pitter byl blízkým přítelem Waltera Flussera. O jejich vřelém vztahu nelze pochybovat. Olga Fierzová při návštěvách Pitttra v Praze byla ubytována v domácnosti Flussereů (Kosatík, 2009, s. 116). Pitter s Flusserelem spolupracovali v Hnutí pro mezinárodní smír. Tomáš Pasák se též zmiňuje o profesorovi Flusserevi jako o předním

činiteli Hnutí, Pittrovu blízkém příteli, který zahynul se svou manželkou v koncentračním táboře (1997, s. 56). O pevných přátelských vazbách a důvěře hovoří výpověď Jindřicha Flussera, který po svém návratu z Buchenwaldu našel v Milíčově domě Přemysla Pittra dopis od své manželky, poslaný koncem roku 1944 z koncentračního tábora Stutthof (In Kárný, 1999, s. 63). Později Jindřich Flusser nepřímo Pittrovi zachránil život. Pitter byl na jaře v roce 1951 obviněn z pobuřování proti demokratickému režimu, nedovoleného shromažďování, vydávání ilegálního časopisu a kontaktů s příslušníky kapitalistických států. Aby oddálil výslech, neboť mu bezprostředně po něm hrozilo zatčení, nechal se hospitalizovat v pražské nemocnici. Miroslav Matouš popsal scénář plánovaného útěku Přemysla Pittra, ve kterém hlavní roli sehrál mladý lékař a Pittrův přítel. Podle Matouše měl být Jindřich Flusser zasvěcený do akce. Zdržel svého pacienta na dobu nezbytně nutnou a poté ho propustil na reverz (2001, s. 60). Sám Pitter o této události napsal, že šel ke známému lékaři do nemocnice. Byl jím jeho přítel dr. F., kterého znal už jako malého chlapečka, jehož rodiče zahynuli v Osvětimi. Mladý lékař byl horlivý komunista, který se snažil i Pittra převést na svoji víru. Pitter mu však svůj záměr neprozradil, aby ho nepřivedl do vnitřních a vnějších nesnází (1996, s. 79). Miroslav Matouš na jaře v roce 1990 navštívil skoro devadesátiletou Olgu Fierzovou. Ona v té chvíli měla dva další hosty, kterými byli Jindřich Flusser se svou ženou. *V malém společenství ve čtyřech vyprávěl pan doktor o své pamětihodné zkušenosti z doby protektorátu. Nákladní vlak, kde se tísnil s ostatními židovskými spoluvězni, směřoval někam na východ, nepochybně do Osvětimi, sběrného tábora smrti. Na stanici, kde vlak déle stál, napsal na kousek papíru slova obsahující adresu, pozdrav a označení pravděpodobného cíle cesty. Zpráva byla určena Přemyslu Pittrovi do Milíčova domu, kam se upínaly vděčné vzpomínky mladého medika. Dopsal, stočil papír do ruličky a prostrčil ji mřížovým okénka ve chvíli, kdy se vlak rozjížděl. Stačil ještě zahlédnout, jak muž v železniční uniformě si stoupl na místo, kam rulička dopadla. Po čase, kdy nedobrovolní cestující dleli v ponurém prostředí tábora, došla zásilka na jméno odesílatele zprávy. Byl v ní povolený obsah: bochník chleba. Prošedivělý lékař Flusser, jenž jako jeden z mála osvětimských vězňů zůstal naživu, skončil své vyprávění slovy: Tenkrát jsem pochopil, že ne samým chlebem živ jest člověk (Matouš, 2001, s. 70).*

DISKUSE

Výsledky obsahové analýzy nám poskytly dostatek materiálů pro shrnutí zkoumané problematiky a pro odpověď na výzkumnou otázku: *Jaké jsou společné znaky ve výchově a vzdělávání Miroslava Dědiče, Přemysla Pitttra a Johanna Heinricha Pestalozziho?*

Všichni tři autoři mají společná určitá témata, která rezonují v jejich textech. Velký význam ve svých textech připisují morálce či mravní výchově. Mravní základ je nezbytná součást výchovy. V součinnosti s dalšími výchovnými činiteli má zajistit harmonický rozvoj osobnosti. Na tuto stránku mravní výchovy klade důraz zejména Pestalozzi, který se ve své výchovné praxi věnoval především toulavým a žebrajícím dětem. V podobné situaci byl i Miroslav Dědič při výchově romských žáků. Přemysl Pittter se staral o chudé žižkovské děti a později i o děti zbědované, které zažily hrůzy druhé světové války. Všichni tito sociální pedagogové se starali o děti, které se ocitly v těch nejnuznějších podmínkách. Do naší komparace byl vřazen Antonín Kalina, u něhož se v jeho práci s dětmi objevují prvky sociální pedagogiky. Nejenže se staral o děti v koncentračních táborech, ale také se mu podařilo zachránit jejich životy. K pochopení, co je všechny při tom vedlo, se dostaneme přes PRAVDU, LÁSKU, DÍTĚ, ČIN. Což byla myšlenka prosazovaná Přemyslem Pittrem.

Miroslav Dědič je významnou osobností české sociální pedagogiky. Jeho mládí bylo poznamenáno válkou, z níž si odnesl i skryté předsudky vůči německým dětem. Inspirován Komenským a humanismem českého bratrství našel smysl své pedagogické práce, která vyvrcholila v Květušíně při výchově romských žáků. Zjistil, že je zapotřebí osobního příkladu a individuálního přístupu k dětem. Svou láskou k dětem, citlivým přístupem a otevřením se jiné kultuře, kterou respektoval, dokázal pro tehdejší veřejnost neuskutečnitelné. Dědičovi žáci vyšli základní školy, uplatnili se v učebních oborech, mnozí se dostali na střední školy, a někteří se stali sami učiteli.

Můžeme s jistotou souhlasit s Jaroslavem Balvínem, který v souvislosti s výsledky Dědičovy práce popsal fundament sociálního pedagoga. *Podstata práce sociálního pedagoga je to, že se vědomě zaměří na situaci dětí, které považuje v dané situaci za nejubožejší a nejpotřebnější. A k tomu volí nejvhodnější metody, které nejenom řeší výchovnou situaci v daném okamžiku, v dané etapě, avšak přesahují do budoucna, stávají se zdrojem poučení pro pedagogy budoucí* (Balvín, 2015, s. 21).

Přemysl Pitter byl významný sociální pedagog. Jako muž tolerance vystupoval proti antisemitismu a rasismu. Válku a násilí považoval za největší zločin, proto také z první světové války dvakrát dezertoval. V době okupace českého národa pomáhal společně s Olgou Fierzovou a se svými spolupracovníky židovským rodinám. Po válce zachraňoval nejen nemocné židovské děti z koncentračních táborů, ale také dětské příslušníky poraženého německého národa, kteří se ocitli v nepříznivé situaci vysídlování Československa po druhé světové válce. Díky Pittrově lásce a citlivému přístupu děti různých národností vůči sobě necítily žádnou nenávist. Naopak tomu bylo u české veřejnosti. Přemysl Pitter neměl žádné pedagogické vzdělání, měl však lásku k dětem, které vychovával v pravdě a víře. Jeho pedagogická práce spočívala v pomoci sociálně slabým a potřebným dětem. Nedělal žádných rozdílů a pro děti, i své spolupracovníky, byl strýčkem Přemyslem.

Život a dílo Přemysla Pittra zpracovalo mnoho autorů. Jedním z nich je Pavel Kosatík. V jeho pojetí se Přemysl Pitter profiluje jako výrazná postava, na níž je možné studovat duchovní atmosféru v naší zemi a sledovat její proměny. Z reprodukováných dobových plakátů bychom např. snadno nabyli dojmu, že Pitter je jedním z blouznivců, vykolejených zážitkem první světové války. On se ale z jejich řad vymykal tím, jak opravdově za vytčenými cíli šel a jak se mu za pomoci úzkého kruhu spřízněných duší poměrně úspěšně dařilo uvádět je do života. Vrcholným počinem v tomto směru byla jeho záchranná akce, při které na jednom místě soustředil a začal společně vychovávat několik stovek židovských, českých a německých dětí. Svým plánem a způsobem, jakým jej naplnil, se dokonale vymkl většinovému názoru doby. Pitter svojí prací dokázal, že koexistence je možná vždy, opírá-li se o dost pevné mravní principy a především lásku (Jiří Beneš. In. Edice Hovory 17, 2011, s. 72).

V Pestalozziho činech vidíme neúnavnou snahu o zlepšení života těch nejchudších a nejohroženějších dětí a naplňování požadavku humanity. Zastával názoru, že každé dítě má vnitřní důstojnost, tedy prochází přirozeným vývojem, a to bez ohledu na to, z jakých poměrů pochází. Pokud však dítěti chybí láskyplná péče a mateřská láska, je jeho vývoj narušen a stává se dítětem zanedbaným. Ve snaze usnadnit životy dětem, které se ocitly na pokraji společnosti, zakládal výchovné ústavy. Nebylo to však jednoduché. Děti, které byly zanedbané, pozbývaly mravního jednání. Svojí láskyplnou péčí a osobním příkladem Pestalozzi dosáhl u dětí harmonického soužití.

Miroslav Somr psal o Pestalozzím jako o altruistovi, který po celý život usiloval o rozšíření oblasti poznání pro všechny vrstvy obyvatelstva a zvláště se soustředoval na chudé, ubohé a utlačované, jež chtěl povznést kvalitnějším vzděláním na vyšší úroveň. Dle jeho názoru všichni lidé mají právo na štěstí a nikdo by jim neměl stavět do cesty překážky (1987, s. 77).

Přestože Antonín Kalina nebyl pedagog, v jeho práci s dětmi nalézáme výrazné znaky sociální pedagogiky. Kalina se stal blokovým v buchenwaldském Malém táboře, kam zpočátku přicházeli nově příchozí vězni, ke kterým přibývali později také vězni z evakuačních transportů. Kalina se svými spolupracovníky postupně na svém bloku shromažďoval zubožené děti, kterým obstarával oblečení, příkrývky, boty a jídlo. Dětem také zprostředkoval učitele, kteří by vedli jejich výchovu. V táboře zorganizoval za pomoci svých přátel zábavné večery, ve kterých účinkovaly děti všech národností. Kalina se svými spolupracovníky tak dětem poskytoval láskyplnou péči. Díky falšování dokumentů a předstírané epidemii tyfu zachránila Kalinova skupina stovky dětí před smrtí v táboře, dalšími transporty i před pochody smrti. Někteří zachránění se stali později významnými osobami. Kromě již zmíněného Pavla Kohna byl zachráněn také Imré Kertész, kterému byla v roce 2002 udělena Nobelova cena za literaturu. Další významnou osobností byl Elie Wiesel, kterému byla udělena Nobelova cena za mír (Chytková, 2016, s. 25). Kalina zachránil také dřívějšího primátora města Prahy Petra Zenkla, který před válkou podporoval činnost Milíčova domu (Kosatík, 2009, s. 256).

Stanislav Motl popsal Antonína Kalinu jako hrdinu, jemuž se za ostnatými dráty podařil zázrak (Motl, 2013, s. 7). Vzhledem k tomu, že Kalinova osobnost vešla do známosti české veřejnosti teprve nedávno, nemáme možnost porovnat názory jiných autorů. Avšak na základě rozhovorů, které jsme provedli s Kalinovými rodinnými příslušníky, studentkou Anetou Chytkovou a zachráněným Pavlem Kohnem, lze bezesporu tvrdit, že Kalina byl hrdina, jehož čin má sociální i sociálně pedagogický rozměr

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce byla komparace sociálních pedagogů Miroslava Dědiče, Přemysla Pittra a Johanna Heinricha Pestalozziho ve snaze nalézt společné znaky v jejich postojích k výchově a vzdělávání. Do naší práce jsme zahrnuli také Antonína Kalinu. Kalina se za svého života nestal sociálním pedagogem, avšak v jeho práci s dětmi nalézáme sociální prvky, které se sociální pedagogikou úzce souvisejí. Smyslem této práce bylo vyzdvihnout a oživit význam životních činů jednotlivých osobností v oblasti multikulturní výchovy a sociální pedagogiky a jejich přínos pro naši zemi.

Práce je rozdělena na dvě části, na část teoretickou a praktickou. V teoretické práci jsme zdůraznily významné, klíčové publikace pro obsahovou analýzu. Popsali jsme vztah vybraných osobností k sociální pedagogice a také byly vysvětleny pojmy, které s tématem práce souvisí. V další části jsme se podrobněji seznámili se životem jednotlivých osobností.

Praktická část obsahuje samotný výzkum. V první fázi byla položena výzkumná otázka: **Jaké jsou společné znaky ve výchově a vzdělávání Miroslava Dědiče, Přemysla Pittra, a Johanna Heinricha Pestalozziho?** Vymezili jsme i dílčí cíle, ve kterých jsme k sociálním pedagogům zahrnuli Antonína Kalinu. Pro nalezení odpovědí jsme provedli kvalitativní výzkum formou obsahové analýzy. Ta byla provedena technikou otevřeného kódování a analýzy dat, která byla aplikována u jednotlivých sociálních pedagogů na vybraných textech z knih. U Antonína Kaliny jsme analyzovali text, který se dochoval z roku 1946. Pro zvýšení validity získaných dat jsme provedli obsahovou analýzu rozhovorů, které se uskutečnily s Kalinovými rodinnými příslušníky, osobami zabývající se jeho životem a s jedním z Kalinových zachráněných, Pavlem Kohnem.

Z výzkumu vyplynulo, že tyto osobnosti mají mnoho společného. Nejdůležitějším jejich společným jmenovatelem je **pomoc druhým**. Miroslav Dědič ovlivnil životy romských žáků, Přemysl Pitter zachraňoval české, židovské a německé děti, Pestalozzi se staral o děti chudé, bez domova a Antonín Kalina zachránil stovky dětských životů, které denně čelily smrti. Všechny tyto osobnosti pomohly v situaci, která si žádala okamžitý zásah. Žádný z nich neočekával uznání ani odměnu. **Pomohli, protože nemohli jinak.**

Životní příběhy a činy těchto osobností by tak mohly oslovit všechny současné a budoucí sociální pedagogy, pracovníky pomáhajících profesí, ale také širokou veřejnost, neboť

pomoc v době současné i budoucí je velmi důležitá. Tito lidé se zapsali do dějin, které by měly být stále připomínány i v souvislosti s tím, co napáchá chudoba, válka a násilí.

A na úplný závěr

EPILOG VE FORMĚ BÁSNĚ

Tichá voda břehy mele...

(I nenápadní lidé mohou dělat velké věci.)

Břehy mlít?

To snad tichá voda dokáže?

A tichý člověk také?

Řekl bych,

že to je trochu

pasé.

Řešení je, podle mne,

pouze v síle.

Jen silák

je schopen

dosáhnout

svého cíle!

Eliminovat.

Extrahovat.

Exkludovat.

Evokovat.

Energicky postupovat.

Eklekticky se posunovat

Emocionálně se prosazovat.

Enormně všechny provokovat.

Efektivně se oblékat a všechny převyšovat.

Expert a silný člověk, hodný této doby, to jen on to dokáže!

Hodní ostatní jsou podle toho, sebou samým jmenovaného experta, jen prázdná nula.

Ypsilon jako záhada se však v tom našem problému zapomíná.

**Že i hodný a tichý člověk se může stát rváčem?
Životním bojovníkem a dobrých hodnot strážcem?**

A to jako ta tichá voda

která, pomalu a jistě,

břehy mele.

A v tom je

velká síla.

Síla moci.

Síla nitra.

Síla člověka.

Protože

JE TO

JEHO

VÍRA.

Víra a síla člověka,

který může

i ze své

drobné schránky

ovlivnit pochody

celého Všehomíra.

A že nemohou takoví lidé být?

Já myslím, že dokonce takoví na světě musí být!

Drobní, ale silní, bojovníci proti síle zla.

**Což například takový nenápadný, ale silný člověk,
jako byl záchránce tisícovky dětí z koncentráku v Buchenvaldu?**

A jmenoval se prostě:

ANTONÍN KALINA.

(Jaroslav Balvín, Báseň z básnické sbírky *Křídla*. Praha: Hnutí R, 2017)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ADAMOVIČ, Lenka, Vladislav DUDÁK, Václav VENTURÁK, 1995. *Základy filosofie a etiky*. Praha: nakladatelství FORTUNA, ISBN 80-7168-221-7.
- [2] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 1994. *Sociálna pedagogika (Vybrané problémy)*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. ISBN 80-223-0817-X.
- [3] BAKOŠOVÁ, Zlatica. 2005. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- [4] BALVÍN, Jaroslav, 1999. *Romové a jejich učitelé*. Praha: Hnutí R. ISBN 80-902461-1-7.
- [5] BALVÍN, Jaroslav, 1999. *Romové a etika multikulturní výchovy*. Praha: Hnutí R. ISBN 80-902149-4-0.
- [6] BALVÍN, Jaroslav a kolektiv, 2000. *Romové a alternativní pedagogika*. Ústí nad Labem: Hnutí R. ISBN 80-902461-7-6.
- [7] BALVÍN, Jaroslav, 2000. *Romové a pedagogika*. Ústí nad Labem: Hnutí R. ISBN 80-902461-3-3.
- [8] BALVÍN, Jaroslav, 2003. *Politika Prahy a dalších měst ve vztahu k národnostním menšinám*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. ISBN 80-902972-2-6.
- [9] BALVÍN, Jaroslav, 2004. *Výchova, vzdělávání a kultura ve vztahu k národnostním menšinám*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. ISBN 80-902972-6-9.
- [10] BALVÍN, Jaroslav, 2005. *Metody výchovy a vzdělávání ve vztahu k národnostním menšinám*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. ISBN 80-902972-8-9.
- [11] BALVÍN, Jaroslav, 2009. *Multikulturalita a edukace romského žáka*. Nitra: Univerzita Konštatína Filozofa v Nitre Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva. ISBN 978-80-8094-501-5.
- [12] BALVÍN, Jaroslav, 2012. *Pedagogika, andragogika a multikulturalita*. Praha: RADIX, spol. s.r.o. ISBN 978-80-86798-07-3.

- [13] BALVÍN, Jaroslav, 2013. *Filosofie výchovy pro sociální pedagogy krok za krokem*. Praha: Hnutí R. ISBN 978-80-86798-48-6.
- [14] BALVÍN, Jaroslav, 2015. *Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Přemysl Pitter a Miroslav Dědič*. Praha: RADIX, spol. s.r.o. ISBN 978-80-87573-13-6.
- [15] BLOCK, Gay a Malka DRUCKER, 1992. *Rescuers: Portraits of Moral Courage in the Holocaust*. New York: Holmes & Meier Publishers, Inc. ISBN 0-8419-1322-6.
- [16] BRÄUNER, Vilém a Johann Heinrich PESTALOZZI, 1956. *J. J. Pestalozzi: Výbor z pedagogických spisů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- [17] CIPRO, Miroslav, 1996, *J. H. Pestalozzi a výchova*. Praha: vlastní vydání.
- [18] DĚDIČ, Miroslav, 1985. *Škola bez kázně*. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství. ISBN 43-010-85.
- [19] DĚDIČ, Miroslav, 2002. *Bevor das Eis auftaute*. Praha: Kulturní sdružení občanů německé národnosti ČR.
- [20] DĚDIČ, Miroslav, 2003. *Kantor z Mářina dvora*. Praha: Slovenský literární klub. ISBN 80-902893-5-5.
- [21] DĚDIČ, Miroslav, 2005. *Ohlédnutí*. Praha: Slovenský literární klub. ISBN 80-903581-1-X.
- [22] DĚDIČ, Miroslav, 2006. *Květušínská poema*. Praha: RADIX, spol. s.r.o.
- [23] Edice Hovory 17, 2011. *Evropský humanista Přemysl Pitter (1895–1976)*. Praha: Nadační fond Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. ISBN 978-80-86057-94-1.
- [24] FIERZOVÁ, Olga, 1992, *Dětské osudy z doby poválečné*. Praha: Spolek přátel mládeže a družstva Milíčův dům v Praze.
- [25] GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.
- [26] GAVORA, Peter, 2015. *Obsahová analýza v pedagogickom výskume: Pohl'ad na jej súčasné podoby*. Pedagogická orientace, 25 (3), 345-371.
- [27] GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP, 2013. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4368-4.

- [28] CHYTKOVÁ, Aneta, 2016. *Antonín Kalina – třebíčský hrdina, který zachránil více jak 900 dětí z koncentračního tábora Buchenwald*. Třebíč: Středoškolská odborná činnost, Gymnázium Třebíč.
- [29] JŮVA, Vladimír et al., 2001. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-95-8.
- [30] KÁRNÝ, Miroslav a Eva LORENCOVÁ, 1999. *Terezínské studie a dokumenty 1999*. Praha: Institut terezínské iniciativy. ISBN 80-200-0746-6.
- [31] KLIKA, Josef a Johann Heinrich PESTALOZZI, 1903. *Jádro ze spisu J. J. Pestalozziho: Jak Gertruda učí své děti 1801*. Praha: E. Beufort.
- [32] KNOTOVÁ, Dana a kolektiv, 2014. *Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7078-3.
- [33] KODEŠ, Jiří, 1986. *Gustav Kliment*. Praha: Práce, vydavatelství a nakladatelství ROH. ISBN 24-084-86.
- [34] KOHN, Pavel, 2011. *Zámky naděje: Děti Přemysla Pittra vzpomínají*. Chomutov: Nakladatelství L. Marek. ISBN 978-80-87127-30-8.
- [35] KOHN, Pavel, 1995. *Můj život nepatří mně*. Praha: Kalich, s.r.o. ISBN 80-7017-852-3.
- [36] Kolektiv autorů, 2004. *Ottova encyklopedie A – Ž*. Praha: Ottovo nakladatelství, s. r. o. ISBN 80-7360-014-5.
- [37] KOSATÍK, Pavel, 2009. *Sám proti zlu*. Praha: Nakladatelství Paseka. ISBN 978-80-7185-971-0.
- [38] KYRÁŠEK, Jiří a Johann Heinrich PESTALOZZI, 1968. *J. H. Pestalozzi: Ze života a díla*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 14-027-68.
- [39] MATOUŠ, Miroslav, 2001. *Zvláštní člověk Přemysl Pitter*. Praha: Bonaventura. ISBN 80-85197-26-X.
- [40] MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv, 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.
- [41] MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.

- [42] MOULIS, Miloslav a Roman CÍLEK, 2012. *Zapomeňte, že jste byli lidmi*. Praha: Nakladatelství Epoque, s.r.o. ISBN 978-80-7425-150-4.
- [43] MOTL, Stanislav, 2013. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka Publishers. ISBN 978-80-87067-31-4.
- [44] MOTL, Stanislav, 2008. *Oběti a jejich vrazi*. Praha: Rybka Publishers. ISBN 80-870-67-89-4.
- [45] PASÁK, Tomáš, 1997. *Přemysl Pitter: život pro druhé*. Praha: Paseka. ISBN 80-7185-137-X.
- [46] PATOČKA, Jan, 1996. *Péče o duši. Soubor statí a přednášek o postavení člověka ve světě a v dějinách*. První díl. Stati z let 1929–1952. Nevydané texty z padesátých let. Sebrané spisy Jana Patočky. Svazek 1. Praha: OIKOYMENH. ISBN 80-86005-24-0.
- [47] PESTALOZZI, Johann Heinrich, 1899. *Linhart a Gertruda: Kniha pro lid*. Nákladem Zd. Sadovského v Čejkovicích.
- [48] PITTER, Přemysl a Olga FIERZOVÁ, 1996. *Nad vřavou nenávisti: Vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové*. Praha: KALICH. ISBN 80-7017-972-4.
- [49] PITTER, Přemysl, 2011. *Duchovní revoluce v srdci Evropy: Pohled do dějin českého národa*. Praha: KALICH. ISBN 978-80-7017-159-2.
- [50] POHL, Josef, 1987. *Na cikánské stezce*. Praha: Albatros. ISBN 13-709-87.
- [51] PRŮCHA, Jan, 2000. *Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru*. Praha: Portál, s. r. o. ISBN 80-7178-399-4.
- [52] PRŮCHA, Jan, 2006. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Praha: Triton. ISBN 80-7254-866-2.
- [53] PRŮCHA, Jan, Eliška, WALTEROVÁ, MAREŠ, Jiří, 2009. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-647-6.
- [54] RÁDL, Emanuel, 1998. *Dějiny filosofie: starověk a středověk*. Praha: Votobia. ISBN 80-7220-063-1.
- [55] SOMR, Miroslav a kolektiv, 1987. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 14-601-87.

[56] ŠTVERÁK, Vladimír, 1988. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p. ISBN 14-680-88.

Internetové zdroje:

slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/pestalozzi-johann-heinrich-1746-1827

<http://www.databazeknih.cz/citaty/antoine-de-saint-exupery-135>

<http://www.databazeknih.cz/citaty/albert-schweitzer-6830>

<http://www.databazeknih.cz/citaty/johann-wolfgang-goethe-221>

<http://www.databazeknih.cz/citaty/jean-jacques-rousseau-1080>

https://www.journals.muni.cz/pedor/article/view/3670/pdf_gavora

<https://www.kosmas.cz/knihy/138647/terezin-1941-1945-tvar-nuceného-společenství/>

Zvukové nahrávky:

KALINA, Antonín, 1946. *Děti*. Třebíč: Otevření pamětní síně Antonína Kaliny dne 17. února 2017 [zvukový záznam na CD]

Polostrukturovaný rozhovor s neteří Antonína Kaliny paní Nad'ou Šinoglovou ze dne 17. února 2017 [zvukový záznam na CD]

Polostrukturovaný rozhovor se synovcem Antonína Kaliny s panem Jaromírem Slavíkem ze dne 13. března 2017 [zvukový záznam na CD]

Polostrukturovaný rozhovor se slečnou Anetou Chytkovou, studentkou třebíčského gymnázia ze dne 12. března 2017 [zvukový záznam na CD]

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- IFOR Hnutí pro mezinárodní smír
- HNUTÍ R Hnutí spolupracujících škol R
- YMCA Křesťanské sdružení mladých lidí

SEZNAM PŘÍLOH

- PŘÍLOHA P I: REŠERŠE POUŽITÉ LITERATURY**
- PŘÍLOHA P II: SLOVNÍK POJMŮ A JMEN OSOBNOSTÍ**
- PŘÍLOHA P III: TEXTY PODROBENÉ OBSAHOVÉ ANALÝZE**
- PŘÍLOHA P IV: ROZHOVORY PODROBENÉ OBSAHOVÉ ANALÝZE**
- PŘÍLOHA P V: PŘEKLAD TEXTU O ANTONÍNU KALINOVÍ Z KNIHY
„RESCUERS: PORTRAITS OF MORAL COURAGE IN THE
HOLOCAUST“**
- PŘÍLOHA P VI: FOTOGRAFIE Z OTEVŘENÍ PAMĚTNÍHO MUZEA
ANTONÍNA KALINY**
- PŘÍLOHA P VII: ČLÁNEK A FOTOGRAFIE Z OTEVŘENÍ PAMĚTNÍHO
MUZEA ANTONÍNA KALINY**

PŘÍLOHA P I: REŠERŠE POUŽITÉ LITERATURY

ADAMOVÁ, Lenka, Vladislav DUDÁK, Václav VENTURÁK, 1995. *Základy filosofie a etiky*. Praha: nakladatelství FORTUNA, ISBN 80-7168-221-7.

Učebnice nám předkládá dějiny filosofie a etiky v jednotlivých etapách vývoje společnosti. Obsahuje popis významných filosofů a filosofických směrů. Publikace je pro naši práci přínosná díky ucelenému přehledu vývoje filozofických myšlenek a názorů.

BAKOŠOVÁ, Zlatica, 1994. *Sociálna pedagogika (Vybrané problémy)*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. ISBN 80-223-0817-X.

Doc. PhDr. Zlatica Bakošová, CSc., se věnuje především oboru sociální pedagogika. Tato skripta obsahují sociální pedagogiku a její problémy, se kterými se potýkají pedagogové, žáci, děti a rodiče. Zabývá se především postavením dítěte, jeho právy a místem v rodinném životě. Kniha je pro naši práci důležitá obsahem aktuálních problémů, se kterými se potýkal již samotný Pestalozzi.

BAKOŠOVÁ, Zlatica. 2005. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.

Tato publikace navazuje na skripta autorky z roku 1994 „Sociálna pedagogika (Vybrané problémy)“, je rozdělena do sedmi kapitol. Jednotlivé kapitoly se zabývají sociální pedagogikou jako životní pomocí v rodině, ve škole, při výchově opuštěných dětí, sociálně patologických problémech a také profesními možnostmi sociálního pedagoga.

BALVÍN, Jaroslav, 1999. *Romové a jejich učitelé*. Praha: Hnutí R. ISBN 80-902461-1-7.

Doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc., se ve své pedagogické činnosti zaměřuje na filozofii výchovy a otázky multikulturní výchovy zejména v aplikaci na romologická témata a na andragogické otázky ve vzdělávání dospělých.²⁴ Celá publikace byla

²⁴ Poznámka autorky: Od roku 1990 publikoval více jak 600 různých článků, statí, monografií. Je zakladatelem a předsedou občanského sdružení Hnutí R. Jako součást své odborné a pedagogické činnosti fotografuje. Nejenže je to skvělý učitel, ale také velmi zvláštní člověk se smyslem pro lidské citění. Více www.jaroslavbalvin.eu.

věnována doktoru Miroslavu Dědičovi, který je zakladatelem první významné romské školy a internátu v Květušíně na Šumavě.

BALVÍN, Jaroslav, 1999. *Romové a etika multikulturální výchovy*. Praha: Hnutí R. ISBN 80-902149-4-0.

Publikace, která vznikla na základě pravidelného setkávání Hnutí R, se zabývá etikou učitelského povolání, ale i etikou občanské odpovědnosti za budoucnost interetnických vztahů. Kniha zahrnuje různé situační hry a zkušenosti učitelů, kteří vyučují romské děti. Z této publikace čerpáme myšlenky o etice multikulturální výchovy Miroslava Dědiče.

BALVÍN, Jaroslav a kolektiv, 2000. *Romové a alternativní pedagogika*. Ústí nad Labem: Hnutí R. ISBN 80-902461-7-6.

Publikace opět vychází z pravidelných setkávání Hnutí R, zabývá se názory mnoha autorů na témata alternativních experimentů a metod pro zlepšování výchovy a vzdělávání romských žáků. V knize jsou popsány vybrané typy alternativních škol. Kniha je pro naši práci přínosná uvedenými metodami Miroslava Dědiče v období jeho začátků vzdělávání romských dětí.

BALVÍN, Jaroslav, 2000. *Romové a pedagogika*. Ústí nad Labem: Hnutí R. ISBN 80-902461-3-3.

Také tato publikace vděčí za svůj vznik obsahu pravidelných setkávání Hnutí R. Jejím cílem je výměna teoretických i praktických zkušeností učitelů a dalších odborníků zabývajících se multikulturální výchovou se zaměřením na romského žáka. Z této publikace čerpáme názory Miroslava Dědiče na spolupráci rodiny se školou při výchově a vzdělávání romských žáků.

BALVÍN, Jaroslav, 2003. *Politika Prahy a dalších měst ve vztahu k národnostním menšinám*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. ISBN 80-902972-2-6.

Sborník obsahuje příspěvky konkrétně vystihující koncepci péče o národnostní menšiny v Praze. Publikace představuje a charakterizuje jednotlivé minority v Praze i v ČR a jejich začlenění do společnosti. Příspěvky uvádějí cenné statistické a grafické údaje o jednotlivých menšinách. Zvláštní pozornost je věnována romskému etniku, jeho charakteristice a začlenění do pražského prostředí. Kniha také seznamuje s „Hnutím R“, s jeho historií a smyslem této organizace. Neopomenutelný v této publikaci je Miroslav

Dědič, který zde osobně uvedl svoji knihu „Škola bez kázně“.

BALVÍN, Jaroslav, 2004. *Výchova, vzdělávání a kultura ve vztahu k národnostním menšinám*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. ISBN 80-902972-6-9.

Sborník předkládá názory lidí, kteří se snaží zlepšit vztahy mezi majoritní společností a národnostními menšinami na území České republiky. Publikace je velmi přehledná. Je rozdělena do pěti částí, z nichž každá se zabývá určitým okruhem témat. První a druhá část podává vyjádření k současným vztahům mezi majoritou a minoritou ve společnosti. Třetí část je nejpodstatnější a podává informace o bilingvistu pohledem pedagoga ve vztahu k romskému obyvatelstvu, dále o bikulturalismu ve vztahu k Romům a o toleranci k minoritám. Poslední dvě části uvádějí výstupy jednotlivých šetření a aplikovaných metod. Publikace obsahuje i část věnovanou integraci cizinců do majoritní společnosti. V tomto sborníku Miroslav Dědič uvedl svoje životopisné „Ohlédnutí“.

BALVÍN, Jaroslav, 2005. *Metody výchovy a vzdělávání ve vztahu k národnostním menšinám*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. ISBN 80-902972-8-9.

Sborník obsahuje jednotlivé přístupy k metodám výchovy ve vztahu k národnostním menšinám, resp. jak k nim přistupovat, jak s nimi jednat, jak se od nich učit, jak spolu vytvářet různorodou společnost vzájemně se obohacující a vzájemně se snášející. O problémech s adaptací na školní prostředí zde píše Miroslav Dědič.

BALVÍN, Jaroslav, 2009. *Multikulturalita a edukace romského žáka*. Nitra: Univerzita Konštatína Filozofa v Nitre Fakulta sociálních vied a zdravotníctva. ISBN 978-80-8094-501-5.

Publikace předkládá logický a uspořádaný výklad v duchu současného humanismu, který postupuje od multikulturalismu jako fenoménu soudobého světa, přes analýzu pojmů, až k významu takových kategorií, jako jsou kulturnost, mnohokultury i kultury globální, multikulturnost, itnterkulturnost a pluralismus kultur.

BALVÍN, Jaroslav, 2012. *Pedagogika, andragogika a multikulturalita*. Praha: RADIX, spol. s.r.o. ISBN 978-80-86798-07-3.

Cílem této publikace je prezentovat pojmy, které souvisí s tématem multikulturalita a multikulturní výchova, a tím i vyjádřit vymezení těchto pedagogických pojmů, které se

vyskytují v různých vědních oblastech – zejména v psychologii, sociologii, kulturní antropologii a v romologii. V knize je zdůrazněn postoj Miroslava Dědiče ke vztahu výchovy a vzdělávání romských dětí a jejich rodičů.

BALVÍN, Jaroslav, 2013. *Filozofie výchovy pro sociální pedagogy krok za krokem*. Praha: Hnutí R. ISBN 978-80-86798-48-6.

Monografie předkládá interpretaci filozofie výchovy jako základny teorie výchovy a dalších pedagogických oborů. Publikace se zaměřuje na edukaci romských žáků. Zahrnuje i teoretický rozbor výchovného působení významných sociálních pedagogů Miroslava Dědiče a Přemysla Pittra.

BALVÍN, Jaroslav, 2015. *Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Přemysl Pitter a Miroslav Dědič*. Praha: RADIX, spol. s.r.o. ISBN 978-80-87573-13-6.

Tato monografie pojednává o osobnostním charakteru a činech Miroslava Dědiče a Přemysla Pittra. Monografie je pro naši práci klíčovou ve smyslu čerpání poznatků o těchto osobnostech. Jsou v ní zahrnuty metodologické poznatky na základě kvalitativního výzkumu provedeného u studentů sociální pedagogiky.

BLOCK, Gay a Malka DRUCKER, 1992. *Rescuers: Portraits of Moral Courage in the Holocaust*. New York: Holmes & Meier Publishers, Inc. ISBN 0-8419-1322-6.

Knihu sepsaly na počátku 90. let Gay Block a Malka Drucker. Obsahuje 49 osobních vzpomínek občanů různých národností, kteří riskovali své životy pro lidi židovského původu, aby je ochránili před hrůzami nacismu. V této publikaci byl poprvé zmíněn Antonín Kalina jako zachránce židovských dětí. Autorky s ním na pozvání Jindřicha Flussera natočily osobní rozhovor v Praze v roce 1988.

BRÄUNER, Vilém a Johann Heinrich PESTALOZZI, 1956. *J. J. Pestalozzi: Výbor z pedagogických spisů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Knihou představuje výbor z pedagogických spisů, které vybral a přeložil PhDr. Vilém Bräuner. První část knihy popisuje život J. H. Pestalozziho. V další části se dostáváme ke čtrnácti dopisům, které tvoří dílo „Jak Gertruda učí své děti“. Poslední část obsahuje myšlenky z děl „Leinhard a Gertruda“, „Poustevníkova večerní hodinka“ a „Běh přírody ve vývoji lidského rodu“. Kniha je pro diplomovou práci velmi cenná, jelikož obsahuje Pestalozziho myšlenky o výchově a vzdělávání dětí.

CIPRO, Miroslav, 1996, *J. H. Pestalozzi a výchova*. Praha: vlastní vydání.

PhDr. Miroslav Cipro, DrSc., byl profesorem pedagogiky a autorem více než 40 publikací z různých pedagogických disciplín. Kniha obsahuje životopis J. H. Pestalozziho. Autor zde také rozebírá dopisy z díla „Jak Gertruda učí své děti“, ve kterých vytyčuje jejich klíčové ideje.

DĚDIČ, Miroslav, 1985. *Škola bez kázně*. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství. ISBN 43-010-85.

PhDr. Miroslav Dědič byl prvním českým učitelem, který se po druhé světové válce začal systematicky věnovat romské pedagogice. Od roku 1945 působil jako učitel převážně v nově osídlovaném pohraničí. V roce 1950 přijal místo ve škole pro romské děti v Květušíně ve vojenském újezdu Boletice. Svoji pedagogickou praxí se zasadil o výchovu a vzdělávání romských dětí, čímž přispěl k prosazování multikulturní výchovy žáků různých národností. Kniha zachycuje pedagogický experiment představující budování a vývoj romské školy a převýchovu romské společnosti v šumavském pohraničí po druhé světové válce.

DĚDIČ, Miroslav, 2002. *Bevor das Eis auftaute*. Praha: Kulturní sdružení občanů německé národnosti ČR.

Kniha vypráví o mladém učiteli Zbyňkovi Zemanovi a začátcích jeho pedagogické činnosti v Novém Zvolání po druhé světové válce. Ve škole byly převážně německé děti. Jak už sám název knihy napovídá, učitel nejprve cítí k německým žákům odstup. Postupem času si k těmto dětem vytvoří pouto a získává nový pohled na poválečnou situaci. Kniha je pro naši práci přínosná tím, že zde čerpáme informace pro kvalitativní výzkum.

DĚDIČ, Miroslav, 2003. *Kantor z Mářina dvora*. Praha: Slovenský literární klub. ISBN 80-902893-5-5.

Kniha je autentickou freskou všedního života lidí ve Skocích po skončení druhé světové války, kdy do pohraniční zapadlé víscky přichází mladý učitel Emil. V Záhvozdí vede zdejší základní školu a posléze i jako starosta celou obec. Miroslav Dědič tuto knihu napsal na základě svých životních zkušeností, a proto je pro naši práci velmi důležitá.

DĚDIČ, Miroslav, 2005. *Ohlédnutí*. Praha: Slovenský literární klub. ISBN 80-903581-1-X.

Kniha obsahuje vzpomínky Miroslava Dědiče na své začátky v pedagogické praxi. Popisuje zde studijní léta a život ve válečném a posléze v poválečném období. Je zde

vysloven odkaz tohoto humanisty, který se zasloužil o integraci romských dětí do vzdělávacího procesu. Pro naši práci je kniha klíčová, protože zde čerpáme informace o autorově díle a jeho odkazu.

DĚDIČ, Miroslav, 2006. *Květušinská poema*. Praha: RADIX, spol. s r. o.

Jde o druhé vydání knihy s názvem Škola bez kázně. Tato publikace je memoárem o pedagogických zkušenostech učitelů při výuce romských dětí. Je svědectvím toho, že emocionální prožívání učitelovy práce a jeho boj o žáka je podstatou výchovy. Tato publikace je velmi důležitá pro naši práci, protože je zde obsažen klíčový odkaz celoživotní práce Miroslava Dědiče.

Edice Hovory 17, 2011. *Evropský humanista Přemysl Pitter (1895-1976)*. Praha: Nadační fond Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. ISBN 978-80-86057-94-1.

Hovory byly od svého počátku koncipovány jako sborník Nadace Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. Obsahují příspěvky z mezinárodní konference v červnu 2010 konané u příležitosti 115. výročí narození Přemysla Pittra. Jsou zde uvedeny názory lidí, kteří se zajímají o jeho odkaz.

FIERZOVÁ, Olga, 1992, *Dětské osudy z doby poválečné*. Praha: Spolek přátel mládeže a družstva Milíčův dům v Praze.

Olga Fierzová byla nejbližší spolupracovnicí Přemysla Pittra. Svůj život zasvětila pomoci dětem. Dětské osudy z doby poválečné obsahují záznamy ze záchranné akce přátel Milíčova domu v Praze. V této knize jsou podrobně popsány osudy zvláště německých dětí, které byly ponechány svému osudu po skončení druhé světové války. Pro naši práci je kniha důležitá, protože je svědectvím činů Přemysla Pittra.

GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.

Knihy složí studentům pedagogiky a pedagogům pro orientaci v empirickém výzkumu. Podrobně popisuje kvalitativní a kvantitativní výzkum. Součástí textu jsou příklady, které pomáhají čtenáři porozumět výkladu a užít tyto metody v praxi. Zde čerpáme informace o kvalitativním výzkumu v naší práci.

GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP, 2013. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4368-4.

Publikace nabízí výběr analytických metod. Každá kapitola se věnuje jinému způsobu

analýzy a poskytuje popis jejích teoretických východisek a postupů. V publikaci jsou obsaženy výzkumy prováděné v oblasti multikulturní výchovy. Z této knihy pro naši práci čerpáme využití metody obsahové analýzy textu v rámci kvalitativního výzkumu.

CHYTKOVÁ, Aneta, 2016. *Antonín Kalina – třebíčský hrdina, který zachránil více jak 900 dětí z koncentračního tábora Buchenwald*. Třebíč: Středoškolská odborná činnost, Gymnázium Třebíč.

Aneta Chytková je studentkou gymnázia Třebíč. Je autorkou seminární práce o Antonínu Kalinovi. Práce je rozdělena do chronologických kapitol, ve kterých popisuje životní příběh této osobnosti. Seminární práce je pro naši práci přínosná, jelikož autorka zpracovala dosud neznámá fakta o Antonínu Kalinovi.

JŮVA, Vladimír et al., 2001. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-95-8.

Tato publikace přináší základní informace o pedagogice jako vědní disciplíně. Hlavním smyslem této příručky je vyložit podstatu pedagogického procesu, přiblížit základní pedagogické kategorie a poukázat na některé nedostatky, které se dosud projevují v praxi.

KÁRNÝ, Miroslav a Eva LORENCOVÁ, 1999. *Terezínské studie a dokumenty 1999*. Praha: Institut terezínské iniciativy. ISBN 80-200-0746-6.

Ve čtvrtém svazku českého vydání jednotliví autoři vzpomínají na osudný 8. březen 1944, kdy bylo v plynových komorách Birkenau zavražděno 3792 terezínských vězňů. Kniha byla vydána k tomuto smutnému výročí. Je výpovědí lidí, kteří si prošli hrůzou koncentračních táborů. Publikace je přínosná ve výpovědi Jindřicha Flussera, který dává tímto způsobem nahlédnout do vnitřního života v táborech, kterými prošel.

KLIKA, Josef a Johann Heinrich PESTALOZZI, 1903. *Jádro ze spisu J. J. Pestalozziho: Jak Gertruda učí své děti 1801*. Praha: E. Beufort.

Kniha sloužila jako vychovatelská čítanka obsahující život a dílo Johanna Heinricha Pestalozziho. Zejména druhá část publikace popisuje výbor z díla: *Jak Gertruda učí své děti*, ve kterém popisuje svoji pedagogickou činnost.

KNOTOVÁ, Dana a kolektiv, 2014. *Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7078-3.

Doc. PhDr. Dana Knotová, Ph.D., působí v Ústavu pedagogických věd Filozofické fakulty

MU v Brně. Zabývá se sociální pedagogikou a pedagogikou volného času. Tato publikace představuje ucelený přehled o oboru sociální pedagogika. V jednotlivých kapitolách se věnuje vybraným tématům, které patří do úvodu studia tohoto oboru.

KODEŠ, Jiří, 1986. *Gustav Kliment*. Praha: Práce, vydavatelství a nakladatelství ROH. ISBN 24-084-86.

Kniha vypráví o osobnosti Gustava Klimenta, který patří k významným postavám revolučního dělnického hnutí. Pro naši práci je přínosná v souvislosti s Antonínem Kalinou, který byl za svého mládí zvolen do Okresní odborové rady v Třebíči.

KOHN, Pavel, 2011. *Zámky naděje: Děti Přemysla Pittra vzpomínají*. Chomutov: Nakladatelství L. Marek. ISBN 978-80-87127-30-8.

Pavel Kohn se narodil 14. října v roce 1929 v Praze. Je to židovský autor žijící v Německu, který za druhé světové války prošel Terezínem, Osvětimí a Buchenwaldem. Koncentrační tábor přežil jako jediný z celé své rodiny. Po válce se rozhodl setrvat v Československu, kde vystudoval dramaturgii na Akademii múzických umění. Na přelomu 50. a 60. let byl z politických důvodů perzekvován a v roce 1967 s celou svojí rodinou emigroval do Německa. V letech 1968 až 1990 působil jako redaktor v rádiu Svobodná Evropa. Za manželku má malířku Rut Kohnovou.

Tato kniha vychází ve 2. vydání, první pod názvem Kolik naděje má smrt vyšlo v roce 2000. Sám autor v této publikaci uvedl, že původní název byl dost depresivní, a tak by mohl některé čtenáře odradit. Zámky naděje obsahují autentické výpovědi zachráněných dětí z koncentračních táborů, které si pod svá křídla vzal Přemysl Pittter. I autor se jako dítě dostal do dětské ozdravovny zaštitěné Přemyslem Pittrem.

KOHN, Pavel, 1995. *Můj život nepatří mně*. Praha: Kalich, s.r.o. ISBN 80-7017-852-3.

Tato kniha byla vydána k 100. výročí křesťanského humanisty Přemysla Pittra, kterého autor poznal v zámecké ozdravovně po návratu z koncentračního tábora. V knize autor vypráví o životě Pittra a o své náklonnosti k člověku, který zasvětil život pomoci druhým.

Kolektiv autorů, 2004. *Ottova encyklopedie A – Ž*. Praha: Ottovo nakladatelství, s. r. o. ISBN 80-7360-014-5.

Ottova encyklopedie vychází z původní databáze vytvořené týmem specialistů z vysokých škol a výzkumných odborných vědeckých pracovišť České republiky ve spolupráci se zkušeným kolektivem encyklopedické redakce Ottova nakladatelství. Sborník seznamuje

čtenáře se základními informacemi lidského vědění.

KOSATÍK, Pavel, 2009. *Sám proti zlu*. Praha: Nakladatelství Paseka. ISBN 978-80-7185-971-0.

Publicista a spisovatel JUDr. Pavel Kosatík pracoval jako redaktor v několika nakladatelstvích a v redakci Mladé fronty Dnes, Reflexu a Hospodářských novin. Je autorem biografických a literárněhistorických knih zabývajících se novodobou českou historií. Tato jedinečná monografie pojednává v celé šíři o životě humanisty, pedagoga a protestantského myslitele Přemysla Pittra. Autor ji sepsal na základě důkladného studia archivních dokumentů i četných konzultacích s pamětníky a Pittrovými spolupracovníky, jakož i se znalci příslušných oborů, především teology.

KYRÁŠEK, Jiří a Johann Heinrich PESTALOZZI, 1968. *J. H. Pestalozzi: Ze života a díla*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 14-027-68.

Tato kniha pojednává o životě a díle význačného pedagoga patřícího mezi myslitele, kteří vytvořili základy elementárního lidového školství. Je zde zdůrazněna problematika práv dítěte na laskavé prostředí, které vytvořit je hlavní povinností vychovatele.

MATOUŠ, Miroslav, 2001. *Zvláštní člověk Přemysl Pitter*. Praha: Bonaventura. ISBN 80-85197-26-X.

Knihou, kterou napsal Miroslav Matouš jako Pittrův osobní přítel, je svědectvím o statečném muži, jenž pro otevřenost svých projevů a skutků se posléze uchýlil jako kdysi Jan Amos Komenský do exilu, aby i tam pracoval pro duchovní obrodu národa.

MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv, 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.

Doc. PhDr. Oldřich Matoušek je odborným garantem oboru sociální práce a pedagog. Encyklopedie sociální práce obsahuje přes 200 hesel ze všech oblastí sociální práce. V podobě tematicky uspořádaných samostatných hesel poskytuje toto rozsáhlé dílo přehled psychologických a sociologických teorií a přístupů s dopadem do sociální práce, náboženský, filozofický a společenský kontext oboru. Jednotlivá hesla popisují daný jev a jeho historii, hodnotová východiska, aplikační možnosti a výzkum.

MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.

Slovník sociální práce obsahuje termíny, které pokrývají i ty výrazy, jež nemají samostatné

výkladové heslo. Slovník slouží k systematictějšímu seznámení s oborem v oblasti pomáhajících profesí.

MOULIS, Miloslav a Roman CÍLEK, 2012. *Zapomeňte, že jste byli lidmi*. Praha: Nakladatelství Epoque, s.r.o. ISBN 978-80-7425-150-4.

Kniha obsahuje autentické události z koncentračních táborů. Miloslav Moulis byl politickým vězněm v koncentračním táboře Buchenwald. Z této knihy čerpáme realistický obraz tábora Buchenwald, ve kterém byl vězněn také Antonín Kalina.

MOTL, Stanislav, 2013. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka Publishers. ISBN 978-80-87067-31-4.

Stanislav Motl vystudoval střední školu ekonomickou, posléze Fakultu žurnalistiky Univerzity Karlovy v Praze. Poté se stal publicistou a novinářem. Je autorem mnoha knih s historickou tematikou, které se převážně týkají druhé světové války. Kniha pojednává o životě a činech Antonína Kaliny, rodáka z Třebíče, který byl vězněn během druhé světové války z politických důvodů v koncentračním táboře Buchenwald. V roce 2012 mu byl za záchranu více než devíti stům židovským dětem udělen v Izraeli titul „Spravedlivý mezi národy“.

MOTL, Stanislav, 2008. *Oběti a jejich vrazi*. Praha: Rybka Publishers. ISBN 80-870-67-89-4.

Publikace je rozšířeným a doplněným vydáním knihy „*Nacisté pod ochranou*“ (2001). Stanislav Motl se v této knize zabývá případy nepotrestaných nacistických zločinců. Pro naši práci je kniha velice přínosná. Nejenže se autor knihy poprvé zmiňuje o Antonínu Kalinovi, ale také zahrnuje příspěvek Chavy Pressburgerové, která se osobně znala s Přemyslem Pittrem.

NEČAS, Ctibor, 1999. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-7067-952-2.

Prof. PhDr. Ctibor Nečas, DrSc., je český historik, který se specializuje na dějiny Romů v Česku se zvláštním zřetelem k romskému holocaustu, o němž napsal řadu odborných statí a knih. Sbíral vzpomínky romských vězňů z koncentračních táborů, v roce 1991 se spolupodílel na založení Muzea romské kultury v Brně. Profesor Nečas významně přispěl k vzájemné toleranci jak ze strany majoritního obyvatelstva, tak ze strany romské minority v celé republice. Kniha pojednává o problematice Romů v minulosti a přítomnosti,

s doplněním o údaje nové literatury (H. Balabánová, J. Balvín, L. Conway, aj.).

PASÁK, Tomáš, 1997. *Přemysl Pitter: život pro druhé*. Praha: Paseka. ISBN 80-7185-137-X.

Doc. PhDr. Tomáš Pasák, CSc., byl český historik a pedagog. Působil na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Pracoval v Pedagogickém muzeu Jana Amose Komenského, ve kterém se později stal ředitelem. Ve svých pracích se zabýval především českými dějinami v období první a druhé republiky, zejména obdobím Protektorátu Čechy a Morava.

Knihou popisuje život Přemysla Pittra a jeho životní odkaz, zejména záchranou misi nazvanou Akce Zámky, ve které pomohl internovaným dětem.

PATOČKA, Jan, 1996. *Péče o duši. Soubor statí a přednášek o postavení člověka ve světě a v dějinách*. První díl. Stati z let 1929 – 1952. Nevydané texty z padesátých let. Sebrané spisy Jana Patočky. Svazek 1. Praha: OIKOYMENH. ISBN 80-86005-24-0.

Prof. Dr. Jan Patočka, DrSc., dr. h. c., byl jedním z nejvýznamnějších českých filozofů 20. Století. Zabýval se převážně filozofií dějin, zejména filozofickým dílem J. A. Komenského, T. G. Masaryka a R. Husserla. Stal se také jedním z prvních mluvčích Charty 77.

Vydání *Sebraných spisů* je završením dlouholeté archivní a ediční práce. Knižní vydání zpřístupňuje celek Patočkova myšlení.

PAVELČÍKOVÁ, Nina, 2004. *Romové v českých zemích v letech 1945–1989. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 12*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR. ISBN 80-86621-07-3.

Prof. PhDr. Nina Pavelčíková, CSc., je česká historička, která se odborně zabývá českými dějinami po roce 1938 se zřetelem na historii Ostravska. Monografie se zabývá vývojem vztahu majoritní společnosti k romskému obyvatelstvu v českých zemích od konce II. světové války, zejména pak v letech od nástupu komunistů k moci v ČSR v roce 1948 až do jejich pádu v roce 1989.

PESTALOZZI, Johann Heinrich, 1899. *Linhart a Gertruda: Kniha pro lid*. Nákladem Zd. Sadovského v Čejkovicích.

Vesnický román vypráví o životě Linharta a jeho ženy Gertrudy ve vesnici v Bonnalu, kde vládne vypočítavý Hummel. Díky Gertrudě a její intervenci u místního kněze se

venkovský lid dostane ze spárů Hummla, a nastolí tak pokojný život ve vesnici.

PITTER, Přemysl a Olga FIERZOVÁ, 1996. *Nad vřavou nenávisti: Vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové*. Praha: KALICH. ISBN 80-7017-972-4.

Kniha přináší vlastní životopisné vzpomínky Přemysla Pittra a jeho životopis, napsaný jeho nejbližší spolupracovnicí Olgou Fierzovou. Svědectví Olgy Fierzové uzavírá celou knihu.

PITTER, Přemysl, 2011. *Duchovní revoluce v srdci Evropy: Pohled do dějin českého národa*. Praha: KALICH. ISBN 978-80-7017-159-2.

Tento přehled duchovních dějin českého národa vznikl v roce 1968 z několika monografií, které napsal Přemysl Pitter za účelem, aby se lidé zamysleli nad smyslem českých dějin a pochopili, co je posláním českého národa. Publikace obsahuje historický přehled dějin od počátku vlády sv. Václava k dalším slavným historickým vládám a hnutím v českém národě.

POHL, Josef, 1987. *Na cikánské stezce*. Praha: Albatros. ISBN 13-709-87.

Josef Pohl vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Od roku 1950 působil ve funkci vojenského správce v několika újezdech v Čechách a na Moravě. Po odchodu do civilu v roce 1959 se stal pracovníkem Útvaru generálního investora komplexní bytové výstavby hlavního města Prahy. Napsal mnoho publikací pro děti a mládež. Ze svého působení v Květušíně ve funkci vojenského správce výtěžil záslužnou knížku o cikánských dětech, jejich duších, tradicích a životě. Kniha vypráví o mladém učiteli Dudkovi, který se snažil o začlenění cikánských žáků do české školky.

PRŮCHA, Jan, 2000. *Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru*. Praha: Portál, s.r.o. ISBN 80-7178-399-4.

Prof. PhDr. Jan Průcha, DrSc., je přední odborník v oblasti pedagogické teorie a výzkumu. Působí v mezinárodních vědeckých organizacích a redakčních radách odborných časopisů. Publikace obsahuje informace o současném stavu a trendech v pedagogických vědách, jejich klíčové poznatky i otevřené otázky.

PRŮCHA, Jan, 2006. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Praha: Triton. ISBN 80-7254-866-2.

Kniha je zaměřena na multikulturní výchovu, její historii, zkušenosti ve světě a její využití ve vzdělávacím procesu. Tato přehledná publikace předkládá veškeré informace o soužití

lidí různých kultur a jeho problémech.

PRŮCHA, Jan, Eliška, WALTEROVÁ, MAREŠ, Jiří, 2009. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-647-6.

Pedagogický slovník byl vydán na základě vývoje české a zahraniční pedagogické vědy. Důsledkem toho je i růst přesné terminologie, která se týká nejnovějších informací o stavu českého školství, pedagogické teorie a výzkumu. Ve slovníku jsou k nově začleněným heslům doplněny bibliografické údaje.

RÁDL, Emanuel, 1998. *Dějiny filosofie: starověk a středověk*. Praha: Votobia. ISBN 80-7220-063-1.

Prof. Dr. Emanuel Rádl byl český biolog a významný filozof, který byl odpůrcem pozitivismu. Jak již z názvu vyplývá, kniha nám předkládá dějiny filozofie od antiky do středověku. Popisuje jednotlivé historické filozofy, jejich názory a myšlenky.

SOMR, Miroslav a kolektiv, 1987. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 14-601-87.

Prof. PhDr. Miroslav Somr, DrSc., řadu let působil na Pedagogické fakultě JU. Tato monografie je soustředěna na ideová východiska a vývojové linie problémů pedagogické teorie a praxe s rozlišením problematiky dějin školství, výchovy a vzdělání a dějin pedagogických teorií o výchově.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana ed. 2008. *Výchova k toleranci a proti nacismu*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-182-2.

PhDr. Tatjana Šišková pracovala jako sociální kurátorka romského obyvatelstva. Nyní působí jako předsedkyně Asociace mediátorů ČR. Její kniha přináší informaci o multikulturní výchově, xenofobii, asimilaci a integraci.

ŠTVERÁK, Vladimír, 1988. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p. ISBN 14-680-88.

Kniha Stručné dějiny pedagogiky byla vydána jako vysokoškolská příručka pro studenty vysokých škol připravujících učitele. Obsahuje otázky výchovy v historii.

PŘÍLOHA P II: PŘEHLED POJMŮ A JMEN OSOBNOSTÍ

Slovník pojmů

Antisemitismus

Dobročinnost

Důstojnost

Filantropie

Hnutí R

Humanismus

Humanita

IFOR

Kategorický imperativ

Koncentrační tábor

Milíčův dům

Multikulturalita

Nový Jeruzalém

Přádelna

Sbratření

Stoicismus

Výchova

Rejstřík jmen

Adler, Hans Günther (1910–1988), německy píšící beletrista a vědec.

Akvinský, Tomáš (1225–1274), katolický filosof a teolog. Byl nejvýznamnější představitel vrcholné scholastiky. Během svého života se stal členem dominikánského řádu, učitelem teologie na univerzitě v Kolíně nad Rýnem, Paříži a Neapoli.

Aristoteles (384–322 př. n. l.), nejvýznamnější žák Platóna a vychovatel Alexandra Makedonského. Jeho rozsáhlé dílo položilo základy mnoha věd. Společně se Sokratem a Platónem patří mezi filozofy klasické filosofie.

Bacon, Yehuda (1929), slavný izraelský malíř.

Bakošová, Zlatica, doc. PhDr., CSc., věnuje se především oboru sociální pedagogika. Ve své pedagogické a vědecko-výzkumné činnosti se orientuje na sociální pedagogiku a pedagogickou komunikaci.

Balvín, Jaroslav (1947), doc. PhDr. Mgr., CSc., ve své pedagogické činnosti se zaměřuje na filozofii výchovy, otázky multikulturní výchovy zejména v aplikaci na romologická témata a na andragogické otázky ve vzdělávání dospělých. Od roku 1990 publikoval více jak 600 různých článků, statí, monografií. Je zakladatelem a předsedou občanského sdružení Hnutí R.

Bandy, František (1939–1997), žák Miroslava Dědiče, který úspěšně odmaturoval a stal se učitelem. S manželkou Olgou má dvě děti, syn František je vyučený automechanik a dcera Ivana je absolventkou Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích. Stejně jako její otec se stala dobrou učitelkou.

Becková, Margit (1902–1941), židovská učitelka hudební výchovy.

Bílá, Antonína, mladší sestra Žofie Pittrové, tedy teta Přemysla Pittra. Provdala se za učitele rolnické školy Vendelína Bílého. Když se Přemysl Pitter narodil, Antonína se o něj starala v Židovicích u Kopidlna.

Block, Gay (1942), výtvarnice a portrétní fotografka žijící v Americe.

Bluntschli, švýcarský teolog a blízký přítel Johanna Heinricha Pestalozziho.

Bodmer, Johann Jakob (1698–1783), švýcarský spisovatel, básník, historik a překladatel. Byl také profesorem švýcarských dějin na universitě v Curychu.

Bonaparte, Napoleon (1769–1821), francouzský vojevůdce a státník. Během francouzské revoluce se stal generálem a na vrcholu své moci ovládal většinu západní Evropy. Závěr života však strávil ve vyhnanství.

Bräuner, Vilém (1917–1988), učitel, knihovník, archivář, autor bibliografií a překladatel z němčiny z oboru pedagogika.

Bulgakov, Fedorovič Valentin (1886–1966), poslední tajemník spisovatele Lva Nikolajeviče Tolstého. Ovlivněn Tolstým stal se pacifistou. Veřejně vystoupil proti revoluci, proto jej sovětská vláda vypověděla ze země. V Československu spolupracoval s Pittrem v Hnutí pro mezinárodní smír.

Campanella, Thomasso (1568–1535), italský filosof, politik, myslitel a sociální utopista. Jeho nejznámější utopistické dílo je „*Sluneční stát*“.

Cipro, Miroslav (1918–2003), profesor pedagogiky. Je autor řady publikací z různých pedagogických disciplín a významný reprezentant české pedagogické vědy.

Dědič, Jan (1890–), otec Miroslava Dědiče. Narodil se ze třinácti dětí v Purkarci u Týna.

Dědič, Miroslav (1925), PhDr., první český učitel, který se po druhé světové válce začal systematicky věnovat romské pedagogice. Od roku 1945 působil jako učitel převážně v nově osídlovaném pohraničí. V roce 1950 přijal místo ve škole pro romské děti v Květušíně ve vojenském újezdu Boletice. Svou pedagogickou praxí se zasadil o výchovu a vzdělávání romských dětí.

Dědičová, Barbora (1890–), rozená Papoušková, matka Miroslava Dědiče. Narodila se z devíti dětí v Markvarticích u Velešína do rodiny chalupníka.

Diderot, Denis (1713–1784), francouzský filozof, spisovatel a přední encyklopedista. Hlásal důvěru v pokrok věd. Zabýval se filozofií, estetikou, teologií, matematikou a fyzikou.

Drucker, Malka (1945), americká rabínka a autorka žijící v Novém Mexiku, dlouholetá společnice fotografky Gay Block.

Einstein, Albert (1879–1955), teoretický fyzik. Je označován za největšího vědce dvacátého století. Byl také známý pro svoji přátelskost zakořeněnou v jeho pacifismu. Einstein se stavěl proti tyranským formám vlády, byl proti nacistickému režimu a uprchl z Německa krátce po jeho nastolení.

Fierzová, Olga (1900–1990), původem Švýcarka, nejbližší spolupracovnice Přemysla Pittra. Vyučovala jazyky na soukromé škole v Anglii. Tlumočila na mezinárodních mírových konferencích. Působila v Milíčově domě, pomáhala v záchranné akci pro židovské a německé děti. Stala se dobrovolnou sociální pracovnící v německém táboře pro uprchlíky „Valka“. Po smrti P. Pittra pokračovala ve vydávání Hovorů s pisateli a shromáždila vzácný dokumentární materiál o Pittrově životě a díle.

Filipová, Anežka, manželka Miroslava Dědiče. Seznámili se ve škole v Květušíně, kde paní Anežka pracovala jako učitelka mateřské školy. Vzali se v r. 1955; dvě dcery.

Flaubert, Gustav (1821–1880), slavný francouzský spisovatel.

Flusser, Jindřich (1917–1994), MUDr., lékař, který byl vězněn v koncentračním táboře Terezín, Osvětim a Buchenwald. Byl také překladatelem z němčiny. Jeho nejbližším přítelem byl Antonín Kalina.

Flusser, Walter (1888–1944), PhDr., profesor francouzštiny, němčiny a filozofické propedeutiky na německém reálném gymnáziu na pražském Staroměstském náměstí. Spolupracoval s Přemyslem Pittrem ve skupině v Praze IFOR – odbočka Hnutí pro mezinárodní smír. Zahynul v koncentračním táboře v Osvětimi.

Friedrich von Raumer (1781–1873), německý právník, politik, publicista, historik a profesor na univerzitě ve Vratislavi a Berlíně.

Fröbel, Friedrich (1782–1852), významný německý pedagog. Zejména se zaměřil na předškolní výchovu.

Gándhí, Mahátma (1869–1948), celým jménem Móhandás Karamčand Gándhí, jeden z největších politických a duchovních vůdců Indie, který dovedl Indii k vyhlášení nezávislosti 15. srpna 1947.

Gessner, Heinrich (1768–1813), přítel Johanna Heinricha Pestalozziho.

Geve, Thomas (1929), v dětském věku vězněn v koncentračním táboře Buchenwald. Byl jedním ze zachráněných dětí Antonína Kaliny.

Goethe, Johann Wolfgang (1749–1832), německý spisovatel a politik. Byl všestrannou osobností, zabýval se i anatomii, fyzikou, optikou, zoologií, botanikou a mineralogií.

Halová, Hana (1953), Mgr., radní hlavního města Prahy. Nyní se věnuje sociálním službám.

Hanuliak, Adam, žil v obci ve Skokách, kde Miroslav Dědič během svého působení učil. Jeho dcera se provdala za Františka Jánošíka.

Herbart, Johann Friedrich (1776–1841), německý filozof, psycholog a významný pedagog.

Herder, Johann Gottfried (1744–1803), německý spisovatel, filosof a protestantský kazatel.

Himmler, Heinrich (1900–1945), říšský vůdce SS, šéf gestapa, říšský ministr vnitra a organizátor hromadného vyvražďování Židů.

Hitler, Adolf (1889–1945), německý nacistický politik, kancléř a diktátor nacistického Německa. Jako takzvaný Vůdce byl odpovědný za zločiny nacistického režimu.

Hornofová, Marie, pacifistka a soukromá učitelka, spolupracovnice Přemysla Pittra.

Hotz, Zuzana (1720–1796, matka Johanna Heinricha Pestalozziho. Byla dcerou chirurga z Wädenswil.

Hrejsa, Ferdinand (1867–1953), prof. ThDr., první profesor církevních dějin na Husově československé evangelické fakultě bohoslovecké v Praze. Rovněž byl teolog, historik, překladatel, publicista a redaktor.

Hübschmannová, Milena (1933–2005), doc. PhDr., CSc., významná česká indoložka a zakladatelka české romistiky. V šedesátých letech žila šest měsíců v romské osadě na Slovensku. Její zásluhou se začala na Státní jazykové škole v Praze vyučovat romština. Je také zakladatelkou časopisu „*Romano Džaniben*“.

Iselin, Isaak (1728–1782), přítel a patron Johanna Heinricha Pestalozziho, vydavatel časopisu „*Die Ephemeriden*“, aktivní filozof dějin v době osvícenství.

Jánošík, František, potomek Juraje Jánošíka, žil v obci ve Skokách, v době působení Miroslava Dědiče. **Jánošík, Juraj** (1688–1713), známý slovenský zbojník.

Kalina, Antonín (1902–1990), obuvník a politicky aktivní třebíčský občan, který byl za 2. světové války z politických důvodů vězněn v koncentračním táboře Buchenwald. Jako vedoucí bloku číslo 66 sem shromažďoval děti a chránil je před příslušníky SS. Zasloužil se o záchranu několika stovek židovských dětí.

Kalinová, Blanka (1926), jediná dcera Antonína Kaliny.

Kalinová, Karolína (1899), první žena Antonína Kaliny.

Kant, Immanuel (1724–1804), německý filozof a jeden z nejvýznamnějších evropských myslitelů. Je považován za posledního z představitelů osvícenství, ovlivnil romantické a idealistické filozofy 19. století.

Kárný, Miroslav (1919–2001), český novinář a historik židovského původu. Věnoval se především odborné činnosti v otázkách perzekuce Židů během druhé světové války.

Klein, Dušan (1939), český režisér a scénárista židovského původu. Jako dítě byl se svou matkou vězněn v koncentračním táboře Terezín. Působil v barrandovských filmových

studiích. V roce 1987 natočil film „*Kdo se bojí, utíká*“ podle námětu knihy Josefa Pohla „*Na cikánské stezce*“.

Klika, Josef (1857–1906), český pedagog, komeniolog a překladatel z německého jazyka. Založil v Praze Muzeum Komenského.

Kliment, Gustav (1889–1953), československý politik, poválečný poslanec Národního shromáždění za Komunistickou stranu Československa. Během války byl vězněn v koncentračním táboře Dachau.

Klofáč, Václav (1868–1942), český a československý novinář. Během života se stal politikem. Za Rakouska-Uherska byl poslancem Říšské rady a Českého zemského sněmu. Za první světové války byl v odboji a také vězněn. Po vzniku republiky se stal prvním československým ministrem národní obrany.

Knotová, Dana (1958), doc. PhDr., Ph.D., působí na Ústavu pedagogických věd Filozofické fakulty MU v Brně. Zabývá se sociální pedagogikou a pedagogikou volného času, náhradní rodinnou péčí a výchovou.

Kohn, Pavel (1929), autor židovského původu, který byl vězněn v koncentračním táboře Terezín, Osvětim a Buchenwald. V roce 1967 se svou rodinou emigroval do Německa, kde posléze působil jako redaktor rádia „Svobodná Evropa“. Je manželem slavné malířky Rut Kohnové.

Kohout, Stanislav, vedoucí odboru v poválečném ministerstvu sociální péče.

Komenský, Jan Amos (1592–1670), český pedagog, náboženský filosof. Byl tvůrcem moderního pedagogického systému výchovy a vzdělávání založeného na respektování schopností dítěte a individuálních odlišností. Vytvořil první úplnou soustavu pedagogických pojmů a vydal moderní jazykové učebnice. Kladl důraz na výchovu mravní a náboženskou, na nutnost systematické předškolní a rodinné výchovy, na vzdělávání dospělých.

Komlenič, Gavro, Pitřův chránělec, černohorský sirotek, kterého do Československé republiky přivezl z první světové války.

Kosatík, Pavel (1962), JUDr., český novinář, scénárista a spisovatel, který se ve svých dílech zabývá novodobou českou historií. Pracoval i jako redaktor v několika nakladatelství a v redakcích.

Košnař, Václav, blízký přítel Miroslava Dědiče, učitel pocházející z Českých Budějovic.

Král, Antonín, bratranec Karla Pittra. Strýc Přemysla Pittra byl jeho poručníkem po smrti obou rodičů.

Kučerová, Milena, učitelka mateřské školy v Novém Zvolání.

Kyrášek, Jiří (1929–1978), docent pedagogické psychologie.

Lacko, Dezider, romský žák Miroslava Dědiče, který se stal chemikem.

Makarenko, Anton Semjonovič (1888–1939), ukrajinský a sovětský spisovatel a pedagog, který vytvořil systém kolektivní výchovy.

Masaryk, Tomáš Garrigue (1850-1937), státník, politik, filozof a pedagog, první prezident Československé republiky.

Matouš, Miroslav (1921), farář Církve československé a kazatel Jednoty bratrské. Během života spolupracoval s Přemyslem Pittrem. Od roku 1990 se angažuje především po stránce literární a kulturní.

Meklenbursko-Střelická Luisa (1776–1810), pruská královna, rodem meklenburská princezna. Byla známa svoji dobročinností, vlastenectvím a odvahou, kterou projevovala v průběhu napoleonských válek.

Milíč z Kroměříže, Jan (mezi 1320 a 1325–1374) největší český reformní kazatel 14. století. Vzdal se svého postavení a majetku a věnoval se chudým.

Mind, Gottfried (1768–1814), autista v osmi letech umístěný do Pestalozziho ústavu. Později se stal talentovaným malířem.

Mollenhauer, Klaus (1928–1998), německý pedagog, jeden z teoretiků humanitní a kritické pedagogiky.

More, Thomas (1477/8–1535), anglický politik a sociální myslitel. Ve spisu „*Utopie*“ popsal ideální společnost založenou na zespolečnění výroby, centrálně vedené organizaci práce a rozdělování jejich výtěžků.

Motl, Stanislav (1952), český novinář a spisovatel. Je autorem knih s historickou tematikou, které se převážně týkají období druhé světové války. Věnuje se také pedagogické a přednáškové činnosti.

Moudrá, Pavla (1861–1940), česká spisovatelka a spolupracovnice Přemysla Pittra.

Moulis, Miloslav (1921–2010), novinář a člen Mezinárodního táborového výboru Buchenwald. V roce 1940 byl zatčen a vězněn v koncentračním táboře Osvětim a Buchenwald.

Natorp, Paul (1854–1924), německý filosof a psycholog. Vycházel z Kantova kriticizmu, který se snažil spojit s platónským idealismem.

Owen, Robert (1771–1858), britský průmyslník, myslitel a sociální reformátor. Jako vedoucí pracovník a spoluvlastník mnoha podniků se pokoušel humanizovat podmínky v anglických továrnách. Je považován za představitele předklasické teorie managementu.

Pestalozzi, Andreas (1692–1769), dědeček Johanna Heinricha Pestalozziho. Působil jako reformovaný pastor v Höngg.

Pestalozzi-Fröhlich, Anna Magdalena (1767–1814), manželka Jakoba Hanse Pestalozziho.

Pestalozzi, Hans Jakob (1770–1801), syn Johana Heinricha Pestalozziho.

Pestalozzi, Johann Baptist (1718–1751), otec Johanna Heinricha Pestalozziho. Pocházel z italské rodiny emigrantů a stal se chirurgem.

Pestalozzi, Johann Heinrich (1746–1827), švýcarský pedagog, filosof, filantrop, politik a školní sociální reformátor. Je považován za zakladatele sociální pedagogiky. Zasloužil se o výchovu a vzdělávání dětí.

Pestalozzi-Schulthess, Anna (1738–1815), manželka Johanna Heinricha Pestalozziho.

Philipp Emanuel von Fellenberg (1771–1844), švýcarský pedagog a agronom.

Pitter, Karel (1856–1913), otec Přemysla Pittra. Pracoval v grafických závodech Václava Neuberta na Smíchově.

Pitter, Přemysl (1895–1976), český křesťanský humanista a pacifista. Založil Milíčův dům pro chudé a bezprizorní žižkovské děti. Po druhé světové válce zachraňoval židovské děti z koncentračních táborů a děti z poválečných táborů pro odsunuté Němce.

Pittrová, Žofie (1856–1911), matka Přemysla Pittra, který jako jediný přežil z jejich devíti dětí. Byla silně nábožensky založená.

Platón (427–347 př. n. l.), jeden z nejvýznamnějších myslitelů v dějinách filozofie, Sokratův žák. Působil většinou v Athénách, kde založil školu Akademia. Své spisy psal většinou formou rozprav mezi učitelem a dalšími osobami. Sokrates posléze svými

otázkami pomáhá vyvrátit názory k lepšímu poznání. Platónův vliv sahá až do současné filosofie.

Pohl, Josef (1918–1988), JUDr., vojenský správce v Květušíně na Moravě. Za jeho pomoci zde byla otevřena škola pro cikánské děti. Po odchodu do civilu nastoupil do Útvaru generálního investora pro výstavbu sídlišť. Později se věnoval tvorbě próz pro děti a mládež.

Pohlová Anna (1864–1933), zvaná „matka Pohlová“, křesťanka misijně a sociálně činná na Žižkově. Díky ní přišel Přemysl Pitter do styku s aktivním křesťanstvím. V roce 1920 bylo v jejím bytě založeno hnutí pro obnovu ducha a společnosti Nový Jeruzalém.

Průcha, Jan (1934), prof. PhDr., DrSc., dr. h. c., vysokoškolský pedagog a zakladatel České asociace pedagogického výzkumu. Je představitelem moderní pedagogiky a ve svých pracích užívá a vysvětluje pojem edukační reality.

Rádl, Emanuel (1873–1942), přední český křesťanský filozof a spisovatel, spoluzakladatel a redaktor „*Křesťanské revue*“. Byl biologem a také středoškolským profesorem. Přednášel a publikoval články na aktuální společenská témata sociální a národnostní spravedlnosti, proti rasovým teoriím a antisemitismu.

Rausch, Felix (1908), židovský obchodník, vězněn v koncentračním táboře v Osvětimi a v Buchenwaldu.

Rolland, Romain (1866–1944), francouzský prozaik, dramatik, romanopisec, humanista, pacifista a nositel Nobelovy ceny za literaturu z roku 1915.

Rotterdamský, Erasmus (1467–1536), vlastním jménem Gerrit Gerritszoon, holandský myslitel a představitel humanismu. Vytvořil humanitní ideál mravního zdokonalování jednotlivce cestou nepřetržitého vzdělávání.

Rousseau, Jean Jacques (1712–1778), přední francouzský myslitel a spisovatel, sociolog a estetik, jeden z teoretiků pedagogiky. Jeho dílo ovlivnilo Velkou francouzskou revoluci. Kládl důraz na návrat k přírodě a k lidské přirozenosti.

Rys, Josef, ředitel školy v Nákří, ve které učil Miroslav Dědič.

Schilling, Johannes (1828–1910), německý pedagog. Věnoval se pedagogice volného času a sociální práci. Ve svých pracích Schilling chápe výchovu jako pomoc všech věkovým kategoriím.

Schindler, Oskar (1908–1974), německý obchodník. Proslavil se záchranou 1200 lidí židovského původu před smrtí v koncentračním nebo vyhlazovacím táboře.

Schweitzer, Albert (1875–1965), německý lékař, teolog, muzikolog a hudebník. Svůj život zasvětil boji za záchranu domorodců. Jeho etické názory jsou založeny na požadavku úcty k životu a ideji svobodné mravní individuality.

Skorkovský, Karel (1881–1959), Dr., vinohradský stavitel.

Smoleň, Mikoláš, absolvent internátní školy Miroslava Dědiče, který se po roce 1989 stal šéfredaktorem romského týdeníku „*Romano kurko*“.

Stejskal, Josef (1897–1942) PhDr., středoškolský profesor, dramaturg a režisér. Vystudoval Filozofickou fakultu Karlovy univerzity v Praze. Od roku 1929 působil jako profesor Reformního gymnázia v Českých Budějovicích v České ulici. V období heydrichiády byl zatčen a za pár dní v táborských kasárnách zastřelen.

Škrdlant, Tomáš (1943), český publicista a filmový dokumentarista. Zabývá se převážně ekologickou, psychologickou a sociologickou tematikou.

Švarc, Jiří, ředitel školy v Novém Zvolání.

Thákur, Rabíndranáth (1861–1941), indický bengálský spisovatel, hudební skladatel, malíř, filozof a nositel Nobelovy ceny za literaturu z roku 1913.

Tolstoj, Lev Nikolajevič (1828–1910), ruský spisovatel a filozof. Ovlivněn myšlenkami Chelčického.

Tscharner, Niklaus Emanuel (1727–1794), švýcarský ekonom a soudce.

Tschiffeli, Johann Rudolf (1716–1780), švýcarský agronom, který spravoval fojtství v Bernu.

Tutsch, Heinrich (1893–1931), pacifista, který se stal po první světové válce sekretářem studentské YMCY v Praze. V roce 1922 založil československé Hnutí pro mezinárodní smír v Praze. Organizoval akce na výměnu prázdninových pobytů českých a německých dětí.

Tyl, Heřman Josef (1914–1993), premonstrát, převor a později opat kláštera Teplá v západních Čechách. V období druhé světové války byl vězněn v koncentračním táboře Osvětim a Buchenwald.

Vaněk, Josef (1887–1944), československý politik, poslanec Národního shromáždění za Československou stranu národně socialistickou. Byl dlouholetým starostou města Třebíče. Byl uvězněn v koncentračním táboře Buchenwald, kde také zemřel.

Vogl, Emil (1901–1977), lékař židovského původu. Po návratu z koncentračního tábora působil obětavě jako lékař mezi židovskými a německými dětmi na „zámcích“.

Voltaire, Francois (1694–1778), francouzský spisovatel, filozof a encyklopedista. Je považován za představitele osvícenství. Zpopularizoval newtonovskou přírodovědu, usiloval o reformu absolutismu, byl stoupencem náboženské a politické tolerance.

Wroczyński, Ryszard (1909–1987), historik vzdělání, pedagog a učitel společenských věd. Věnoval se především pedagogice volného času.

Zénon z Kitia (336–264 př. n. l.), řecký filosof, zakladatel stoicismu.

Žilka, František (1871–1944), prof. ThDr., český evangelický teolog, překladatel, historik a vysokoškolský pedagog. Byl také překladatelem Nového zákona do soudobé češtiny.

PŘÍLOHA P III: TEXTY PODROBENÉ OBSAHOVÉ ANALÝZE

Miroslav Dědič – analýza úryvku textu z knihy *Romové a etika multikulturní výchovy* – kapitola *Setkání – Zamyšlení nad etikou multikulturní výchovy*. (Miroslav Dědič. In Balvín, 1999, s. 23-24)

Živě mi v představě vytanou obrazy ze životních osudů Židů, jichž jsem byl sám svědkem. Ve vzpomínkách se mi vrací zážitek, kdy ředitel gymnázia vstupuje do třídy po 15. březnu 1939 a smutným, chápajícím hlasem sděluje židovskému spolužáku, že podle příslušných zákonů, které začínají platit i u nás, nemůže již dále pokračovat ve studiu a musí školu opustit. Spolužák mlčky ukládá učebnice a pomůcky do aktovky a beze slova, se sklopeným zrakem opouští třídu, abychom ho od té chvíle již nikdy více nespatriili. Všichni věděli, že patřil k nejnadanějším, byl svědomitý, upravený, čistotný, kamarádský a jen proto, že se narodil do podle představ tehdejší vlády nevhodného prostředí, byl jeho osud zpečetěn.

Vzpomínám na svého o dva roky staršího kamaráda, který byl po maturitě v období heydrichiády zatčen, odvezen do koncentračního tábora Buchenwaldu odkud se již nevrátil.

Nezapomenu na chvíli, kdy jsem se svým spolužákem stál před červeným plakátem se seznamem popravených, které každodenně zaplňovaly plakátovací plochy, a kdy tento spolužák pronesl stísněně: „Táta“. A polož mi hlavu na rameno. Z plakátu se dověděl, že ztratil otce, který byl v Táboře v době heydrichiády popraven, a my studenti jsme ztratili svého profesora češtiny, významného jihočeského kulturního pracovníka.

Miroslav Dědič – analýza textu z úryvku knihy *Než roztály ledy*. (Dědič, 2002, s. 7-10)

Děti se trousí do školy po ránu už před půl osmou a poslední proklouzne vchodem do třídy jako myška ve chvíli, kdy ředitel Jirka Černý bere ze stolku mosazný zvoneček, zdvihne jej do výše a pronese důrazným naléhavě neodbytným hlasem: „Tak kdopak půjde dnes zazvonit? Jen ten, kdo byl nejukázněnější a nejzpůsobnější. Pojd' Helgo,“ osloví děvčátko s culíky zapletenými růžovou mašlí, sedící s rukama za zády a s pohledem úpěnlivě odevzdanosti.

Zbyněk stojí za katedrou a pohledem, který poutá a vzbuzuje respekt, přehlíží své nové žáky. Ti stojí vzprímeně a hledí mu do očí. Více než tři desítky pohledů se setkávají s jeho pohledem. Vládne napjaté ticho, které jako by skrývalo nervozitu.

Upoutá ho věk žáků. Kluci vypadají v pubertálním věku napohled vždycky mladší než děvčata. Jsou mezi nimi už klackové, odhaduje. Několik jich působí ještě dětsky, ale u dalších samá noha, samá ruka prozrazuje rodící se mužství. Děvčata jsou urostlá, bohatý vlas roubí jejich učitele a splývá na záda dlouhými pečlivě zapletenými copy. Některé mají copy svinuty do úpravných pevně utažených spirál, sepnutých vlásenkami. Pohledy klouzají od stropu k podlaze. Když se jejich pohled setká se Zbyňkovým, pokryjí se jim líce nachem.

Nahlédne do zasedacího pořádku.

„Jste všichni na svých místech?“ kontroluje nahlédnutím do papíru a do lavic. Pokývnutím hlavami dávají kladnou odpověď.

„Hilda Jungbauerová, Ema Oserová, Marie Märtlová, Josef Erhart, Vilém Bauer, Klaus Behr,“ klouže pohledem z papíru do obličejů s uhýbajícíma očima. Je to stud, ostych nebo bázeň a niterně lhostejný odstup vyjadřující nechut', snaží se dobrat příčiny citové disharmonie, která visí ve vzduchu takřka hmatatelně.

Již několikrát stál před skupinami nových dětí, se kterými se seznamoval, ale nikdy nepociťoval bariéru neporozumění na první pohled, která se mu nyní jeví nepřekročitelnou.

Privře oči a na mžik se mu myslí mihne obraz, který se mu nesmazatelně uložil ve vzpomínkách z válečných let. Trojstupy nakrátko ostříhaných chlapců v krátkých kalhotách, s hnědými košilemi. Opásání řemením, dýka po boku. Bílé punčochy s pletenými vzory bijí bělostí do očí. Snaha o tvrdý krok, nepřirozeně se snoubící s tvrdostí obličejových rysů a věkem mladíků, vyrůstajících z klukovských kalhot. Vybaví si obdobný obraz v dívčím převleku a usiluje představit si štíhlou copatou Hildu.

„Věřím, že si budeme rozumět,“ překlene trapnou chvíli, kdy jako by nebylo o čem hovořit.

„Uvědomte si, že bez školy a vzdělání je člověk v dnešní době ochuzen a má nesrovnatelně menší možnosti.“

Polohlasné přitakání z několika úst dává najevo, že čeština není jejich mateřštinou.

Dlouho do noci hledí Zdeněk do stropu místnosti. Přemýšlí o zážitcích prvního vyučovacího dne, které si zvonu přivolává na ztemnělý strop jako na filmové plátno.

Dny plynou jeden za druhým bez vznětu a chut' do života vyvolávajících podnětů. Jen chvíli rozhovorů s Jirkou Sedlákem zpestří všednodenní šed', kdy se přenese do světa

podle svých představ, který se ve zdejším prostředí jeví jako fiktivní. Cizota prostředí neodbytně dotírá na Zbyňkovu mysl. Na školu, na děti a práci s nimi se těšil. Poslední měsíce vojny prožil, jako by ho tísnila svěřací kazajka, a nemohl se dočkat, kdy ji svleče a svobodně vydechne, ale současnost se mu zdá neutěšená. V myslí si ji přirovnává k nečekanému mrazivému ránu, které spálilo rozkvetlý sad. Vzpomíná na děti ve vnitrozemí, maluje si idylické chvílky, které s nimi před vojnou prožil, a nyní má pocit, že byl okraden tím, že práci chybí nejpřitažlivější náboj, citová vazba na dětské duše, které na něm lpí, srdečnost v projevech, která nutí k odezvě.

Válka v něm vypěstovala odpor ke všemu německému, averzi nejen vůči zeleným a černým uniformám, ale i k dívčím culíčkům spleteným z blondřatých vrkočů, které zdobily hlavy naplněné fanatismem a nenávistí proti všemu, co nebylo německé, a tedy rasově čisté.

„Teď jim mám věnovat nejen svou práci, ale i své srdce – po tom všem,“ říká rozmrzele Jirkovi Sedlákovvi na konci prvního týdne, který na škole strávil.

„Proto jsem na kantořinu nešel, abych učil děti nácků, kteří měli jediný cíl, zničit všechno české, udusit především rozlet nejmladší generace. Byli ochotni nás brát na vědomí, ale jen s podmínkou, že se podřídíme a budeme otročit nebo dokonce v roli poturčenců budeme použitelní na cokoli.“

Úvahami se rozhněvává, prožívá rozpolcenost nitra a mrzí se na sebe, že na školském referátě neodmítl nastoupit, když se dověděl, kam byl přidělen.

„Asi tady s tím seknu, necítím ani jeden důvod setrvat.“

„Neproživej to všechno tak hluboce, copak musíš mít zdůvodněno, proč pracuješ?“ konejší ho Jirka. „Plat dostaneš tady jako jinde, tak co se vzrušuješ. Pojď radši ven do přírody, tady v té špeluňce na tebe padá tíseň a stres,“ navrhuje řešit situaci okamžiku.

Vyšli spolu ze školy a zamířili do horské stráně. Podzimek pozlatil listy a rozhodil je ledabyle do reznoucího pažitu. Úbočí kopce bylo porostlé lesem. Nad vrcholy stromů se tyčil triangl. Do jeho vrcholu směřovaly postupně do prkenných podlážkách žebříky, sbité ze smrkové tyčkoviny. Vyšplhali se po nich do vrcholu. Opření o vratké zábradlí, rozhlíželi se unylostí podzimu rozespalou krajinou.

„Člověk čas od času potřebuje nadhled,“ poklepá Jirka Sedlák Zbyňkovvi na rameno. „Na každého občas dolehne tíseň a pocit marnosti. Já to znám. Dělal jsem sportovně

parašutismus, než jsem se dostal na tuhle výspu. Je to kouzelný pocit, dívat se z výšky do propastného prostoru pod sebou. Všechno hemžení dole se ti potom zdá titěrné, malicherné a všechny problémy jsou v tu ránu menší až zanedbatelné.“

Zbyněk hledí na Jirku se zaujetím a cítí obdiv. Mít nadhled, být nad věcmi, na tom je něco významného, užitečného a prakticky použitelného, ujasňuje se mu, co mu chtěl Jirka naznačit.

„Potom do prostoru vyskočíš a letíš. Než se odhodláš, potřebuješ někdy od instruktora kopanec, protože sám bys nenašel odvahu.“ Naklání se přes zábradlí, plivne a hledí, jak slina klesá, až se zachytí na břevnu, které jí stojí v cestě.

„Čím jsi od země dál, tím víc chápeš, že na ni patříš, že v oblacích se můžeš vznášet jen chvíli, ale nemůžeš tam zůstat trčet donekonečna. Děti jsou všude stejné, jsem přesvědčen, že jsou lepší než dospělí. To, že jsou to německé děti, ti časem přestane vadit, vždyť je budeš učit česky. Horší by snad bylo, kdybys viděl české děti pod pravomocí německých učitelů, jak to na vlastní kůži prožívali ještě naši tátové.“

Vracejí se mlčky. Jirka cítí, že Zbyněk potřebuje, aby se s úvahami, které na něj doléhají, popral sám.

Ten večer, na rozdíl od předchozích, které trávili v živé rozmluvě, odchází Zbyněk do učebny. Potřebuje být osamocen, aby si uspořádal myšlenky. Nemůže být spokojen v myšlenkovém vakuu, ani s rozháranou myslí, kdy v hlavě jako by se městnaly protichůdné názory vzájemně si překážející.

Usedne za katedru a upře pohled na zadní stěnu. Visí nad ní obraz - Chelčický píše Postillu. Poslední paprsky zapadajícího slunce vrhají zář do řady vetších lavic, které jistě pamatují nekonečné řady žakovských generací. Hledí do obličeje Chelčického, skloněného nad listy papíru s brkem v ruce. Soustředěný výraz, přemýšlivý rys čela, dlouhý vlas sčesaný za uši, dobrotivá jiskra v očích. Zdá se mu pojednou blízký, jako by k němu odedávna patřil. Z něj čerpal Blahoslav, myšlenkově se zušlechťoval Komenský, aby jej praktickými činy mnohonásobně převýšil a literární prací přerostl.

Usiluje analyzovat své myšlenkové rozpoložení. Napadá ho, jaká úžasná vnitřní síla byla v neúnavném Komenském. Jaký by asi byl, kdyby se nebyl setkal s myšlenkami Chelčického, nebyl jím ovlivněn názorově a charakterově naroubován. Bleskne mu myslí okamžitý nápad, že Komenský by nikdy nebyl býval tím, čím byl, kdyby nebyl Českým

bratrem. Tam byl morální fundament, na kterém mohl vyrůst největší z pedagogů, jehož ohlas, ale především praktický význam překročil hranice země, ve které se narodil a vyrostl.

Neuvědoměle se mu dere do mysli zatím mlhavé zjištění, že dobře dělané poslání učitele musí mít hluboký morální základ. Jako světlo ve tmě mu zazáří myšlenková jistota, její momentální prožitek, že učitelské povolání nelze dělat jako kterékoli jiné. Stálý vnitřní nepokoj a rozpor může být utlumen a vyrovnán jedině upevněným přesvědčením, že co dělá, má svůj trvalý význam, ať se situace jeví jakkoli a podmínky jsou sebenepříznivější.

Miroslav Dědič – analýza textu z knihy *Květušínská poema* – kapitola *Škola bez kázně* (Dědič, 2006, s. 22-25)

Nejvíc mě dopaloval problém kázně a pozornosti. Připadal jsem si jako onen světec přelévající lžičkou vodu z moře do důlku v písku.

Zkusil jsem na ně zařvat. Strnuli a zírali na mě zprvu nechápavě. Když zjistili, že mám na ně vztek, začali se domlouvat, že se jako seberou a půjdou, když mi tady nejsou vhod. Měl jsem co dělat, abych ze situace vyrejdoval.

Co muzika napadlo mě. O přestávce jsem přinesl housle, které jsem si v neděli přivezl.

„Učitelis te bašavel pre lavuta“ slyším sborový vzdech údivu a nasadím housle pod bradu. Moc toho na ně nedovedu.

Nejde o to hodně mít, ale to málo, co máš, umět prodat, blesklo mi hlavou a spustil jsem.

Třeba som ja rychtárova céra, predsa mám ja Cigana frajera.

Znali ji všichni. Zpívali. Vysmolenými hrdly, hrubě, ale melodicky správně a dvojhlasně. Laci přimhuřuje oči, jako když kohout kokrhá, Fery s Frňousem se popadli kolem krku. Děvčata se natřásají v bocích a v ramenou a píseň hřmí stavením, až Katka přiběhla a zvědavě pootevřela dveře.

Chtěl jsem písni motivovat přechod k další práci. Byli však k nezastavení. Jen zpívat, zpívat. Tak se zpívalo dál, až do oběda. Kristýna s Ilonou zkoušejí v koutě boogie-woogie a já si připadám jako primáš hrající po půlnoci do ouška rozšoupaným zákazníkům.

„Chceme spievať,“ žebroní všichni po obědě, když s plnými žaludky zasedli do rozvrzaných škamien.

„Budeme,“ tvářím se přesvědčivě a vychytrale. „Napřed ale budeme číst a psát.“ Nechce se mi ani věřit, jak napjatě a pozorně mě vydrží sledovat při výkladu a jak houževnatě vykoktávají známá písmena a slabiky. Avšak to, co napsali, mě neuspokojuje. Spěchali, už už aby to bylo a mohlo se zase zpívat. Když jsem hodnotil den, měl jsem uspokojivý pocit, jako bych náhodou našel klíč od trezoru, do kterého jsem se ne a nemohl dostat.

Podobným kouzlem byl míč. Kopačák. Koupil jsem ho v okresním městě a před vyučováním ukázal. Jen ukázal.

„Budu-li spokojen s vaší prací, jde se čutat,“ povídám. Pochybuji, že některý z těch usmolenců měl někdy opravdový balon v ruce. Kultura hadráků k nim tady těžko zasáhla, i když hadry byly jediný artikl, kterého měli vždycky dostatek. Všem svítily oči jako tátovi po záloze a Laci, jehož jiskra byla nejžhavější, se plížil poťouchle při zemi podél lavic. Snažil se dostat ke katedře, pod kterou ležel, a aspoň si na něj sáhnout. Bude potom moci hrdě vypínat svoji slepičí hrud' a vyšklibat se Ferymu s Fraňusem.

„Kdo si na něj první šmátnul – he?“

Řídil jsem už před pár lety mnohý přátelák v úvoze za vsí. Udeří se míčem o zem a jako kouzelným proutkem už se beztvary chumel formuje v soupeřící strany. Sundávají se košile, druhá strana je zas natahuje a pečlivě zapíná na zápěstích.

Tak nějak jsem si to představoval, když jsem smečku s raťafáky vyceněnými nedočkavostí táhnul za sebou jako magnet piliny na palouk za školou.

První udeření o zem bylo pro dnešek také poslední. Vybavil se mi obraz antického sousoší – zápas gigantů. Křečovitě napjatá stehna, naježené pačesy. Úporné zápolení, namáhání, supění. Aladar s Bélou rvou Gejzu za faldy kalhot. Ten má – a nepustí. Vychází z tohoto fotbalu-ragbyového nedorozumění jako vítěz a maže, co mu nohy stačí, k lesu s mičudou v náručí. Celé hřmící stádo za ním, ale kampak na Gejzu a jeho běhy!

„Tu dilino, ta vol, ty sviňár,“ letí za ním s beznadějným vydechnutím. Stojím rázem sám a zapomněl jsem se i dopálit. Tutlám smích a poslouchám Feryho rozšafné hodnocení situace.

„Když mu, vy blbouni, nemůžete stačit, tak je první“, dovedil, jako by Gejza dosáhl nějakého vítězství.

Než se naučili házet, chytat, kopat a hlavně přihrávat, aby se mohli stát obávanými soupeři okolních vesnických kluků, bylo třeba, jak se říká, „sežrat vzteku“ mnohdy až do přesyčení.

Jako strážce kázně se však stal míč ve třídě nepostradatelným, téměř personifikovaným kusem inventáře. Jako by se na ně pořád výstražně díval z police. Míval jsem někdy pocit, že jeho vliv na školní práci je zdaleka největší v porovnání s vlivem mým a mých spolupracovnic. Moje autorita byla zpočátku opravdu slabým odrazem jeho záře. Ale ježto byl mrtvá věc, nemohl se stát mým pedagogickým sokem, nýbrž se stal neocenitelným a nepostradatelným pomocníkem.

Neznají a nemají rádi nějaký systém, řád. Každé počínání je impulzivní. Buď reagují převalením na bok s vystrčením patřičných partií, když se jedná o něco, co jim nejde pod nos, nebo se vrhnou bezhlavě na každou činnost, která se jim nějak zalíbila. Jednají, jak jim srdce povědělo. Neznají míru, nepoznají, kdy je dost. Dokud nepadnou únavou, nelze jejich zájem změnit. Přirozeně v tom syrovém, primitivním, počátečním stadiu.

Proto je taky maličkost vyprovokovat je k fyzicky nadlidským výkonům, kápne-li se jim do noty, ale už je těžko přimět, aby si umyli nejen uši, ale i za ušima.

Miroslav Dědič – analýza úryvku textu z knihy *Ohlédnutí*. (Dědič, 2005, s. 42-43)

Stalo se něco, co nikdo z nás nečekal. Kdybych to neměl vtisknuto v živých vzpomínkách a písemně zaznamenáno v deníku, dnes s odstupem let bych tomu sám těžko věřil.

Dvanáctý den po odchodu stály děti před vchodem do školy. V rozedraných šatech, špinavé, pohublé, s provinilým, smutným výrazem v očích a ostýchavými slovními projevy. Prosily, abych je ve škole nechal, že jsem jim to slíbil, když odjížděly. Později mi své osudy vyprávěly. Spaly v nádražních čekárnách nebo pod širým nebem, v zimě, hladové a bez jakékoli naděje na zlepšení v příštích dnech. Dostaly se s rodiči do Podkrušnohoří na Teplicko, Mostecko, kde se děti mezi sebou domluvily, že utečou a vrátí se do školy. Protloukaly se místy načerno vlakem nebo pěšími pochody. Utěšovaly se, že jsem jim slíbil, že na ně čtrnáct dnů počkám, takže se jim to nakonec podařilo.

Nastalá skutečnost dokonale zvrátila představy moje a mých spolupracovnic. Ty ihned uvařily a nasatily hladové, zatopily v kotli, v neckách děti vykoupaly a převlékly do čistých šatů, které jsme měli v zásobě.

Rozjel jsem se na školský úřad do Českého Krumlova, kde nechtěli věřit svým uším, co se stalo. Bylo to proti všem logickým zákonitostem. Útěk do školy a navíc útěk od vlastních rodičů.

Uvědomil jsem si závazek, který jsem na sebe vzal, a vyrovnával jsem se se skutečností, které jsem sám nevěřil.

Nastalo období intenzivní činnosti od časného rána do pozdní noci. Předně jsem hned začal a pokračoval ve vyučování. Prvořadým úkolem bylo ubytování. Místnost, ve které dřív přespávaly za odměnu, jsem vybavil s pomocí vojáků kavaleci a lůžkovinami. Polovina místnosti byla ložnicí chlapců, druhá polovina ložnicí dívek. Uprostřed, mezi oběma odděleními jsem umístil svůj kavalec a začal přespávat s dětmi, protože jsem si uvědomil svou rodičovskou zodpovědnost za jejich činy nejen ve dne v učebně, ale i v noci.

Mé služební cesty vedly na úřady do Českého Krumlova a do Českých Budějovic, protože bylo třeba zajistit finanční zabezpečení celodenního stravování, vybavení ošacením pro všední dny i dny sváteční, nočním prádlem a civilním ložním prádlem místo vojenských přikrývek a klínových podhlavník.

Svým uším nevěřil ani doktor Pohl, který ihned přijel, pookřál a domluvili jsme další a ještě užší spolupráci, než tomu bylo předtím.

Práce ve škole i mimo ni se rozběhla naplno. Dospělí se z toulky světem vraceli, nikoli však zpět do Květušína, kde vojenský statek nebyl ochoten je znovu přijmout do práce.

Ozvěna o tom, že se děti vrátily do školy, které daly přednost před vlastními rodiči, se rozlehla krajem. Navštívili nás pracovníci Krajského oblastního divadla z Českých Budějovic, kteří uzavřeli nad školou patronát s cílem podporovat nás v kulturní oblasti formou besed a mini představení pro děti.

Rozvilo se krásné jaro. Zřizujeme školní zahrádku, kde začínáme pěstovat zeleninu pro kuchyni. S nejsilnějšími chlapci se vydávám do lesa, kde pilou břichačkou kácíme soušky i vzrostlých stromů, řežeme na polena, na káře svážíme ke škole, kde chlapci dříví řežou na polínka, na špalku štípou a děvčata dřevo nosí do kuchyně a skládají do hranic pod kůlnou. Budujeme králikárnu a pokračujeme v drobných terénních úpravách školy. Ty tam zmizely sváry, spory a hádky. Soužití začalo být kamarádké, začíná se množit žertování a ozývá se radostný smích.

Učinil jsem první kroky k vytvoření dětského pěveckého a tanečního souboru. Program je sestaven z písní českých, slovenských a cikánských. Zatím jsme vystupovali jen doma, ale začínáme se vydávat do okolí. Na sousední jednotřídní škole v Mokré si při vzájemném soutěžení děti ověřily, že dovedou lépe zpívat a tančit, ale sousedé jsou zase hbitější ve čtení, počtech a slovních projevech.

Další vystoupení měly děti v Českém Krumlově, kde zazpívaly a zatančily v zámeckém parku před Belárií.

Moje představa umožnit dětem prostřednictvím zpěvu návštěvy okolí a tím jim rozšířit obzor mě začala znepokojovat vtíravou myšlenkou, že mým úkolem není jen obohacovat myšlenkový svět mých svěřenců. Začínal jsem si uvědomovat, že jde o víc, nasadit brouka do hlav, myšlení a představ široké veřejnosti, že pro Cikány a zejména jejich děti je třeba doširoka otevřít bránu ke vzdělání, bez předsudků a nedůvěry. Je třeba přesvědčit občany, že nejde o osudovou genetickou jinakost, která je v minulosti vyčleňovala a ještě dosud vyčleňuje, staví na okraj a vystavuje pohrdání. Uvědomil jsem si, že svá specifika má každý národ a každé jinojazyčné společenství, ale sdružuje je rezultat společného působení, zejména na mladou generaci ve škole a ve světě kultury, tedy vzdělání.

Přemysl Pitter – analýza textu z knihy *Nad vřavou nenávisťi* – kapitola *Vzpomínky na mé dětství a mládí*. (Pitter, 1996, s. 106)

Moje matka měla cit pro krásu slova. Když vyslovila údolí, úbočí, pláň, tu jsme přímo viděli ten travnatý úval nebo lesnatý kraj. Když řekla chumáč, mohli jste přímo makat. Naproti tomu měla odpor k některým slovům, jako například ocas. Kdysi jsme šli spolu Vodičkovou ulicí a já spatřil dva mohutné valachy, táhnoucí sudy piva. „Podívej, máti, ti mají dlouhé ocasy!“ Matka znechuceně povídá: „Proč neřekneš ohony?“ Na Karlově náměstí poskakovali na trávníku kosové. „Hele, máti, tenhle kos má dlouhý ohon!“

Můj otec byl hrdý na svůj podskalácký původ a pro silná slova si daleko nešel, čímž matka přímo fyzicky trpěla. Uměl být trpělivý, ale uměl také prudce reagovat, když se ho něco dotklo. To už jsem mu v závodě pomáhal, když se stala tato příhoda. V jeho nepřítomnosti přišel agent, který neodbytně vnucoval výrobky své firmy. Když se otec vrátil, ptal se, kdo tu byl. „Ale ten Židák S. Vyhodil jsem ho.“ Ani jsem to nedořekl a dostal jsem od otce před očima zaměstnanců pořádný pohlavek. „Takhle mi o Židech nemluv! Můžeš se od nich mnohému naučit! Tím pohlavkem mi vyrazil z hlavy i duše můj podvědomý antisemitismus, tehdy tak rozšířený i v mém národě.“

Přemysl Pitter – analýza textu z knihy *Sám proti zlu – kapitola Otevírá se Milíčův dům* (Kosatík, 2009, s. 154-156)

Ve vztahu k dětem byl Pitterův přístup založen na osobním příkladu, který měl podle jeho představ nahradit všechny situace, ve kterých jinak učitel autoritativně vymáhá kázeň. Poprvé to s kolektivem dětí zažil už kdysi dávno na Výšince – a od té doby mnohokrát. „Naši lásku splácely nám děti takovou měrou, že stačilo projevit bolest nad neposlušností toho či onoho hochy nebo děvčete, aby nám vzápětí učinili pomyslení.“

Ve všední dny odpoledne děti v Milíčově domě pracovaly v kroužcích nebo si společně hrály, často se však pořádaly také akce mimo dům: výlety na koncerty do Obecního domu, za pražskými památkami, na Petřín, nebo „jen tak“, na vrch Svatého kříže nad Milíčovým domem, pozorovat a určovat hvězdy na tehdy ještě čitelném večerním žižkovském nebi. Opravdovou událostí byly pěší výpravy za Prahu a hlavně letní tábory, kterých se kromě Pittrova a Krchova kombinoval ještě trojí další (skautský, woodcraftový a foglarovský) přístup.

Jediným zjevně duchovním okamžikem v týdenním běhu Milíčova domu bývala nedělní dopolední shromáždění, zvláště pro děti a pro dospělé. Setkání začínala chvílí ticha v kvakerském duchu jako přípravou k vyslyšení Božího slova. Po společném zpěvu s dětmi (a s Olgou Fierzovou u harmonia) Pitter přečetl úryvek z Bible, na který potom mluvil. Nebyla to klasická náboženská kázání. Pitter věděl, že má mezi posluchači lidi různě duševně vyspělé, a dokázal hovořit ke všem najednou - bez patosu, často s humorem, takže děti na jeho slova reagovaly smíchem a mládež ho přerušovala dotazy. Ani tyto promluvy nebyly zjevně náboženské: Pitter mluvil o minulosti, vzpomínal na své dávné (například válečné) zážitky, ale o Bohu mluvil spíš zřídka. Pravidelnou výjimku dělal jen o Vánocích – jak vzpomínala Olga Fierzová: „Pak jim to tam dal naplno.“

V zacházení s dětmi Pitter nechtěl vynalézat zvláštní novinky. Věřil, že chování dětí a mládeže a jejich očekávání, s jakými nastupují do života, jsou v zásadě ve všech generacích stejné. To hlavní, na čem u vychovatele záleží, tedy je, aby byl v kontaktu s vlastním, nezapomenutelným „dětským já“, se vzpomínkami na dětství a mládí, které mu pak umožní chovat se tak, aby v něm děti navzdory věku dál spatřovaly kamaráda. Účastnil se s nimi jejich dobrodružství jako jeden z nich, takže jeho usměrňující a vychovatelský vliv zůstával skoro neznatelný. „Ne že bych je nechal bez vedení, ale moje autorita se uplatňovala v mém vlastním pevném postoji a příkladu. Takhle smýšlím, takhle věřím já,

takhle bych učinil já, odpovídal jsem na dotazy, k nimž jsem však sám dával podněty. Chlapci a děvčata však nesměli mít dojem, že je k něčemu přemlouvám, nutím. Jen ve svobodě se může mladý člověk samostatně vyvíjet.“

Sám Pitter se v roce 1940 svěřil čtenářům Sbratření, že jen třikrát za celou svou pedagogickou kariéru užil tělesného trestu, „a to v jednom případě zcela určitě nesprávně.“ Za „téměř nezklamávající“ výchovný prostředek považoval rozhovor s dítětem mezi čtyřma očima, při kterém jeho provinění rozebral: „I když účinek se nejeví ihned, je přec jen jistější, než kdybych užil násilí a tím učil násilí i dítě.“

Přemysl Pitter – analýza textu z knihy *Nad vřavou nenávisti – kapitola Milíčův dům – práce pro děti.* (Olga Fierzová. In Pitter, 1996, s. 137)

Během následujícího roku se k nim připojilo mnoho dalších dětí, které v Milíčově domě trávily svůj volný čas v hrách, práci a zpěvu. Mnozí přátelé přicházeli, aby pravidelně pomáhali při vedení dětí i dozoru nad nimi. Woodcrafteri dětem ukazovali, k čemu slouží nástroje v truhlářských dílnách: dobrovolnice pomáhaly s přípravou odpoledního občerstvení a při koupání. Brzy se ukázalo, že je nutné mít stálého mladého cvičitele pro vedení odbíjené, která se stala v Milíčově domě velmi oblíbená. Jak tento sport utužuje zdraví a charakter studentů, viděl Pitter na táborech Ymky. V útulku byly zakázány hračky jako pistole a flintičky; kdykoliv nějaké dítě něco takového přineslo, věnovali jsme mu velkou péči a vysvětlili mu, proč to není vhodné. Místo vojenských hraček dostalo mnoho jiných, které vedly k tvořivé práci.

Přemysl Pitter – analýza textu z knihy: *Dětské osudy z doby poválečné – kapitola Děti z Terezínského ghetta.* (Olga Fierzová, 1992, s. 9-10)

Zatím Pitter vyběhal všelijaká povolení a sehnal dvě vojenská nákladní auta. Už večer 22. května v nich přivezl do Olešovic prvních čtyřicet dětí z Terezína i s jejich opatrovicemi. Polovina dětí byla předškolního věku. V ghettu žily všechny pohromadě ve zvláštním dětském domě a musely být odvezeny první, dříve než by se skvrnitý tyfus rozšířil do jejich ubytoven.

Ač zmořeny jízdou, děti údivem otvíraly oči, když vstoupily do jídelny k uvítací večeři. Usadili je na měkké židle kolem dlouhého stolu. Sladká krupicová kaše lákavě voněla. Děti byly okouzleny. Starší asi uvažovaly: „Neprobudíme se ráno zase mezi šerednými zdmi přečpaných terezínských kasáren? Nebo je to nějaký podvod, Potěmkinova vesnice, jakou jsme zažily i v pevnosti?“

Ale také pro Přemysla Pittra je to jedna z nejkrásnějších chvil v životě. Rozradostněně pozoruje údiv dětí.

Noc měly děti i jejich ošetřovatelé neklidnou. Jak by ne, po tolika vzrušujících zážitcích! Druhého dne se malému osazenstvu otevřel nový svět úplně. Obdivují se všemu, nejvíce přírodě. Hlavně trávníky poseté pampeliškami se jim líbí. Splétají si zlaté věnečky a zdá se jim, že jsou v ráji. Slíbili jsme jim jahody, domnívaly se, že rostou na stromech. Slepice se bály a hledaly útočiště v náručí „tetinek“. Dobrácký bernardýn Barry, kterého tu musela baronka zanechat, jim naháněl hrůzu. Chudák, nesměl se pak dlouho volně pohybovat ani po domě, ani po parku.

Zatímco se děti pod dozorem svých opatrovnic seznamovaly s novotami, dali se přátelé do přípravy zámku ve Štíříně. Odklidili trosky a srovnali nábytek. Od příchodu osvobozující armády se i ostřílený vrátný na noc uchýloval mimo zámek, jenž byl stále vyhledáván pro skrytá bohatství. Avšak tři z našich přátel se odvážili v zámku ubytovat. Seznámili se s důstojníky ruské armády ubytovanými v sousedním dvoře a požádali je o ochranu.

Již 2. června se ozývaly i ve zdech štířínského zámku výkřiky dětského úžasu a radostný hlahol. Přivezli jsme z Terezína dalších dvacet dětí, tentokrát větších. Všichni už byli shromážděni k slavnostní večeři, ale devítiletá Anička, nebyla k nalezení. Nakonec ji někdo objevil v „útulné místnosti“. „Co tu děláš tak dlouho? Není ti dobře?“ „Ne, ale mně se tu tak krásně sedí!“ V Terezíně měly děti totiž v poslední době jen latríny. Tehdy bylo ghetto nejvíc přeplněno, protože tam bylo převezeno mnoho vězňů z evakuovaných táborů z východu, kteří zavlekli do Terezína tyfus.

Pak přišly na řadu zámky v Kamenici a v Lojovicích. Přispěchali na pomoc další přátelé. Přivezli nábytek z bývalých domovů Hitlerjugend v Praze, postavili lůžka, nacpali slamníky, dovezli potraviny, darované šatstvo a ložní prádlo. Někdy práci přerušil stěhovací vůz s rozkazem vyšších úřadů, abychom vydali perské koberce a jiné cenné předměty na výzdobu úředních místností.

Další a další příjíždějí z ghetta do zámků. Dne 19. června jsme konečně dovezli poslední, které židovská terezínská Péče o mládež potřebovala umístit. Jejich teď v našich zámcích přes sto padesát ve věku od dvou do šestnácti let. Ze všech parků se ozývá radostné štěbetání. U každého vchodu vlaje bílý prapor s červeným křížem na znamení, že se tu pečuje o oběti války, I naši pracovníci mají tento odznak na rukávě. Nápisy Karanténa na vratech a plotech drží nevíтанé návštěvníky v uctivé vzdálenosti. Děti tu brzy zdomácněly.

Velice jim chutnalo. Také volného pohybu se nemohly nasytit. Pro vesničany, zvyklé na panský klid, bylo toho povyku až moc. Zvlášť je rozladovalo, že některé děti hovořily německy. Lidé, nakažení antisemitismem, se nám snažili překážet v práci. Ale radost a vděčnost našich svěřenců nám byla velikou útěchou a posilou.

Naši pracovníci měli pochopení pro počáteční neukázněnost propuštěných malých vězňů. Jen to je zaráželo, že mluvili ječivým hlasem, i když klidně vyprávěli. Terezínská opatrovnice vysvětlovala: „Tyto děti se nenaučily normálně, tj. tiše mluvit. To by je býval v Terezíně nikdo neslyšel. Žily stále v přeplněných místnostech a v hlučných ulicích. Trvalo dost dlouho, než se dětské hlasy zmírnily.

Děti školního věku se daly dychtivě do učení. Měly rády ruční práce. Za vedení tety Otuše si ušily panenky a zhotovily různé vkusné věci. A což teprve, když jim opatřila pastelky a štětce! Nakreslete, co si nejvíc z Terezína pamatujete!“ Mnoho kreseb názorně ukázalo způsob psaní – tři palandy nad sebou. Některé zachytily frontu dětí s miskami před tzv. Magdeburskými kasárnami. Děti vzpomínaly živě, ale bez hořkosti. Těšily se nyní z pohodlných lůžek, dobrého jídla a společného stolování a všeho krásného, co jim nové prostředí poskytovalo.

Přemysl Pitter – analýza textu z knihy *Dětské osudy z doby poválečné* – kapitola *Strýček Přemysl*. (Fierzová, 1996, s. 108)

Marianne (Vestfálsko)

Když jsem našeho milého *strýčka Přemysla* poznala, bylo mi patnáct let. Přišla jsem vyhladovělá z internačního tábora do dětského domova v Kamenici. Tehdy jsem byla již asi dva roky křesťankou. Vzдор tomu se mi ještě nepodařilo vymanit se úplně z nacionálně-socialistické výchovy. Během tří měsíců internace – oddělena od všech příbuzných – poznala jsem sice Boha velice zřejmě, ale co mi ještě chybělo, byla důslednost, s níž bych tuto skutečnost uplatnila v jednání se svými bližními.

Vyrostli jsme v nacistickém režimu s mnohými falešnými představami. Všechny národy byly méněcenné proti „arijské rase“. Neměli jsme také příležitost tyto „méněcenné lidi“ blíže poznat a udělat si vlastní úsudek.

To první, co mne u strýčka Přemysla udivilo, bylo jeho jednání s německými dětmi. Byly to vlastně děti jeho nepřátel, a on s nimi zacházel tak láskyplně jako s dětmi svých českých krajanů a s židovskými dětmi, které přece pod Němci nevyřetně trpěly. Dokonce skupina

velkých německých chlapců z Terezína, z nichž skoro všichni byli ještě v duchu nadšenými hitlerčiky, pocítila jeho láskyplnou náklonnost. Pouze tato láska chlapce proměnila. Vzpomínám si, jak někdo, nevím už bohužel kdo, mluvil se strýčkem Přemyslem o těchto chlapcích. Byla jsem svědkem toho, jak dotyčný strýčkovi radil: „Jen povězte těm chlapcům, jaké hanebnosti Němci páchali. Vypravujte jim, čeho jste byl svědkem, když jste přišel pro židovské děti do koncentračního tábora!“ Strýčkovu odpověď nikdy nezapomenu: „Ne, to neudělám. Nevěřím, že bych někoho polepšil tím, že mu budu vykládat o zlu. Lidé se mohou polepšit jen tím, když jim ukážeme dobro.“

Tak jsem se naučila vážit si lidí nejen jiných národností, ale i jiného přesvědčení.

Jednou řekl někdo, pravděpodobně jeden z těch velkých chlapců, něco proti komunistům. Věděla jsem již tenkrát, že strýček není komunistického smýšlení. Nicméně se zeptal: „Znáš nějakého komunistu? Mluvil jsi už s některým?“ Nemohli jsme jinak než říci ne. Zakrátko přivedl strýček jednu komunistku, s níž jsme mohli osobně mluvit. S úžasem jsem v ní poznala velmi vzdělanou dámu. Zase jsem byla zbavena jedné falešné představy: „komunisti!“

Tak jsem se naučila za více než půldruhého roku v Kamenici vidět v každém jednotlivci předně člověka. Tento člověk je stvoření Boží a jeho obraz. Zajisté může být vychováním a okolnostmi sveden, tak jako jsme byli v nacistickém režimu svedeni my. Leč proto nemůže být žádný národ nebo jen stoupenec nějaké ideologie paušálně zatracován, nýbrž je nutno se znovu a znovu snažit s láskou jej vyvést z jeho omylů a především předsudků. Po mých zážitcích v Kamenici se to stalo částí mého životního úkolu.

Johann Heinrich Pestalozzi – analýza textu z knihy *J. J. Pestalozzi: Ze života a díla* – kapitola *Život a dílo Jana Jindřicha Pestalozziho* (Kyrášek, 1968, s. 6-7)

Doma i ve škole se mladý Jindřich setkával s životem, který přinášel mnoho nového a vzrušujícího, přinášel podněty, které se citlivého chlapce silně dotýkaly. U svého děda, který bydlel v obci nepříliš vzdálené od Curychu a kterého Jindřich často chodil navštěvovat, se poprvé setkal s tvrdou bídou přádelny. Při hře s vesnickými kluky se Jindřich seznámil s chlapcem, který uprostřed hry musel přestat, protože otec a matka čekali na oběd, který jim syn nosil do přádelny. Jindřich se k němu ze zvědavosti přidal a viděl, jak hoch připravuje pro rodiče, kteří od šesti do osmi hodin večer pracovali v přádelně, mléko a suchý chléb k obědu. V továrně poznal Jan Jindřich dusnou atmosféru plnou hluku, prachu a námahy lidí. Od chlapce se dozvěděl, že ani jemu jako chudému

chlapci nezbyvá nic jiného než jít do fabriky, že nemůže chodit do školy a že jeho otec je přesvědčen, že chudák musí zůstat hloupý, protože ti ve městě si to tak přejí, aby se jim lépe vládlo.

Johann Heinrich Pestalozzi – analýza textu z knihy *J. J. Pestalozzi: Ze života a díla* – kapitola *Pestalozziho dopis příteli o pobytu ve Stanzu* (J. H. Pestalozzi. In Kyrášek, 1968, s. 110-112)

Ústav se stále rozrůstal, takže v roce 1799 jsem měl okolo osmdesáti dětí. Většina těchto dětí měla dobré a některé výborné nadání. Učení pro ně bylo většinou něčím zcela novým, a jakmile některé viděly, že mají úspěch, byla jejich horlivost neúnavná. Děti, které v životě neměly knihu v ruce, které sotva uměly nazpaměť Otčenáš a Zdravas Maria, za několik týdnů došly tak daleko, že s největším zájmem od časného jitra až do pozdního večera téměř ustavičně učily. Po večeři, zejména na začátku, mi obvykle odpovídaly na otázku: Děti, chcete teď raději spát, nebo se učit? Učit se. Později ovšem trochu ochladly., protože musely dříve stávat.

Ale počáteční horlivost určila směr a zajistila úspěch učení, který daleko překročil dokonce mé očekávání.

Bylo to však přesto nevýslovně těžké. Nemohl jsem dosud přijít na správnou organizaci vyučování.

Zanedbanost jednotlivců a zmatenost celku nebyla ještě přes všechnu důvěru a přes všechno úsilí, překonána. Pro řádný chod celého ústavu jsem musel hledat ještě nějaký vyšší základ a zároveň si ho ujasnit. Dokud zde nebyl tento základ, nemohlo být v ústavu, správně uspořádáno ani vyučování a učení, ani hospodaření. Ani jsem to tak nechtěl. Oboje mělo spíše vyplývat z mého vztahu k dětem a ne s předem sestaveného plánu. I v tom jsem se snažil najít vyšší principy a tvořivé síly. To mělo být produktem vyššího ducha ústavu a harmonické pozornosti a činnosti dětí samých a mělo to bezprostředně vyplývat z jejich bytí, z jejich potřeb a z jejich společenských vztahů. To, z čeho jsem ve svém postupu vycházel a čím jsem mohl a musel začít, abych pozvedl své děti z bahna a hrubosti jejich prostředí, jímž samy ve svém nitru klesly a zpustly, nebyly vůbec ekonomické ani nějaké jiné vnější záležitosti. Nebylo ani možné hned na začátku zušlechtovat jejich nitro strnulým vynucováním vnějšího pořádku a slušnosti nebo vštěpováním pravidel a předpisů, abych je tím od sebe, při jejich nezvedenosti a při zkaženosti jejich tehdejšího smýšlení, neodpudil a nezaměřil jejich tehdejší nespoutanou přirozenou sílu přímo proti svým cílům.

Nejprve jsem v nich nutně musel probudit a oživit jejich nitro a jejich právní a mravní smysl, abych je tak učinil i vnějšně činnými, pozornými, ochotnými a poslušnými. Nemohl jsem postupovat jinak, musel jsem budovat na vznešené zásadě Ježíše Krista: nejdříve očisti nitro, aby i vnějšek se stal čistým – a byla – li někdy tato zásada beze zbytku prokázána, pak to bylo v mém postupu.

Nyní byla moje hlavní pozornost zaměřena především na to, abych děti prostřednictvím prvních citů jejich společného soužití a začínajícím rozvojem jejich sil sbratřil, abych stmelil dům prostým duchem velké domácnosti a na základě takových vztahů a z nich vyrůstající nálady abych celkově oživil jejich právní a mravní citění.

Dosáhl jsem tohoto cíle poměrně úspěšně. Brzy bylo vidět, jak sedmdesát tak zdivočelých žebavých dětí spolu žije pokojně a projevuje si lásku, pozornost a srdečnost, které málokdy bývá mezi sourozenci v malých domácnostech.

Johann Heinrich Pestalozzi – analýza textu z knihy *J. J. Pestalozzi: Výbor z pedagogických spisů kapitola Výchova k lidské důstojnosti* (J. H. Pestalozzi. In Bräuner, 1956, s. 147-148)

Člověk, mistrovské to dílo stvoření, měl by být rovněž mistrovským dílem sebe sama, mistrovským dílem svého umění.

Je však takový po tisíciletích, co žil, je tomu tak? Může teď odpočívat na vavřínech a zvolat: Jsem tím, čím mám být?

Není tím. Není snadné pro člověka, aby byl tím, čím mám být. Není to snadné, aby byl vzdělán tak, jak má být.

Má být v mnohých věcech zdatný, obratný a ve všem plný sil, má pozvednout k vnitřní důstojnosti a smí si zevně všímat všeho, co si může přivlastnit ve shodě se svou důstojností, svou silou svou blahovůlí. Nemá však i v největší hloubce svého vnějšího bytí ztratit vnitřní důstojnost své přirozenosti. Jen touto důstojností se stává člověkem, bez ní jím přestává být. Tato důstojnost je jediným cílem lidského vzdělání a zároveň jeho prvním prostředkem.

Uznávání této důstojnosti v každém dítěti, bez rozdílu stavu, povolání a občanských poměrů, je prvním, podstatným výchozím bodem všeho lidského vzdělání. Doba, která toto důstojenství neuznává a na něm nebuduje dále ve svých výchovných zásadách, je bez základu jako vychovatel, který při své činnosti z něho nevyháží.

A nyní, vychovateli, ať se jmenuješ jakkoliv a ať z jakékoliv moci a jakýmkoliv právem můžeš považovat za své povolání a za svůj úřad službu naší posvátné přirozenosti, starost o nevinnost, vzdělání mládeže, výchovu dětí, smíš si myslit, smíš prohlásit, že způsob, jakým konáš svou práci, že tvá metoda vychází z vnitřní důstojnosti lidské přirozenosti, že se jí zcela a jasně dovolává a že pozdvihuje děti k síle a vědomí této důstojnosti jako její nutný následek?

Nesmíš-li prohlásit, z jaké moci potom považuješ za svůj úřad nejvyšší úlohu posvátnosti naší přirozenosti, že se jí zcela a jasně dovolává a že pozdvihuje děti k síle a vědomí této důstojnosti jako její nutný následek?

A ty, otče a matko, nemáš-li ani ty toto božské „posvěcení“, jehož svatá stopa se musela i u tebe projevit: otče a matko, znesvěcuješ-li se vůči svému dítěti, nevidíš-li ve vnitřní důstojnosti lidské přirozenosti cíl vzdělání svého dítěte a prostředek k němu a necháš-li dítě putovat údobím života bez péče o ni, otče a matko, čím potom jsi? Co děláš?

Všechno, co můžeš dát svému dítěti jinak, bez této vnitřní důstojnosti, všechna zručnost, všechna dovednost, všechno umění, všechno poznání a všechna lidská věda jsou bez ní jen zvířecí zručností, jen zvířecí dovedností, jen zvířecím uměním. Ať vypěstuješ, jak chceš daleko tuto sílu, toto umění a toto vědění, tvé dítě se tím nestane člověkem, nestane se tím lidským. Chybí mu posvěcení božství jeho přirozenosti.

Johann Heinrich Pestalozzi – analýza textu z knihy *J. J. Pestalozzi: Výbor z pedagogických spisů kapitola Škola* (J. H. Pestalozzi. In Bräuner, 1956, s. 145)

Dítě musí být vychováváno svobodou k nutnosti a nutnosti ke svobodě a učiněno schopným svobody užívat. Mají-li vyučovací hodiny jiného ducha než hodiny volné, je to tím, že ony vyjadřují ducha nutnosti a poslušnosti, tyto pak ducha svobody a samostatnosti dítěte, a tím obojí ducha bytí a života. Nutnost, přísný pořádek, neměnná zákonitost má ovládat vyučovací hodinu. Duch učitele a jeho obcování s dětmi však musí přesto být v této hodině, jako vždy, čistě lidský, to znamená živý a svobodný. Musí jen zachovat přísnou omezenost a uzavřenost vyučovacího předmětu, aby dítě vidělo nezmateně věc samu bez stínu, aby si nehrálo naprázdno. Hodina her má dítě odpoutat od tohoto omezení, v ní má jednotlivé ustupovat, dítě se má pohybovat bez omezení v celku, jeho život se má zrcadlit v životě všeho a žádná tuhá forma, žádné omezování nemá rušit jeho nitro. To je pravý smysl nutného rozdílu mezi potřebou vyučovacích a volných hodin.

Johann Heinrich Pestalozzi – analýza textu z knihy *Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Přemysl Pitter a Miroslav Dědič* (Tomáš Turzák. In Bavlín, 2015, s. 69)

V době Pestalozziho života neexistoval systém vzdělávání žáků s výjimečnými potřebami. Rozšířené nebylo ani vyučování hluchoněmých a nevidomých. Všechny ústavy pro mládež s postižením nebo narušením založené koncem 18. a začátkem 19. století byly výsledkem humanismu a filantropie. Pestalozziho ústav nebyl určený výlučně pro děti s postižením, ale v jeho jednotlivých názorech a výrocích vidíme i základy speciální pedagogiky.

V Neuhoře měl mezi chovanci chudého chlapce Gottfrieda Minda, který byl pravděpodobně dítětem s mentálním postižením. Napříč Pestalozziho snaze odevzdat mu základní vzdělání, nepovažoval výsledky za dostačující. U chlapce se však rozvíjel kreslířský talent. Výchovné Pestalozziho zásady jsou přirovnávané k výchovným zásadám Komenského. Všem dětem, ať už to byli děti s mentálním či jiným postižením, věnoval svoji pozornost a laskavý přístup.

Pestalozzi žádal od učitele dvě vlastnosti: lásku ke svému poslání a proniknutí do podstaty dětské duše a její přirozenosti. Pestalozzi vycházel z rodinné výchovy, přičemž jeho základní myšlenkou byly snahy o zdokonalení elementárního vyučování. Nejlepší přípravou pro společenský život v sobě ukrývá podle Pestalozziho právě rodinná výchova. Rodina je po vnitřní i po vnější stránce podle Pestalozziho obrazem státního zřízení. Je základní jádro pro celou lidskou společnost a je její nejsilnější oporou.

Text, který napsal Antonín Kalina rok po válce v roce 1946. Text má 54 stran, v němž je obsažená ukázka, která má titul „Děti“. Ukázka pochází z dosud nepublikovaného textu, který zapůjčila MUDr. Soňa Kysilková, dcera Jindřicha Flussera. (17. 2. 2017 Otevření pamětní síně Antonína Kaliny)

Nejenom muži všech národností trpěli v koncentračních táborech a tam i hrdinně umírali, ale i děti jsme měli ve svých řadách. V samotném našem táboře jich bylo přes tisíc, když jsem se zmínil o tom, že Rusové byli u nás zastoupeni ve stáří od osmi let. Těchto malých sovětských občanů bylo v lágru 270, Poláků 284, Maďarů 290, Čechů 112, Jugoslávců 42, Rakušanů 12, Němců 10 a Francouzů 6. Blok č. 8 byl výhradně dětský blok Rusů. Ostatní děti byli roztroušeni po všech blocích Malého tábora.

Když jsem byl Před Vánocemi v roce 1944 naší komunistickou frakcí navržen a jmenován vedoucím bloku, žádal jsem soudruhy, abych dostal přidělen blok č. 8, který byl toho času

bez blokového. Bylo mi však sděleno, že je politicky nutné, abych šel do Malého lágru. Zpočátku jsem měl transportní blok, tzn., že jsem dostal tisíc lidí, kteří lágrem pouze procházeli, zdrželi se den nebo dva, aby je bylo možno registračně zachytit a putovali opět dále na stavbu továren S III, Lager Ohrdruf v Durynském lese. A za den nebo za dva, další tisíc. A tak to šlo stále dál.

Když byly na východě likvidovány lágry a vše se vztahovalo do vnitrozemí, počal se Malý tábor plnit invalidy a dětmi. Tehdy jsem znovu pojal myšlenku sestavit dětský blok i ve vražedném okolí Malého lágru. Zpočátku jsem měl padesát dětí, které přišly s jedním transportem z východu, ale pak jsem začal stahovat a koncentrovat děti z různých bloků. Vždy, když jsem potkal takovou malou, rozedranou, špinavou, hladovou a vychrtlou dětskou postavičku, zapsal jsem si její číslo a nechal přeložit k sobě. Bylo to v době, kdy se v Malém lágru rozmáhal banditismus nevídanou měrou, neboť elementy, které přicházely z východu z Osvětimi, z Gross-Rosenu, z Blechhammeru a jiných táborů, byly složeny z výkvětu zločinců nejhrubšího zrna. Usiloval jsem však, všemi silami o to, sestavit samostatný dětský blok, ale politické lágrové vedení nechtělo to učinit, a to z toho důvodu, že čas od času SS vedení všechny děti v lágru posbírali a poslalo je do plynových komor. Dokazoval jsem německým soudruhům, že v Malém lágru, kde stále zuří infekční choroby, jsou tyto obavy zbytečné, neboť páni esesmani se příliš báli o svůj život, než aby prolézali to semeniště bacilů a infekce.

Za pomoci významných funkcionářů soudruha Paula, Heilmana, Seifřta a Eisena se můj plán konečně podařil. Přeložil jsem invalidy na jiný blok a u sebe soustředil děti. Byli to z devadesáti procent poslední pozůstalí z rodin, jejichž příslušníci byli posláni do plynových komor. Když jsem se při soupisu dotazoval, kde mají otce nebo matku, dostával jsem stále stejnou odpověď. Die Gaskammer (plynová komora).

Tak jsem sestavil dětský blok o devíti stech duší. Nyní nastal i pro děti radostnější život. Dostali vlastní samosprávu. Bylo však nutno se jim též plně věnovat, obstarat jim učitele, kteří by vedli jejich výchovu, dělat jim přednášky, postarat se o to, aby všechny dostaly teplé prádlo a šaty a hlavně zorganizovat pro ně dostatečné množství jídla.

Naši malí kamarádi začali pomalu okřívát a zapomínat na hrůzy právě prožité. Pořádali zábavní večírky, jejichž program si za pomoci starších soudruhů sami sestavili a na kterých účinkovali děti všech národností. Soustavnou výchovou se nám podařilo docílit i toho, že dětský blok 66, byl toho času jediným v celém táboře, kde se nekradlo.

Děti měli všichni rádi, pomáhal, kdo mohl a tak se nám podařilo vyvést nakonec všechny mé malé svěřence z buchenwaldského pekla ven.

PŘÍLOHA PIV: ROZHOVORY PODROBENÉ OBSAHOVÉ ANALÝZE

Polostrukturovaný rozhovor ze dne 17. února 2017 – Nad'a Šinoglová – neteř Antonína Kaliny

Já jsem neteř Antonína Kaliny. Strýček byl už ženatý a byl mým poručníkem ještě si tři nebo čtyři roky. Pak to zase převzal strýc Oldřich. No a strýc Antonín mě vychovával.

1. Jak byste charakterizovala Vašeho strýce?

Byl to člověk opravdu poctivý a hlavně nás vychovával a k rodičům se choval velmi, velmi hezky. No a pracoval v té továrně, no ale právě, že dědoušek byl zakladatelem té komunistické strany v Třebíči a potom, když byl nemocný, tak už to nemohl vykonávat, takže potom to po něm převzal právě strýc. No a začaly všelijaké ty bouřlivé scény a to všechno. Ze začátku, když si to pamatuju, jako malá, už mi bylo takových pět let, to už si pamatuju, protože já jsem se právě v tom baráčku narodila, v Kočičině. A tam jsem byla vychovaná, protože moje máma byla sama, a takže, já jsem byla u babičky vychovaná, no a já jsem tohle všechno, jak se tam scházeli kolikrát ty komunisti u dědouška, když dědoušek jim něco vykládal a to všechno, takže tam se vlastně pořád politikařilo.

2. Pamatujete si, kdy přesně zatkli Antonína Kalinu?

No tak bylo to v den nevím, ale bylo to právě v tom devětatřicátém, jak prostě nastoupil Hitler. To si pamatuju, že potom bábička plakala a já jsem říkala, co se děje. Strejdu odvezli esesáci. A vzali ho přímo od té mašiny, prostě jenom hodil zástěru a vůbec ani domů se nesměl jít rozloučit. Až za několik dní teprve, když dlouho nešel, protože k bábičce chodil často a dlouho nešel, jeho žena s námi moc nekomunikovala, takže jsme to věděli pár dní potom, co Tondy zavřeli.

3. Psal vám Antonín Kalina z koncentračního tábora?

Nám ne, psal jenom rodičům a to ještě málo kdy.

4. Jaký byl Antonín Kalina, když se vrátil z koncentračního tábora?

No tak právě že on se vrátil až pozdě. Ten koncentrák osvobodili, datum si nepamatuju, ale bábička tenkrát čekala pořád a dědoušek byl velice, velice nemocný a říkal, že dřív nemůže umřít, až přijede Tonda zpátky z kriminálu. Jenomže pořád nešel, nešel, až nakonec potom přijel za dva za tři měsíce. Oni potom vzali ti američani ty hodně takové ty zbídačené vězně a dovezli je na francouzskou riviéru na jakýsi ozdravný pobyt. To si pamatuju, že tohle toto

mě bábička vždycky říkala, no tak vlastně já jsem tam byla vlastně do čtrnácti let, takže já jsem věděla skoro všechno.

5. Antonín Kalina se vám v rodině nikdy nesvěřil o svém činu?

Nikdy, nikdy. My jsme se ho už ptali, ovšem, jednou jedinkrát, když jsme byli v Praze se sestrou, se švagrem a s manželem a tehdy, my jsme s tou Aničkou, tou jeho druhou ženou jsme dělaly cosi v kuchyni a on prostě vykládal těm našim chlapům, co a jak tam zažil a to všechno, a když my jsme se ho doma ptali, ještě v Kočičině, tak vždycky říkal, jo byl jsem tam, bylo to zlé, ale už je to pryč. No tak nikdo jako to nenaléhal, protože jsme si říkali, že zkusil dost a tak a tam právě v té Praze něco jim tam vykládal. Jenomže manžel mě to říct nechtěl, že říkal mě, já ti to jednou řeknu všechno, co nám povídal. No a švagr, ten nám to říct nemůže, protože má alzheimera. Takže víme pendrek, ale když my jsme mu něco říkali, tak on vždycky, ale dej pokoj, nestarej se o to. Prostě on byl takový, že když to udělal, tak si myslel, že je to jeho povinnost, že to udělal.

Polostrukturovaný rozhovor ze dne 13. března 2017 – Jaromír Slavík – synovec Antonína Kaliny

1. Jaký jste měl vztah se svým strýcem?

Vztah se svým strýcem byl velice dobrý, protože ve skutečnosti, strýček, řekl bych to obrazně, byl takový z nejlepších, se kterým jsem se já znal, z celé rodiny Kalinových. On u nás bydlel. On byl takový charakter, že když přijel k nám, tak tu bylo veselo. S mamkou se strašně rád bavil, s mamkou si vždy vykládal, když měl možnost, tak mě vzal do auto, protože tenkrát měl auto, když byl ředitelem, tak mě svezl, tak já jsem byl šťastný jak blecha. On mě svezl a procestoval se mnou možná půl republiky. Protože on jak byl ten zástupce na ministerstvu, tak to on jezdil všude. Ve Zlíně byl, na Slovensku, takže já jsem s ním projezdil hodně. Velice hezký vztah jsem se strejdem měl a velice hezké vzpomínky na něho, protože strejda byl i takový bylinkář. Moje maminka byla bylinkářka, strejda byl bylinkář, to se pořád dělaly čajičky a všechno možné, takže já jsem si s ním rozuměl po té stránce velice dobře.

2. Jaký měl Antonín Kalina vztah k dětem?

Já to nemohu posoudit, protože tou dobou, co byl u nás, tak byl prakticky rozvedený a já o té Saši, dvakrát, co jsem se s ní setkal, ale já myslím, že měl velice dobrý vztah k dětem.

Já bych řekl, že jo. Protože vím, že když ještě bydleli nahoře v domcích, tak tam jezdil a pořád tam byl. Já myslím, že měl k dětem velice dobrý vztah.

3. Jak byste popsal charakter Antonína Kaliny?

On byl takový velice přísný, takový úsečný, okamžitě se rozčílil, když se mu prostě něco nelíbilo, on byl takový sekerník. Když se mu něco nelíbilo, tak to řekl natvrdo. Na mě kolikrát vyskočil, když jsem něco řekl, tak to on mě sprskal, takže on měl takovou povahu prudkou. Ale zase byl takový zásaditý. Prostě chtěl, aby to všechno bylo v pořádku.

4. Byl Antonín Kalina věřící?

Ne, To byla celá rodina, celá rodina byla komunistická. Tato otázka padá úplně vedle, oni nevěřili v boha, nikdo, ani mamka, co vím, tak z té rodiny vůbec nikdo.

5. Měl Váš strýc nějakou hlavní zásadu, podle které by se celý život řídil?

Asi tu upřímnost, kterou tam on měl a důslednost. Šel za svým cílem. Když si něco dal do hlavy, tak šel. Protože on byl takový charakter, že všechno řekl do očí, co si myslel. Jestli bylo něco špatného, tak on to řekl narovinu. On se nevyhýbal otázkám, nebo že by se něčím uhnul, to on neuhnul nikdy. To co si myslel, nebo to co měl v představě, to řekl.

6. Jaký dle Vašeho názoru nese životní odkaz Antonína Kaliny ve vztahu k mladším generacím.

Ted', když to můžu posoudit, tak jsem byl až překvapený, jaký zájem prakticky a myslím si, že to i ovlivnilo tu generaci, protože dodnes nevíme o holocaustu vůbec nic. Protože za těch šedesát roků se to teprve ukázalo, ted' to jde všechno na povrch, ted' to všechno leze a teprve ted' lidi pochopí, i mladí lidi doufám, že pochopí, co to bylo. Nebo jak to vypadalo. Ted' já jsem velice rád, že ten film o strýčkovi se ted' spustil zrovna v období toho holocaustu, kdy prostě byly v televizi různé filmy o holocaustu, jak to vypadalo, a že tento film se velice dobře do toho vpasoval. A myslím si, že v Třebíči to mělo veliký ohlas. A i ve svém okolí, protože mě dokonce volali i ze Slovenska, že to tam promítali, takže ten film, který to prakticky dal, něco udělal.

Polostrukturovaný rozhovor ze dne 12. března 2017 – Aneta Chytková – studentka třebíčského gymnázia Třebíč, která napsala o Antonínu Kalinovi seminární práci

1. Co Vás motivovalo ke studiu Antonína Kaliny?

Já jsem se vůbec poprvé o Antonínu Kalinovi dozvěděla někdy o prázdninách roku 2015, kdy vyšel o něm nějaký článek v Třebíčském zpravodaji a poté v září přijela do Třebíče jeho jediná vnučka Alexandra Bodamer z Ameriky, která tam žije, a měla jsem možnost s ní se setkat a ta asi nejvíc mě motivovala k tomu, abych napsala nějakou práci o jejím dědečkovi a zpracovala jeho život, a co provedl a povedlo se mu v koncentračním táboře.

2. Jak byste popsala osobnost Antonína Kaliny?

Pro mě byl Antonín Kalina, když jsem to tedy studovala, ta byl takovou osobností, která si vždy stála za svým názorem a dokázala se za něj bit a zároveň oceňuji, že si Antonín Kalina šel tvrdě za svým, byl i průbojný, dokázal si i někdy otevřít pusu na vyšší důstojníky nebo třeba i v Třebíči na Tomáše Bati, se kterým měl tak také některé problémy a pro mě to je jednoznačně jeden z největších hrdinů s jakými jsem se mohla setkat.

3. Co podle Vás vedlo Antonína Kalinu k záchraně dětí v koncentračním táboře?

Já si myslím, že to bylo i tím, že pocházel z chudé rodiny, kde bylo ve zvyku si pomáhat. Takže tam bylo i to rodinné souznění, a když se dostal do koncentračního tábora a viděl malé děti, které vlastně za nic nemohly a dostaly se do takového pekla, navíc sám měl dítě v Třebíči, které mohlo být v podobném věku, protože jeho dcera se narodila roku 1926, tak si myslím, že zároveň tam byl i takový otcovský pud, který ho právě motivoval k tomu, aby zachránil děti.

4. Jaký dle Vašeho názoru nese životní odkaz Antonína Kaliny ve vztahu k mladším generacím?

K mladším generacím, já si myslím, že by si hlavně lidé měli uvědomit, že to co máme, není zadarmo a někdy je potřeba, abychom za to bojovali, takže asi tak bych to zhodnotila.

5. Jaký podle Vás nese životní odkaz Antonína Kaliny v celosvětovém měřítku?

Já si myslím, že Antonín Kalina je stejná osobnost jako sir Nicholas Winton nebo třeba Oscar Schindler, kterým se právě také v průběhu druhé světové války povedly neskutečné činy, a dokázali zachránit nemohoucí lidi, kteří se jenom špatně narodili.

6. Myslíte si, že se Antonín Kalina dostává do povědomí veřejnosti?

Já myslím, že v poslední době, v posledním roce, možná roce a půl, tak určitě, zvláště tady v Třebíči, kdy se Městské kulturní středisko snaží dělat různé akce, právě k připomenutí Antonína Kaliny nebo třeba i otevření muzea, které proběhlo v únoru a i na školách se

dostávají už vlastně do povědomí těm dětem Antonín Kalina a myslím si, že v průběhu několika let by se třeba mohl dostat do povědomí i širší veřejnosti v České republice.

Strukturovaný rozhovor - Pavel Kohn

1. Byl jste jedním z mnoha dětí, které byly deportovány do koncentračního tábora. V Buchenwaldu jste prošel blokem č. 66 pod vedením Antonína Kaliny. Setkal jste se s Kalinou osobně? Popřípadě, jak na Vás působil?

Samozřejmě že jsem se s ním setkal. Sice bývalo na těch koncentračních blocích vždycky několik set lidí, ale blockälterster, jak se německy takový "funkcionář" jmenoval, byl vždycky nepřehlédnutelný. Byl to šéf bloku, který měl pod sebou několik služebníků, jako byl písař (něm. schreiber - jeden i více) a štabáci (Stubenälteste). Ti blokoví byli většinou vězňové, kteří byli Hitlerem zavřeni do koncentračních táborů z jiných než politických důvodů: byli to zločinci, vrahové, zloději, šmelináři, kriminálníci všech druhů a také homosexuálové. Většinou, než se na takovou pozici dostali, museli se osvědčit jako surovci, kteří dokázali zmlátit i zabít bez okolků svého spoluvězně. A to je kvalifikovalo do téhle funkce. Já něco takového zažil v Osvětimi-Birkenau (Březinka) i v pobočném koncentračním osvětimském táboře Blechhammer. No, a když jsem se dostal v Buchenwaldu na ten blok 66, tak jsem byl překvapen, že tamní blokový Kalina se choval jako normální člověk, nikdo se nemusel bát se mu přiblížit, dokonce se ho i na něco zeptat apod. Přece jen zřejmě existovaly výjimky: on byl v koncentračním táboře už dlouho, od roku 1941, byl politický vězeň, dokázal přežít, uměl německy a zřejmě měl podporu i některých táborových vězeňských funkcionářů, asi komunistů jako byl on. A tak se k téhle funkci dostal a nezneužíval ji, naopak, snažil se těm mladým lidem v bloku 66, jehož vznik inicioval, pokud to jen šlo, život usnadnit.

2. Po skončení 2. světové války jste byl pět týdnů v zámecké ozdravovně „Štířín“ Přemysla Pittra. Poznal jste se s P. Pittrem osobně? Jak si pamatujete Přemysla Pittra a Olgu Fierzovou?

S Přemyslem Pittrem jsem se pochopitelně na Štíříně viděl, ale zažil jsem ho tam vlastně jen jednou, protože jsem onemocněl, dostal zápal plic a nemohl se zúčastnit setkávání s ním, ke kterému docházelo, pokud vím, jednou za týden či za čtrnáct dní, kdy na Štířín z Prahy přijížděl. Ležel jsem mimo Štířín, v nemocničním pokoji v takové vilce v nedalekých Olešovicích, kde byla zřízena jakási "marodka" pro onemocnělé děti ze zámeckých ozdravoven a kde působil lékař doktor Emil Vogl, kterému pomáhal jeho přítel, později na západě věhlasný spisovatel a publicista Heinz Günther Adler.

S Přemyslem Pittrem jsem se osobně blíže seznámil shodou okolností o víc než dvacet let později v Mnichově. Byl totiž už řadu let v exilu (od roku 1951) a mě se podařilo s mou rodinou 1967 opustit totalitní Československo a od ledna 1968 jsem pracoval jako redaktor československého vysílání rozhlasu Svobodná Evropa. A ke svému úžasu jsem zjistil, že Přemysl Pitter působí v této stanici už dlouho jako trvalý náboženský spolupracovník. Tehdy - já už dospělý a on starý pán - jsme se sblížili a to také bylo příčinou toho, že jsem se jeho životu a osudu jeho bývalých chovanců po převratu 1989 literárně věnoval. S Olgou Fierzovou jsem se na Štíříně nesetkal a podrobnosti o jejím životě jsem se dověděl až po mém návratu do Československa v roce 1990, kdy jsem se začal zabývat životem Přemysla Pittra a kdy jsem o jejích osudech napsal delší práci "Život ve stínu" (1995).

3. Setkal jste se v zámecké ozdravovně „Štířín“ s dětmi německé národnosti? V případě, že ano, jaké panovaly vztahy mezi dětmi?

S německými dětmi jsem se na Štíříně nesetkal a vlastně jsem ani nevěděl, že někde na jiných zámcích jsou také ubytovány. O celé této záležitosti jsem se dověděl až po převratu 1989, kdy jsem se podrobně začal životem Přemysla Pittra a Olgy Fierzové zabývat.

4. Jaký vidíte sociální a filosofický přínos Pittrových idejí v celosvětovém měřítku?

Přemysl Pitter byl pacifista a v celosvětovém měřítku je pacifismus hnutí, které mělo a má dodnes velký význam, ale má čím dále tím méně přívrženců. A právem. Dnešní svět je plný válek a násilných rozbrojů a toto hnutí je nedokáže zastavit ani omezit, to je úkolem politiků, který bohužel nezvládají. Kdyby se bývala nevedla válka proti Hitlerovi, stal by se Hitler pánem a utlačovatelem celého světa. Já osobně vidím Pittrovův přínos v jeho přístupu k lidem a dětem. Věřil v lidské dobro, nerozlišoval lidi podle národností, jejich úrovně a vzdělání, byl přesvědčen, že se každý dokáže polepsit, podá-li se mu pomocná ruka. A děti byly pro něho bytostmi, se kterými je třeba jednat jako s dospělými.

5. Které myšlenky Přemysla Pittra by byly možné dle Vašeho názoru uplatnit v praktickém životě?

Mnohé. Zdůraznil bych však právě ten přístup k lidem, vidět v nich opravdové bližní, pomáhat si navzájem, snažit se pochopit, proč a co činí, věřit jim, vykázat ze svého jednání zlobu, nevraživost a podezřívavost.

6. Jaký hluboký postoj Přemysla Pittra a Antonína Kaliny k životu by bylo potřebné podle Vašeho soudu předávat dalším generacím dětí a dospělých?

Ještě jsem nezmínil dvě lidské vlastnosti, které oba měli. Za první je to odvaha. Když chci prosadit něco, o čem jsem přesvědčen, že je to dobré, správné a potřebné, musím za to dokázat i bojovat. A za druhé je to skromnost. Když se mi něco dobrého podaří, nemyslet si, že mi za to náleží nějaká veřejná odměna a uznání.

Rozhovor ze dne 28. 1. 2017 s Jaromírem Slavíkem, synovcem Antonína Kaliny.

V životě se Antonín Kalina nezmínil, že by nějaké děti zachránil. Jednou jsem byl s manželkou u něho doma v Praze, na Šrobárově ulici a největší chybu, kterou jsme udělali, protože jsme tenkrát jeli do zahraničí, tak jsme u něj přespali, tak nám to tam celé odpoledne ukazoval, alba fotek z koncentráku, taháky a vyprávěl nám, jak zachraňovali různé lidi a Antonín Kalina nám řekl, abychom si tyto věci vzali a schovali to doma. Ale já jsem řekl ne, až někdy jindy a potom najednou strejda zemřel. A vše se ztratilo. Nebylo nikde nic. Pravděpodobně ten jeho druhý, tedy vyženěný nevlastní syn, architekt Procházka, ten to asi vše vyhodil, protože Flussserovi o ničem vůbec neví. Já jsem se jich kdysi ptal, protože byli se strýcem ve styku v Praze. Tak jsem se jich ptal, jestli náhodou nějaké věci nemají a bylo mi řečeno, že Flussserovi o ničem nevědí. Tzn., že on to asi vše vyhodil. Strýc zemřel a tím to asi vše skončilo. Vše se ztratilo. My jsme to s manželkou viděli a to nebyly jen dvě fotky, to bylo album fotografií a všelijakých psaníček a taháků.

Kdy jste se dozvěděl, že Váš strýc zachránil všechny ty děti?

Jednou z Ameriky přišel nějaký dotaz na Antonína Kalinu nebo na příbuzenstvo Antonína Kaliny. Nepamatuji si, od koho to bylo. Tím to začalo. Hledali nějaké příbuzné. Mohlo to být tak v roce 2011. Přišel sem lístek na dotaz, jestli tady žije nějaký příbuzný Antonína Kaliny. Ale spustila se celá věc tím, že se ozval Stanislav Motl. Najednou se zjistilo, že zde žije spousta příbuzných a tím se Antonín Kalina dostal do podvědomí. My jsme do té chvíle ani nevěděli, že strýc Antonín Kalina takový zachránce byl. To nikdy neřekl.

Jaký byl Váš pocit takové zjištění?

Strýc byl takový skromný, on to bral jako normální povahu. O tom se nikdy nezmínil a o koncentráku taky ne, vždyť čtyři roky být v koncentráku, to musela být úplná hrůza, když se na to člověk podíval. Poté se začali ozývat zachráněné děti a tak se to vše otevřelo.

Jaký byl povahově Antonína Kalina?

Mě se zdál takový klidný, ale občas byl takový prudký, vyžadoval, aby vše bylo dobře. Pamatuji si dobu, kdy jsem byl v učení v Borovině, přišel mě tam navštívit a říkal mi, abych byl dobrý. Ve skutečnosti nás navštěvoval pořád.

Jaký jste měl pocit z převzetí ocenění svého strýce?

Byl bych mnohem radši, kdyby to převzal někdo, kdo to zažil.

**PŘÍLOHA P V: PŘEKLAD TEXTU O ANTONÍNU KALINOVÍ
Z KNIHY „RESCUERS: PORTRAITS OF MORAL COURAGE IN
THE HOLOCAUST“**

ANTONÍN KALINA
WITH JINDRICH FLUSSER

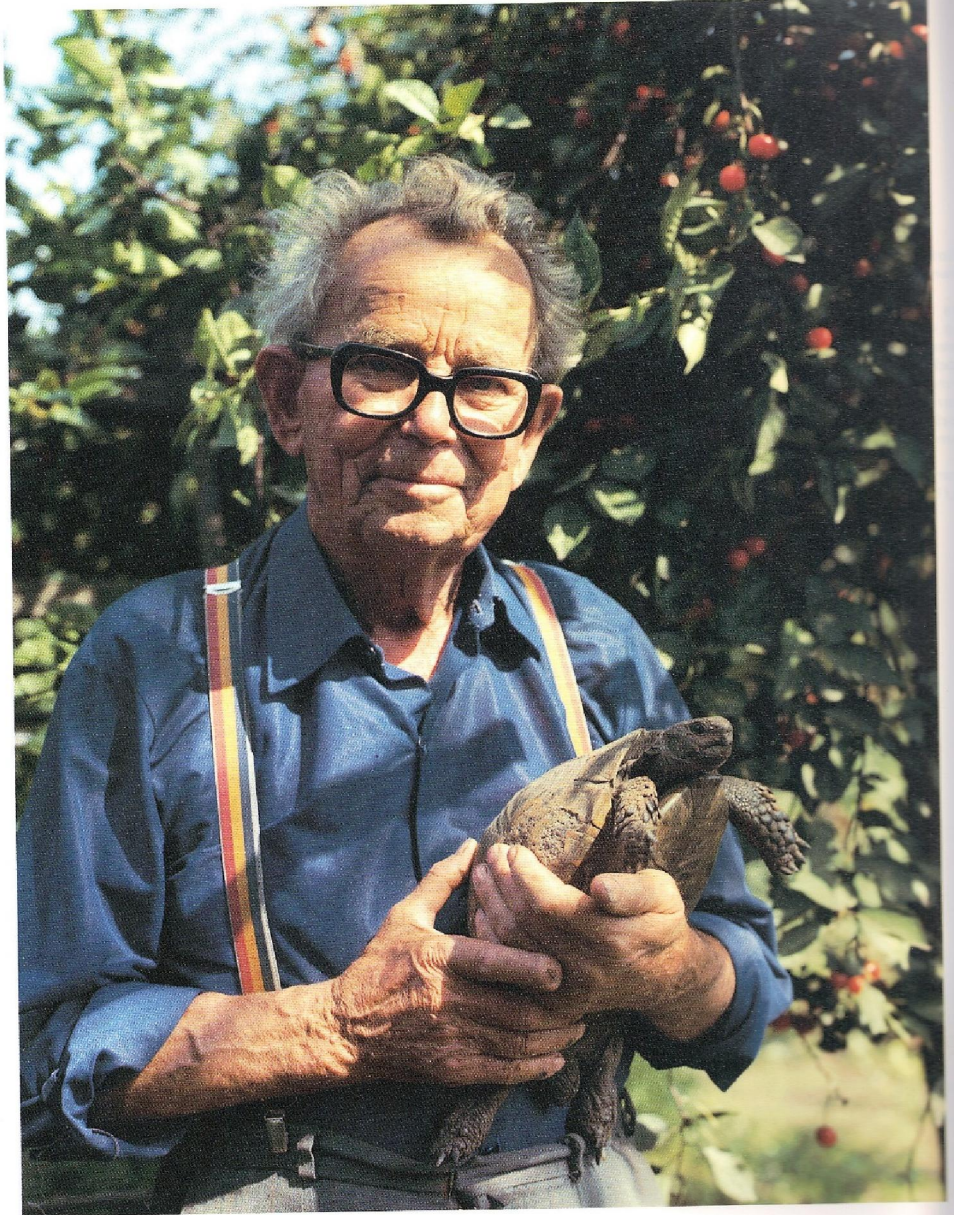
Despite the odor of decaying food left on the patio for a stray cat, Tony Kalina's dacha a half-hour from Prague is charming and bursting with fecundity in middle summer. A fruit orchard, barrels of cherries fermenting into wine, and long rows of vegetable plants reveal the labor of this eighty-six-year-old man, who has been gardening since he could walk. He lives as a young boy or an old man, with cheerful indifference to hygiene or order. Jindrich Flusser, a Jew who helped Tony save 1,300 children in Buchenwald, has brought us to Tony. He translates Tony's Czech and adds some of his own story, never taking his hand off Tony's knee. He says Tony is the only hero he's ever touched.

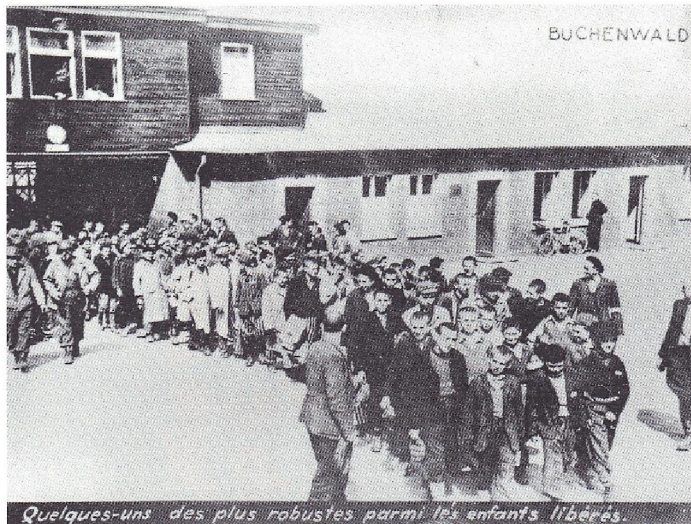
ANTONÍN: I was born in Sebiche, in Moravia, in 1902, the second of twelve children. My father was a shoemaker for the ballet, and my mother took care of us at home. When there are twelve children, everyone has to help, so I worked in the garden and learned to grow fruits and vegetables. I still do it now. These are grapes over your head, those are cherries from that tree fermenting for liqueur, and my vegetable garden produces plenty this time of year. Anyway, my parents were Social Democrats, and I joined the Communist party in 1923. There was a Jewish community in our town, but there wasn't much anti-Semitism.

Because I was a Communist the Nazis arrested me in 1939, just after they invaded Czechoslovakia. I was taken as a political prisoner and remained in concentration camps until Liberation in 1945. From the beginning I risked my life thousands of times to save adults and children. My father was the kind of man who would have done the same thing. When I was arrested in 1939, my father had a stroke, but he lived until 1948.

I was in many camps before Buchenwald. One of them was Dachau, and there I met another prisoner who was also a Communist, but from Germany. He had the duty of telling new prisoners the rules, but some of the Czech prisoners didn't understand what he was saying. This made him angry, so he took a chair and threw it at all the people. This was my first day in Dachau, and I couldn't believe my eyes. I stood up and jumped on him, put my hands around his neck, and said, "You are a Communist and you throw things on people who don't understand?" His answer was, "Just wait until you are in a camp for years, as I have been, and all you've learned from your parents and in school has been forgotten." I told him, "If we survive this time they will ask you how many people you have killed!" Well, it happened that this man and I both ended up in Buchenwald, and he was the head of the store. Whatever I needed for the children in my block, he got for me.

From the summer of 1944, I was the leader of Lager 66 in Buchenwald. The Nazis used the political prisoners to help run the camp. As the Russians advanced westward, camps to the east were being emptied and the prisoners began arriving on transports every day in Buchenwald. With each transport I noticed twenty to fifty children would arrive from all over Europe. I told the chief that I wanted to put the children all together, and he agreed. But the Czech National Committee disagreed

"Some of the healthier of the liberated children."

The back of the photo reads, "To the outstanding memory of our dear unforgotten 'Chief of the Block,' Tony Kalina, we send this picture made of the children marching through the gate of Buchenwald camp to the 55 barracks."

From Fience-Le Vesinet
12/12/1945

because they thought that if the Jewish children were all together they would be easier to round up and send to the gas chambers. But I told them I would put a sign on the door which said there was typhus among them, and you know how afraid of diseases the Nazis were. I knew they wouldn't come near my lager.

Finally I had 1,300 children in my block. Twelve hundred were Jewish. I knew all the languages of the children except French, and someone told me that in another block there was a prisoner who read Flaubert. That was Dr. Flusser here, and I enlisted him to help me. First we moved children to Lager 66, and at the same time moved out the adults to make room for them. Then we had to build beds and get blankets and shoes. But how to do this for 1,300 children who ranged in age from three and a half to sixteen years old? This is where my German Communist friend from Dachau came in.

Flusser helped me make two lists of the children, one with their real names and one with all the Jewish names changed to Christian ones. I told the children that if anyone asked if they were Jewish, they had to tell them "No!" or I would hit them! We practiced this many times. I wanted to keep the children amused but it was impossible to teach them to laugh and play. They had seen their parents go to the gas chambers. Flusser taught them about the French Revolution, and I remember how they listened. It was very interesting for them because they could feel it.

This late in the war, 1944, after the bombardments had begun, there was no longer a central list of prisoners. If a prisoner was sentenced to death, for instance, it was possible to change his file for someone who was already dead. We did this often. One day I received a notice from the leader of prisoners that six of my students must immediately disappear. I knew this was a warning that they would be called to the gas chambers. The next morning I sent them to work with different names and numbers. I told these boys that their families would be notified that they were dead

and that after the war it would be very difficult to get proper papers. After a few days, the SS called the numbers of those six. The commander called on me, took me to the SS, and asked me, "Where are the six Belgians?" I said, "Mine is a transport block. The people change each day. In my block, twenty people die every day. Give me the numbers and I will look in my book to see what happened to those six." I made up a different thing for each of their deaths—one pneumonia, one typhus, and so forth. In 1948 I went to a celebration of the liberation of the camp. They told me some men from Belgium were looking for me. There were five boys there—now men—big! They picked me up in the air and almost broke my ribs!

Toward the end, near Liberation, a high SS came to me and asked, "Where are your Jews?" I said, "I have no Jews here. The Jews I had yesterday went out on a transport. Here I have only children." One of my fellow prisoners asked how I could be so brave. I told him, "My life is past, but the children, they have their life before them." We saved all 1,300 boys. We all marched out of the camp after Liberation.

You know, I'm an optimist. If I would not be, I would not exist. I believe in people. It was necessary to believe in oneself, and those who lost that belief were lost. All the children lost their parents, their whole families. They are now old men. I wouldn't wish that same experience on those you write this book for, but that's why you should write the book.

After the war, when I saw my sister, she fainted. She was sure I was dead. She said she would go see our mother and slowly, slowly tell her I was alive.

JINDRICH FLUSSER: The war changed me. If I am an optimist, it's because of what I saw—that in the worst situation, people are able to surmount the bad if they stay together. Tony is the only hero I ever touched.

Antonín Kalina died in November 1990. He was still a Communist and lived in Prague.

Tony Kalina (on right) just after the war.

ANTONÍN KALINA

S JINDŘICHEM FLUSSEREM

Navzdory zápachu tlejícího jídla, zanechaného na zápraží pro toulavou kočku, je chalupa Antonína Kaliny kouzelné místo, překypující plodností uprostřed léta. Ovocný sad, sudy třešní, kvasících ve víno a dlouhé řady zeleninových záhonů odhalují dřinu tohoto šestaosmdesátiletého muže, který zahradničil od té doby, co se naučil chodit. Žije jako malý kluk nebo jako starý muž, s radostnou lhostejností k hygieně i pořádku. Jindřich Flusser, žid, který pomohl Antonínu zachránit 1300 dětí v Buchenwaldu, nás k němu přivedl. Překládá Tonyho češtinu a chvílemi přidává vlastní historky. Nesundává ruku z jeho kolene a říká, že je to jediný hrdina, kterého se kdy dotknul.

ANTONÍN: Narodil jsem se v Třebíči, na Moravě, v roce 1902, jako druhý ze dvanácti dětí. Můj otec byl obuvník a matka se o nás doma starala. Když je v domě dvanáct dětí tak musí pomáhat každý. Já jsem pracoval na zahradě a učil se jak pěstovat ovoce a zeleninu. Dělán to dodnes. Ty hrozny co vám rostou nad hlavou, ty třešně z támhle toho stromu, kvasící v likér, mé zeleninové záhony dávají hojně v tomto ročním období.

Mí rodiče byli sociální demokraté a já se přidal ke Komunistické straně v roce 1923. V našem městě byla židovská komunita, ale ne moc antisemitismu.

Protože jsem byl komunist, tak mě nacisté zatklí v roce 1939, hned po vpádu do Československa. Byl jsem zajat coby politický vězeň a zůstal jsem v koncentračních táborech až do Osvobození v roce 1945. Riskoval jsem od samého počátku, tisíckrát, abych zachránil děti i dospělé. Můj otec byl ten typ muže, který by udělal to samé. Když jsem byl v roce 1939 zatčen, můj otec měl mozkovou mrtvici. Žil však až do roku 1948.

Byl jsem v několika táborech, než jsem se dostal do Buchenwaldu. Jedním z nich byla Osvětim, kde jsem se seznámil s dalším vězněm, také komunistou, ale z Německa. Jeho povinností bylo naučit nové vězně pravidlům. Někteří z vězňů mu nerozuměli a to ho rozzuřilo tak, že vzal židli a hodil ji po lidech. Byl to můj první den v Dachau a já nemohl uvěřit vlastním očím. Skočil jsem na něj, chytl ho pod krkem a řekl: "Ty jsi Komunist a házíš židli po lidech jen proto, že ti nerozumíš?" Jeho odpověď zněla: " Počkej, až budeš v táboře léta jako já a vše co ses naučil od svých rodičů a ve škole bude zapomenuto." Řekl jsem mu: "Jestli tohle přežijeme, tak se budou ptát, kolik lidí jsi zabil!" No, stalo se to, že tento muž i já jsme oba skončili v Buchenwaldu, kde se on stal vedoucím zásob. Ať jsem pro děti potřeboval cokoli, on to dodal.

Od léta 1944 jsem byl v Buchenwaldu starším na bloku 66. Nacisté využívali politické vězně, aby jim pomáhali se správou tábora. Zatímco Rusové postupovali na západ, tábory na jihu byly vyprazdňovány a vězni začali přijíždět do Buchenwaldu každý den. Všiml jsem si, že s každým novým transportem dorazilo dvacet až padesát dětí z celé Evropy. Řekl jsem veliteli, že chci dát všechny děti dohromady a on souhlasil. Nicméně Český Národní Výbor nesouhlasil. Mysleli si, že když budou všechny židovské děti pohromadě, bude jednodušší je všechny poslat do plynové komory. Řekl jsem jí, že plánuji dát na dveře varování o nákaze tyfem. A všichni víte, jak moc se nacisté báli nemocí. Věděl jsem, že k mému bloku se ani nepřiblíží.

Nakonec jsem měl na svém bloku 1,300 dětí. Dvanáct set z nich byli židé. Znal jsem všechny jazyky těchto dětí mimo francouzštinu. Někdo mi řekl, že na jiném bloku je vězeň, který četl Flauberta. Byl to tady Dr. Flusser a já ho přesvědčil, aby mi pomáhal. Napřed jsme přestěhovali děti do Bloku 66 a zároveň vystěhovali dospělé, abychom pro ně měli dost místa. Poté jsme pro děti museli vyrobit postele a získat přikrývky a boty. Ale jak to udělat pro 1,300 dětí ve věku tři a půl až šestnáct let? Tady přišel na řadu můj komunistický přítel z Osvětimi.

Flusser mi pomohl vytvořit dva seznamy dětí. Jeden s jejich skutečnými jmény a druhý měl všechna židovská jména pozměněná na křesťanská. Řekl jsem dětem, že kdyby se jich někdo zeptal, jestli jsou židé, tak musí odpovědět "Ne!" jinak ode mě dostanou. Toto jsme mnohokrát procvičovali. Chtěl jsem děti nějak zabavit, ale bylo nemožné naučit je hrát si a smát se. Viděli své rodiče jít do plynových komor. Flusser je učil o Francouzské revoluci, a já si vzpomínám, jak poslouchali. Bylo to pro ně velmi zajímavé, protože se do toho uměli vcítit.

Takto pozdě v průběhu války, 1944, poté co začalo bombardování, už žádný centrální seznam zajatců neexistoval. Když byl například vězeň odsouzen k smrti, bylo možné zaměnit jeho dokumenty za dokumenty někoho, kdo už byl po smrti. To jsme dělali často. Jednoho dne jsem obdržel upozornění od vedoucího vězňů, že šest z mých chlapců musí okamžitě zmizet. Věděl jsem, že toto varování znamenalo, že je pošlou do plynové komory. Následující ráno jsem je poslal pracovat pod jinými jmény a čísly. Řekl jsem těm chlapcům, že jejich rodiny budou informovány o jejich smrti a že po válce by bylo obtížné získat řádné papíry. Za pár dní SS volali čísla oněch šesti. Velitel mě zavolal, vzal mě k SS a zeptal se: "Kde je těch šest Belgičanů?" Já odpověděl: "Já mám na starost transportní blok. Lidé se tam mění každý den. Na mém bloku zemře tak dvacet lidí denně. Dejte mi ta

čísla a já se na to podívám do svých záznamů." Pro každého z nich jsem vymyslel jinou příčinu smrti. Jednou to byl zápal plic, jednou tyfus a tak dále. V roce 1848 jsem se účastnil oslav Osvobození. Bylo mi řečeno, že se po mě ptají nějakí muži z Belgie. Bylo to oněch pět chlapců - nyní mužů - a velkých! Zvedli mě do vzduchu a téměř mi rozmačkali žebra.

Ke konci války, těsně před osvobozením si mě zavolal vysoký důstojník SS a zeptal se: "Kde jsou tví Židé?" Já mu odpověděl: "Nemám tu žádné Židy. Ti co tu byli včera, odjeli transportem. Mám tu jen děti." Jeden z mých spoluvězňů se mě zeptal, jak jsem mohl být tak statečný. Řekl jsem mu: "Můj život je už minulostí, ale ty děti, ty mají ještě své životy před sebou." Zachránili jsme všech 1,300 chlapců. Všichni jsme vyšli z tábora po Osvobození.

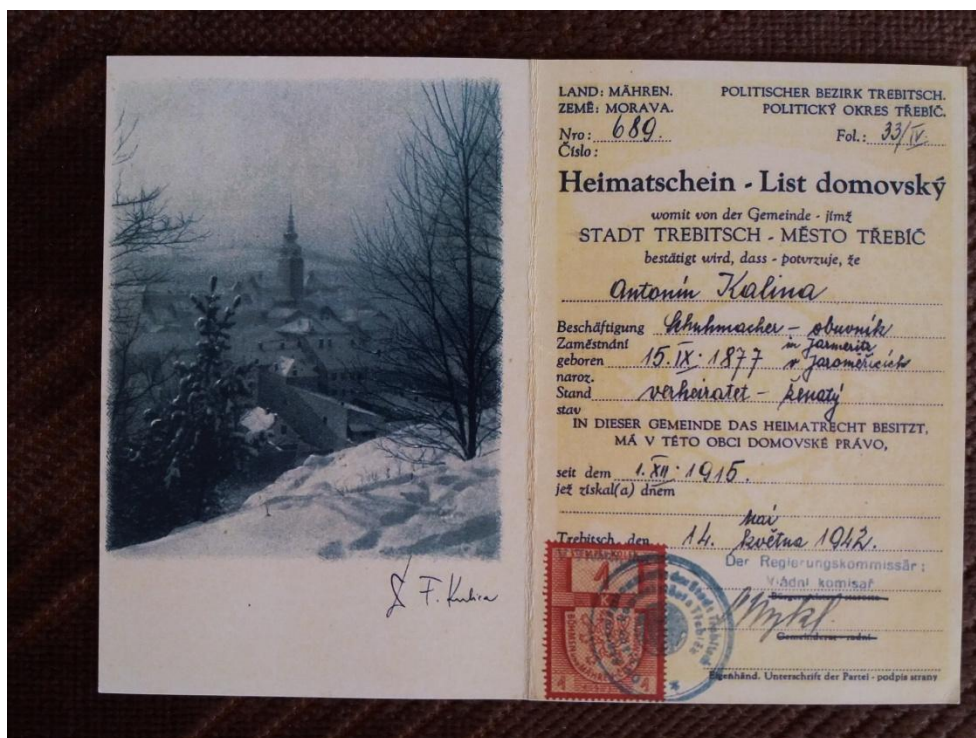
Víte, já jsem optimista. Kdybych nebyl, neexistoval bych. Věřím v lidi. Bylo nutné si věřit. Všichni ti, co přišli o svou víru, byli ztraceni. Všechny ty děti přišli o své rodiče a celé rodiny. Nyní jsou z nich už staří muži. Nepřál bych takovou zkušenost nikomu z těch, pro které píšete tuto knihu a to je přesně ten důvod knihu napsat.

Po válce, když jsem se znovu setkal se svojí sestrou tak omdlela. Byla přesvědčená, že jsem zemřel. Řekla, že půjde za naší matkou a pomalu, pomalu jí řekne, že jsem přežil.

JINDŘICH FLUSSER: Válka mě změnila. Pokud jsem optimista tak jen díky tomu co jsem viděl - to, že i nejhorší situaci dokážou lidé překonat, pokud drží spolu. Toník je jediný hrdina, kterého jsem se dotknul.

Antonín Kalina zemřel v listopadu 1990. Byl stále komunistou a žil v Praze.

PŘÍLOHA P VI: FOTOGRAFIE Z OTEVŘENÍ PAMĚTNÍHO MUZEA ANTONÍNA KALINY

Antonín Kalina: Domovský list, které vydalo Město Třebíč Antonínu Kalinovi v roce
1915.

Antonín Kalina: Rodina Kalinů. Horní řada uprostřed: Antonín Kalina se svými rodiči a sourozenci

Antonín Kalina: Hosté slavnostního pietního aktu v Zadní synagoze v Třebíči v den 115. výročí Kalinova narození

Antonín Kalina: Hosté slavnostního pietního aktu v Zadní synagoze v Třebíči v den 115. výročí Kalinova narození

**Antonín Kalina: Hosté pietního aktu v Zadní synagoze v Třebíči. První zleva:
Soňa Kysilková, dcera Kalinova spoluvězně Jindřicha Flussera...**

**Antonín Kalina: Hosté pamětní expozice v susední Zadní synagoze. Zleva:
Soňa Kysilková, Stanislav Motl, Jaromír Slavík, Oldřich Kalina**

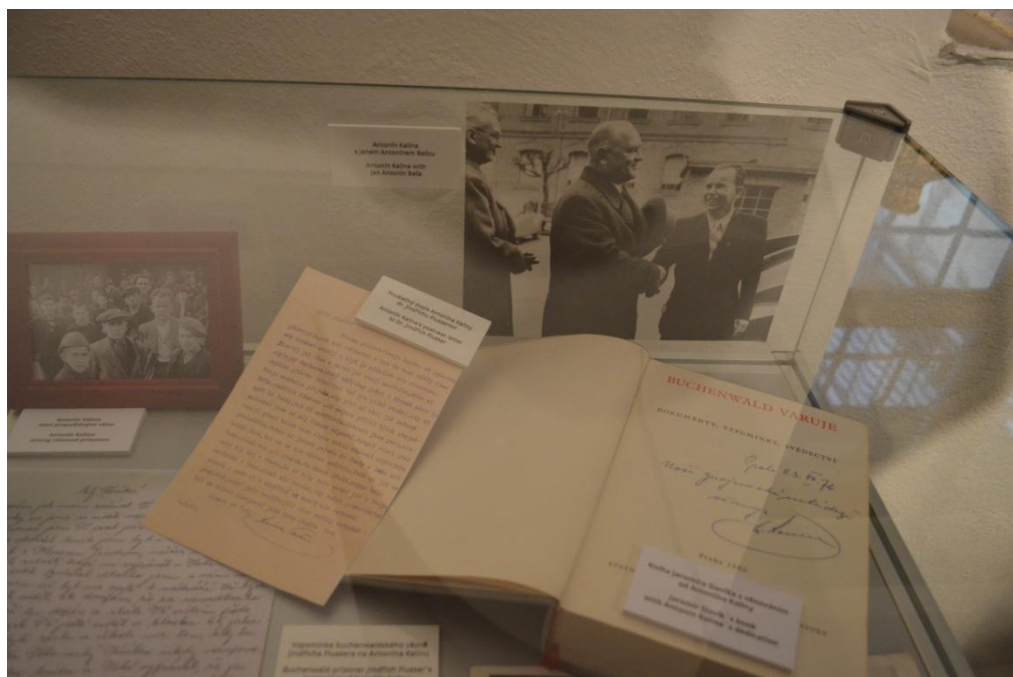
Antonín Kalina: Autorka se studentkou slečnou Anetou Chytkovou, autorkou seminární práce o Antonínu Kalinovi

Antonín Kalina: Ocenění Antonína Kaliny vystavené v pamětní expozici vedle Zadní synagogy v Třebíči

Antonín Kalina: Pamětní expozice Antonína Kaliny

Antonín Kalina: Dopis Antonína Kaliny adresovaný jeho příteli Jindřichu Flusserovi

Antonín Kalina: Pamětní expozice Antonína Kaliny

Antonín Kalina: Pamětní expozice Antonína Kaliny

Antonín Kalina: Sloupek na Židovském hřbitově v Třebíči

Autorka práce se svým vedoucím DP na Židovském hřbitově v Třebíči

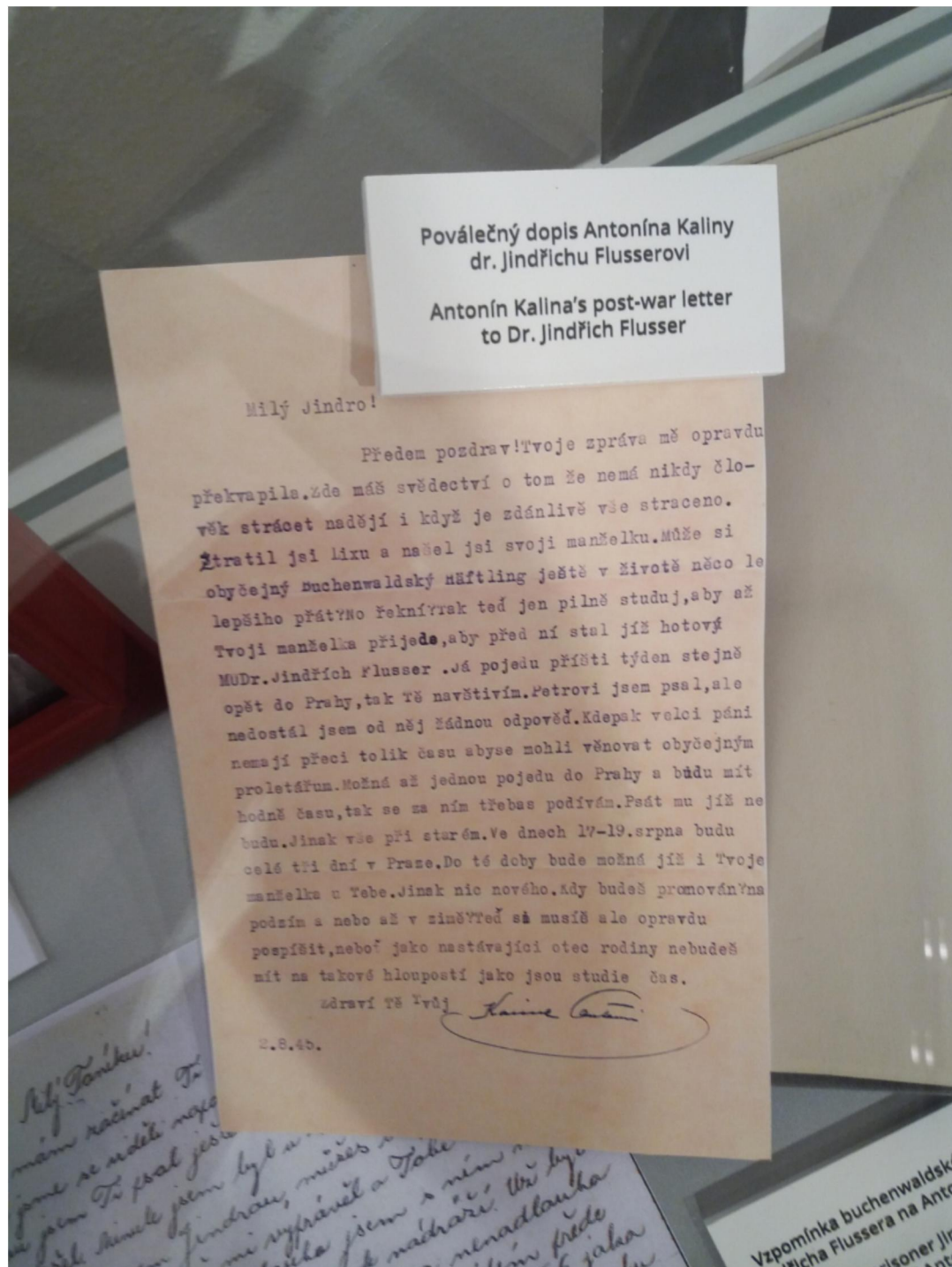
Renovovaný dům rodiny Kalinovy na místě jejich původního domku ve čtvrti Třebíče zvané Kočičina

Autorka práce se svým vedoucím na renovovaném Židovském hřbitově, který se tyčí nad rodným domem Antonína Kaliny

Antonín Kalina: Pamětní deska na Základní škole v Třebíči

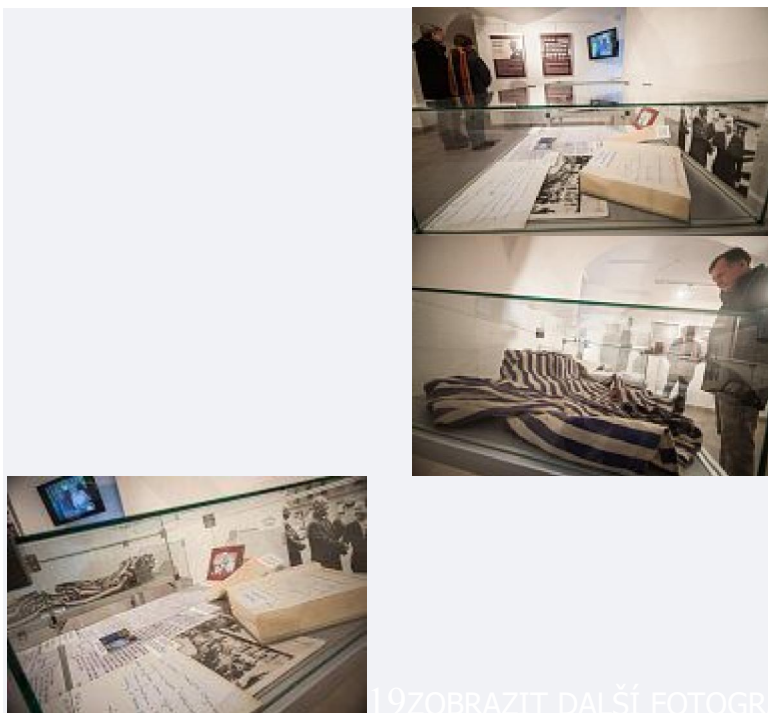
Poválečný dopis Antonína Kaliny MUDr. Jindřichu Flusserovi jako doklad jejich nerozlučného přátelství, nabytého v koncentračním táboře, které potom trvalo po celý jejich další život

PŘÍLOHA P VII: ČLÁNEK A FOTOGRAFIE Z OTEVŘENÍ SÍŇ ANTONÍNA KALINY

Antonín Kalina vyvedl děti z buchenwaldského pekla. 18. 2. 2017.

Vysočinský rodák Antonín Kalina má od pátku ve svém rodném městě, v Třebíči, pamětní síň. Nyní má každý možnost snadno se seznámit s osudem zachránce devíti set židovských dětí za druhé světové války. Návštěvníkům se také dostane vysvětlení, proč trvalo tak dlouho, než byl Kalina objeven a jeho čin začal být oceňován.

[ZOBRAZIT DALŠÍ FOTOGRAFIE](#)

Pamětní síň Antonína Kaliny. Foto: Deník/ Jaroslav Loskot

„Po válce Antonín Kalina přesídlil do Prahy, kde pracoval na ministerstvu lehkého průmyslu. V Praze také v roce 1990 zemřel. Nikomu se se svými válečnými činy nesvěřil a nebýt iniciativy některých zachráněných, tak by se o nich pravděpodobně dodnes nevědělo," popsala ředitelka Městského kulturního střediska v Třebíči Jaromíra Hanáčková.

Poprvé se svět o Kalinově činu dozvěděl v roce 1988, kdy s ním na popud Kalinova přítele Jindřicha Flussera udělaly rozhovor dvě americké reportérky. „Dodneška je promítán v muzeu holokaustu ve Washingtonu," připomněl třebíčský radní Pavel Pacal. Na novinářský počín Američanek navázal Steve Moskovic dokumentem Kinderblock 66. Moskovic je jedno z Kalinou zachráněných dětí.

Poté začaly přicházet pocty, kterých se bohužel skromný hrdina již nedožil. Nejprve v roce 2012 jej Památník Yad Vashem v Izraeli ocenil titulem Spravedlivý mezi národy, udělovaným lidem nežidovského původu, kteří přispěli k záchraně Židů před holokaustem.

Děti Antonína Kaliny

Pro Česko Kalinův příběh objevil novinář a spisovatel Stanislav Motl, který o něm vydal knihu Děti Antonína Kaliny, podle níž vloni vznikl také stejnojmenný dokument. Od prezidenta republiky Kalina obdržel medaili za zásluhy prvního stupně, stal se čestným občanem Třebíče, na bývalé trebičské židovské škole mu byla odhalena pamětní deska a včera vše vyvrcholilo otevřením Pamětní síně Antonína Kaliny. Kalina byl před druhou světovou válkou v komunistické straně a kvůli tomu jej nacisté uvěznili v Buchenwaldu. Jeho zásluha spočívá v záchraně více než devíti stovek židovských dětí, o které se staral v bloku 66. „Začal jsem stahovat a koncentrovat děti z různých bloků. Když jsem potkal malou, rozedranou, špinavou a vychrtlou dětskou postavičku, zapsal jsem si její číslo a nechal ji přeložit k sobě. Ty děti byly z devadesáti procent poslední pozůstatí z rodin, jejichž příslušníci byli posláni do plynových komor," zapsal si Kalina po válce.

Musel jim zajistit učitele, přednášky, teplé ošacení, a především sehnat dostatek jídla. „Byl to člověk, který považoval děti, jež mu byly svěřeny, za lidi. To se běžně nedělo," zavzpomínal na Kalinu Pavel Kohn, jeden ze zachráněných chlapců. Díky této péči, falšování dokumentů a předstírání epidemie tyfu zachránil Kalina spolu se svými spoluvězni stovky dětí před smrtí. „Nakonec se nám podařilo všechny děti vyvést z buchenwaldského pekla ven," zapsal si Kalina.

Antonín Kalina byl obuvnickým dělníkem, předválečným trebičským radním a rovněž rebellem, který se před válkou dostal několikrát do střetu se zákonem. „Zachránil přes devět set dětí. Za to mu přes všechny nedostatky patří obrovský dík," podotkla s odkazem na Kalinovo rebelství trebičská archivářka Jitka Padrnosová.

Zdroj: <http://www.denik.cz/regiony/antonin-kalina-vyvedl-deti-z-buchenwaldskeho-pekla-20170218.html>